

**ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN
GENÇ YETİŞKİMLERİ İSTİHDAMA
HAZIRLAMADA BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ
PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ**

Doktora Tezi

Gizem YILDIZ

Eskişehir 2020

**ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN GENÇ YETİŞKİMLERİ İSTİHDAMA
HAZIRLAMADA BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMININ
ETKİLİLİĞİ**

Gizem YILDIZ

DOKTORA TEZİ

Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ağustos 2020

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1609E614 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

Seyfokles'e...

JÜRİ ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

ZİHİN YETERSİZLİĞİ OLAN GENÇ YETİŞKİMLERİ İSTİHDAMA HAZIRLAMADA BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

Gizem YILDIZ

Özel Eğitim Anabilim Dalı, Zihin Engellilerin Öğretmenliği Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ağustos 2020

Danışman: Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Bu araştırmanın temel amacı zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin (ZYOGY) yetişkin yaşamına ve çalışma yaşamına hazırlanmalarında gereksinimlerine dayalı, bilgilendirmeye ve desteklemeye yönelik bir bağımsız yaşam eğitimi programı tasarlayarak etkililiğini sınamaktır. Araştırma deneysel karma yöntem araştırmasıyla desenlenmiştir. İBYP Taba-Tyler program tasarım modeline göre tasarlanmıştır. Araştırmanın nitel aşamasına 10 ZYOGY, 10 ebeveyn, 10 öğretmen ve 10 işveren olmak üzere toplam 40 kişi, nicel aşamasına ise 20-38 yaş aralığında 15'i deney grubunda 15'i kontrol grubunda olmak üzere toplam 30 ZYOGY katılmıştır. Araştırma bulguları ZYOGY'lerin yetişkin yaşamına ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecinde kişisel bakım ve temizlik, kendini yönetme, kişiler arası ilişkiler, toplumsal alanlarda uyulacak kurallar, istihdam edilebilirlik becerileri, sağlık, güvenlik ve cinsel eğitim konularında desteğe gereksinim duyduklarını göstermiştir. İBYP bu gereksinimleri kapsayacak şekilde (1) Kişisel Bakım ve Temizlik, (2) Toplumsal Yaşama Hazırlık ve (3) Sağlık ve Güvenlik olmak üzere üç modülden oluşmuştur. İBYP'ye katılan deney grubuyla, katılmayan kontrol grubunun öntest-sontest erişim puanları arasında her modülde yüksek etki büyüklüğüne sahip anlamlı bir fark ($p<.05$; $\eta^2=0.94$) olduğu görülmüş, İBYP etkili bulunmuştur. ZYOGY'lerin ebeveynleri, eğitmeni, işveren ve personel İBYP'ye ilişkin olumlu görüş bildirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Zihin yetersizliği olan genç yetişkinler, Bağımsız yaşam eğitimi, İstihdama hazırlık, Yüz yüze grup eğitimi, Program tasarımı.

ABSTRACT

EFFECTIVENESS OF INDEPENDENT LIFE EDUCATION PROGRAM IN PREPARING YOUNG ADULTS WITH INTELLECTUAL DISABILITY FOR EMPLOYMENT

Gizem YILDIZ

Department of Special Education, Programme in Education of Mentally Disabled
Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, August 2020

Supervisor: Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

The aim of this study was to determine the effectiveness of an independent life education program designed for young adults with intellectual disability (YAID) to inform, support them and be prepared adult and employment life according to their needs. In this direction, the needs of the YAIDs' were determined at the first phase, Pre-Employment Independent Life Education Program (PILEP) was designed according to needs at the second phase, and the PILEP's effectiveness and social validity were examined at the third phase. In the study, the advance mixed method were used. Needs determined at the qualitative and effectiveness of the PILEP examined at the quantitative stage. The PILEP was designed according to Taba-Tyler program design model at the second phase. Ten YAIDs, 10 parents, 10 teachers, and 10 employers participated at the qualitative stage of the study. Thirty YAIDs (15 of them were assigned in experimental group, 15 of them were assigned in control group) whose age ranged from 20-38 participated at the quantitative stage of the study. Findings of the study indicated that during the stage of preparing adult and employment life, the YAIDs need to be supported on the following topics as; personal care and hygiene, self determination, interpersonal relationships, rules of community life, employability skills, health, safety, and sexuality education. The PILEP consisted of three modules as: (1) Personal Care and Hygiene, (2) Preparation to Community Life, and (3) Health and Safety. Significant difference ($p < .05$; $\eta_p^2 = 0.94$) was found between experimental group and control group with high effect size. Social validity data showed that the YAIDs', their parents, teachers, employers, and staff had positive views about implementation and its results.

Key Words: Young adults with intellectual disability, Independent life education, Preparation to employment, Face to face group training, Program design.

TEŞEKKÜR

Büyük bir arzuyla çıktığım uzun, yorucu ve hayata dair çok şey öğrendiğim yolun sonuna geldim. Bu yolda pek çok kişinin emeği ve desteği var. Akademide beni yetiştiren, yaşama bakış açısıyla, her daim sahip olduğu olumlu enerjisiyle, çok kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleriyle yoluma ışık tutan değerli danışmanım sayın Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR'a sevgi, saygı ve minnetlerimi sunarım.

Tezimin her aşamasında beni sabırla dinleyen, çalışmamın tüm detaylarını büyük bir özenle inceleyen, her konuda fikir danışabildiğim saygıdeğer hocam Doç. Dr. Yasemin ERGENEKON'a ve araştırmamın her aşamasında kaybolduğumu hissettiğim her anda pratik zekâsı ve sosyal desteğiyle beni çözüme kavuşturan sayın Dr. Öğretim Üyesi Özcan Özgür DURSUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezimi büyük bir özveriyle değerlendirerek katkılarını sunan saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Hatice BAKKALOĞLU'na ve Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ'a çok teşekkür ederim.

Araştırmamın program tasarımı aşamasında yardım istediğim her anda desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Oktay Cem ADIGÜZEL'e ve Doç. Dr. Dilruba KÜRÜM YAPICIOĞLU'na, istatistiksel analizlerimin her adımında büyük katkı sağlayan Prof. Dr. Yavuz AKBULUT'a, bana karma yöntem araştırmasını öğreten, her daim motivasyon sağlayan, dünya görüşüyle yolumu aydınlatan Doç. Dr. Murat DOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İBYP'nin çok ortam uygulamasını ve tüm materyallerini tasarlayan, özel eğitimin titiz dönütlerini sabırla gerçekleştirerek her panik oluşumda beni rahatlatan sevgili arkadaşım Gültekin YAMAN'a, animasyonların seslendirilmesinden güvenirlilik çalışmalarına kadar pek çok aşamada yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarım Ayşe TUNÇ PAFTALI'ya ve T. Mete ARTAR'a, yine seslendirme çalışmalarına destek veren, ne zaman bir sorun olsa çözmeye hazır bekleyen sevgili Kadriye BAKİ UÇAR'a ve Serhat UÇAR'a, tezimin yapısal düzenlemelerinde destek veren Ali Haydar BÜLBÜL'e ve H. Deniz DEĞİRMENCİ'ye, yöntemi yazarken fikirlerine danıştığım Candan Hasret ŞAHİN'e, uzun soluklu tez sürecimde heyecanımı, sevincimi, üzüntümü paylaştığım, yanımda olduklarını her daim hissettiren sevgili dostlarım Fidan Güneş GÜRGÖR KILIÇ'a, Güleşan Özge-Cem KALAYCI çiftine, Oğuz ÖZDAMAR'a, Halil UYSAL'a, Elçin YÜKSEL'e, Kübra AĞRI'ya, Tuğçe-Uğur Onur GÜNDEN çiftine, Aslıhan GÜLSOY'a ve daha adını sığdıramadığım nice güzel arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı birlikte yürüttüğümüz değerli ailelerime, işverenlere, öğretmenlere ve en değerlilerim özel çocuklarıma, çalışmanın gerçekleşmesinde iş birliği ve katkılarını sunan Eskişehir Tepebaşı Belediyesi'ne ve çalışanlarına, en büyük yardımı sağlayan, içtenliği ve sevgisiyle her zaman yanımda olan Fatma KIRKSES'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ve bu yoldaki en büyük destekçim ailem... Düştüğüm her anda hayata yeniden tutunmamı sağlayan gücüm sizlersiniz. Yaşım 30'u geçse de hala minicik bir kız çocuğu olduğumu hissettiren, fedakâr, özverili canım annem Gülten YILDIZ'a, en tatlı en minik yoldaşım yeğenim Doğa'ya ve her koşulda destekçim olan, sırdaşım ablam Özge GENÇEL'e minnetlerimi sunarım.

Ailemizin filozofu, en çılgın, en hayat dolu, en farklı, en neşeli üyesi, Ege'nin efesi babam Seyfokles. İlk öğretmenim... Onun elinde bir hamur olup yoğrulmak büyük bir lütuf. Hayata karşı duruşun, aklın, fikrin, sevgin, bir kadını yetiştirme biçimin, doğallığın, yaşanan en kötü olayda bile insana güç veren, gülümseten enerjin, yaşama şeklin her şeyine hayranım. İyi ki senin kızınım, iyi ki hayatıma senin gibi bir adam değmiş...Bugünüm için en büyük borcum sana, sonsuz teşekkürler...

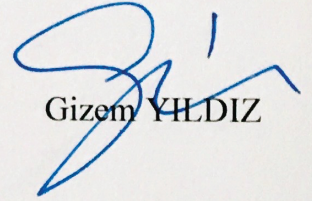
Gizem YILDIZ

Eskişehir, 2020

07.08/2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Gizem YILDIZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
GÖRSELLER DİZİNİ	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Gelişim Dönemi Olarak Genç Yetişkinlik	2
1.2. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinler	3
1.3. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerde Yetişkinliğe Hazırlık	5
1.3.1. Okul dönemi	6
1.3.2. Okul sonrası dönem	8
1.3.3. Yetişkinliğe geçiş dönemi ve yaşam boyu eğitim.....	10
1.4. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Bağımsız Yaşam Gereksinimleri.....	15
1.4.1. Bağımsız yaşam becerileri.....	15
1.4.2. Çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duyulan bağımsız yaşam becerileri ve istihdama hazırlık	19
1.5. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Bağımsız Yaşam Gereksinimlerinin Karşlanması	27
1.5.1. Bağımsız yaşam eğitimi sunan programlar ve uygulamalar.....	27

1.5.2. Bağımsız yaşam eğitiminde çoklu ortam uygulamaları	33
1.6. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlere Bağımsız Yaşam Eğitiminin Bir Program Dahilinde Sunulduğu Araştırmalar	35
1.7. Araştırma Gereksinimi.....	42
1.8. Amaç.....	46
1.9. Önem	46
1.10. Sınırlılıklar	49
2. YÖNTEM.....	50
2.1. Araştırma Modeli.....	54
2.2. Katılımcılar.....	58
2.2.1. Gereksinim belirleme aşamasında yer alan katılımcılar	58
2.2.2. Programın uygulanması aşamasında yer alan katılımcılar	60
2.2.3. Sosyal geçerlik aşaması katılımcıları	63
2.3. Uygulama Ortamı	63
2.4. Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi Süreci.....	64
2.4.1. Gereksinim belirlemede kullanılan veri toplama araçları ve geliştirilmesi süreci.....	65
2.4.1.1. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması	66
2.4.1.2. Kaba değerlendirme formunun hazırlanması.....	68
2.4.2. Programın uygulanması ve etkililiğinin sınanması sürecinde kullanılan veri toplama araçları ve geliştirilmesi süreci	69
2.4.2.1. Bilgi testlerinin geliştirilmesi	70
2.4.2.2. İBYYP I.Modül beceri kontrol listesinin geliştirilmesi	74
2.4.2.3. Sosyal geçerlik soru formlarının geliştirilmesi.....	76
2.5. Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması.....	76
2.5.1. Aşama I: Gereksinim belirleme süreci.....	76

	Sayfa
2.5.1.1. Yarı yapılandırılmış görüşmeler	77
2.5.1.2. Kaba değerlendirme formunun uygulanması	77
2.5.2. Aşama II: Eğitim programı tasarım süreci	79
2.5.2.1. Uzman görüşmeleri ve İBYP tasarım süreci	81
2.5.2.1.1. İBYP Çoklu ortam uygulamasının tasarlanması.....	87
2.5.3. Aşama III: Programın uygulanması ve etkililiğinin sınanması.....	89
2.5.3.1. Pilot uygulama.....	89
2.5.3.2. Deney süreci.....	91
2.5.3.2.1. Etkililik Verilerinin Toplanması	91
2.5.3.2.2. Oturumlar	93
2.5.3.3. Sosyal geçerlik	94
2.6. Verilerin Analizi	94
2.6.1. Gereksinim belirleme aşaması veri analizi	96
2.6.2. Etkililik verilerinin analizi	98
2.6.3. Sosyal geçerlik verilerinin analizi	99
2.7. Geçerlik-Güvenirlik	99
2.7.1. Nitel aşama	100
2.7.2. Nicel aşama	104
3. BULGULAR VE YORUM.....	106
3.1. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Yetişkinliğe ve Çalışma Yaşamına Hazırlanma Sürecine İlişkin Gereksinimleri.....	106
3.1.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular	106
3.1.1.1. Betimsel bulgular	106
3.1.1.2. Tümevarım analizinden elde edilen bulgular.....	108
3.1.1.2.1. ZYOGY'lerin gün içinde yaptıkları eylemler	108

3.1.1.2.2.	ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmada güçlük yaşadığı konular	110
3.1.1.2.3.	ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında yaşadığı güçlüklerin nedenleri	112
3.1.1.2.4.	ZYOGY'lerin ailelerine ilişkin düşünceler	114
3.1.1.2.5.	ZYOGY'lerin geçmiş okul dönemi eğitimlerinin gelecek yaşamına etkileri.....	115
3.1.1.2.6.	ZYOGY'lerin okul sonrası bağımsız yaşam eğitimi deneyimleri.....	116
3.1.1.2.7.	ZYOGY'lerin mesleki deneyim süreci	117
3.1.1.2.8.	ZYOGY'lerin istihdamına ilişkin düşünceler.....	118
3.1.1.2.9.	ZYOGY'lerin yetişkin yaşamına ilişkin beklentiler.....	119
3.1.1.2.10.	İBYP'ye gereksinim duyulma nedenleri	121
3.1.1.2.11.	İBYP'de gereksinim duyulan konular.....	122
3.1.1.2.12.	İBYP'de gereksinim duyulan konuların öncelik sırası	125
3.1.2.	Kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgular	127
3.1.3.	İBYP içeriğinde yer alan konular.....	129
3.2.	İBYP'nin Etkililiği	131
3.2.1.	Karma ANOVA önkoşullarını test etme.....	131
3.2.2.	Betimsel bulgular	133
3.2.3.	Her modülün ayrı ayrı etkililiğine ilişkin bulgular.....	134
3.2.3.1.	Kişisel bakım ve temizlik modülünün etkililiği.....	134
3.2.3.2.	Toplumsal yaşama hazırlık modülünün etkililiği	136
3.2.3.3.	Sağlık ve güvenlik modülünün etkililiği.....	137
3.2.4.	İBYP'nin etkililiği (tüm modüllerin birlikte etkisi).....	138
3.3.	İBYP'nin Sosyal Geçerliliği.....	140
3.3.1.	Deney grubu katılımcılarının programa ilişkin görüşleri.....	140

	Sayfa
3.3.2. Katılımcıların ebeveynlerinin, eğitmeninin ve personelin programa ilişkin görüşleri.....	141
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	147
4.1. Sonuç	147
4.2. Tartışma.....	149
4.3. Öneriler	159
4.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler	160
4.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler	160
KAYNAKÇA.....	162
EKLER LİSTESİ	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Çalışma yaşamına hazırlanma	22
Tablo 1.2. İlgili araştırmalar.....	37
Tablo 2.1. Araştırmanın katılımcıları.....	58
Tablo 2.2. Deney grubu ve kontrol grubu katılımcıları	62
Tablo 2.3. I. Aşamada kullanılan veri toplama araçları	65
Tablo 2.4. Pilot görüşmede yer alan katılımcılar	68
Tablo 2.5. III. Aşamada kullanılan veri toplama araçları	70
Tablo 2.6. Bloom'un güncellenmiş sınıflamasına göre test maddeleri belirtke tablosu	74
Tablo 2.7. Çoklu ortam tasarımı ilkeleri ve özel eğitime yansımaları	85
Tablo 2.8. İBYYP Uygulama takvimi	92
Tablo 2.9. Araştırma sorularına karşılık analiz teknikleri.....	96
Tablo 2.10. Nitel ve nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik kavramları.....	100
Tablo 2.11. Görüşme güvenirlik analizi çalışması.....	103
Tablo 3.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin süreleri	106
Tablo 3.2. ZYOGY'lerin okul sonrası yaşam ve çalışma yaşamına ilişkin betimsel bulgular	107
Tablo 3.3. Görüşmelerde ortaya çıkan temalar	108
Tablo 3.4. Kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgular.....	128
Tablo 3.5. Gereksinimlere göre belirlenen İBYYP içeriği	131
Tablo 3.6. Tüm ölçümlerin basıklık çarpıklık değerleri	132

Tablo 3.7. İBYYP Bilgi testleri gruplara göre betimsel istatistikleri.....	133
Tablo 3.8. İBYYP I.Modül beceri kontrol listesi gruplara göre betimsel istatistikleri...	133
Tablo 3.9. Kişisel bakım ve temizlik modülü bilgi testi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması	135
Tablo 3.10. Kişisel bakım ve temizlik modülü beceri kontrol listesi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması.....	136
Tablo 3.11. Toplumsal yaşama hazırlık modülü bilgi testi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması	137
Tablo 3.12. Sağlık ve güvenlik modülü bilgi testi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması	138
Tablo 3.13. Tüm modüllerin bilgi testleri ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması.....	139

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Mannix'in (2009) bağımsız yaşam becerileri sınıflandırması.....	17
Şekil 1.2. Yaşam merkezli eğitim programı (LCE).....	18
Şekil 1.3. Yaşam Merkezli Kariyer Eğitimi Modeli program alanları (LCCE)	23
Şekil 2.1. Araştırma süreci	50
Şekil 2.2. Taba-Tyler modeli (Demirel, 2015)	52
Şekil 2.3. Araştırma süreci akış şeması	53
Şekil 2.4. Karma yöntem araştırmalarının sınıflandırılması.....	55
Şekil 2.5. Araştırmanın modeli: Deneysel karma yöntem araştırması deseni	57
Şekil 2.6. Uygulama ortamı krokisi.....	64
Şekil 2.7. ZYOGY'leri istihdama hazırlamada bağımsız yaşam eğitimi programı modeli.....	78
Şekil 2.8. İBYP hedef, içerik ve çoklu ortam uygulamasının geliştirilmesi	84
Şekil 2.9. Nitel araştırmalarda veri analizi	97
Şekil 3.1. Tema 1. ZYOGY'lerin gün içinde yaptıkları eylemler	108
Şekil 3.2. Tema 2. ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmada güçlük yaşadığı konular	110
Şekil 3.3. Tema 3. ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında yaşadığı güçlüklerin nedenleri.....	112
Şekil 3.4. Tema 4. ZYOGY'lerin ailelerine ilişkin düşünceler	114
Şekil 3.5. Tema 5. ZYOGY'lerin geçmiş okul dönemi eğitimlerinin gelecek yaşamına etkileri	115

Şekil 3.6. Tema 6. ZYOGY’lerin okul sonrası bağımsız yaşam eğitimi deneyimleri..	116
Şekil 3.7. Tema 7. ZYOGY’lerin mesleki deneyim süreci	117
Şekil 3.8. Tema 8. ZYGOY’lerin istihdamına ilişkin düşünceler	118
Şekil 3.9. Tema 9. ZYOGY’lerin yetişkin yaşamına ilişkin beklentiler	119
Şekil 3.10. Tema 10. İBYP’ye Gereksinim duyulma nedenleri	121
Şekil 3.11. Tema 11. İBYP’de Gereksinim duyulan konular	122
Şekil 3.12. Tema 12. İBYP’de Gereksinim duyulan konuların öncelik sırası.....	125
Şekil 3.13. İBYP’nin gerekliliği ve gereksinim duyulan konulara ilişkin görüşme bulgularına genel bakış.	127
Şekil 3.14. İBYP’nin Sosyal geçerlik bulguları	142

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1. Bir katılımcının eğitimin en sevdiği yönüne ilişkin verdiği yazılı yanıt ... 141

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAIDD	: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği)
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BEP	: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BYE	: Bağımsız Yaşam Eğitimi
CEC	: Council for the Education of Exceptional Children (Ayrıcalıklı Çocukların Eğitimi Birliği)
CILs	: Centers for Independent Living (Bağımsız Yaşam Merkezleri)
CPE	: Kentucky Council on Postsecondary Education
DSM-V	: Diagnostic and Statistical Manual
F	: Test İstatistiği
GYEP	: Günlük Yaşam Eğitimi Programı
ILP	: Independent Living Program (Bağımsız Yaşam Programı)
ILRU	: Independent Living Research Utilization (Bağımsız Yaşam Araştırmalarının Uygulamada Kullanımı)
İBYP	: İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İPA	: İşgücü Piyasası Araştırması
KAİT	: Kaufman Adolescent and Adult Intelligence Test (Kaufman Genç ve Yetişkin Zeka Testi)

KDE	: Kentucky Department of Education
KGI	: Kapsam Geçerlik İndeksi
KGO	: Kapsam Geçerlik Oranı
KO	: Kareler Ortalaması
KT	: Kareler Toplamı
LCE	: Life Centered Education (Yaşam Merkezli Eğitim)
LCCE	: Life Centered Career Education Curriculum (Yaşam Merkezli Kariyer Eğitimi Programı)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MTILP	: Mobility Training & Independent Living Program (Hareket Eğitimi ve Bağımsız Yaşam Programı)
N	: Örneklem
NCIL	: National Council on Independent Living (Bağımsız Yaşam Ulusal Konseyi)
η^2_p	: Etki Büyüklüğü
ÖZEBÖP	: Özbakım ve Ev İçi Becerilerin Öğretiminde Aile Eğitimi Programı
PACER	: Parent Advocacy Coalition for Educational Rights (Eğitim Haklarında Ebeveyn Savunma Koalisyonu)
p	: Anlamlılık Düzeyi
RIAS	: Reynolds Intellectual Assessment Scales (Reynolds Zihin Değerlendirme Ölçeği)
SCILs	: Statewide Independent Living Councils (Yerel Bağımsız Yaşam Merkezi Konseyleri)

Sd	: Serbestlik Derecesi
SES	: Supported Employment Services (Destekli İstihdam Hizmetleri)
SLS	: Supported Living Services (Destekli Yaşam Hizmetleri)
SS	: Standart Sapma
TASH	: The Association for the Severely Handicapped (Ağır Düzeyde Engelliler Derneği)
TEACCH	: The Treatment & Education of Autistic and Communication Related Handicapped Children
UNESCO	: United Nations, Educational, Sceintific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
$\bar{x}$	: Ortalama
WAIS-IV	: Wechsler Adult Intelligence Scale (Wechsler Yetişkin Zeka Ölçeği)
WISC-IV	: Wechsler Children Intelligence Scale (Weschler Çocuklar için Zeka Ölçeği)
WPPSI-R	: Weschler Preschool and Primary Scale (Weschler Okulöncesi ve İlkokul Ölçeği)
ZYO	: Zihin Yetersizliği Olan
ZYOB	: Zihin Yetersizliği Olan Birey
ZYOGY	: Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkin

1. GİRİŞ

Bireysel farklılıklar insanlık tarihi boyunca var olmuş insanı eşsiz kılan en temel olgulardan biridir. Bu farklılıklar kimi zaman kültür ve etnik yapı gibi toplumsal özelliklerde kimi zamansa zihinsel, fiziksel ve psikolojik özellikler gibi bireysel özelliklerde ortaya çıkmaktadır (Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız, 2014). Ancak bazı bireyler diğerlerine kıyasla bu farklılıklardan daha fazla etkilenecek, gelişimlerini normların ötesinde özel düzenlemelere gereksinim duyarak tamamlayabilmektedir. Bu bağlamda özel gereksinimli bireyler 2018 yılında güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel eğitim ihtiyacı olan birey adı altında "bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey" şeklinde tanımlanmaktadır [Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2018].

Özel gereksinimli bireyler içerisinde yer alan zihinsel gelişim özellikleri bakımından farklılık gösteren grup zihin yetersizliği olan bireyler (ZYOB) olarak adlandırılmaktadır. Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği'nin [American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD)] (2010) zihin yetersizliğini tanımlarken vurguladığı kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal beceriler, yetersizliğe ve zekâ bölümüne odaklanmak yerine, yetersizliği sosyal model kapsamında ele alarak bu bireylerin topluma katılımı için gerekli beceri ve davranışlara vurgu yapmaktadır (Schalock vd., 2010). AAIDD'nin (2010) tanımında söz edilen kavramsal beceriler, sosyal beceriler ve pratik uyumsal becerilerin alanyazında ZYOB'lerin bağımsız yaşam becerileri kapsamında ele alındığı görülmektedir (Baker vd., 2004; Brodin, 1997; Cavkaytar, 2000).

ZYOB'lerin bağımsız yaşam becerilerini kazanması, bir başka deyişle bireyin bağımsızlaşması özellikle okul sonrası eğitim, iş ve meslek eğitimi, yetişkinliğe hazırlanma ve yaşam boyu eğitim süreçlerini kapsamaktadır. Özel eğitimin nihai amacı, bu bireylerin olabildiğince bağımsız yaşamalarını ve topluma tam katılımlarını sağlamaktır (Turnbull vd., 2013). ZYOB'lerin topluma tam katılımı yetişkinliğe hazırlanmalarında gereksinim duydukları bağımsız yaşam becerilerini kazanmalarıyla mümkün olmaktadır. Dolayısıyla bireyin okul sonrası gençlik ve yetişkinlik dönemi, bağımsız yaşama geçişte odaklanılması gereken kritik dönemlerdir (Alwell ve Cobb, 2009; Drew ve Hardman, 2007; Wehman, 2013).

1.1. Gelişim Dönemi Olarak Genç Yetişkinlik

İnsanın yaşam döngüsündeki biyolojik ve fiziksel değişimlere göre gelişim dönemleri doğum öncesi, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere altı temel döneme ayrılmaktadır (Doğan ve Cebioğlu, 2011). Bireyin fiziksel, zihinsel ve duygusal açıdan değişim gösterdiği, topluma katılım sağlamak ve bağımsızlaşmak için üretmeye başladığı, buna bağlı olarak çalışma yaşamına hazırlandığı ergenlik dönemini gençlik ve yetişkinlik dönemleri izlemektedir (Arnett, 2010; Kroger, 2006).

Alanyazında gençlik ve yetişkinlik dönemleri farklı araştırmacılar tarafından farklı yaş sınırlarıyla çizilmiştir. Drew ve Hardman (2007) 13 yaş sonrasını ilk gençlik yılları olarak ele almaktadır. Sabornie ve deBettencourt (2009) 12-13 yaşlarını ergenlik (puberty), ergenlikten 20'li yaşların ilk yıllarına kadar devam eden dönemi gençlik (adolescence), 25 yaş ve üzerini ise yetişkinlik (adult) olarak ele alırken Sitlington, Neubert ve Clark (2010) ise 15-21 yaşı lise dönemi, 18-25 yaşı ise genç yetişkinlik dönemi şeklinde ifade etmektedir. Bu yaş sınırlarının farklılık göstermesinin, gelişim dönemlerinin toplumsal ve kültürel etkenlerden bağımsız olmadığına bir göstergesi olduğu söylenebilir. Özellikle bağımsız yaşama geçiş dönemi, toplum ve değişim odaklı bir dönem olduğu için bu yaşları tanımlayan yeni kavramlar ortaya atılmaktadır (Atak ve Çok, 2010). Bu kavramlardan biri de gençliğin ve yetişkinliğin ilk dönemlerini kapsayan “beliren yetişkinlik (emerging adulthood)” kavramıdır.

İlk kez gelişim psikoloğu Jeffrey Jensen Arnett (1994; 1998) tarafından ortaya atılan “beliren yetişkinlik” kavramı bağımsız yaşama geçişte yeni bir gelişim dönemi olarak önerilmiştir. Beliren yetişkinlik, 18-25 yaş arası ergenlik ve yetişkinlik arasındaki dönemi kapsayan belirgin bir gelişim dönemi şeklinde tanımlanmaktadır (Arnett, 2007; Arnett, 2010; Doğan ve Cebioğlu, 2011). Bazı çalışmalarda ise beliren yetişkinlik döneminin üst sınırının 29 yaşa kadar çıktığı görülmektedir (Atak ve Çok, 2010; Atak, 2011; Doğan ve Cebioğlu, 2011). Psikoloji alanında bu dönem için “beliren yetişkinlik” terimi kullanılıyor olmasına karşın, bu çalışmada “*genç yetişkinlik*” teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Bu dönemde olan ZYOB’ler için ise “*zihin yetersizliği olan genç yetişkin (ZYOGY)*” terimi kullanılmıştır.

Bir başka sınıflama ise gelişimsel yaşı değil eğitim sürecini dikkate alarak insan gelişimini erken çocukluk dönemi, okul dönemi ve okul sonrası dönem olmak üzere üç dönemde ele almaktadır (Haring, McCormick ve Haring, 1990). Özel eğitim bağlamında

ele alındığında genç yetişkinlik dönemi pek çok kaynakta yaş kriteri yerine okul sonrası döneme ya da lise yıllarında başlayıp ileri yetişkinliğe kadar devam eden döneme işaret etmektedir (Brolin, 1997; Drew ve Hardman, 2007; Kochhar-Bryant ve Greene, 2009; Olson, Platt ve Dieker, 2008; Sabornie ve deBettencourt, 2009; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010; Wehmeyer ve Shogren, 2013). Bu dönemde ZYOGY’lerin özellikleri ve gereksinim duydukları beceriler farklılaşabilmektedir (Harris, 2006; Sabornie ve deBettencourt, 2009; Wehman, 2013).

1.2. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinler

Zihin yetersizliği “Zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışlarda gözlenen önemli düzeyde sınırlılıkların karakterize ettiği; kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren bir yetersizlik türüdür. Bu yetersizlik, 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır.” (AAIDD, 2013; Schalock vd., 2010). Gelişim döneminde ortaya çıkan bu yetersizliğin tanılanmasında Stanford Binet, Weschler Okul Öncesi ve İlkokul Ölçeği (WPPSI-R), Weschler Çocuklar için Zekâ Ölçeği (WISC-IV), Kaufman Çocuklar için Değerlendirme Bataryası gibi çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Gençlik ve yetişkinlik döneminde ise Wechsler Yetişkin Zekâ Ölçeği [Wechsler Adult Intelligence Scale-IV, (WAIS-IV)] 16 – 90 yaş aralığında (Drew ve Hardman, 2007; Zhu ve Weiss, 2005), Stanford-Binet Zekâ Ölçeği Beşinci Baskısı (Stanford-Binet Intelligence Scales Fifth Edition) 2 – 85 (ve üzeri) yaş aralığında (Roid ve Pomplun, 2005), Kaufman Genç ve Yetişkin Zekâ Testi (KAIT) 4 – 90 yaş aralığında, Reynolds Zihin Değerlendirme Ölçeği [Reynolds Intellectual Assessment Scales, (RIAS)] ise 3 – 94 yaş aralığında kullanılan tanılama araçlarıdır (Reynolds ve Kamphaus, 2005).

Araştırmacılar ZYOB’leri daha yakından tanımak, daha iyi tanılamak ve daha nitelikli özel eğitim hizmetleri sunmak adına zihin yetersizliğini zekâ bölümü puanlarına, yetersizliğin derecesine, nedenlerine, uyumsal davranış özelliklerine ve tıbbi nedenlere dayanarak farklı şekilde sınıflandırmışlardır (Beirne-Smith, Patton ve Kim, 2006; Drew ve Hardman, 2007). Zekâ bölümünü puanını kriter alan Amerikan Psikiyatri İstatistiksel Tanılama Birliği’nin [The American Psychiatric Association’s Diagnostic and Statistical Manual, (DSM-V)], 2013) sınıflandırması; hafif, orta, ağır ve çok ağır zihin yetersizliği şeklindedir. AAIDD ise tanımlama yaklaşımında olduğu gibi sınıflandırma yaklaşımında da ekolojik kuram doğrultusunda bu bireyleri destek gereksinimlerine göre aralıklı desteğe, sınırlı desteğe, kapsamlı desteğe ve yaygın desteğe ihtiyaç duyan birey şeklinde

sınıflandırmaktadır (Schalock ve Luckasson, 2015). Yapılan bu tanılama ve sınıflandırma çalışmaları ZYOB'lerin destek hizmetlere ulaşmalarını, örgün eğitime katılmalarını sağlamak ve sunulacak eğitimin niteliğini etkilemektedir (Cavkaytar, 2000; Schalock ve Luckasson, 2015).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre ZYOB'ler 27 yaşına kadar örgün eğitime başlayabilmekte ve özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedirler (MEB, 2018). Örgün eğitimin tamamlanmasının ardından gelen okul sonrası dönemde ise gereksinimlere bağlı olarak yaygın eğitime katılabilirler. Okul sonrası dönem, lise sonrasını kapsayan bir dönem olarak gençlik ve yetişkinlik dönemlerine karşılık gelmektedir (Kochhar-Bryant, 2009; Ross vd., 2013; Wehman, 2013). Liseden mezuniyeti ifade eden bu dönem daha önce belirtilen genç yetişkinlik dönemini kapsamaktadır (Arnett, 2010).

ZYOB'ler genç yetişkinlik döneminde bazı ortak özellikler göstermektedirler. Bu ortak özellikler akademik özellikler, bilişsel özellikler, sosyal özellikler, öğrenme özellikleri ve motivasyon özellikleri başlıkları altında izleyen şekilde ele alınmaktadır (Sabornie ve deBettencourt, 2009):

Akademik özellikler: Lise eğitimi sürecinde okuma güçlüğü en yaygın görülen akademik yetersizliktir. Pek çok araştırma bu yetersizliğin, bireylerin akıcı konuşmayı anlama ve fonolojik farkındalık düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bazı öğrenciler aynı zaman da matematikte ve problem çözmede yetersizlik göstermektedirler. El yazısı, heceleme ve kompozisyon yazma konusunda yaşanan güçlükler de gençlik ve yetişkinlik döneminin ortak özelliklerinden biridir.

Bilişsel özellikler: Akademik alandaki yetersizliğe de yol açan, bilişsel alandaki gerilik, bellek ve dikkat gibi özelliklerde kendini göstermektedir. ZYOGY'lerin yaşadıkları bellek problemlerinin özellikle strateji kullanımını bilmediklerinden dolayı yaşandığı görülmektedir.

Sosyal özellikler: Gençlik ve yetişkinlik döneminde akran etkileşimi kurma güçlüğü daha belirgin olarak gözlenmektedir. Akranlarla ilişki kurmada yaşanan güçlükler nedeniyle 15-24 yaş aralığında intihar ve depresyon vakalarının çarpıcı bir biçimde arttığı görülmüştür. Dolayısıyla sosyal yetersizliğin bu yaş grubunun genç yetişkinlikte ölüm nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Öğrenme özellikleri: ZYOGY'ler bilişsel öğrenme stratejilerini kullanmada güçlük yaşamaktadırlar. Bu durum çalışma becerilerinde ve bir görevi alma, zamanında

tamamlama becerilerinde probleme yol açmaktadır. Görevleri organize etme, materyallerle etkileşim, materyalleri düzenleme, not tutma, sınava hazırlanma lise yıllarında gözlenen yaygın sorunlardır.

Motivasyon özellikleri: ZYOGY'ler genellikle pasif öğrenen olarak görülürler. Öğrenme süreçlerinde aktif rol alamadıklarında başarılı olamadıkları gözlenmektedir. Başarısızlığın getirdiği motivasyon düşüklüğü ise daha kalıcı ve uzun süreli başarısızlıklar doğurmaktadır.

Genç yetişkinlik döneminde gözlenen bu özellikler, kültürel ve çevresel değişkenler, bireysel farklılıklar, eğitim geçmişi ve okul döneminde başlayan kariyer planlamasıyla birlikte bireyden bireye çeşitlilik göstermektedir. Yetişkin yaşamında gereksinim duyulan bağımsız yaşam bilgi, beceri ve davranışlar bu özelliklerden etkilenmektedir. Dolayısıyla bu dönemde sunulacak destek hizmetlerin planlanmasında ZYOGY'lerin özelliklerinin göz önünde bulundurulması büyük önem taşır (Kochhar-Bryant, Basset ve Webb, 2002; Lemieux, 2006; Ross vd., 2013). Lise yıllarından itibaren kendi öğrenmeleri üzerinde daha fazla kontrol kurmaya başlayan bu bireyler için yetişkinliğe hazırlık dönemi, bağımsızlığa adım atmanın temelini oluşturmaktadır (Kochhar-Bryant, 2009; Olson, Platt ve Dieker, 2008; Steere, Rose ve Cavaiuolo, 2007; Wehman, 2013).

1.3. Zihin Yetersizliği Olan Bireylerde Yetişkinliğe Hazırlık

İnsan doğumdan başlayıp ölüme kadar geçen sürede değişen yaşam koşullarına uyum sağlamakla ömrünü geçirmektedir. Yaşam silsilesinde okula başlamak, aileden ayrılmak, mezun olmak, işe girmek, evlenmek vb. pek çok insan için kaçınılmaz değişimler doğuran geçiş dönemleridir (Ergenekon, 2016). Bu dönemlerden biri olan yetişkinliğe geçiş bir başka deyişle bağımsız yaşama geçiş, bireyin örgün eğitim yaşamının sona erdiği okul sonrası eğitime ve çalışma yaşamına hazırlandığı süreci kapsamaktadır (Cobb vd., 2013; Judge ve Gasset, 2015; Papay ve Bambara, 2014; Wehman, 2013). Bağımsızlığa adım atılan bu dönemde daha önce edinilen ve edinilecek olan bağımsız yaşam becerileri büyük önem taşımaktadır (Baker vd., 2004; Wehman, 2013).

Doğumdan yaşlılığa kadar yaşamın her bir döneminde yaşanan gelişimler ve kazanılan beceriler bir sonraki döneme temel oluşturduğu için yaşam dönemlerinin birikimli ilerlediği söylenebilir. Dolayısıyla ZYOB'lerin yetişkinliğe geçiş döneminin,

yetişkinlik öncesi dönemlerde yapılan uygulamaları ve planlamaları kapsayan bir hazırlık gerektirdiği söylenebilir (Clark, 2006; Kochhar-Bryant, 2007; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010; Steere, Rose ve Cavaiuolo, 2007; Wehman, 2013). Bu doğrultuda yetişkinliğe hazırlanma süreci, okul dönemi, okul sonrası dönem ve yetişkinliğe geçiş dönemi olmak üzere üç temel dönemde ele alınabilir. Söz edilen bu dönemlerde bağımsız yaşama ilişkin verilen eğitim ve destek hizmetlere ilişkin detaylı bilgi izleyen başlıklarda yer almaktadır.

1.3.1. Okul dönemi

Yetişkinliğe hazırlanma sürecinin erken çocukluktan okul sonrası eğitime kadar süren eğitim hayatını kapsadığı söylenebilir. Ülkemizde ZYOB'lerin eğitim programları incelendiğinde yetişkin yaşamına hazırlayan bağımsız yaşam becerilerinin çalışıldığı eğitim modüllerine ilk kademedan itibaren yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018).

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 08.05.2018 tarihinde güncellediği özel eğitim programlarına bakıldığında her kademedeki bağımsız yaşam becerilerine yer verildiği görülmektedir. Özel Eğitim Uygulama Okulu I. II. ve III. Kademe Eğitim Programı orta ve ağır düzeyde zihin yetersizliği olan (ZYO) öğrencilere eğitim vermek üzere açılan okullarda uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Bu programın birinci kademesinde “Hayat Bilgisi” dersi, ikinci kademesinde “Günlük Yaşam Becerileri” dersi, üçüncü kademesinde ise “Bağımsız Yaşam Becerileri” dersi içeriğinde bağımsız yaşama ilişkin bilgi, beceri ve davranışların yer aldığı görülmektedir (MEB, 2018).

Bu derslerde bağımsız yaşama ilişkin özbakım, vücudunu tanıma, aileyi ve yakın çevreyi tanıma, okulu ve sınıfı tanıma, trafik ve yaya becerileri, ev içi beceriler, tüketici becerileri, toplumsal ortamları kullanma ve serbest zaman, zaman, meslekler, milli değerler ile belirli gün ve haftalar öğrenme alanları bulunmaktadır. İlgili öğrenme alanlarında yer alan bağımsız yaşam becerilerinin büyük çoğunluğunun günlük yaşam becerilerinden oluştuğu görülmektedir. Geleceğe hazırlanma ve yetişkin yaşamına yönelik olarak özfakındalık, seçim yapma, karar verme gibi kendini yönetme becerileri, meslek farkındalığı, ilgi ve yeteneklerine uygun mesleğe yönelme ve meslek seçimi gibi meslek becerileri, özsavunuculuk, cinsellikle ilgili beceriler, sosyal farkındalık, toplumsal değerler ve nezaket kuralları, arkadaşlık ilişkileri, resmi ilişkiler gibi kişiler

arası becerilere odaklanan bağımsız yaşam becerilerine daha az yer verildiği dikkat çekmektedir (MEB, 2018).

Özel Eğitim Meslek Okulu Akademik Programında (a) Beden Eğitimi, (b) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, (c) İş Eğitimi ve Meslek Ahlakı, (d) Matematik, (e) Müzik, (f) Resim-İş, (g) Sosyal Hayat ve (h) Türkçe olmak üzere sekiz ders bulunmaktadır. Mesleki eğitim sunan üçüncü kademenin akademik programında daha çok İş Eğitimi ve Meslek Ahlakı ile Sosyal Hayat derslerinde okul sonrası ve yetişkin yaşamına hizmet eden bağımsız yaşam becerilerine yer verildiği görülmektedir. İş Eğitimi ve Meslek Ahlakı dersinde iş hayatı ve meslekleri tanıma, planlı çalışma, zamanı kullanma, uygun meslek seçimi, yeteneklerini keşfetme, iş yerinde sevgi ve saygı gibi genel amaçları yer almaktadır (MEB, 2018).

Özel Eğitim Meslek Okulu Meslek Programlarında ise bilişim teknolojilerinden tarıma, gıda teknolojisinden güzellik saç ve bakım teknolojisine kadar 18 farklı meslek alanına yönelik program yer almaktadır. Meslek programlarının akademik programdan temel farklılığı bireyleri meslek alanlarına yönlendirmek ve yönlendirilen meslek alanındaki becerilerin kazanımını sağlamaktır. Buna yönelik bu programda “İş ve Meslek Ahlakı” dersi ile “Kişisel ve Mesleki Gelişim” dersine yer verilmiştir (MEB, 2018).

Görüldüğü gibi Türkiye’de okul sonrası dönem ve çalışma yaşamına hazırlanmada bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılmasına ilişkin ilk eğitimler Özel Eğitim Uygulama Okulu III. Kademe ve Özel Eğitim Meslek Okulu programlarında verilmektedir. Bu okullardan mezun olan bireylerin işe yerleşme, işi istendiği şekilde yapabilme, işte süreklilik, işe uyum gibi konularda yaşadığı güçlükler göz önüne alındığında bu bireylerin akademik, sosyal ve mesleki alanda yetersiz oldukları, iletişim kurmada güçlük çektikleri (Baran, 2003; Coşgun-Başar, 2010; Değirmenci ve Özen, 2019; Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Hasırcıoğlu, 2006) ve iş okulları atölyelerinde görevli eğiticilerin büyük çoğunluğunun eğitimlerde mesleğe hazırlık becerilerine sınırlı şekilde yer verdikleri (Baran, 2003; Koçak, 2006) bilinmektedir. Öte yandan ülkemizde işverenlerin işgörenlerden sorumluluk, teknoloji, uyum, ekip çalışması, düşünme, iletişim, akademik işlem ve kendini yönetme becerilerini beklediği (Ünal, 2003), çalışma yaşamında hızlı düşünen ve sürekli topluma uyum sağlayan bireyler aradığı (Salderay, 2008) ve bu becerilerin ZYOB’lerin de bir meslek sahibi olabilmek için kazanması gereken beceriler olduğu vurgulanmaktadır (Baran ve Cavkaytar, 2007).

Dünyada okul dönemi uygulamaları incelendiğinde ülkemize benzer şekilde okul öncesi eğitimden başlayarak lise eğitimine kadar süren “K-12 Eğitimi” şeklinde adlandırılan bir eğitim programı bulunmaktadır. K-12’de K (kindergarten) anaokulunu, 12 ise birinci sınıftan 12.ci sınıfa kadar olan eğitim süresini ifade etmektedir (K12 Education System, 2016). ZYOB’ler bu sisteme geçtiğinde tüm öğrenciler için belirlenen akademik standartlara tabi olmakla birlikte onlara özel “öğrenme için evrensel tasarım” rehberinden yararlanılarak bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP) hazırlanmaktadır. Bu eğitim sisteminde akademik eğitim ve işlevsel eğitim olmak üzere iki temel alan bulunmaktadır (Thoma vd., 2016). Bağımsız yaşam becerilerinin öğretimi işlevsel beceriler (functional skills) adıyla işlevsel eğitim programında gerçekleştirilmektedir. Programlarda her bir dönemin gelişim düzeyine uygun olarak serbest zaman, ev bakımı, topluma katılım, kendini yönetme, işlevsel akademik beceriler, para yönetimi ve bütçe planlama, sosyal beceriler, seyahat becerileri, kişisel bakım ve hijyen, sağlık ve güvenlik becerileri, istihdama hazırlanma ve çalışma yaşamı gibi konulara yer verilmektedir (Thoma vd., 2016; Wehman, Targett ve Richardson, 2012).

Okul döneminde verilen eğitimlerde genel programa ve akademik becerilere odaklanıldığı, işlevsel eğitimin ve söz edilen işlevsel becerilerin göz ardı edilebildiği belirtilmektedir (Alwell ve Cobb, 2009; Thoma vd., 2016). Buna ek olarak okulların akademik beceri öğretimine daha fazla zaman ve maliyet ayırdığı ancak işlevsel eğitim programında bağımsız yaşam becerilerinin öğretimine gereken önemi vermediği ifade edilmektedir (Finn ve Klein, 2009; Thoma vd., 2016). Bu durum ZYOB’lerin yetişkin yaşamına hazırlanmalarında güçlük yaratabilmektedir. Dolayısıyla ZYOB’lerin okul sonrasına hazırlanmalarında okul döneminde verilen bağımsız yaşam eğitimlerinin önemli rol oynadığı söylenebilir (Wehman, Targett ve Richardson, 2012).

1.3.2. Okul sonrası dönem

ZYOB’ler örgün eğitim boyunca bağımsız olmaya yönelik eğitim alırlar. Ancak asıl sorun okul dönemi sona erdikten sonra başlar (Will, 1983). Alanyazında yapılan araştırmalar, çoğu ailenin ZYO çocuklarının örgün eğitim dönemini tamlandıktan sonra ne yapacakları sorusuyla karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir. Bu sorunun etkili yanıtının ise okul sonrası eğitim (post-secondary education) olduğu ifade edilmektedir (Davies ve Beamish, 2009; Griffin, McMillian ve Hodapp, 2010; Kraemer ve Blacher, 2001; Neece, Kraemer ve Blacher, 2009; Pincelli, 2012; Rossetti vd., 2016).

Okul sonrası eğitim alanyazında en basit haliyle lise sonrası eğitim şeklinde tanımlanmaktadır. Bireyin ilgi, yetenek, gereksinim ve yeterlikleri doğrultusunda lise eğitiminden sonra aldığı tüm eğitimleri ifade etmektedir (Center on Transition, 2018; Finn ve Klein, 2009; Getzel ve Briel, 2013; Kochhar-Bryant, Basset ve Webb, 2002; Leathwood, 2006). Üniversiteye hazırlık, üniversite eğitimi, bağımsız yaşam merkezlerinde verilen eğitimler, kariyer eğitimi, özel ve halk eğitim merkezlerinde çeşitli özel becerilere yönelik eğitimler, mesleki eğitim, kurslar ve proje kapsamında eğitimler okul sonrası eğitim kapsamında ele alınmaktadır (Center on Transition, 2018; Finn ve Klein, 2009; Kochhar-Bryant, 2009; Lemieux, 2006; Thoma, 2013). Ülkemizde okul sonrası eğitim kavramının daha çok örgün eğitim sonrası yaygın eğitim seçeneklerini işaret ettiği söylenebilir. Yaygın eğitim ise örgün eğitim sistemi içerisine hiç girmemiş ya da örgün eğitimden ayrılmış veya örgün eğitime devam eden bireylere ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda bilgi, beceri ve davranış kazandırmak üzere çeşitli düzey ve sürelerde gerçekleştirilen eğitim, öğretim, üretim, rehberlik ve uygulama etkinlikleri şeklinde tanımlanmaktadır (Kaya, 2016).

ZYOB'lerin eğitiminde iki tür programdan söz edilmektedir. Bunlar okul döneminde kullanılan akademik program (academic curriculum), okul sonrası dönemde kullanılan işlevsel program (functional curriculum) programlarıdır. Yaşam becerileri programı (life skills curriculum) olarak da bilinen işlevsel program, bu bireylerin yetişkin yaşamında gerekli olan tüm becerileri kapsamaktadır (Bouck, 2013). İşlevsel programlar okul sonrası eğitimlerde bireyin bağımsız yaşam becerilerini geliştirerek, yetişkinlik döneminde onu bekleyen çalışma yaşamı, üniversite yaşamı, tek başına yaşama, aile üyeleri dışında bireylerle yaşama gibi toplumla bütünleşme ortamlarına uyum sağlamasına hizmet etmektedir (Getzel ve Briel, 2013).

İşlevsel programlar kapsamında gerçekleştirilen bağımsız yaşam becerisi öğretimi, sosyal beceri öğretimi, mesleki eğitim gibi okul sonrası eğitimlerin bireyleri yıllar içerisinde çalışma yaşamına ve istihdama hazırladığı görülmektedir (Thoma vd., 2016). ZYOB'lerin yetişkin yaşamında oldukça büyük etki alanına sahip olan çalışma yaşamı, bu bireylerin tüm bağımsız yaşam becerilerini sergileyerek topluma katılımlarını en üst düzeye çıkarabildikleri etkileşimli bir alandır (Brolin, 1997; Targett ve Griffin, 2013). Bu doğrultuda ZYOB'ler için yetişkinliğe geçiş programlarının büyük ölçüde çalışma yaşamına hazırlanmayı kapsadığı ifade edilebilir. Öyle ki ZYOB'lere yönelik pek çok

okul sonrası eğitim toplumsal alanda, benzetim ortamında ya da iş başında gerçekleşmektedir.

Neubert ve Moon (2006) okul sonrası program modellerini (a) tamamen ayrı model (substantially separate), (b) karma model (mixed) ve (c) kapsayıcı bireyselleştirilmiş model (inclusive individualized) olmak üzere üç başlıkta ele almaktadır. *Tamamen ayrı model* kar amacı gütmeyen yetişkin kurumları ve ilgili ailelerin arayışından doğmuştur. Bu model üniversite kampüslerinde ya da belli toplumsal alanlarda, yalnızca ZYOB'lerin olduğu sınıflarda, sınırlı programlar sunmaktadır. *Karma model* genellikle tamamen ayrı modele kıyasla daha fazla bütünleştirme olanağı sunmaktadır. Karma model eğitim dışı sosyal etkinliklere katılım, iş keşifleri/gezileri ve toplum temelli öğretimle ZYOB'leri toplumla bütünleştirmeyi desteklemektedir. *Kapsayıcı bireyselleştirilmiş model* ise doğrudan bireyin geçiş planında yer alan okul sonrası amaçlarını, bireye uygun iş seçeneklerini dikkate alan bireysel programları ifade eder. ZYOB'ler için en çok tercih edilen bu modelde eğitim gereksinime göre bireysel ya da grupla, gerektiğinde toplumsal ortamda gerektiğinde iş yerinde gerektiğinde üniversitede gerçekleşebilmektedir. Her üç modelde de okul sonrası eğitim hem bireyi çalışma yaşamına hazırlamakta hem de işe giren bireyler için çalışma yaşamında da devam etmektedir (Kelley ve Coco, 2015). Bu bağlamda okul sonrası eğitimlerin ZYOB'lerin yetişkinliğe geçişini kolaylaştırdığını ve yaşam boyu devam ettiğini söylemek mümkündür.

Yetişkinliğe geçiş ve yaşam boyu eğitim, okul sonrası dönemi de kapsamaktadır. Bu başlıkta yalnızca okul sonrası eğitim ve okul sonrası programlara değinilmiştir. İzleyen başlıkta ise okul sonrası dönem eğitimlerinden farklı olarak yetişkinliğe geçiş ve yetişkinlik dönemi özellikleri ve buna bağlı yetişkin eğitimi ve yaşam boyu eğitim kavramlarına yer verilmiştir.

1.3.3. Yetişkinliğe geçiş dönemi ve yaşam boyu eğitim

İnsanın gelişim dönemleri doğumdan ölüme kadar olan süreçte gelişimin ve olgunlaşmanın değişiklik gösterdiği zaman dilimlerine göre oluşmaktadır. Yetişkin gelişim kuramlarına göre yetişkinlik döneminde bireyler gelişimleri ve olgunlaşmaları konusunda farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar yetişkin gelişimiyle ilgili kuramlarla açıklanmaktadır. Bu kuramlar Yetişkin Beyin Kuramı, Yaşam Boyu Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı, Geçiş Uyum Modeli Kuramı, Sosyal Öğrenme Kuramı, Yapı

Kuramı Ve Psikanalitik Kuram, Yetişkin Gelişim kuramlarıdır (Kochhar-Bryant ve Greene, 2009).

Yetişkin Beyin Kuramına göre insan beyni ergenlik döneminde, bebeklik dönemi hariç, diğer dönemdekilerden daha hızlı gelişmektedir. Yaşam Boyu Kuramı gelişim dönemlerinden birinde gerçekleştirilmesi gereken becerilerden birisinin tamamlanamamasının, sonraki gelişim dönemini etkilediğini ileri sürmektedir. Bilişsel Gelişim Kuramı öğrenmelerin bireylerin dünyayı nasıl algıladıklarıyla ilgili olduğunu, 11 yaşından itibaren soyut işlemler döneminin başladığını ve bu dönemin yetişkinliğin adımı olduğunu ifade eder. Geçiş Uyum Modeli Kuramında ise bireylerin çevresel ve yapısal (içsel) pek çok etmenle etkileşim halinde olduğu ve kültür, ekonomi, psikoloji gibi pek çok alanın etkileşmesi sonucu bireylerin uyum sağlamaları gereken yeni durumlar olduğu ve geçiş dönemleri olduğu belirtilmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı yetişkinliğe geçiş döneminde çevreden destek alınması gerektiğini savunur. Öte yandan Yapı Kuramı ve Psikanalitik Kuram çevreden ziyade içsel durumlara odaklanır. Yapı Kuramı bazı becerilerin doğuştan biyolojik olarak geldiğini ifade ederken Psikanalitik Kuram yetişkinliğe geçiş döneminde bireyin geçirdiği psikoseksüel aşamayı dikkate alarak, kendini yönetme ve öz kontrolün gelişmesi üzerinde yoğunlaşır (Kochhar-Bryant ve Greene, 2009).

Bu kuramların ortak noktası ise yetişkinliğe geçiş dönemidir. Yetişkinliğe geçiş döneminde ZYOB'lerin ebeveynlere olan bağıнын azalması ve fiziksel, psikolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal açıdan olgunlaşmasıyla onlar için daha bağımsız ve bireysel bir yaşam başlamaktadır (Belva ve Matson, 2013; Dollar vd., 2012; Faloon ve Rehfeldt, 2008). Cobb (2004) ZYOB'lerin yetişkinliğe geçiş sürecinde göz önünde bulundurması gereken 10 bileşeni şöyle açıklamaktadır (Steere, Rose ve Cavaiuolo, 2007):

- (1) *Yetersizliğinin farkında ol:* Kendini tanı. Güçlü ve zayıf yanlarının farkında ol, yapabileceklerini ve yapamayacaklarını tanımla. Zayıf yönlerini geliştirebilmek için yapman gerekenleri öğren.
- (2) *Gereksinimlerin neler?:* Okul sonrası dönemde bağımsız yaşam gereksinimlerinin neler olduğunu, neye ihtiyacın olduğunu belirle.
- (3) *Okul sonrası eğitim seçeneklerin neler?:* Okul sonrasında alabileceğin eğitimleri araştır. Kariyer eğitimi, mesleki eğitim, teknik eğitim, üniversiteye hazırlanma gibi seçenekleri değerlendir. İlgi ve yeteneklerine göre seçim yap.

- (4) *Üniversiteye giriş sınavları*: Okul sonrası eğitim programları standartlaştırılmış başarı testlerini geçmeyi gerektirir. Bunu göz önünde bulundurarak üniversiteye girebilmek için nasıl hazırlanman gerektiğini, alman gereken destek eğitim ve kursları araştır.
- (5) *Belgelendirme*: Yeni geçiş yaptığın okul ya da programın tam olarak hangi belgeleri gerektirdiğini öğrenerek, belgeleri edinmen ve eğitim ve sağlık geçmişini belgelendirmen gerekir.
- (6) *Özsavunuculuk*: BEP ve geçiş toplantılarına bizzat katıl, yasal haklarını öğren. Kendi hakkını kendin savun, kendini temsil et. Okul sonrası programları araştır, programların önkoşulları hakkında bilgi topla, desteklerden yararlanma hakkını savun.
- (7) *Mesleki rehabilitasyon hizmetleri*: Mesleki rehabilitasyon kurumlarını araştır, kendi gereksinim, ilgi ve yeteneklerine uygun, senin için ulaşılabilir olan hizmetlere karar ver.
- (8) *Yaşam seçeneği*: Yetişkin yaşamında aileyle yaşama, tek başına yaşama, ev arkadaşıyla yaşama gibi yaşam seçeneklerinden gereksinimlerine ve var olan bağımsız yaşam becerilerine göre uygun olanı seç.
- (9) *Zaman yönetimi*: Yetişkin yaşamında okul sonrası programlar ve çalışma yaşamı sürdürülebilirlik gerektirir. Planlı ve programlı yaşamaya yönelik zaman yönetimi becerilerini geliştir.
- (10) *Hatalar dünyanın sonu değildir*: Yetişkin yaşamına geçişte pek çok yeni durumla karşı karşıya kalacaksın. Zorluklar ve engeller seni korkutmamalı, hata yaptığında bunu düzeltmek için ne yapman gerektiğini öğren.

Yukarıda özetlenen 10 bileşen yetişkin yaşamına geçişte ZYOB'lerden beklenen temel becerileri ifade etmektedir. Bireyin bağımsız bir yetişkin olabilmesi için bu becerileri edinmesi ve sürdürmesi gerektiği belirtilmektedir (Steere, Rose ve Cavauiolo, 2007). Sıralanan 10 bileşende vurgulanan beceriler özfarkındalık, kişiler arası beceriler, mesleki beceriler, günlük yaşam becerileri, problem çözme becerileri gibi pek çok bağımsız yaşam becerisini kapsamaktadır. Dolayısıyla yetişkinlik dönemiyle ilişkili bağımsız yaşam becerilerinin yaşam boyu gerekli olan beceriler olduğu görülmektedir (Getzel ve Briel, 2013; Steere, Rose ve Cavauiolo, 2007; Wehman, 2013).

Özel eğitimde son yıllarda yaşam boyu eğitim ve yaşam boyu öğrenme kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Dünya sürekli olarak ekonomik, sosyal,

kültürel ve teknolojik değişim ve dönüşümler yaşamaktadır. İnsanların değişen ve dönüşen bilgi toplumuna uyum sağlaması, sürekli kendini yenilemesi ve yenilikleri takip ederek öğrenmesiyle mümkündür. Bu durum ancak yaşam boyu öğrenme ile sağlanabilir (Dave, 2014). *Yaşam boyu öğrenme* mekândan, zamandan, eğitim düzeyinden, yaştan bağımsız, bireyin olduğu her yerde gerçekleşebilen bir kavram olarak ele alınmaktadır (Dave, 2014; Field, 2001; Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012). *Yaşam boyu eğitim* ise örgün eğitim sisteminin dışındaki eğitimle ilgili tüm hizmetleri geliştirerek mevcut sistemi yeniden yapılandıran (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012), örgün sistemin dışında yaygın eğitim olarak ve/veya okul sonrası eğitim olarak devam eden, bireyleri yetişkin yaşamına hazırlamada ön plana çıkan sürekli eğitim (continuing education) şeklinde ifade edilmektedir (Dave, 2014; Field, 2001; Wilson ve Hayes, 2000). Burada sözü edilen *sürekli eğitim* yaşam boyuluğu kapsayan, zorunlu eğitim sırasında ve/veya sonrasında da devam eden eğitim olanaklarını ifade ederken *sürekli yetişkin eğitimi* (adult continuing education) zorunlu eğitimden sonra devam eden mesleki, akademik ya da kişisel gelişim amaçlı tüm eğitimleri kapsamaktadır (Kaya, 2016).

Özel eğitimde yaşam boyu eğitim kavramı eğitim hizmetlerinin örgün eğitim sistemiyle sınırlı kalmaması, bunun yanı sıra yaygın eğitim ve okul sonrası eğitim hizmetlerinin önem kazanmasıyla gündeme gelmektedir. ZYOB'lerin okul sonrası yaşama ve çalışma yaşamına hazırlanması için gereksinim duydukları bağımsız yaşam becerilerinin kazanılması yaygın eğitim ya da okul sonrası eğitimlerle mümkün olmaktadır (Finn ve Klein, 2009; Getzel ve Briel, 2013; Kochhar-Bryant, Basset ve Webb, 2002). Ülkemizde örgün eğitim uygulamaları özel eğitim uygulama okulları ve özel eğitim meslek okullarında sunulan müfredata dayalı, sınırlı, günlük yaşam becerileri ya da belli iş becerilerini içermektedir (MEB, 2015). Yaygın eğitim uygulamaları ise genellikle örgün eğitim tamamlandıktan sonra yerel yönetimler, genel müdürlükler, bakanlıklar, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), sivil toplum kuruluşları (STK) ve üniversite gibi kurumların önderliğinde yürütülen projeler kapsamında atölyelerde akademik, günlük yaşam ya da meslek eğitimi kurslarıyla yürütülmektedir (Güvenç, 2014; MEB, 2018; Özbey, 2015). Bu doğrultuda ülkemizde ZYOB'lere yönelik yaygın eğitimlerin daha çok yetişkin eğitime işaret ettiği düşünülebilir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu [United Nations, Educational, Scientific and Cultural Organization, (UNESCO)] yetişkin eğitimi Kaya'nın (2016) da aktardığı gibi şöyle tanımlamaktadır;

“İçeriği, düzeyi ve yöntemi ne olursa olsun, yetişkin olarak düşünülen bireylerin yeteneklerini geliştirmelerine, bilgilerini artırmalarına, teknik veya mesleki yeterliliklerini iyileştirmelerine ve yeni bir yön vermelerine, tutum ve davranışlarını hem kişisel gelişim açısından hem de dengeli ve bağımsız bir toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeyi katılım yoluyla değiştirmelerine olanak sağlayan düzenli eğitim süreçlerinin tümü”

Tanımdan da anlaşılacağı gibi yetişkin eğitimi, bireyin kendini gerçekleştirmesini ve toplumsal olarak var olmasını vurgulamaktadır. Bu bağlamda ZYOB’lerde yetişkin eğitiminin amacı da bu bireylerin toplumsal birer birey olmalarını sağlamak, dolayısıyla bireylerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri ortamlarda var olmalarına hizmet etmek olmalıdır (Finn ve Klein, 2009; Getzel ve Briel, 2013; Kochhar-Bryant, 2009; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010).

Özel eğitimde yetişkin eğitimi disiplinler arası çalışmayı gerektiren, özel gereksinimli bireylerin öğrenme özelliklerini, sosyokültürel özelliklerini, sınıf, cinsiyet, etnik köken, cinsel yönelim gibi etmenleri göz önünde bulunduran, bireysel gereksinimlerini karşılamaya yönelik destek hizmetleri ve bilimsel uygulamaları içeren dönüşebilir ve esnek eğitimleri kapsamaktadır (Clark, 2006; White, 1998). Dolayısıyla ZYOGY’lerle çalışmak hem yetişkin eğitimi hem de özel eğitim alanında uzmanlık gerektirmektedir (Clark, 2006). Bununla birlikte ZYOB’lere yönelik yetişkin eğitimlerinin bu bireylerin gereksinim duydukları bilgi ve becerileri kazandırmaya dönük yürütülmesi gerektiği ifade edilmektedir (Duggan ve Linehan, 2013; Sabornie ve deBettencourt, 2009; Steere, Rose ve Cavauiuolo, 2007).

Sonuç olarak yetişkin gelişim kuramları, yetişkin eğitimi ve yaşam boyu eğitim kavramları bireylerin yetişkinliğe geçişte gereksinimleri doğrultusunda desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Her genç yetişkin bireyin kendine özel gereksinimleri olması eğitim düzenlemelerini de özelleştirmektedir. Bu doğrultuda adından da anlaşılacağı üzere “özel gereksinimli bireylerin” yetişkinliğe hazırlanmasında onlara özel model ve yaklaşımlar gündeme gelmektedir. Brolin (1997) tarafından geliştirilen “Yaşam Merkezli Kariyer Eğitimi: Yeterliğe Dayalı Yaklaşım [Life Centered Career Education: A Competency Based Approach (LCCE)]” özel gereksinimli bireylerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmalarında Ayrıcalıklı Çocukların Eğitimi Birliği’nin [Council for Exceptional Children (CEC)] eğitim politikasını desteklemektedir. Bu yaklaşım kariyer eğitiminde bireylere günlük yaşam, kişisel-sosyal, akademik ve mesleki bilgilerin, en az kısıtlayıcı ortamda mümkün olan en yüksek düzeyde ekonomik, kişisel ve sosyal doyumla sunulmasını sağlayan bir model önerir. Bu modele göre özel gereksinimli bireylere yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmada özel eğitim

uzmanları, ebeveynler, diğer eğitim uzmanları ve işverenlerin iş birliğiyle bağımsız yaşam becerilerini temel alan bir eğitim programı tasarlanır (Brolin, 1997). Bu araştırmanın dayandığı kuramsal model Brolin'in ilk kez 1997'de geliştirdiği (LCCE), 2012 yılında revize edilen ve genişletilen Yaşam Merkezli Eğitim'dir [Life Centered Education: Skills for the 21st Century (LCE)] (Wandry, Wehmeyer ve Glor-Sheib, 2013).

1.4. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Bağımsız Yaşam Gereksinimleri

ZYOGY'leri okul sonrasında bağımsız olmayı gerektiren yetişkin yaşamı ve çalışma yaşamı beklemektedir. Bu bireylerin yetişkin yaşamına ve çalışma yaşamına geçişini kolaylaştırmak bu dönemde gereksinim duydukları bağımsız yaşam becerilerini edinmelerine bağlıdır (Brolin, 1997; Lane, 2012; Sharma, 2006; Watson, 1989). Bu doğrultuda izleyen başlıklarda ilk olarak bağımsız yaşam becerilerinin neler olduğu ve nasıl sınıflandırıldığına yer verilmiş, ardından çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duyulan bağımsız yaşam becerilerine değinilmiştir.

1.4.1. Bağımsız yaşam becerileri

ZYOB'lere sunulan eğitimlerin temel amacı, onların yaşam işlevlerini geliştirerek bağımsızlığa hazırlamaktır (AAIDD, 2013; Baker vd., 2004; Cavkaytar, 1999). Bu doğrultuda ZYOB'lere okul öncesinden yetişkinliğe kadar yaşam boyu süreçte bağımsız yaşam becerilerini kazandırmaya yönelik uygulamalara yer verilmektedir (Baker vd., 2004). Bağımsız yaşam becerileri en genel anlamda bireyin başkalarına bağımlı olmadan yaşamını sürdürmesi için gerekli olan becerileri içeren geniş bir kavramdır (Cavkaytar, 1999; Dünder, 2002; Wehman, 2013). Alanyazında “yaşam becerileri (life skills)” ve “temel yaşam becerileri (basic life skills)” terimleriyle de anılan bağımsız yaşam becerileri “*tüm insanların yaşaması için gerekli olan, yaşamın tüm alanlarında (toplumsal veya kişisel) günlük işlevde bulunmayı sağlayan eşsiz beceriler*” olarak tanımlanmaktadır (Mustian ve Richter, 2012). Bağımsız yaşam becerileri, farklı gelişim dönemlerinde çeşitlendiği gibi bireysel gereksinimlere göre de farklılaşan, yaşam boyu süreçte kazanılması gereken pek çok beceriyi içerdiği için alanyazında farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır.

Close, Sowers, Halpern ve Boubeau'ten (1985) uyarlanan sınıflandırma en kapsamlı sınıflandırmalardan biridir. Bu sınıflandırmaya göre bağımsız yaşam becerileri, (a) *başarı için gerekli temel beceriler* (temel gelişim becerileri, yaşamda gerekli sayısal

bilgiler, yaşamda gerekli okuma ve iletişim), (b) *uyum için gerekli beceriler* (kendini tanıma, kişilik ve duygusal uyum, bireylerarası sosyal beceriler), (c) *toplumsal uyum becerileri/günlük yaşam becerileri* (özbakım becerileri, tüketici becerileri, ev içi beceriler, sağlık bilgisi ve topluma ilişkin bilgi) ve (d) *meslek öncesi ve mesleki beceriler* (işe hazır olma, mesleki davranışlar, işe uygun sosyal davranışlar sergileme) olmak üzere dört ana başlıkta toplanmaktadır (Akt. Cavkaytar, 2000).

Bir başka sınıflandırma ise AAIDD'nin 2010 yılında yapmış olduğu zihin yetersizliği tanımında söz edilen uyumsal davranışların içerdiği kavramsal, sosyal ve uyumsal becerilerdir (AAIDD, 2013; Baker vd., 2004; Cavkaytar, 2000; Schalock vd., 2010). Tanımda söz edilen (a) *kavramsal beceriler*; dil ve okuma/yazma, para, zaman ve sayı kavramları ve kendini yönetme, (b) *sosyal beceriler*; kişilerarası beceriler, sosyal sorumluluk, özsaygı, kandırılmaya karşı ihtiyatlı olma, sosyal problem çözme, yasa ve kurallara uyma, istismardan korunma ve (c) *uyumsal beceriler*; günlük yaşam etkinlikleri, mesleki beceriler, sağlık, seyahat, rutinler, güvenlik, para kullanımı ve telefon kullanımıdır (Schalock vd., 2010). Bu uyumsal davranışların, ZYOB'lerin bağımsız yaşam becerilerine işaret ettiği görülmektedir.

Alwell ve Cobb (2009) bağımsız yaşam becerilerine ilişkin yürüttükleri alanyazın taramasında bu becerilerin; (a) serbest zaman, (b) kişisel bakım ve ev yaşamını sürdürme ve (c) topluma katılım olmak üzere en az üç kritik program alanında toplanacağını belirtmişlerdir. Özel gereksinimli bireyler için işlevsel bir program oluştururken yer verilen bağımsız yaşam becerileri ise (1) kariyer eğitimi ve iş, (2) toplumsal yaşama katılım, (3) kişisel sağlık ve güvenlik, (4) kendini yönetme, (5) seyahat, (6) ev yaşamı, (7) işlevsel, akademik ve okul sonrası eğitim, (8) para yönetimi ve planlaması ve (9) sosyalleşme ve serbest zaman etkinlikleri olmak üzere dokuz ana başlıkta sınıflandırılmıştır (Wehman, Targett ve Richardson, 2012).

Steere, Rose ve Cavauiolo (2007) işlevsel yetişkin yaşamı becerileri (functional adult life skills) adı altında yetişkinlik dönemine ilişkin bağımsız yaşam beceri alanlarını (a) ev yaşamı, (b) toplumsal kaynakları kullanma, (c) istihdam, (d) finansal planlama, (e) serbest zaman ve (f) sağlık ve güvenlik şeklinde sınıflandırmışlardır. Bouck (2013) ise ZYOB'ler için yaşam becerileri programı (life skills curriculum) olarak da bilinen işlevsel programlarda yer alması gereken bağımsız yaşam becerilerini en kaba sınıflandırmayla şu şekilde ifade etmektedir: (a) Günlük yaşam becerileri, (b) işlevsel akademik beceriler,

(c) mesleki beceriler, (d) ulaşım becerileri, (e) sosyal beceriler ve (f) kendini yönetme becerileri.

İşlevsel programların ortak yönü okul sonrası dönemde özel gereksinimli bireylere bağımsız yaşam becerilerinin öğretimine ilişkin etkinliklere ve değerlendirme materyallerine yer vermesidir. Mannix de (2009) okul sonrası dönemde bu bireylere yönelik bir işlevsel program geliştirmiştir. Mannix (2009) bu programda bağımsız yaşam becerilerini Şekil 1.1’de görüldüğü gibi altı ana başlık altında 27 alt başlıkla sınıflandırmıştır. Mannix’e (2009) göre bağımsız yaşam becerileri (a) kişiler arası beceriler, (b) akademik ve okul becerileri, (c) işlevsel yaşam becerileri, (d) mesleki beceriler, (e) problem çözme becerileri ve (f) özfarkındalık şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Şekil 1.1. Mannix'in (2009) bağımsız yaşam becerileri sınıflandırması

Snell ve Brown'un (2000) sınıflandırmasında ise bağımsız yaşam becerileri ev becerileri ve toplum becerileri olmak üzere iki ana başlıkta toplanmaktadır. Ev becerileri; (a) yiyecek hazırlama, (b) ev temizliği, (c) ev güvenliği ve ilk yardım, (d) telefon kullanımı ve (e) cinsel eğitim olmak üzere beş başlıkta ele alınırken; toplum becerileri ise

(a) güvenlik becerileri, (b) satın alma ve para kullanımı, (c) dışarda yemek yeme ve yiyecek satın alma, (d) serbest zaman etkinlikleri, (e) bankacılık işlemleri ve (f) toplumsal seyahat becerileri olmak üzere altı başlıkta toplanmaktadır.

İlk olarak Brolin'in geliştirdiği, 2012 yılında revize edilen ve genişletilen Yaşam Merkezli Eğitim (LCE) Programı'nda ise özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşayabilmeleri için üç temel alanda yeterliliğe sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir (Wandry, Wehmeyer ve Glor-Sheib, 2013). Bu temel alanlar ve içerisinde yer alan yeterlik alanları Şekil 1.2.'de gösterilmiştir.

Şekil 1.2. Yaşam merkezli eğitim programı (LCE) (Wandry, Wehmeyer ve Glor-Sheib, 2013)

Şekil 1.2'de görüldüğü gibi LCE'de bağımsız yaşam becerileri (a) günlük yaşam becerileri, (b) öz belirleme ve kişiler arası beceriler ve (c) mesleki/çalışma becerileri olmak üzere üç temel alanda toplanmaktadır. Bu temel alanların altında ise toplam 20 alt yeterlik alanı bulunmaktadır.

Yapılan tüm sınıflandırmalar incelendiğinde sınıflandırmaların nicelik ve beceri isimleri bağlamında farklılaştığı ancak niteliksel açıdan benzer olduğu görülmektedir. Bu başlıkta açıklanan bağımsız yaşam becerileri çalışma yaşamına hazırlanmada yeni rol ve sorumluluklara uyum sağlamak üzere çeşitlenmekte ve karmaşıklaşmaktadır.

1.4.2.Çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duyulan bağımsız yaşam becerileri ve istihdama hazırlık

ZYOB'lerin gereksinim duyduğu bağımsız yaşam becerileri bir önceki başlıkta detaylı olarak verilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi gelişim dönemlerine göre bu bireylerin gereksinimleri farklılaşabilmektedir (Harris, 2006; Sabornie ve deBettencourt, 2009). Yetişkinliğe hazırlanma döneminde yetişkin olmanın getirdiği pek çok durum ve özellikler nedeniyle gereksinim duyulan bağımsız yaşam becerilerinin karmaşıklığı ve soyutluğu artmakta, niteliği değişmektedir. Arnett (2010) yetişkin olmanın (1) bağımsız yaşama, (2) çalışma yaşamına katılım, (3) evlilik ve (4) ebeveynlik olmak üzere dört önemli boyutu olduğu ifade etmektedir. Bu boyutlarıyla düşünüldüğünde yetişkin olmak, toplumsal alanlarda daha çok etkileşime girmeyi, üretken olmayı, tek başına problem çözmeyi, bilgi ve fikirlere ulaşmayı ve yorumlamayı, daha fazla bağımsız eylemde bulunmayı ve bir meslek edinmek üzere çeşitli mesleki becerileri kazanmayı gerektirmektedir (Hogan ve Astone, 1986; Merriam ve Clark, 2006; Morris ve Klunk, 2016; OECD, 2013; Schaie ve Zanjani, 2006). Benzer şekilde ZYOGY'lerin bağımsız yaşama geçişinde en önemli boyutlardan biri çalışma yaşamına katılmak ve sürdürülebilir istihdamı sağlamaktır (Brolin, 1997; Kelley ve Coco, 2015; Sabornie ve deBettencourt, 2009; Ross vd., 2013).

İstihdam, insan gücünün ekonomiye katılması olarak tanımlanmaktadır (Savaşır, 1999). Engelsiz Avrupa Tebliği'nde (2000) ve Avrupa Birliği uyum paketinde (2002) bağımsız yaşama ve topluma tam katılım sağlamanın temel yollarından birinin istihdam olduğu belirtilmektedir. Bir başka araştırmanın sonucu da okul sonrası başarının temel göstergelerinden birinin istihdam edilme olduğunu göstermektedir (Papay ve Bambara, 2014). Özel gereksinimli bireyler için istihdam sürecinde ise sadece insan gücünün ekonomiye katılması değil, bu bireylerin bilişsel, sosyal, duygusal, psikolojik gelişimlerinin, topluma tam katılımlarının, bütünleştirme ve normalleştirme süreçlerinin desteklenmesi söz konusudur.

İŞKUR 2018-2022 Stratejik Planında özel politika gerektiren grupların kalıcı istihdamını arttırmak üzere nitelikli hizmetler geliştirmek ana hedeflerden biri olarak belirlenmiştir (İŞKUR, 2017). Ülkemizde özel gereksinimli bireylerin istihdam durumları incelendiğinde İŞKUR Türkiye geneli 2017 yılı tüm engel grupları başvuran sayısı 100.201, kayıtlı işgücü 92.766, işe yerleştirme ise 12.151'dir. ZYOGY'ler için başvuru sayısı 13.190, kayıtlı iş gücü 13.191 işe yerleştirme ise 1633'tür. Buna göre, kayıtlı

işgücünün ancak yaklaşık %20'si istihdam edilebilmektedir. Benzer şekilde 2018 yılında kamuda ve özel sektörde engelli kotasından başvuru yapan 32.747 bireyin 7.393'ü işe yerleştirilebilmiştir (AÇSHB, 2019).

İŞKUR İşgücü Piyasası Araştırması (İPA) 2018 verilerine göre “Açık işlerde özel gereksinimli birey çalıştırmak ister misiniz?” sorusuna iş yerlerinin %68'i hayır, %9.8'i evet ve %22.3'ü fark etmez yanıtı vermiştir. Öte yandan bu araştırma işverenlerin aradıkları niteliklerdeki özel gereksinimli bireylerle çalışmaya istekli olduklarını da belirtmektedir. Araştırma sonucunda iş yerlerinin bu bireylerle çalışma isteğini ve bu bireylerin istihdam oranlarını arttırmak için özel gereksinimli bireylere yönelik mesleki kursların içeriklerinin yeniden düzenlenmesi, mesleki bilginin yanı sıra iletişim becerileri, kişiler arası ilişkiler, işe uyum, sorumluluk alma, kendini yönetme, karar verme gibi becerilerin de kazandırılması yönünde politika önerisi geliştirmişlerdir (İŞKUR, 2018). Benzer şekilde ZYOGY'lerin istihdam oranlarının düşük olması sorumluluk, özgüven, öz belirleme, işe uyum, iletişim gibi alanlarında bilgi ve beceri yetersizliği ile açıklanabilmektedir (Gündoğdu, 2010; Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Hasırcıoğlu, 2006; İŞKUR, 2018; Özbey, 2015). Dolayısıyla istihdam öncesinde bu alanlarda bilgi ve becerilerin kazanılmasına yönelik eğitime gereksinim doğmaktadır.

Eğitim ve istihdam ilişkisindeki temel köprünün “yaşam boyu öğrenme” kavramı olduğu belirtilmekte ve bu kavram altında çalışma biçimlerinin esnekleştirilmesiyle “istihdam edilebilirlik” süreci vurgulanmaktadır (Kebeli, 2017). İstihdam edilebilirlik kavramında söz edilen esnek çalışma biçimleri ZYOGY'lerin çalışma yaşamı için büyük önem taşımaktadır. Nitekim bu bireylerin iş becerilerinden çok istihdam edilebilirlik becerilerine sahip olmaları beklenmektedir (Artar, 2018; Domzal, Houtenville ve Sharma, 2008; Ju, Zhang ve Pacha, 2012).

İstihdam edilebilirlik becerileri çalışanların sahip oldukları işte ve bu işin sürdürülebilirliğinde gerekli olan bilgi, beceri ve nitelikler olarak tanımlanmaktadır (Baker, 2013; Forrier ve Sels, 2003; Ju, Pacha, Moore ve Zhang, 2014; McGrath, 2009; Robinson, 2000). Cotton'a (2008) göre istihdam edilebilirlik becerileri (a) *temel beceriler* (konuşma, dinleme, okuduğunu anlama, basit matematik işlemleri yapma), (b) *yüksek işlevli düşünme becerileri* (yaratıcı düşünme, problem çözme, karar alma, öğrenmeyi öğrenme) ve (c) *duyuşsal beceriler ve karakter özellikleri* (kişiler arası beceriler, özgüven, kendini yönetme, motivasyon, sorumluluk, dürüstlük, esneklik vb.) olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Bir araştırma sonucuna göre işverenlerin çalışanlarından

beklediği istihdam edilebilirlik becerileri; *sorumluluk, uyum, teknolojiklik, ekip çalışması, kişiler arası beceriler, kendini yönetme, akademik beceriler ve iletişim becerileri* şeklindedir (Baran ve Cavkaytar, 2007).

Bir diğer çalışmada ise kapsamlı istihdam edilebilirlik becerileri tanımlanırken yaşam boyu öğrenme sürecinde gerekli olan temel beceriler ve 21. yüzyıl öğrenme becerilerine dikkat çekilmiştir. İstihdam edilebilirlik becerilerinin çalışma yaşamı ve eğitim yaşamı arasında anahtar kavram olduğu, çevresel ve genetik pek çok değişkenden etkilenen dinamik bir yapıda olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda istihdam edilebilirlik becerileri; bir işe yerleşmek, işe uyum sağlamak, işi sürdürmek, işte kalıcı olmak, ekiple iş birliği yaparak çalışabilmek ve işi benimsemek için bireyin gereksinim duyduğu beceriler olarak açıklanmaktadır. Bu becerilerin temel bileşenleri ise *temel beceriler* (iletişim, okuma, yazma, dinleme, hesaplama), *zihinsel yetenekler* (anlama, analiz etme, organize etme, planlama, problem çözme) ve *kişisel özellikler* (amaç oluşturma ve gerçekleştirme, ekiple çalışma, uyum sağlama, uzlaşma, sorumluluk alma, kültürel farklılıkları algılama) olarak ifade edilmektedir (Curtis ve McKenzie, 2001).

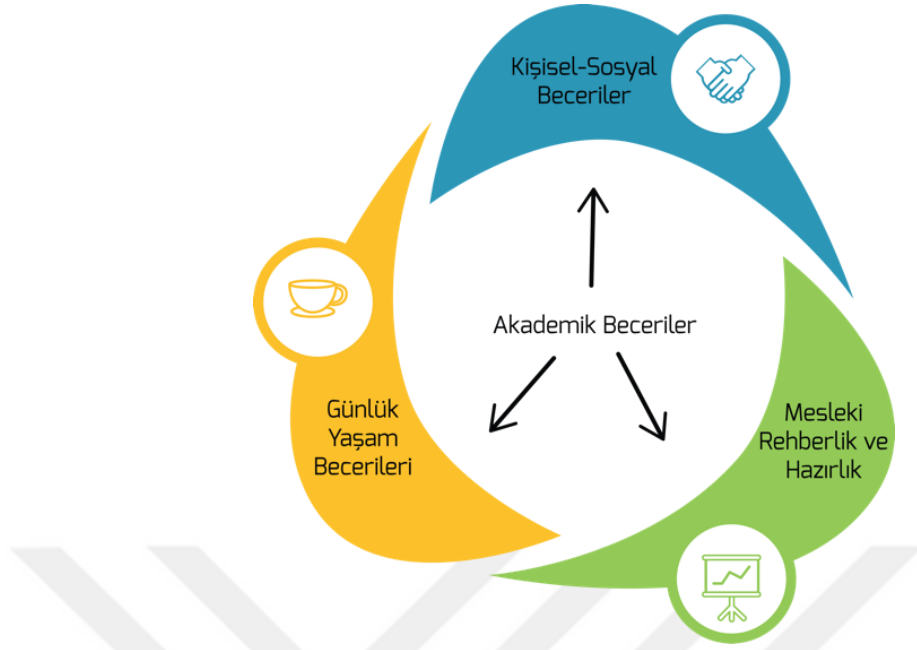
Hanley-Maxwell ve Collet-Klingenberg (2012) özel gereksinimli bireylerin kariyer gelişimini planlarken okul döneminden başlayıp, okul sonrası yetişkinlik dönemine kadar yaşam boyunu kapsayan süreçte gereksinim duyulan becerileri incelemişlerdir. Bu beceriler çalışma yaşamına hazırlanma becerileri olup, (a) temel beceriler (fundamental skills), (b) bütünleştirici beceriler (integrative skills) ve (c) başvuru becerileri (application skills) şeklinde üç başlıkta toplanmaktadır. Tablo 1.1’de görüldüğü gibi temel beceriler ilkokul döneminden, bütünleştirici beceriler ilkokuldan ortaokula geçiş döneminden itibaren, başvuru becerileri ise ortaokuldan liseye geçiş döneminden itibaren planlanması gereken beceriler olarak ele alınmıştır. Bu becerilerin alt becerileri ve ilkokul döneminden yetişkinlik dönemine uzanan süreçte nasıl yer aldığı tabloda özetlenmiştir. Tablo 1.1’e göre temel beceriler akademik, kişisel bakım ve iletişim becerilerinden oluşurken bütünleştirici beceriler, araştırma, teknoloji, sosyal ve öz belirleme becerilerinden oluşmaktadır. Örgün eğitim sonrasında ise kariyer becerileri kapsamında öz belirleme, kariyer planlama ve mesleki bilgiler çalışılmaktadır.

Görüldüğü gibi Hanley-Maxwell ve Collet-Klingenberg’in (2012) belirttiği kariyer gelişimi basamaklarında gereksinim duyulan beceriler daha önce ifade edilen istihdam edilebilirlik becerileriyle büyük oranda örtüşmekle birlikte temelde pek çok bağımsız yaşam becerisinden oluşmaktadır.

Tablo 1.1. Çalışma yaşamına hazırlanma (Hanley-Maxwell ve Collet-Klingenberg, 2012)

İlkokul	Ortaokul	Lise	Yetişkinlik
Temel Beceriler			
Akademik beceriler			
Kişisel bakım becerileri			
İletişim becerileri			
Bütünleştirici Beceriler			
Bilgiye ulaşma, medya ve teknoloji becerileri			
Sosyal beceriler			
Öz belirleme becerileri			
Seçim yapma			
Problem çözme			
Karar verme			
Amaç belirleme ve amaca ulaşma			
Risk alma ve güvenlik			
Öz-düzenleme			
Öz-savunma			
Öz-farkındalık			
Kişisel değerler			
Başvuru Becerileri			
Kariyer becerileri			
Öz belirleme			
Kariyer planlama			
Mesleki bilgiler			
İş arama ve araştırma			
İş bulma			
İşe başvuru			
İş görüşmesi			
İş seçme			
Temel iş becerileri (tüm işlerde ortak olan)			
Özel iş becerileri (işe özel)			

Benzer şekilde Brolin (1997) tarafından geliştirilen Yaşam Merkezli Kariyer Eğitimi Programı'nda (LCCE) yer alan becerilerin, bireyi çalışma yaşamına hazırlayan bağımsız yaşam becerileri olduğu görülmektedir. LCCE'de yer alan beceri alanları Şekil 1.3'de özetlenmiştir. Buna göre Brolin'in (1997) geliştirdiği LCCE programında günlük yaşam becerileri, kişisel ve sosyal beceriler ile mesleki rehberlik ve hazırlık alanları temel alanlar olarak ele alınmış, akademik beceriler ise bu temel alanların her birinde yer alan gömülü bir beceri alanı olarak belirtilmiştir. Başka bir ifadeyle Şekil 1.3'te belirtilen üç temel beceri alanı içerisinde bulunan becerilerle ilişkili akademik beceriler de yer almaktadır.

Şekil 1.3. Yaşam Merkezli Kariyer Eğitimi Modeli program alanları (LCCE)

Şekil 1.3'te verilen bu becerilerin ZYOGY'lerin kariyer eğitimi ve çalışma yaşamı için temel oluşturduğu belirtilmiştir. Bu başlıkta ifade edilen tüm beceriler ZYOGY'lerin bağımsız yaşamda gereksinim duyabileceği becerileri oluşturmaktadır.

Alanyazında ZYOGY'lerin bağımsız yaşam gereksinimlerinin değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Luthra, Högdin, Westberg ve Tideman (2018) bu bireylerin okul sonrasında istihdama, eğitime ve günlük etkinliklere katılamadıklarını ve bunun temel nedenlerinden birinin bu bireylerin gereksinimlerine dayalı programlar geliştirilmemesi olduğunu belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak ZYOGY'lerin bağımsız yaşam becerilerini edinemediklerini ifade eden Luthra ve arkadaşları (2018) bağımsız yaşam eğitiminde öncelikle gereksinimlerin belirlenmesine vurgu yapmışlardır. ZYOGY'lere yönelik bağımsız yaşam programı geliştirmek üzere gereksinim duyulan konuları belirleyen bir araştırmada ise bu bireylerin ayrı evde yaşamak için gerekli olan becerilere, kişisel bakım ve temizlik becerilerine, para yönetebilme, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri kurabilme becerilerine gereksinim duydukları belirtilmiştir (Yuan Ru, 2015). ZYOGY'lere günlük yaşam becerileri programı geliştiren bir başka araştırmada ise ev içi beceriler, özbakım becerileri ve serbest zaman etkinlikleri gereksinim olarak belirlenmiştir (Kaya, 2017). Snell ve arkadaşları (2009) ise ZYOGY'lerin günlük yaşama, okul sonrası eğitime, topluma ve çalışma yaşamına katılım sağlamada desteğe gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir.

Mansell, Ashman, McDonald ve Beadle-Brown (2002) yaşları 16-70 arasında değişen ZYOB'lerle yürüttükleri araştırmalarında bu bireylerin daha çok günlük yaşam becerileri ve sosyal beceriler konularında desteğe gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde bir diğer araştırma sonucu yaşlanmayla birlikte ZYOB'lerin günlük yaşam becerilerini gerçekleştirmede zorlandıklarını ve yetişkinlikten itibaren düzenli desteğe gereksinim duyduklarını göstermiştir (Hilgenkamp, Wijck ve Evenhuis, 2011). Belva ve Matson (2012) yürüttükleri araştırmada 27-85 yaş aralığında ZYOB'lerin özbakım, ev içi beceriler ve toplumsal uyum becerilerinde zorlandıklarını ve desteğe gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Bir başka araştırmada ise ZYOGY'lerin çalışma yaşamına katılabilmek için gereksinim duydukları bağımsız yaşam becerileri; günlük yaşam becerileri, para yönetimi, evi idare etme, alışveriş, ulaşım ve kendini yönetme şeklinde belirtilmiştir (Lane, 2012).

ZYOGY'lere yönelik bağımsız yaşam becerileri değerlendirme aracı geliştiren Mueller ve Stack-Dunne (1989) bu bireylerin gereksinim duyduğu bağımsız yaşam alanlarını; (a) işlevsel hareket (functional mobility), (b) kişisel bakım ve hijyen, (c) giyinme, (d) beslenme, (e) sağlık, (f) işlevsel iletişim, (g) varlık yönetimi (object manipulation) (para yönetimi, anahtarların kullanımı, kapı ve pencereler, makas), (ı) ev içi beceriler, (i) topluma katılım/kaynakları kullanma şeklinde sınıflandırmışlardır. Benzer şekilde Sunder (2007) de ZYGOY'ler için bağımsız yaşam becerileri değerlendirme aracı geliştirmiştir. Sunder (2007) bu çalışmada ZYOGY'lerin günlük yaşam becerilerine, kişisel bakım becerilerine, ev yönetimine, para yönetimine, karar verme ve seçim yapma becerilerine, zaman yönetimine, alışveriş becerilerine, seyahat becerilerine, mesleki becerilere, iletişim becerilerine, kendini savunma ve istismardan kaçınma becerilerine, toplumsal kaynakları kullanma becerilerine gereksinim duyduklarını belirtmektedir.

Yetişkinler İçin Desteklerin Yoğunluğu Ölçeği [Supports Intensity Scales-Adult Version (SIS-A)] geçerlik güvenirlik çalışmaları yürüten pek çok araştırmanın sonuçları incelendiğinde ZYO 16 yaş üzeri bireylerin yoğunlukla yaşam boyu eğitim desteğine, davranış problemlerinde, sağlık alanında, sosyal ve toplumsal yaşamda, günlük yaşamda, çalışma yaşamında, iletişim kurmada ve stres yönetiminde desteğe gereksinim duydukları belirtilmiştir (Chou vd., 2013; Harries vd., 2005; Lamoureux-Hebert, Morin ve Crocker, 2010; Thompson vd., 2009; Wehmeyer vd., 2009).

Bireylerin yetişkin yaşamında ve çalışma yaşamında bağımsız ve başarılı olabilmeleri için gereksinim duydukları beceriler, bilgiler, deneyimler ve destek sistemleri 21. Yüzyıl Öğrenme Sistemi (Framework for 21st Century Learning) çalışmasında (a) öğrenme ve yaratıcılık becerileri, (c) bilgi, medya ve teknoloji becerileri ve (c) yaşam ve kariyer becerileri olmak üzere üç temel başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklar altında iletişim kurma, eleştirel düşünme, iş birliği yapma, işe uyum sağlama, sosyal beceriler, günlük yaşam becerileri, sorumluluk alma, öz belirleme gibi bağımsız yaşam becerilerinden söz edilmektedir (Partnership for 21st Century Learning, 2016). Benzer şekilde işverenler bu bireylerin istihdam edilebilmeleri için iletişim becerileri, temel akademik beceriler, anlama ve düşünme becerileri, problem çözme ve karar verme becerileri, kendini yönetme becerileri, öğrenmeye istekli olma, dürüstlük, etik, saygı, güven gibi kişilik özelliklerine sahip olma, sorumluluk alma, uyum sağlama ve ekiple çalışma becerilerine sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir (McLaughlin, 1995; Robinson, 2000).

ZYOGY'lerin okul sonrası eğitimine yönelik model geliştiren bir araştırmada okul sonrasında *bağımsız yaşam*, *istihdam* ve *topluma katılım* olmak üzere birbiriyle etkileşimli üç temel geçiş alanı olduğu ve bu alanlarda başarılı olmak için temel yaşam becerileri, istihdam edilebilirlik becerileri ve akademik becerilerin edinilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Folk, Yamamoto ve Stodden, 2012). Bir başka araştırmada ise çalışma yaşamında mesleki ya da günlük yaşam becerilerinden ziyade sorumluluk alma, kişilerle geçinme, uyum sağlama, uygun iletişim-etkileşim kurma gibi sosyal becerilerin daha önemli olduğu ifade edilmiştir (Agran vd., 2016).

Yukarıda söz edilen temel bağımsız yaşam alanlarının yanı sıra Amerika Ulusal Bildirim Merkezi'nin (National Core Indicators) 2012-2013 yıllarında 12.213 ZYOGY ile yürüttüğü araştırmada çalışma yaşamında cinsiyet ayrımcılığının söz konusu olduğu, ZYO kadınların ZYO erkeklerden daha az istihdam edildiği ve bunun nedenlerinden biri olarak kadın olmanın getirdiği sosyal dezavantajlar ve toplumsal cinsiyet rollerinden söz edilmiştir (Nye-Lengerman, Narby ve Pettingell, 2017). Bir başka araştırmada da ZYOB'lerin bağımsız yaşamalarındaki düşüşle ilgili olan risk faktörlerinin yaş ve cinsiyet olduğu, yaş almanın ve kadın olmanın bir risk faktörü olarak belirlendiği görülmüştür (Hsieh, Rimmer ve Heller, 2012). Bu araştırmaların sonuçları ZYOGY'lerin çalışma yaşamına hazırlanmasında kadın olmanın getirdiği güçlüklerle vurgu yapmaktadır.

Bu güçlüklerden biri de cinsel istismardır. Araştırmalar ZYO kadınların, ZYO erkeklerden daha fazla fiziksel ve cinsel istismara açık olduğunu, bununla birlikte ZYOB'lerin kendini koruma konusunda yoğun desteğe ihtiyacı olduğunu göstermektedir (Gil-Llario vd., 2019; Gimenez-Garcia vd., 2017). Hickson ve arkadaşlarının (2008) yürüttüğü çalışmada istismara uğrayan ZYO olan kadınların istismara uğramayan ZYO kadınlara göre çalışma yaşamına katılmada, karar vermede ve topluma katılmada daha çok güçlük çektiği, danışmanlık hizmeti almada daha fazla stres yaşadığı rapor edilmiştir.

ZYOGY'lerin cinsellikle ilgili sorunlarını irdeleyen bir sistematik alanyazın taramasında bu bireylerin cinsellik ve öz belirleme konularındaki bilgi ve beceri yetersizliğinden dolayı büyük güçlükler yaşadığı, ilişkileri yönetmedikleri ifade edilmiş, bağımsız yaşama hazırlanmada cinsel eğitime gereksinim duydukları belirtilmiştir (Brown ve McCann, 2018). Bir başka sistematik alanyazın taraması ZYOB'lerin cinsel istismarına yönelik gerçekleştirilmiş, ZYOB'lerin yetersizliği olmayan bireylere göre cinsel istismara daha açık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bryne, 2018). Öte yandan cinsel eğitimin ZYOGY'lerin kendini koruma ve sağlıklı bir cinsel yaşama sahip olmalarında etkili olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Blanchett ve Wolfe, 2002; Coleman ve Murphy, 1980; Garwood ve McCabe, 2000; Healy vd., 2009; Lumley vd., 1998; Schaafsma vd., 2013; Swango-Wilson, 2011; Tice ve Harnek, 2008).

Bu araştırmalarda ortaya çıkan cinsel eğitim gereksinimi kadınların erkeklerden, yetersizliği olanların ise olmayanlardan istismara daha açık olmasıyla açıklanabilmektedir (Brown ve McCann, 2018; Bryne, 2018; Gil-Llario vd., 2019; Gimenez-Garcia vd., 2017; Hickson vd., 2008; Hsieh, Rimmer ve Heller, 2012; Nye-Lengerman, Narby ve Pettingell, 2017; Swango-Wilson, 2011; Tice ve Harnek, 2008). Bu sonuçlara göre ZYOGY'leri çalışma yaşamına hazırlayan bağımsız yaşam eğitimlerinde istismara karşı güvenlik eğitimi ve cinsel eğitimin önemli olduğu söylenebilir. Türkiye'de de güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik araştırmalara duyulan gereksinimi vurgulayan araştırmalar bulunmaktadır. Kıyak, Tuna ve Tekin-İftar (2019) tüm bireyler için yaşamsal önem taşıyan güvenlik becerilerinin zihin yetersizliği olan bireylere öğretimine yönelik araştırmaların kapsamlı betimsel analizini gerçekleştirmişlerdir. Benzer şekilde Ergenekon ve Çolak (2019) güvenlik becerilerini sınıflandırarak, gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerilerinin çalışıldığı araştırmaları derlemişlerdir. Bu derleme çalışmalarında gelişimsel yetersizliği olan bireylerin yetersizliği olmayan bireylere göre şiddete, kazalara, istismara ve ihmale daha

çok maruz kaldıklarını, bu nedenle bu bireylere yönelik güvenlik becerileri öğretiminin çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. ZYOB'lerin bağımsız yaşama güvenli bir adım atabilmeleri için tehlikeleri tanıma, fark etme, önlem alma ve uygun sürede uygun davranışlar sergileme gibi güvenlik becerilerinin çalışılmasına gereksinim duyulduğu (Ergenekon ve Çolak, 2019; Kıyak vd., 2019) ve yetişkin bireylere yönelik güvenli ilişki kurma, karşı cinsle uygun ilişki kurma, güvenli internet kullanımına ilişkin çalışmaların planlanması önerilmiştir (Ergenekon ve Çolak, 2019).

Sonuç olarak ZYOGY'lerin çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duydukları bağımsız yaşam becerilerinin bu başlıkta ifade edilen istihdam edilebilirlik becerilerini ya da kariyer eğitimi programında yer alan becerileri kapsadığı görülmektedir. ZYOGY'lere bu becerilerin kazandırılmasına yönelik çeşitli uygulamalar ve araştırmalar izleyen başlıkta sunulmuştur.

1.5. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Bağımsız Yaşam Gereksinimlerinin Karşılanması

ZYOGY'lerin bağımsız yaşam gereksinimlerini karşılamak üzere destek hizmetler sunan basılı ya da çevrimiçi bazı program ve uygulamalar bulunmaktadır. Bu program ve uygulamaların çoğu tüm yetersizlik gruplarına yöneliktir. Bu nedenle bu başlıkta hem yalnızca zihin yetersizliğine hem de diğer yetersizlik gruplarına hizmet sunan birçok program ve uygulamaya yer verilmiştir. Ayrıca çevrimiçi ya da çevrimdışı kullanılmak üzere geliştirilmiş çoklu ortam uygulamalarının bağımsız yaşam becerilerinin öğretimindeki etkisini inceleyen araştırmalara değinilmiştir.

1.5.1. Bağımsız yaşam eğitimi sunan programlar ve uygulamalar

ZYOGY'lere yönelik bağımsız yaşam eğitimi sunan programlar ve/veya uygulamalar, bağımsız yaşama ilişkin bilgi ve becerilerin kazanılması ve olanaklara erişimlerin kolaylaştırılması gibi pek çok alanda hizmet sunmaktadırlar. Bu başlıkta okul sonrası dönemi kapsayan ve ZYO gençlere, yetişkinlere ve yaşlılara hizmet sunan program ve uygulamaların tanıtımına yer verilmiştir.

Amerika Sağlık, Eğitim ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın (U.S. Department of Health, Education and Welfare Office of Education) 1966'da geliştirdiği *Zihin Yetersizliği Olan Çocuk ve Gençler için Günlük Yaşam Programı (A Design for Daily Living: Curriculum Development for Children and Youth with Intellectual Disabilities)*

özel eğitim alanında geliştirilen ilk günlük yaşam programlarından biridir. Amacı ZYOB'leri bağımsız yaşama hazırlamak olan programda günlük yaşam becerilerinin öğretimine yer verilmektedir (Kaya, 2017).

Özel eğitim alanındaki en büyük kuruluşlardan biri olan CEC'nin 1997 yılında yayınladığı ve Brolin tarafından geliştirilen daha öncede belirtilmiş olan *Yaşam Merkezli Kariyer Eğitimi Programı (LCCE)*, 2012 yılında revize edilerek ve genişletilerek *Yaşam Merkezli Eğitim Programı (LCE)* adını almıştır. Programın hem basılı hem de çevrimiçi kaynakları ve uygulamaları bulunmaktadır. LCE içerisinde dört ana bölüm yer almaktadır. Bunlar; (1) geçiş eğitimi, (2) yaşam merkezli eğitim programı, (3) yeterlik alanları ve (4) değerlendirme ve BEP geliştirmedir. Birinci bölümdeki geçiş eğitiminde, yetişkinlerin okul sonrası eğitim, kariyer eğitimi ve bağımsız yaşama geçişlerinin planlanması, bu geçiş dönemindeki uygulamalar, okul-aile-kurum iş birliği ve yaşam becerilerinin öğretiminden söz edilmektedir. İkinci bölümde ise program içerisindeki üç temel beceri alanı ve altında yer alan toplam 20 yeterlik alanı (Şekil 1.2.) tanıtılmaktadır. Ayrıca LCE'de görev alacak olan öğretmenlerin, ailelerin ve diğer personelin rol ve sorumlulukları açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, üç temel beceri alanı altındaki yeterlik alanları ve her yeterlik alanına ilişkin alt yeterlik alanlarının amaçları, etkinlikleri, akran/yetişkin rolleri betimlenmektedir. Dördüncü ve son bölümde ise her bir yeterlik alanına ait değerlendirme ölçekleri yer almakta, her bireyin yeterlik düzeyine göre BEP hazırlamaya yönelik bilgiler sunulmaktadır (Wandry, Wehmeyer ve Glor-Sheib, 2013).

Bu alanda hizmet veren diğer kuruluşlardan biri de *Arc (The Arc)*'dir. Arc, gelişimsel yetersizliği olan bireylere ve ailelerine hizmet vermek üzere kurulan en büyük yerel toplum temelli örgüttür. Arc 1953 yılında ortaya çıkan örgütlenmeyle yapılanmış, çocuklar ve yetişkinler için günlük bakım, eğitim fırsatları ve iş programlarına dayalı hizmetleri oluşturmada büyük etki yaratmıştır. Özel gereksinimli bireyler için yaşam politikaları geliştiren bu örgüt içerisinde Topluma Katılıma İlk Adım Okulları (School to Community Transition Initiative) açılmıştır ve yerel kapsamda 49 bölgede istihdam, okul sonrası eğitim ve toplumsal yaşama geçiş programlarını uygulamaktadır (Arc, 2016).

Bağımsız Yaşam Araştırmalarının Uygulamada Kullanımı (Independent Living Research Utilization, [ILRU]) adlı kuruluş bağımsız yaşamda teknik destek, araştırma, eğitim ve bilgilendirme hizmetleri sunan bir ulusal merkezdir. ILRU programının amacı, bağımsız yaşama ilişkin bilgileri genişletmek, araştırma programlarının sonuçlarının kullanımını ve bu alandaki projelerin uygulama işleyişini geliştirmektir (ILRU, 2016).

İleri düzeyde yetersizliği olan bireylerin insan haklarını korumak üzere 1975 yılında kurulan Amerikan Ağır ve Ciddi Şekilde Engelli Bireylerin Eğitimi Derneği (American Association for the Education of the Severely and Profoundly Handicapped), 1980 yılında *Ağır Düzeyde Engelliler Derneği [The Association for the Severely Handicapped, (TASH)]* adını almıştır. TASH'ın bünyesinde yer alan Ulusal Gündem Komiteleri; Kaynaştırma Eğitimi Komitesi, Toplumsal Yaşam Komitesi, İstihdam Komitesi, İnsan Hakları Komitesi ile Çeşitlilik ve Kültürel Yeterlilik Komitesi olmak üzere beş alana ayrılmaktadır. Bu komiteler, ulusal gündem çerçevesinde politika, uygulama, araştırma ve savunma alanlarındaki ihtiyaçları belirleyerek ilişkili hizmetleri ve destekleri sunmaktadır. Bu desteklerden biri de ev ve toplum yaşamında bağımsız yaşam hizmetleridir (TASH, 2016).

Özel gereksinimli bireylere hizmet sunan büyük kuruluşlardan bir diğeri ise YAI'dır. YAI 1957'den beri özel gereksinimli bireylere bağımsız yaşam hizmetleri sunmaktadır. *YAI Bağımsız Yaşam Becerileri Programı [Independent Living Skills Program, (ILSP)]*, kuruluşun Manhattan, Queens, Bronx ve Brooklyn'deki merkezlerinde 18 yaş üstü özel gereksinimli bireylere karar verme, risk yönetimi, güçlüklerle başa çıkma, problem çözme, öz-savunma, para yönetimi, kişisel bakım, güvenlik, arkadaşlık ilişkileri gibi konularda eğitim sunan 26 haftalık bir programdır. Bağımsızlığa geçiş sürecine ilişkin eğitimlerin yanı sıra günlük etkinlikler, sosyal yaşam etkinlikleri, kamp ve seyahat ve serbest zaman etkinlikleri gibi pek çok yaşam aktivitesi sunmaktadır (YAI, 2018).

Bağımsız Yaşam Merkezleri [Centers for Independent Living, (CILs)], 1970'lerde Kaliforniya'da başlayan daha sonra Bağımsız Yaşam Hareketi kapsamında *Bağımsız Yaşam Ulusal Konseyi [National Council on Independent Living, (NCIL)]* ile büyüyen devlet destekli merkezlerdir. Bu merkezler özel gereksinimli genç ve yetişkinlere dört temel hizmet sunmaktadır. Bunlar; (1) barınak ve ev bulma konusunda bilgilendirme ve yönlendirme, (2) bağımsız yaşam becerileri kazandırma, (3) yasal hakları savunma ve (4) akran danışmanlığıdır (NCIL, 2016; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010). Ayrıca her eyalet ve bölgeye özel *Yerel Bağımsız Yaşam Merkezi Konseyleri [Statewide Independent Living Councils, (SCILs)]* de aynı uygulamaları eyalet bazında, kültürel ve yerel özelliklere özgü olarak yürütmektedir (NCIL, 2016).

Bağımsız Yaşam Merkezlerine benzer şekilde Kolorado'da bulunan *Cheyenne Köyü (Cheynne Village)* adlı oluşum zihin yetersizliği ve gelişimsel yetersizliği olan

yetişkinlerin bağımsız yaşam gereksinimlerini belirleyerek aile hizmet planı hazırlama, destek hizmetlere ulaşma, devletle koordinasyonu sağlama, sağlık bakanlıklarıyla iletişimi sağlama gibi hizmetler veren sosyal yardım programıdır. Bu programa dışardan üye olan tüm gönüllüler para yardımı, materyal sağlama, ulaşım sağlama, AmazonSmile aracılığıyla alışveriş yaparak maddi destek sağlama, oluşuma katılma gibi destekler verebilmektedir (Cheyenne Village, 2017).

Özel gereksinimli bireylere bağımsız yaşam hizmeti sunan bir başka program ise *Hareket Eğitimi ve Bağımsız Yaşam Programı'dır [Mobility Training & Independent Living Program (MTILP)]*. Bu program 1995'ten beri özel gereksinimli bireylerin yaşam kalitesini arttırmak amacıyla topluma katılım ve çalışma yaşamı için gerekli bağımsız yaşam becerilerinin öğretimine ilişkin eğitim ve destek hizmetler sunmaktadır (MTILP, 2018). *Eğitim Haklarında Ebeveyn Savunma Koalisyonu [Parent Advocacy Coalition for Educational Rights (PACER)]* 1977 yılında özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynleri ve çocuklarını desteklemek üzere kurulan gönüllü bir merkezdir. Kırk iki yıldır hizmet veren PACER merkezlerinin Amerika Birleşik Devletleri'nde her eyalette bulunması zorunludur. PACER programının misyonu özel gereksinimli bireylere ve ailelerine bağımsız yaşam eğitimi sunarak onların gelecek yaşamını planlamaktır. Merkezde öz belirleme, günlük yaşam, teknoloji, geçiş ve istihdam, yasal haklar, ev yaşamı ve psikoloji gibi pek çok bağımsız yaşam alanında destek hizmetler sunulmaktadır (PACER, 2019).

Yerel Merkez Hizmetleri (Regional Center Services) Kaliforniya'da özel gereksinimli bireylere hizmet veren programları finanse etmekte ve eğitimler düzenlenmektedir. Merkez bağımsız yaşam becerileri öğretimi sunan günlük programlar, destekli istihdam uygulamaları ve destekli yaşam uygulamaları gerçekleştirmektedir. Benzer şekilde *Destekli Yaşam Hizmetleri [Supported Living Services (SLS)]* ve *Destekli İstihdam Hizmetleri [Supported Employment Services (SES)]* Kaliforniya'da çalışan Yerel Merkez Hizmetleri tarafından finanse edilmekte ve bu programlarda özel gereksinimli yetişkinlere ayrı evde yaşama ve çalışma yaşamında günün her anında erişilebilir destekler sunulmaktadır (California Department of Developmental Services, 2019).

Baker ve arkadaşları (2004) özel gereksinimli çocukların bağımsızlığa hazırlanmasına ilişkin yayınladıkları "Steps to independence: Teaching everyday skills to children with special needs" uygulama kitabında hazırlık becerileri (get ready skills), kendi kendine yardım becerileri (self-help skills), tuvalet eğitimi, oyun becerileri,

özbakım, ev içi beceriler ve bilgi toplama becerileri (information gathering skills) olmak üzere yedi farklı beceriden oluşan bir program hazırlamışlardır. Programlarda becerilerin tanıtımı, beceri analizi, günlük yaşamda ilgili becerilerin kullanımına ilişkin etkinlikler, materyaller ve değerlendirme envanterleri yer almaktadır. Bağımsız yaşama hazırlanmada kullanılabilen bu programlar, erken çocukluk döneminden ilk kez bağımsızlığa adım atma sürecini kapsayan, alan uzmanları ve araştırmacılar için önemli bir kaynak niteliğindedir. Benzer şekilde Mannix (2009) de orta okul ve lise dönemindeki öğrenciler için hazırladığı yaşam becerileri etkinlikleri kitabında her bölümde bir bağımsız yaşam becerisi temel alanını ele alarak ailelere ve öğrencilere yönelik uygulama örneklerine yer vermiştir. Mannix'in "Life Skills Activities for Secondary Students" adlı kitabı ZYOGY'ler için bağımsız yaşama hazırlanmada kullanılabilecek basılı bir programdır.

Bağımsız yaşam eğitimi sunan bu merkezler ZYOGY'lerin bağımsız yaşam becerilerini destekleyerek bireylerin ebeveynlerinden daha bağımsız yaşamalarına hizmet etmektedir. Özellikle öz belirleme, kişiler arası ilişkiler gibi yetişkinlik dönemine ilişkin bağımsız yaşam becerilerinin edinilmesinin hem ZYOGY'lerin hem de ebeveynlerinin yaşam kalitelerine olumlu etkileri olduğu ifade edilmektedir (Balboni vd., 2013; Lachapelle vd., 2005; Wehmeyer ve Schwartz, 1998).

Ülkemizde ise okul sonrası dönemde sistematik, sürekli ve kapsamlı bağımsız yaşam eğitimi programı uygulayan bir kuruluş bulunmamaktadır. Bu eğitimler belli programlarla sınırlı olmak koşuluyla, örgün eğitim sonrasında yerel yönetimler, STK'lar, genel müdürlükler, bakanlıklar ve üniversite gibi kurumların önderliğinde yürütülen projeler kapsamında ya da atölyelerde günlük yaşam ve mesleki eğitimi kursları şeklinde sunulmaktadır.

Ülkemizde bunların yanı sıra ZYOGY'lerin bağımsız yaşamını desteklemek üzere çeşitli araştırmalar kapsamında geliştirilen programlar bulunmaktadır. Cavkaytar'ın (1999) doktora tez çalışması sonucu geliştirdiği Özbakım ve Ev İçi Becerilerin Öğretiminde Aile Eğitimi Programı (ÖZEBÖP) ZYOGY'lerin bağımsız yaşam becerilerinin ebeveynleri tarafından geliştirilmesine olanak tanıyan kaynak niteliği taşımaktadır. Çankaya (2013) ise Cavkaytar'ın (1999) geliştirmiş olduğu bu programı çevrimiçi ortama aktararak Bağımsız Yaşam Eğitimi (BYE) programı adıyla bir çoklu ortam uygulaması haline dönüştürmüştür. Benzer şekilde Kaya (2017) tarafından

geliştirilen Günlük Yaşam Eğitimi Programı (GYEP) ZYO genç ve yetişkinlerin günlük yaşam becerilerini geliştirmede kullanılabilecek bir başka programdır.

Down Sendromu Derneği Down Türkiye tarafından 2014 yılından beri devam eden “+Bidown Kariyer ve Bağımsız Yaşam Akademisi” örgün eğitimini tamamlamış 18 yaş üstü Down sendromlu bireylerin okul sonrası yaşamına yönelik bağımsız yaşam eğitimi sunmaktadır. Dernek İtalya’da uygulanan bağımsız yaşam eğitimi programını ülkemize uyarlayarak Bağımsız Yaşam Akademisi programı adı altında cinsellik, davranış yönetimi, dijital beceriler, hizmet kullanımı, iletişim, iş hayatı, özbakım ve güvenlik, organizasyon ve sosyal yaşam planlaması, öz benlik ve kimlik bilinci, para yönetimi, bağımsız seyahat, zaman yönetimi konularında sistematik olarak çalışmaktadır (Down Sendromu Derneği, 2018). Bunlara paralel olarak MEB’in son yayınlanan özel eğitim programlarında yer alan üçüncü kademe “Bağımsız Yaşam Becerileri” dersi içeriği de ZYOGY’lerin yetişkin yaşamına hazırlanmasında bir kaynak olarak kullanılabilir (MEB, 2018).

Söz edilen programlar ve uygulamalara yönelik hizmetlerin, kaynakların bazıları çevrimiçi ortamda ulaşılabilir durumdadır (Çankaya, 2013; Down Sendromu Derneği, 2018; NCIL, 2016; PACER, 2019). Çevrimiçi ortamda eğitim kaynaklarının paylaşılması bilginin her an mekândan bağımsız olarak erişilebilir olmasına olanak tanımaktadır (Ally, 2008; Volery ve Lord, 2000). Teknoloji eğitimin daha ulaşılabilir olmasının yanı sıra daha esnek, daha bireysel öğrenme ortamlarının oluşmasına da hizmet etmiştir (Anglin, 1995). Teknolojinin özellikle bu yönüyle doğası bireyselleştirmek olan özel eğitimi eşsiz bir şekilde etkilediğini söylemek mümkündür (Carey, Friedman ve Bryen, 2005; Colomo-Palacios vd., 2010; Wehmeyer vd., 2008). ZYOGY’lerin bağımsız yaşam gereksinimlerinin karşılanmasında teknolojinin rolünün büyük olduğu araştırmalarla da ortaya konmuştur (Wehmeyer vd., 2012; Wehmeyer vd., 2008).

Son yıllarda Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT), yardımcı teknolojiler ve öğretim teknolojileriyle farklı öğrenme ortamları oluşturarak özel eğitim alanında sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Edyburn, 2003; Fitzgerald ve Koury, 2008; Kagohara vd., 2013; Liu, Wu ve Chen, 2013; Wehmeyer vd., 2006). BİT’ler içerisinde bireysel farklılıkları ve öğrenme özelliklerini dikkate alarak öğrenme ortamları oluşturmada ise sıklıkla çoklu ortam uygulamaları kullanılmaktadır (Dursun, 2017; Mayer, 2014).

1.5.2. Bağımsız yaşam eğitiminde çoklu ortam uygulamaları

Günümüzde eğitim alanında geleneksel yöntemlerle birlikte sıklıkla öğretim teknolojilerinin kullanıldığı, kaynakların çevrimiçi ortamlarda oluşturulduğu görülmektedir. Çevrimiçi teknolojilerin ve geleneksel (yüz yüze) yöntemlerin birlikte kullanıldığı, e-öğrenme süreçleriyle diğer yöntem ve tekniklerin öğrencinin gereksinimlerine göre uyarlandığı öğrenme süreci *harmanlanmış öğrenme (blended learning)* terimiyle ifade edilmektedir (MacDonald, 2008). Karma öğrenme sürecinin teknolojik ayağında bireyin nasıl öğrendiğini anlamaya çalışarak bireysel gereksinimlere uygun öğretim tasarımları ve öğrenme materyallerinin oluşturulmasında çoklu ortam kavramından söz edilmektedir.

Çoklu ortam kavramının alanyazında pek çok tanımı bulunmaktadır. Maddux, Johnson ve Willis (2001) çoklu ortamın resim, görüntü, ses, müzik, grafik, animasyon gibi öğelerden en az birini içermesi gerektiğini belirtmiştir. Allesı ve Trollip (2001) çoklu ortamı, metin, çizim, sözel anlatım, müzik, fotoğraf, resim, animasyon ve sesli/sessiz videonun çeşitli şekillerde bir araya getirilmesi şeklinde tanımlamıştır. Mayer'e göre (2014) ise çoklu ortam, sözcüklerin ve görsellerin sunum materyallerinde kullanılmasıdır.

Çoklu ortamda metin, görsel, veri, ses, grafik ve hareket unsurları önceden belirlenmiş öğretim amaçlarını gerçekleştirirken kaynaştırılmaktadır. Çoklu ortamda kullanılan bu unsurlar öğrenme ortamının öğrenen gereksinimlerine göre şekillenerek bireyselleştirilmesine olanak tanımaktadır (Black, Heatwole ve Meeks, 2007; Kuzu, 2017; Mayer, 2014; Paas ve Sweller, 2014). Öğrenen özelliklerine göre öğrenme ortamının bireyselleştirilmesi, yaşlı, kadın, erkek, çocuk, özel gereksinimli birey, azınlık gibi pek çok farklılığı gözetenek her bireye özgü öğrenme ortamları tasarlamada önemli rol oynamaktadır (Black, Heatwole ve Meeks, 2007; Mayer, 2014; Paas ve Sweller, 2014).

Özel eğitimin temel felsefesine uygun olarak çoklu ortam tasarımıyla elektronik ortamda tekrar tekrar kullanılabilir, esnek, değiştirilebilir, dönüştürülebilir, zaman ve mekândan bağımsız erişilebilir, kişiye özel öğrenme ortamları yaratılabilmektedir. Bunun yanı sıra alanyazında ZYOB'lerin birden fazla duyuya hitap eden görsel destek sistemleriyle daha etkili öğrenmeler gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (Banda, Dogoe ve Matuszny, 2011; Burton vd., 2013; Mechling, 2011; Walser, Ayres ve Foote, 2012). Bu doğrultuda çoklu ortam tasarımının hedef kitlenin gereksinimleri ve öğrenme

özelliklerine göre yapılandırılarak özel eğitim alanında etkili bir şekilde kullanılabileceği düşünülmektedir.

ZYOGY'lere bağımsız yaşam becerilerinin öğretiminde teknoloji kullanımına ilişkin alanyazın taraması ve meta analiz çalışmaları araştırmaların büyük çoğunluğunda video teknolojisi (video model ve/veya video ipucu), tablet bilgisayar, bilgisayar destekli öğretim ya da yardımcı teknolojilerin kullanıldığını göstermektedir (Ayres ve Cihak, 2010; Den Brok ve Sterkenburg, 2015; Fitzgerald, Koury ve Mitchem, 2008; Mechling, 2007; Mechling, Gast ve Seid, 2010; Mechling, 2011; Kagohara vd., 2013; Ramdoss vd., 2012; Wehmeyer vd., 2006; Wehmeyer vd., 2008). Araştırma kapsamında bir çoklu ortam uygulaması geliştiren sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmaların çoğu AbleLink Teknolojileri (AbleLink Technologies©) adlı şirketin ürettiği uygulamaların prototiplerinin denenmesi kapsamında yürütülmüştür.

AbleLink Teknolojileri şirketi ZYOB'lere yönelik teknolojiler üretmektedir. İzleyen satırlarda bu şirketin geliştirdiği uygulamaların kullanıldığı araştırmalara yer verilmiştir. Davies, Stock ve Wehmeyer (2002) Program Asistanı (Schedule Asistant) uygulamasıyla 18-21 yaş aralığında ZYOGY'lere zaman yönetimi ve plan-program yapma becerilerinin öğretimini gerçekleştirmişlerdir. Yine Davies, Stock ve Wehmeyer (2003a) yürüttükleri araştırmada Pocket Compass uygulamasıyla 18-54 yaş aralığındaki ZYOB'lere karar verme becerilerini öğretmişlerdir. Bir diğer araştırmalarında ATM Simülasyonu (ATM-SIM) ile 25-58 yaş aralığındaki bireylere ATM kullanmayı öğretmişlerdir (Davies, Stock ve Wehmeyer, 2003b). Aynı araştırmacılar geliştirilen bir başka uygulamayla 22-57 yaş aralığındaki ZYOB'lere parayı yönetme becerilerini öğretmişlerdir (Davies, Stock ve Wehmeyer, 2003c).

WorkSight uygulamasıyla yürütülen bir başka araştırmada 18 yaş üstü ZYOB'lerin meslek seçimi becerileri değerlendirilmiştir (Stock vd., 2003). Stock ve arkadaşları (2006) 18-54 yaş aralığındaki ZYOB'lere yönelik geliştirilen uygulamayla navigasyon kullanma becerilerini öğretirken Davies ve arkadaşları (2010) ise 18-49 yaş aralığındaki ZYOB'lere GPS içeren WayFinder uygulamasıyla otobüsle seyahat etme becerisini kazandırmışlardır. Bir başka çalışmada yine 18-49 yaş aralığındaki ZYOB'lere geliştirilen uygulama yardımıyla cep telefonu kullanma becerisi öğretilmiştir (Stock vd., 2008). Wehmeyer ve arkadaşları da (2011) 14-20 yaş aralığındaki ZYGOY'lerle yürüttükleri deneysel araştırmada bu bireylere karar verme becerisini öğretmede Desicion Manager uygulamasını kullanmışlardır.

Sıralanan tüm araştırmalarda AbleLink Teknolojileri tarafından geliştirilen çoklu ortam uygulamalarının tamamı ZYOB'lere çeşitli bağımsız yaşam becerilerinin öğretiminde etkili bulunmuştur. Bunlara ek olarak alanyazında o çalışmaya özel geliştirilen çoklu ortam uygulamalarının kullanıldığı araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalarda geliştirilen çoklu ortam uygulamaları mikrodalga kullanarak yiyecek hazırlamada (Mechling, Gast ve Seid, 2010), kasiyerle konuşarak ödeme yapmada (Mechling, Pridgen ve Cronin, 2005), banka kartı kullanarak ödeme yapmada (Mechling, Gast ve Barthold, 2003), günlük yaşam becerilerinin öğretiminde (Çankaya, 2013; Mosavi vd., 2016) ve alışveriş becerilerinin öğretiminde (Çakmak ve Çakmak, 2015; Mechling, 2004) etkili bulunmuştur.

Bu çalışmalar içerisinde çoklu ortam tasarım ilkelerini kullanarak uygulama tasarlayan yalnızca Çankaya'nın (2013) araştırmasına ulaşılmıştır. Ancak bu araştırmada web tabanlı BYE yazılımında kullanılan çoklu ortam tasarım ilkeleri ZYO bireylerin kendilerine yönelik değil, ailelerine yöneliktir. Dolayısıyla çok ortam tasarım ilkelerinde özel eğitim bağlamında bir uyarlama yapılmamıştır.

1.6. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlere Bağımsız Yaşam Eğitiminin Bir Program Dahilinde Sunulduğu Araştırmalar

Bu çalışmada ZYOGY'lerin hangi bağımsız yaşam becerilerine gereksinim duyduklarına ilişkin araştırmalar “1.4.2. Çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duyulan bağımsız yaşam becerileri” başlığı altında özetlenmiştir. ZYOGY'lere bağımsız yaşam eğitiminde çoklu ortam uygulaması kullanımına ilişkin araştırmalar ise “1.5.2. Bağımsız yaşam eğitiminde çoklu ortam uygulamaları” başlığı altında özetlenmiştir.

Bu başlıkta ise doğrudan araştırmanın amacı ve kapsamına yönelik araştırmalara değinilmiştir. Araştırma kapsamında “ilgili araştırmalar” belirlenen bazı ölçütlerle göre seçilmiştir. Buna göre araştırmaları dahil etme ölçütleri şunlardır:

- Katılımcıların zihin yetersizliğine sahip olması, 14 yaşından küçük olmaması ve en az birinin 18 yaşından büyük olması
- Çalışmada birden fazla bağımsız yaşam alanını içeren kapsamlı bir eğitimi programı uygulanması veya geliştirilen bir öğretim paketi dahilinde birden fazla bağımsız yaşam becerisinin öğretimi
- Çalışmanın bağımsız değişkeninin bağımsız yaşamı organize etmeye yardımcı, çok boyutlu bir eğitim içeriği olması

- Çalışmada deney sürecinin bilgi ve beceri düzeyini birlikte desteklemesi
- Çalışmada uygulanan eğitim programının o çalışma dahilinde geliştirilmiş olması ya da var olan programın o çalışmanın hedefi ve hedef grubuna göre uyarlanmış olması
- Çalışmada sunulan eğitimin okul sonrasına (yetişkin yaşamı ve/veya çalışma yaşamı) yönelik olması

İlgili araştırmaları belirlerken kullanılan dışlama ölçütleri ise şu şekildedir:

- Çalışmanın belli bir bağımsız yaşam becerisinin öğretilmesine yönelik olması (Örneğin, el yıkama becerisinin öğretimi, kendini yönetme becerisinin öğretimi, trafik kurallarının öğretimi vb.)
- Çalışmanın uygulama aşamasında bir öğretim yönteminin etkililiğini incelemek üzere birden fazla beceri öğretimi gerçekleştirilmesi (Örneğin, sabit bekleme süreli öğretim yöntemiyle diş fırçalama ve çorap giyme becerisinin öğretimi),
- Çalışmanın sadece birden fazla beceri öğretimiyle sınırlı olması, bağımsız yaşamı organize etmeyi destekleyen, kapsamlı bir eğitim programı dahilinde çalışılmaması

Tablo 1.2’de yukarıda söz edilen ölçütleri sağlayan, özellikle sistematik ve kapsamlı bir eğitim programının etkisini inceleyen, bu araştırmayla doğrudan ilgili araştırmalar yer almaktadır. Buna göre araştırmayla doğrudan ilgili ve ölçütleri taşıyan sekiz araştırmaya ulaşılmıştır. Tabloda ilgili araştırmalar kronolojik sırayla verilmiş olup araştırmaların temel özellikleri (yazarlar ve araştırmanın yılı-katılımcı özellikleri-araştırma modeli-program içeriği-uygulama-sosyal geçerlik çalışması) özetlenmiştir. Araştırmaların detayları (amacı, yöntemi, çalışılan beceriler, öğretim süresi ve temel bulgusu) ise tablonun altında açıklanmıştır.

Tablo 1.2. İlgili araştırmalar

Kaynak	Katılımcı Özellikleri	Araştırma Modeli	Program İçeriği	Uygulama	Sosyal Geçerlik
1. Cavkaytar (1999)	1K 2E 14-21 yaş	Tek denekli araştırma	*tırnak kesme *bıçak kullanma *gömlek ütüleme *elektrikli fırın kullanma *çamaşır-bulaşık makinesi kullanma *çorba yapma *elektrik süpürgesi kullanma *ayakkabı bağlama	Öz bakım ve Ev İçi Becerilerin Öğretiminde Aile Eğitimi Programı (ÖZEBÖP)	-
2. Gumpel ve Native-Ari-Am (2001)	3K 1E 17-21 yaş	Tek denekli araştırma	*alışveriş listesi kullanarak alışveriş yapma *kartla ödeme yapma *ilgili becerileri gerçekleştirmede gerekli sosyal becerileri sergileme	Öğretimsel Ortam: Özel modelleme, öğretimsel şema ve ayırt edici uyarılar içeren öğretim haritası	-
3. Riffel vd. (2005)	3K 1E 18-20 yaş	Tek denekli araştırma	*işle ilgili bağımsız yaşam becerileri (kahve yapma, servis açma, masa düzenleme, çamaşır yıkama)	Görsel Destek Programı (Visual Assistant Program) *çoklu ortam uygulaması	+/öğretmen ve ZYOGY
4. Harr, Dunn ve Price (2011)	Baba-Oğul ? - 20 yaş	Vaka çalışması	*saç bakımı *bulaşık yıkama *ayakkabı-çorap kullanımı *tekerlekli sandalye kullanımı *para yönetimi *yemek hazırlama	İş uğraşı terapisine entegre “Öz Belirleme Modeli” (The Model of Self Determination integrated occupation-based therapy)	-
5. Çankaya (2013)	4K 6E 14-21 yaş	Tasarım tabanlı araştırma	*özbakım becerileri (tuvalet, giyinme, yemek yeme ve kişisel bakım) *ev içi beceriler (ev araçlarını kullanma, mutfak becerileri, ev temizliği ve düzeni, giysi bakımı)	Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (BYE) *çoklu ortam uygulaması	-
6. Liu, Wu ve Chen. (2013)	4K 10E 18-40 yaş	Yarı deneysel araştırma	*iş yeri sosyal davranışları *iletişim becerileri *iş seçimi *duygu yönetimi *kendini ifade etme *iş becerileri (ofis temizleme, araba yıkama, mal paketleme)	Katılımcıların gereksinimlerine dayalı geliştirilen İş Yeri Eğitimi Programı (The Workplace Training Programme)	-
7. Gomez-Machado vd. (2016)	19K 24E 18-28 yaş	Yarı deneysel araştırma	*işle ilgili motivasyon aktiviteleri *öz belirleme *çalışanlarla etkileşim *işe uygun davranışlar *kişisel bakım ve hijyen *işe uygun giyinme *sorumluluk *işe uyum	Eğitime ve İşe Yönlendirme Hizmet Programı	+/ZYOGY
8. Siu, Lin ve Chung (2019)	8K 55E 21-40 yaş	Deneysel araştırma	*mesleki beceriler *mesleki davranışlar *bağımsız işlevler *serbest zaman *işlevsel iletişim *kişiler arası beceriler	TEACCH Programı (The Treatment & Education of Autistic and Communication Related Handicapped Children)	-

K: Kadın E: Erkek $\bar{x}$: Ortalama +: Var -: Yok

Cavkaytar'ın (1999) geliştirmiş olduğu ÖZEBÖP'ü tamamlayan annelerin program doğrultusunda gerçekleştirdiği öğretimlerin çocuklarının özbakım ve ev içi becerilerine etkisini incelediği araştırmasına 14-21 yaş aralığında üç ZYOGY katılmıştır. Anneler çocuklarına tırnak kesme, bıçak kullanma, gömlek ütöleme, fırın kullanma, çamaşır makinesi kullanma, bulaşık makinesi kullanma, elektrik süpürgesi kullanma, çorba yapma ve ayakkabı bağlama becerilerini ortalama 18 oturumda öğretmişlerdir. Tek denekli araştırma deseniyle yürütölen çalışmada tüm katılımcılar ilgili becerileri annelerinin öğretimleriyle kazanmış, ÖZEBÖP annelerin ZYO çocuklarına öğretim sunmalarında etkili bulunmuştur.

Gumpel ve Native-Ari-Am (2001) 17-21 yaş aralığındaki dört görme yetersizliği de bulunan ZYOGY'ye alışveriş listesi kullanarak alışveriş yapma, kartla ödeme yapma ve bu becerileri gerçekleştirirken gereken karmaşık sosyal becerileri sergilemeyi öğrettikleri tek denekli araştırmada iki aşamalı bir model geliştirmişlerdir. İlk aşamada gerçek ortamı temsil eden bir öğretim ortamı tasarlamak üzere çevresel gözlemler gerçekleştirilmiş, ikinci aşamada uzman kişinin becerileri doğal ortamda gerçekleştirmesiyle doğru beceri analizlerini içeren akış şemasıyla öğretim haritası hazırlanmış ve öğretim ortamı oluşturulmuştur. Katılımcılar hedef becerileri geliştirilen şematik öğretim haritası ve tasarlanan öğretim ortamında sergileyerek edinmiş ve akıcılık kazanmışlardır. Uygulama bir katılımcı için ortalama 20 oturum sürmüştür. Katılımcılara özel modellenen öğretim ortamı ve öğretim haritasının tüm boyutlarıyla alışveriş yapmayı (alışveriş listesi kullanma, ödeme yapma, sosyal beceriler) öğretmede etkili olduğu görölmüştür.

Riffel ve arkadaşları (2005) 18-20 yaş aralığındaki dört ZYOGY'ye araştırmada tasarladıkları el bilgisayarına kurulu çoklu ortam uygulaması olan Görsel Destek Programı (Visual Assistant Program) ile mesleğe yönelik kahve yapma, servis açma, masa düzenleme ve çamaşır yıkama becerilerini öğretmişlerdir. Öğretim sürecinde her öğrenci kendi el bilgisayarı ve kendi öğretmeniyle çalışmış, öğretimler bir katılımcı için ortalama 21 oturum sürmüştür. Geliştirilen Görsel Destek Programı mesleğe yönelik bağımsız yaşam becerilerini kazandırmada ve sürdürmede etkili bulunmuştur. Araştırmada gerçekleştirilen sosyal geçerlik çalışmasında likert tipi bir değerlendirme aracıyla katılımcıların ve öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Katılımcı ZYOGY'lere çoklu ortam uygulaması olan Görsel Destek Programıyla ilgili dört kapalı uçlu soru (program eğleceli miydi, yardımcı mıydı, tekrar kullanmak ister misin, arkadaşların

programın iyi olduğunu düşündü mü?) sorulmuş ve tamamı için “kesinlikle evet” yanıtı alınmıştır. Öğretmenler ise kendilerine sunulan 11 kapalı uçlu soruda programa, uygulanmasına ve etkisine ilişkin olumlu görüşler bildirmişlerdir.

Harr, Dunn ve Price’ın (2011) yürüttüğü vaka çalışmasına birinci yazarın babası ve spina bifida ve ZYO erkek kardeşi (20 yaş) katılmıştır. ZYO katılımcının aile öyküsü alınarak gereksinim duyduğu bilgi ve beceriler belirlenmiştir. Buna göre ZYO katılımcı saç bakımı, bulaşık yıkama, ayakkabı-çorap kullanımı, tekerlekli sandalye kullanımı, para yönetimi konusunda destek isterken babası oğlunun bulaşık yıkama, yemek hazırlama, sosyal kaynaşma ve güvenlik konusunda desteğe gereksinim duyduğunu belirtmiştir. Birinci yazar ZYO katılımcının öz-düzenleme ve evde günlük yaşam etkinliklerde bağımsızlığını desteklemek için iş uğraşı terapisine entegre Öz Belirleme Modeli [The Model of Self Determination (SDM) integrated occupation-based therapy] kullanmıştır. Uygulama sürecinde ZYO katılımcıya kendine uyaran verme ve kendini izleme tekniklerini öğretirken ilgili becerileri çalışırken bunları kullanmasını sağlamıştır. Öte yandan babayla oğluna nasıl destek olacağı nasıl öğretim sunacağı, nasıl bir dil kullanacağı, ipuçlarını nasıl sunacağı konusunda çalışmıştır. Uygulamanın etkisini incelemek üzere babaya ve oğluna Kanada İş Uğraşı Performans Ölçeği [Canadian Occupational Performance Measure (COPM)] uygulanmıştır. Sekiz haftalık uygulama sonunda ZYO katılımcının saç bakımı, bulaşık yıkama, ayakkabı-çorap kullanımı, tekerlekli sandalye kullanımı, para yönetiminde hem performansının hem tatmin düzeyinin yükseldiğini, babanın puanları ise oğlunun yemek hazırlama, bulaşık yıkama ve sosyal kaynaşma alanında ilerleme kaydettiğini göstermiştir.

Çankaya (2013) 16-22 yaş aralığındaki dört ZYOGY’ye özbakım (tuvalet, giyinme, yemek yeme, kişisel bakım) ve ev içi becerilerinin (televizyon kullanma, mutfak becerileri, ev temizliği ve düzeni, çamaşır yıkama ve giysi bakımı) öğretiminde bu bireylerin ebeveynlerine yönelik geliştirdiği Bağımsız Yaşam Eğitimi (BYE) Programının etkililiğini incelemiştir. Çevrimiçi bir uygulama olan BYE’ye üye olan ebeveynler ilgili üniteleri tamamlayarak uygulamada yer alan etkinlikleri çocuklarıyla çalışmış, çocuklarından topladıkları verileri BYE’de yer alan sisteme girmişlerdir. Bir ebeveynin çocuğuna ilgili becerileri öğretimi ortalama 18 oturum sürmüştür. BYE programı tasarım tabanlı araştırma yöntemiyle çoklu ortam tasarım ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış olup ebeveynlerin çocuklarına özbakım ve ev içi becerilerin öğretiminde etkili bulunmuştur.

Liu, Wu ve Chen (2013) 18-40 yaş aralığındaki 14 ZYOB'lerin gereksinimlerine dayalı, psikoeğitimsel yaklaşıma göre geliştirdikleri İş Yeri Eğitim Programı'nın (The Workplace Training Programme) katılımcıların sosyal becerileri, iletişim becerileri ve duygu kontrolü üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmayı tek grup ön-test son-test deseniyle (yarı deneysel) yürütmüşlerdir. Program iş uğraşı terapisti tarafından sunulmuş, grup eğitimlerinde katılımcılara dönütler verilmiş, sosyal beceriler, iletişim becerileri ve duygu yönetimi senaryolara dayalı rol oynama çalışmalarıyla, iş becerileri iş başında becerilerin gerçekleştirilmesiyle yürütülmüştür. Uygulama aşaması altı ay süren çalışmada İş Yeri Eğitim Programı katılımcıların iş yerinde sergilenen sosyal davranışlarının, iletişim becerilerinin, iş seçimi yapabilmelerinin, duygu yönetiminin, kendini ifade etmenin ve iş becerilerinin (araba yıkama, ofis temizliği, mal paketleme) gelişmesinde etkili olmuş, iş yerinde uygun olmayan sosyal davranışlarda azalma görülmüştür.

Gomez-Machado ve arkadaşları (2016) Brezilya'da bulunan ZYOB'lere istihdam, gelecek yaşamı ve vatandaşlık gibi pek çok alanda destek sunan bir kuruluşa ait Eğitime ve İşe Yönlendirme Hizmet Programı'nın 18-28 yaş aralığındaki ZYOGY'lerin işle ilgili bağımsız yaşam becerilerine olan etkisini incelemişlerdir. Tek gruplu boylamsal araştırma (yarı deneysel araştırma) olarak desenlenen çalışmaya 43 ZYOGY katılmıştır. Katılımcılara program kapsamında işe uyum, işle ilgili motivasyon aktiviteleri, öz belirleme, sorumluluk, çalışanlarla etkileşim, işe uygun davranışlar, kişisel bakım ve hijyen ve işe uygun giyinme konularında eğitim sunulmuştur. Ön-test son-test olarak SIS-A ölçeği kullanılmış, bağımsız yaşam eğitimleri 10 ay sürmüştür. Ön-test (SIS-A) ve son-test (SIS-A) arasındaki fark anlamlı bulunmuş ve katılımcıların destek gereksinimlerinde önemli oranda düşüş yaşanmıştır. Uygulamadan bir yıl sonra işe yerleşen katılımcılara izleme çalışması kapsamında sosyal geçerlik anketi uygulanmış, katılımcıların tamamına yakını katıldıkları eğitimden sonra sosyal ilişkilerinin, öğrenme düzeylerinin, aile ilişkilerinin, finansal durumlarının, kabul görme durumlarının, işten tatmin olma durumlarının yüksek oranda ilerlediğini belirtmişlerdir.

Siu, Lin ve Chung (2019) yürüttükleri kontrol gruplu deneysel araştırmanın amacı 21-40 yaş aralığında otizmli ve ZYO 63 bireye işlevsel becerilerin (mesleki beceriler, mesleki davranışlar, bağımsız işlevler, serbest zaman, işlevsel iletişim, kişiler arası beceriler) öğretiminde TEACCH (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped) programının etkisini incelemektir. TEACCH programı

deney grubuna iki ay süreyle uygulanmıştır. Kontrol grubu ise kendi var olan geleneksel programına devam etmiştir. Araştırmanın başında, programın ortasında ve programın sonrasında üç kez Amaç Edinme Ölçeğiyle (Goal Attainment Scaling) ölçüm yapılmıştır. Ölçümlerin ANOVA sonuçlarına göre deney grubu kontrol grubuna anlamlı fark atmış, TEACCH ZYOGY'lere işlevsel becerilerin öğretiminde (bağımsız işlevler hariç) etkili bulunmuştur.

Mevcut araştırmayla doğrudan ilgili bulunan bu araştırmaların üçü tek denekli (Cavkaytar, 1999; Gumpel-Native-Ari-Am, 2001; Riffel vd., 2005), ikisi yarı deneysel (Gomez-Machado vd., 2016; Liu, Wu ve Chen, 2013), biri vaka çalışması (Harr, Dunn ve Price, 2011), biri tasarım tabanlı (Çankaya, 2013) ve biri tam deneysel (Siu, Lin ve Chung, 2019) araştırma deseniyle yürütülmüştür. İlgili araştırmalarda katılımcıların yaşları 14 ila 40 arasında değişmektedir. Bağımsız yaşam eğitimi sunan programların içerisinde çalışılan beceriler; kişisel bakım becerileri, ev içi beceriler, alışveriş becerileri, sosyal beceriler, iletişim becerileri, istihdam edilebilirlik ve mesleki beceriler şeklinde sınıflandırılabilir (Tablo 1.2). Bu araştırmalardan yalnızca ikisinde sosyal geçerlik verisi toplanmıştır (Gomez-Machado vd., 2016; Riffel vd., 2005).

Tablo 1.2'de özetlenen ilgili araştırmaların yanı sıra alanyazında ZYOGY'lerle bağımsız yaşam becerilerine ilişkin yürütülen sistematik derleme çalışmaları, bu bireylere günlük yaşam becerileri, öz belirleme, sosyal beceriler ve mesleki becerilerin öğretimini konu alan birçok araştırma olduğunu göstermektedir. Ancak çalışmaların büyük çoğunluğu tek bir bağımsız yaşam alanına yönelik becerilerin öğretimini ele almaktadır (Alwell ve Cobb, 2009; Ramdoss vd., 2012). Buna karşın yukarıda söz edilen ilgili araştırmaların dışında bir eğitim programı kapsamında çalışılmayan ancak ZYOGY'lere farklı bağımsız yaşam alanlarına ait becerilerin birlikte öğretildiği çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu araştırmalarda çalışılan beceri setleri; iş yerinde gerekli olan sosyal beceriler ve problem çözme becerileri (Morgan ve Salzberg, 1992), e-posta yazma, çeki nakite dönüştürme ve karşıdan karşıya geçme becerileri (Branham vd., 1999), nesneleri sınıflandırma, süsleme yapma, temizlik, masa düzeni ve yemek hazırlama (Lancioni vd., 1999), iş yerinde masa düzeni, yemek hazırlama ve temizlik (Lancioni vd., 2000), alışveriş yapma, hesap ödeme-bahşiş bırakma, tuvalet banyo temizleme, çamaşırhaneyi kullanma (Bates vd., 2001), servis yapma, kahve hazırlama ve sosyal beceriler (Bidwell ve Rehfeldt, 2004), mikrodalgada pizza pişirme, çamaşır katlama ve masa silme (Van

Laarhoven ve Van Laarhoven-Myers, 2006), ped değiştirme, para tanıma ve diş firçalama (Öncül ve Yücesoy-Özkan, 2010), el yıkama, diş firçalama, tuvalet kullanma, saç tarama, masa toplama, puzzle yapma, tost yapma, gazete düzenleme ve alışveriş yapma (Deppisch, 2013), meyve sıkacağı kullanma, sandviç hazırlama ve ütü yapma (Doğan, 2013), iş yerinde gerekli olan sosyal beceriler ve problem çözme becerileri (Van Laarhoven vd., 2014), elektrik faturası ödeme, tramvaya binme ve restoranda sipariş verme (Orum Çattık ve Ergenekon, 2018), serbest zaman etkinlikleri ve iletişim becerileri (Lancioni vd., 2018) şeklinde-dir. Araştırmalarda yer alan katılımcıların yaş aralıkları 14-72 arasında değişmektedir.

Önceki paragrafta görüldüğü gibi araştırmaların büyük çoğunluğu belli becerilerin öğretimine yönelik olup, yetişkin yaşamı ve çalışma yaşamında gereksinim duydukları bağımsız yaşam alanlarını birlikte destekleyen, eğitimlerin kapsamlı bir program dahilinde sunulduğu çok sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır (Tablo 1.2). Bu araştırmaların üçünde ZYOGY'leri çalışma yaşamına hazırlayan bilgi ve becerilerin öğre-timi hedeflenmiş (Gomez-Machado vd., 2016; Liu, Wu ve Chen, 2013; Siu, Lin ve Chung, 2019) ve yalnızca bir tanesinde katılımcıların gereksinimleri doğrultusunda eğitim programı hazırlanmıştır (Liu, Wu ve Chen, 2013). ZYOGY'lerin çalışma yaşamına hazırlanmada bağımsız yaşam gereksinimlerini belirlenerek, bir program tasarım modeli doğrultusunda eğitim programının tasarlanıp etkililiğinin incelendiğı bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

1.7. Araştırma Gereksinimi

Modern toplumlarda bireyler ekonomik ve sosyal hayata katılamıyorsa o bireyin topluma tam katılım sağlayabileceğı düşünülemez (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], 2000). Topluma tam katılımın sağlanabilmesi için bireyin bağımsız yaşam becerilerini sergiliyor olması beklenir. Özel gereksinimli bireyler bireysel farklılıkları nedeniyle diğ-er bireylere göre topluma daha az katılım göstermektedirler (Kim, 2010; Turnbull vd., 2013). Avrupa Birliğı Komisyonu tarafından yayınlanan Engelsiz Avrupa Tebliğı (2000) bu duruma ilişkin olarak engelsiz hizmetlerin yaratılması amacıyla tüm vatandaşları için kullanılabilir, evrensel programlar tasarlamaktadır. Bu tebliğ, farklılıklara ilişkin her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmaya dönük bir yasal düzenlemedir. Bu tebliğ-in 2010 yılına kadar olan süreçte koyduğu eylem planı özel gereksinimli bireyler için özellikle dört konuda somut önceliğı ortaya koymaktadır: (1) İş

sahibi olma, işte kalma ve ayrımcılıkla mücadele, (2) istihdam olanağının arttırılması, uyum, kişisel gelişim ve aktif vatandaşlık için yaşam boyu öğrenme, (3) yeni teknolojiler geliştirilmesi ve istihdam olanaklarının arttırılması ve (4) iş yerlerine ulaşmak, ekonomi ve toplumla bütünleşmek için kamusal erişilebilirlik (AÇSHB, 2000).

Bu konuyla ilgili bir başka yasal düzenleme ise Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan uyum yasa paketleridir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile uyum süreci kapsamında 6 Şubat 2002'de kabul edilen ilk uyum paketiyle kadın-erkek eşitliği, çocukların ve zayıfların korunması ve derneklerde, vakıflarda yapılan değişiklikler uyum yolunda dönüm noktası olmuştur. Bugüne kadar yayınlanan sekiz farklı uyum paketinde yer alan yasal düzenlemelerle insan hakları ihlallerine ve her türlü ayrımcılığa karşı önlemler alınması gerektiği ortaya konmuştur. Bu uyum yasaları, özel gereksinimli yetişkinlerin topluma tam katılımının sağlanmasında gerekli önlemlerin alınması ve iyileştirme politikalarının, bağımsız yaşam eğitimlerinin geliştirilmesini vurgulamaktadır (Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2007). Görüldüğü üzere Engelsiz Avrupa Tebliği (2000) ve uyum yasalarının (2002) odak noktası, özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşama katılımlarını en üst seviyeye çıkarmak için gerekli önlemlerin alınmasını hukuksal olarak güvence altına almaktır.

Benzer şekilde Avrupa Engellilik Stratejisi'nin (2010-2020) amaç ve faaliyetlerinde özel gereksinimli bireylerin işgücüne dahil olmasına ve ayrımcılıkla mücadele ederek bu bireylere eşit muamelenin desteklenmesine yönelik politikalar yer almaktadır. Ayrıca bu bireylerin bağımsız yaşamını desteklemek üzere yaşam boyu öğrenme sistemlerine erişimi arttırmak, eğitim içerikleri geliştirmek ve uzmanların eğitimini düzenlemek temel amaçları arasındadır (Avrupa Komisyonu, 2010). Avrupa Komisyonuna ait söz edilen tüm raporlar özel gereksinimli bireylerin topluma katılımını sağlamak için bağımsız yaşam eğitimlerinin desteklenmesine işaret etmektedir.

ZYOGY'lerin bağımsız yaşam eğitimlerine ilişkin alanyazında okul dönemi ve okul sonrası eğitim programlarında büyük oranda akademik becerilere odaklanıldığı ve bağımsız yaşam becerilerinin göz ardı edildiğini belirtilirken, yetişkin yaşamına hazırlanmada bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesine ilişkin halen çok fazla araştırmaya gereksinim duyulduğunu ifade edilmektedir (Alwell ve Cobb, 2009). Bouck (2010) ise ZYOB'leri okul sonrasında bağımsız yaşama hazırlayan uygulamalı araştırmalara daha fazla gereksinim olduğunu belirtmiştir.

Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde ZYOGY’lerde okul sonrası dönemde bağımsız yaşama yönelik olarak yürütölen araştırmaların büyük çoğunluğunun daha çok günlük yaşam becerileri kapsamında belli bir becerinin öğretimine yönelik olduğu görölmektedir (Belva ve Matson, 2013; Doğan, 2013; Dollar vd., 2012; Faloon ve Refheldt, 2008; Lancioni ve O’Reilly, 2002; Merritt, 2014; Orum-Çattık ve Ergenekon 2018; Öncöl ve Yücesoy-Özkan, 2010; Van Laarhoven ve Van Laarhoven-Myers, 2006; Wu, 2011). Bunun yanı sıra istihdama yönelik yürütölen çalışmaların ise mesleki becerilerle sınırlı olduğu (Bahçalı, 2016; Cavkaytar, 2012; Değirmenci ve Özen, 2019; Ellenkamp vd., 2016; Ergenekon, Doğan ve Orum-Çattık, 2020; Özbey, 2015; Wehman vd., 2014; Sharma, 2006) görölmektedir. Öte yandan bağımsız yaşam eğitimlerinin, sadece belli alanlardaki becerilerin öğretiminden ziyade yetişkin yaşamında gerekli tüm becerileri geliştirmeye yönelik daha kapsamlı, geniş ve etkili programlarla verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Alwell ve Cobb, 2009; Bouck, 2010; Ruteere vd., 2015). Daha önce belirtildiği gibi ZYOGY’lere yönelik pek çok bağımsız yaşam bilgi ve becerisini ele alan, kapsamlı ve sistematik eğitim uygulamalarını içeren sadece sekiz araştırmaya ulaşılmıştır (Cavkaytar, 1999; Çankaya, 2013; Gomez-Machado vd., 2016; Gumpel ve Native-Ari-Am, 2001; Harr, Dunn ve Price, 2011; Liu, Wu ve Chen, 2013; Riffel vd., 2005; Siu, Lin ve Chung, 2019). Bu araştırmalar içerisinde katılımcıların gereksinimlerini belirleyerek bu gereksinimlere dayalı bir eğitim programı hazırlayan yalnızca bir araştırmaya ulaşılmıştır (Liu, Wu ve Chen, 2013). Öte yandan araştırmaların ZYOGY’lere kapsamlı bağımsız yaşam programlarının etkililiğini belirlemek üzerine yoğunlaşması gerektiği ifade edilmektedir (Keenan vd., 2014). Dolayısıyla ZYOGY’lerin gereksinimlerine dayalı bir bağımsız yaşam eğitimi programı tasarlayarak etkililiğini sınanan araştırmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Bağımsız yaşama ilişkin temel göstergelerden biri de istihdamdır. Türkiye’de ZYOGY’lerin istihdam oranlarının düşük olmasının nedenleri arasında; bireylerin deneyim eksikliği ve bilgi yetersizliği, özgüven, sorumluluk, kendini yönetme ve iletişim alanlarında yetersiz kalmaları, işe ve iş yeri kurallarına uyum sağlamada güçlük çekmeleri gibi nedenler sıralanmaktadır (Gündoğdu, 2010; Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Hasırcıoğlu, 2006; İşKUR, 2018; Özbey, 2015). AÇSHB 2011 verilerine göre, işverenlerin olumsuz tutumlarının temelini bu bireylerin bir iş yeri için vasıfsız ve yetersiz oldukları, iş yerine uyum sağlayamadıkları düşüncesi oluşturmaktadır (Hasırcıoğlu, 2006). Benzer şekilde dünya alanyazınında da ZYOGY’lerin istihdama

katılabilmek için kişisel bakım becerileri, iletişim becerileri, kişiler arası beceriler, iş birliği yapma, işe uyum sağlama, bilgiye ulaşma, öz belirleme, karar verme, problem çözme, sorumluluk alma becerilerini kazanmış olmaları gerektiği ifade edilmektedir (Beyer ve Robinson, 2009; Cotton, 2008; Hanley-Maxwell ve Collet-Klingenberg, 2012). Sonuç olarak sıralanan bu beceriler yetişkinlik dönemi bağımsız yaşam becerileridir. Özellikle bu becerilerin sürdürülebilir istihdam için bütüncül olarak çalışılması gerektiği vurgulanmaktadır (CEC, 2011).

Bu becerilerin öğretimini içeren okul sonrası eğitimler ZYOGY'leri işgücüne dahil etmede temel kaynaklardan biri olarak ifade edilmektedir (Judge ve Gasset, 2015). Buna ilişkin bir araştırmada Bağımsız Yaşama Geçiş Programı'na devam eden ZYOGY'lerin, programda yer almayan ZYOGY'lere göre daha fazla istihdam edildiği ve akranlarına kıyasla motivasyonlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Ross vd., 2013). Öte yandan alanyazında ZYOGY'lerin okul sonrasına yönelik eğitimlerin yetersiz olduğu belirtilmektedir (Alwell ve Cobb, 2009; Bouck, 2010; Thoma vd., 2016). Bu eğitimler içerisinde bağımsız yaşam becerilerinin öğretimine yönelik programların sınırlı sayıda olduğu, var olan programların ise yeterince etkili sonuçlar doğurmadığı ifade edilmektedir (Eisenman vd., 2014; Plotner ve Marshall, 2015; Thoma vd., 2016). Bunun nedeni olarak programların bireylerin gereksinimleri doğrultusunda tasarlanmaması gösterilmektedir (Onukwube, 2010). Diğer taraftan bağımsız yaşam becerilerinin alan dışı uzmanlar tarafından kazandırılmaya çalışılmasının ZYOB'lerin bağımsızlaşmalarını desteklemede yetersiz kaldığı (Ruteere vd., 2015), bağımsız yaşam eğitimlerinin özel eğitim uzmanları desteğiyle verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Bouck, 2010; Kaya, 2017; Lane, 2012; Test vd., 2009).

Görüldüğü gibi ZYOB'lerin okul sonrası hayata hazırlanmasında program, uygulama ve hizmetlere olan gereksinim devam etmektedir (Cobb vd., 2013). ZYOB'lerin aldıkları bağımsız yaşam eğitimlerini ve sonuçlarını inceleyen bir araştırmada bu bireylerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına geçişini planlamak üzere bağımsız yaşam eğitimlerine gereksinim olduğu, bu eğitimlerin bireylerin gereksinimlerine dayalı şekillendirilmesi ve etkili uygulamalarla gerçekleştirilmesi gerektiği rapor edilmiştir (Bouck, 2010). Ülkemizde de Baran ve Cavkaytar (2007), Coşgun Başar (2010) ve Bahçalı'nın (2016) yürüttüğü araştırmaların sonuçları ZYOGY'lerin çalışma yaşamına geçişte bağımsız yaşam bilgi ve beceri gereksinimlerinin karşılanması gerektiğini işaret etmektedir. Dolayısıyla bu bireylere yönelik

gereksinimlerin belirlenerek alan uzmanları tarafından tasarlanan bağımsız yaşam eğitimi programlarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Sonuç olarak ZYOGY'leri çalışma yaşamına hazırlamaya dönük uygulamaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra çalışma yaşamına geçişte sadece belli meslek becerilerinin öğretimine ağırlık verildiği ancak çalışma yaşamı ve sosyal yaşamı etkileyen pek çok bağımsız yaşam becerisinin göz ardı edildiği görülmektedir. Alanyazındaki araştırmalar içerisinde ZYOGY'lerin çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duyabilecekleri bilgi ve becerilerin belirlenerek, öğretimin bütüncül şekilde planlandığı bir araştırmaya ulaşılmamıştır. Bu nedenle böyle bir araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

1.8. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmalarında gereksinimlerine dayalı, bilgilendirmeye ve desteklemeye yönelik bir bağımsız yaşam eğitimi programı tasarlayarak etkililiğini sınamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere araştırma üç aşamalı olarak planlanmıştır. Araştırmanın ilk aşaması ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve beceri gereksinimlerinin belirlenmesidir. İkinci aşaması ilk aşamada belirlenen gereksinimler doğrultusunda İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (İBYP) tasarlamaktır. Üçüncü aşama ise tasarlanan programın etkililiğini sınamaktır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve beceri gereksinimleri nelerdir?
2. Gereksinimlere dayalı olarak tasarlanan İBYP, ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına ilişkin bilgi ve becerilerin geliştirilmesinde etkili midir?
3. İBYP'ye ilişkin;
 - 3.a. ZYOGY'lerin (deney grubu katılımcılarının) görüşleri nelerdir?
 - 3.b. ZYOGY'lerin ebeveynlerinin, eğitimcilerinin ve personelin görüşleri nelerdir?

1.9. Önem

ZYOB'ler zamanı geldiğinde evlerinden ayrılarak kendi evlerinde, grup evlerinde, kamplarda, yatılı kurumlarda, bakım evlerinde, destek yaşam evlerinde, başka ailelerin

yanında yaşamak durumunda kalabilirler (Cavkaytar, 2000; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010; Steere, Rose ve Cavauiolo, 2007). Öte yandan bu bireyler evlerinden ayrılmıyor olsalar bile ebeveynleri hayattayken ya da değilken, meslek hayatına atıldıklarında ve toplumsal yaşama katıldıklarında kendi yaşamlarını bağımsız olarak sürdürmeye gereksinim duymaktadırlar (Brolin, 1997; Cavkaytar, 2000; Sabornie ve deBettencourt, 2009). Bağımsızlık, yaşam doyumunun en önemli göstergesi olarak belirtilmektedir (Gooden-Ledbetter vd., 2007). Topluma tam katılım sağlayabilmenin şartı bağımsızlık olarak belirtilirken topluma katılımın (1) ev yaşamı, (2) kişiler arası etkileşimler (informal ve formal ilişkiler), (3) temel yaşam alanları (günlük yaşam, eğitim, çalışma yaşamı) ve (4) toplum, vatandaşlık ve sosyal yaşam (din, politika, serbest zaman, sosyalleşme, spor, kültür vb.) olmak üzere dört temel alanda kendini gösterdiği ifade edilmektedir (Verdonschot vd., 2009). Dolayısıyla ZYOB'lerin eğitiminde nihai amaç, onların sözü edilen topluma katılım alanlarında bağımsız yaşam becerilerini geliştirmektir (Cavkaytar, 2000; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010; Steere, Rose ve Cavauiolo, 2007; Wandry, Wehmeyer ve Glor-Scheib, 2013). Bu durum AAIDD'nin tanımlama ve sınıflama sisteminde özellikle vurgulanmış ve bağımsız yaşama hazırlanmanın, pratik uyum becerilerinin tamamlanmasıyla mümkün olacağı belirtilmiştir (AAIDD, 2013; Cavkaytar, 2000).

Bağımsız yaşama hazırlık bir anlamda bireyin yetişkinliğe, okul sonrası yaşama ve çalışma yaşamına hazırlanması demektir. ZYOGY'lere sunulan okul sonrası bağımsız yaşam eğitimlerinin yetişkin yaşama geçişi kolaylaştırdığı görülmektedir (Neubert ve Moon, 2006; Wehmeyer ve Palmer, 2003). Okul sonrası eğitimler, ZYOGY'lerin okul bittikten sonraki dönemde gereksinim duydukları bilgi ve becerileri edinmelerine destek olarak bağımsız yaşama hazırlanmada önemli rol oynamaktadır (Neubert ve Moon, 2006; Sitlington, Neubert ve Clark, 2010; Wandry, Wehmeyer ve Glor-Scheib, 2013). Araştırma bulguları lise sonrasında geçiş hizmetleri ya da okul sonrası eğitimleri alan ZYOGY'lerin bir işte çalışma süresinin daha uzun olduğunu, daha yüksek maaşlar aldıklarını, okul sonrası eğitimlere katılım ve tamamlama oranlarının ve bağımsız yaşama oranlarının yalnızca liseye giden ZYOGY'lere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir (Crenshaw, 2005). Kentucky Eğitim Bölümü Okul Sonrası Eğitim Konseyi'nin [Kentucky Department of Education (KDE) & Kentucky Council on Postsecondary Education (CPE)] (2010) ZYOGY'ler için yayınlamış olduğu Üniversite ve Kariyer Hazırlığı için Birleşik Strateji (Unified Strategy for College and Career Readiness)

raporunda çalışma yaşamına katılmanın, okul sonrasında başarının temel göstergelerinden biri olduğu ve bu dönemde ZYOGY'lerin kapsamlı programlarla desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir istihdam için günlük yaşam becerileri, iletişim becerileri, temel akademik beceriler, serbest zaman etkinlikleri, mesleki beceriler ve sosyal beceriler gibi bağımsız yaşam becerilerinin desteklenmesinin önemi vurgulanmıştır (KDE, CPE, 2010; Kearns vd., 2010).

Alanyazındaki araştırmalar değerlendirildiğinde bağımsız yaşama hazırlanma sürecine ilişkin çalışmaların sınırlı olmasının yanı sıra okul sonrası yaşama yönelik yetişkinlerle yürütülen çalışmalara çok yer verilmediği, ZYOB'lerin yetişkinliğe hazırlanma dönemine gerekli önemin verilemediği görülmektedir (Belva ve Matson, 2013; Cobb vd., 2013; Dollar vd., 2012; Ruteere vd., 2015). İlgili araştırmalarda yer alan bağımsız yaşam programlarının ağırlıklı olarak günlük yaşama ilişkin becerilerin öğretimine yönelik olduğu (Cavkaytar, 1999; Çankaya, 2013; Gumpel ve Native-Ari-Am, 2001; Harr, Dunn ve Price, 2011; Riffel vd., 2005), ZYOGY'leri çalışma yaşamına hazırlamak üzere istihdam edilebilirlik becerilerine yer veren programların sınırlı sayıda (Liu, Wu ve Chen, 2013; Gomez-Machado vd., 2016; Siu, Lin ve Chung, 2019) olduğu görülmüştür. Bu araştırmada ZYOGY'leri çalışma yaşamına hazırlayan bağımsız yaşam becerileri temel alınmıştır. Bu yönüyle araştırmanın diğer çalışmalardan farklılaştığı ve alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca ilgili araştırmalarda sözü edilen bağımsız yaşam programlarının, program tasarım ilkeleri doğrultusunda hazırlanmadığı, program içerisinde yer alan teknolojilerde çoklu ortam tasarım ilkelerinin kullanımına yer verilmediği görülmüştür. Mevcut araştırmada İBYP bir program tasarım modeline dayalı olarak tasarlanmış ve program materyali ZYOGY'lerin bireysel özelliklerini dikkate alan çoklu ortam tasarım ilkeleriyle hazırlanmıştır. Bu yönüyle araştırmanın özgünlük taşıdığı ve bağımsız yaşam eğitimi programları geliştirmeye ışık tutacağı düşünülmektedir. Öte yandan ilgili araştırmaların üç tanesi tek denekli araştırma (Cavkaytar, 1999; Gumpel-Native-Ari-Am, 2001; Riffel vd., 2005), iki tanesi yarı deneysel araştırma (Gomez-Machado vd., 2016; Liu, vd., 2013), biri tasarım tabanlı araştırma (Çankaya, 2013), biri vaka çalışması (Harr, Dunn ve Price, 2011) ve biri tam deneysel araştırma deseninde (Siu vd., 2019) yürütülmüştür. Bu araştırmalar arasında kontrol grubunun yer aldığı tam deneysel araştırma deseninde yürütülen yalnızca bir araştırmaya ulaşılmıştır (Siu, Lin ve Chung, 2019). Bu doğrultuda

araştırmanın kuramsal açıdan önemi olduğu ve mevcut alanyazını güçlendireceği düşünülmektedir.

Topluma tam katılım için ZYOGY'leri yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlamak kritik role sahiptir (Clark, 2006; Morris ve Klunk, 2016). Bu hazırlık sürecinde yetişkinlik dönemine ait bağımsız yaşam becerilerinin edinimi ve sürdürülebilirliği önem kazanmaktadır (Duggan ve Linehan, 2013; Papay ve Bambara, 2014; Wehman, 2013). ZYOGY'lerin yetişkinlik dönemine geçişi bu bireylerin aileleri için büyük bir stres kaynağı olmakla birlikte aileler çocuklarının kendi evinde bağımsız yaşayabilmelerini, bir iş sahibi olmalarını, arkadaş edinmelerini beklemektedirler (Henninger ve Taylor, 2014). Bu bağlamda ZYOGY'leri bağımsız yaşama hazırlamanın bireyin kendisine olduğu kadar aile bireylerine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu yönüyle çalışmanın hem ZYOGY'ler hem de aileleri adına önem taşıdığı söylenebilir.

Bağımsız yaşam programları geliştirilirken ZYOGY'lerin yaşam doyumlarına olumlu etkiler sağlamanın yolları aranmaya devam etmektedir (Gooden-Ledbetter vd., 2007). Diğer yandan uygulanan bağımsız yaşam programlarının ZYOGY'lerin gereksinimlerine dayalı hazırlanmaması, bu programların etkisini olumsuz şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla hazırlanacak eğitim programları için gereksinimlerin belirlenmesi çok önemlidir (Grigal, Hart ve Weir, 2013; Lurquin, 2014). Bu bağlamda mevcut araştırmanın ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecindeki gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu gereksinimlerin karşılanmasına yönelik yürütülecek diğer çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır. Bu çerçevede ZYOGY'lerin gereksinimlerine dayalı, kapsamlı, onların özelliklerini dikkate alan çoklu ortam tasarım ilkelerine göre bir program tasarlanmış olması, yaygın eğitim uygulamaları için pratik öneme sahiptir ve yeni uygulamalara yön verebilecektir.

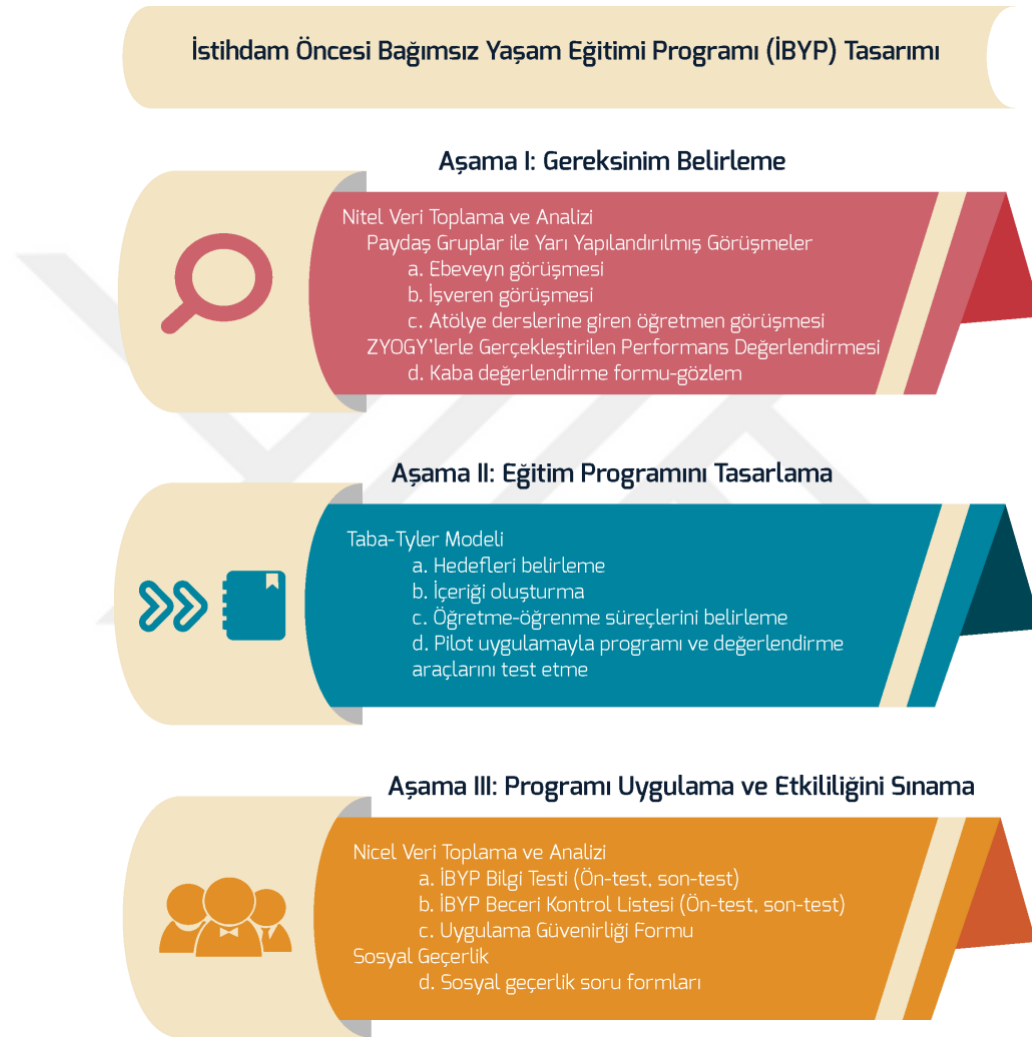
1.10. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları izleyen şekilde özetlenebilir;

- Çalışmanın deneysel aşamasında özel eğitimin doğası gereği önkoşul özellikleri karşılayan ve benzer özellikler taşıyan katılımcı bulmak zor olduğu için deney ve kontrol gruplarında toplam 30 kişiye ulaşılabilmektedir.
- Araştırmanın sahip olduğu koşullar, zaman ve maliyet nedeniyle nitel ve nicel aşamaya katılan katılımcılar amaçlı örneklemeyle Eskişehir ilinden seçilmiştir.

2. YÖNTEM

Bu araştırmanın temel amacı doğrultusunda ZYOGY’lerin gereksinimleri belirlenmiş, belirlenen gereksinimlere dayalı eğitim programı tasarlanmış, ardından tasarlanan bu program ZYOGY’lere uygulanarak programın etkililiği sınanmıştır. Bu aşamaların özetlendiği araştırma süreci Şekil 2.1.’de yer almaktadır.

Şekil 2.1. Araştırma süreci

Şekil 2.1’de ZYOGY’lere yönelik bağımsız yaşam eğitimi programının tasarımında gereksinimlerin nasıl belirlendiği, programın tasarım modelinin yapısı ve tasarlanan programın etkililiğinin hangi araçlarla sındığına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Alanyazında “program tasarımı” ve “program geliştirme” kavramları çoğunlukla birbirine karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılabilen iki kavramdır (Selvi vd., 2016). Eğitimde program geliştirme kavramına yönelik tanımların pek çoğunun eğitim programı

tasarımı kavramını da kapsadığı görülmektedir. İki kavram arasındaki temel farka bakıldığında program geliştirme modellerinde tasarım süreçlerinin detaylandırılmadığı ve program geliştirme öncesindeki hazırlıklardan (çalışma takvimi, alanyazın tarama, program ekibinin kurulması) ziyade program geliştirmeye odaklanıldığı görülürken, program tasarımı kavramında program geliştirme öncesindeki süreçlerin (çalışma takvimleri, alanyazın taraması ve gereksinim analizleri) çok detaylı ele alındığı vurgulanmaktadır (Ornstein ve Hunkins, 2017; Selvi vd., 2016). Bu doğrultuda “eğitimde program geliştirme” kavramı daha çok mevcut programların geliştirilmesinde, “eğitim programı tasarımı” kavramı ise yeni bir eğitim programını tasarımında kullanılmaktadır (Selvi vd., 2016). Bu çalışmada hedef kitlenin gereksinimleri derinlemesine belirlenerek yeni bir program oluşturulduğu için “*programı tasarımı*” kavramı kullanılmıştır.

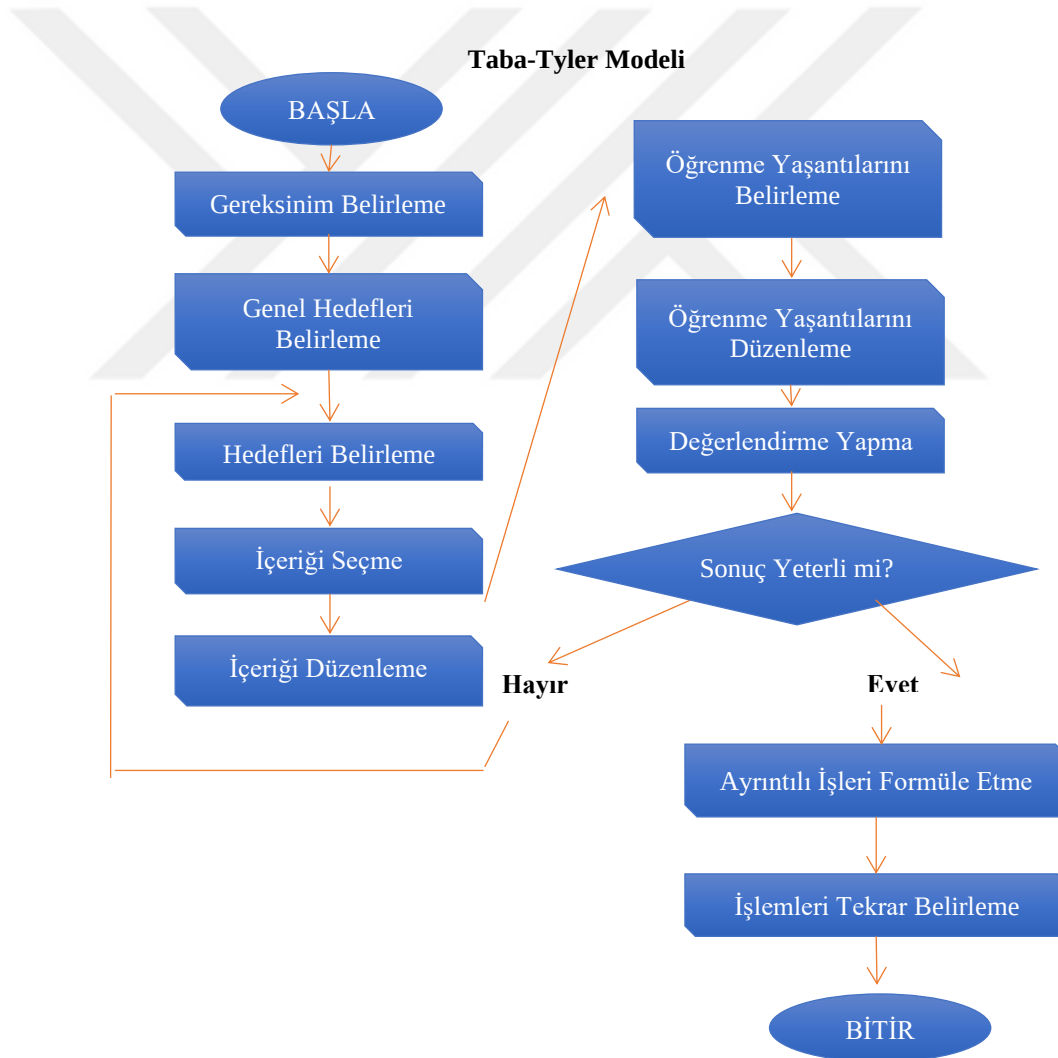
Eğitimde program tasarlanırken (a) konu merkezli yaklaşım, (b) öğrenen merkezli yaklaşım ve (c) sorun merkezli yaklaşım olmak üzere üç temel yaklaşımdan söz etmek mümkündür (Demirel, 2015; Ornstein ve Hunkins, 2017). Programların tasarımları bu yaklaşımlarla düzenlenirken çeşitli program tasarımı modelleri üzerinde yapılandırılmaktadır. En sık kullanılan program tasarımı modelleri Taba modeli, Tyler modeli ve iki modelin birlikte kullanıldığı Taba-Tyler modelidir (Demirel, 2015). Mevcut araştırmada programın (1) hedef, (2) içerik, (3) öğrenme-öğretme süreci ve (4) değerlendirme boyutlarının tamamı hedef kitlenin gereksinimlerine göre şekillendiği için öğrenen merkezli yaklaşıma dayalı “*Taba-Tyler*” modeli tercih edilmiştir.

Özel eğitimde programların temel amacı bireyleri bağımsız yaşar hale getirmek olduğu için bu programların mümkün olduğunca doğal ortamda, genellenebilir, gerçeğe en yakın materyallerle çalışılması önerilmektedir. Bu nedenle sınıf ortamlarında benzetim çalışmalarıyla doğal ortamlar yaratılmaya çalışılmaktadır. Ulusal Eğitim Programı ve Değerlendirme Konseyi (National Council for Curriculum and Assessment) (1999) özel eğitim programlarının temel öğelerini izleyen şekilde sıralamaktadır;

- Öğrenmede güçlük yaşayan tüm öğrencilere yönelik eğitimin kapsamlı ilke ve amaçları
- Gerçekçi ve zamana bağlı hedefler
- Bireysel eğitim programı kullanımı
- Değerlendirme yöntemlerinin çeşitliliği
- Beceri alanlarındaki amaçların nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin kısa örnekler

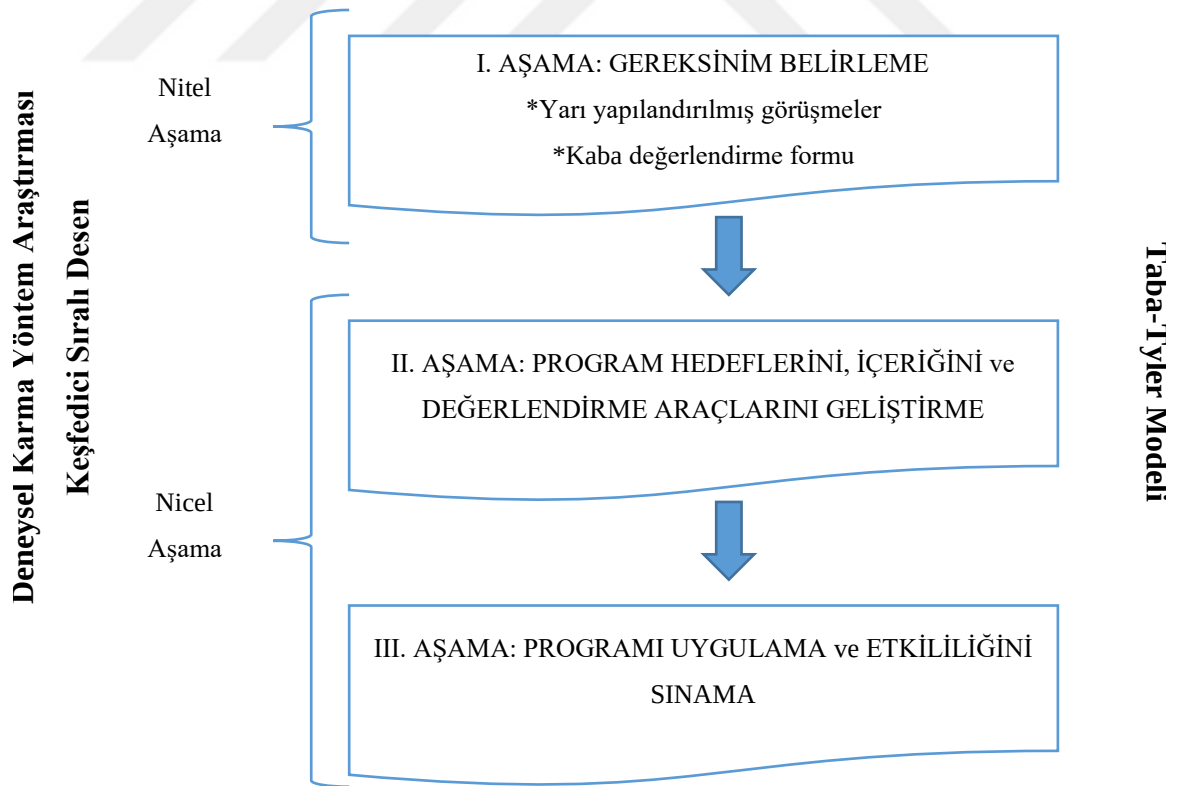
- Özel gereksinimli bireylere uygun tüm eğitim sistemini kapsayıcı eğitim politikaları
- Özel gereksinimli bireyin eğitimi için disiplinler arası yaklaşım

Sözü edilen bu temel öğelerden anlaşılacağı üzere özel gereksinimli bireye yönelik tasarlanan bir program bireyin özelliklerini dikkate alırken aynı zamanda genel eğitim programından kopmamalı, hedeflerin içeriği ve zamanı, öğretim ve değerlendirme süreçleri bireyselleştirilmelidir. Taba-Tyler Modeli de ne öğretileceğini belirlemek üzere gereksinim analiziyle başlayarak gereksinime göre hedeflerin, içeriğin, öğrenme yaşantılarının belirlendiği ve süreç içerisinde değerlendirilerek değiştirilebildiği bir modeldir. Şekil 2.2’de Taba-Tyler modeli akış şeması özetlenmiştir.

Şekil 2.2. Taba-Tyler modeli (Demirel, 2015)

Program tasarımına başlamadan önce sürecin adım adım planlanması gerekmektedir. Program tasarımı çalışmalarını planlamada kullanılan bir yaklaşım akış şemasıdır (flow chart) (Demirel, 2015; Ornstein ve Hunkins, 2017). Bu çalışmanın araştırma yöntemi, program tasarımı basamaklarına uygun olarak akış şemasıyla Şekil 2.3.'te yer almaktadır. Taba-Tyler Modeli, gereksinimlerin belirlenmesiyle başlamaktadır. Ardından programın içeriğini geliştirmek üzere hedef belirleme, içerik seçme ve düzenleme, öğrenme yaşantılarını belirleme ve düzenleme basamakları gerçekleştirilir. Bu basamaklar tamamlandıktan sonra programın yeterli olup olmadığı değerlendirilir. Program yeterli ise son aşamada program uygulanarak etkililiği sınanır. Araştırmada sözü edilen bu süreçlerin tamamlanabilmesi için hem nicel hem de nitel veri toplama araçlarına gereksinim duyulmuştur. Araştırma deneysel uygulama içerdiği için ileri düzey karma yöntem araştırmalarından “*deneysel karma yöntem araştırma deseni*” kullanılmış, programın tasarımında önce nitel veriler toplandığı ve bu nitel verilere dayalı olarak nicel verilere ulaşıldığı için zaman bağlamında temel karma araştırma yöntemlerinden “*keşfedici sıralı desen*” işe koşulmuştur.

Şekil 2.3. Araştırma süreci akış şeması (Creswell, 2016, Demirel, 2015 ve Mills ve Gay, 2016 kaynaklarından yararlanılarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 2.3'te gösterilmekte olan araştırma süreci akış şemasında deneysel karma yöntem araştırma deseni (keşfedici sıralı desene dayalı) Taba-Tyler Modeli kapsamında özetlenmiştir. Buna göre Taba-Tyler'ın ilk basamağı olan gereksinim belirleme aşaması araştırmanın nitel boyutunu, gereksinime dayalı olarak programın tasarlanması, ardından programın değerlendirme araçlarının geliştirilmesi ve programın sınanması ise araştırmanın nicel boyutunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın nitel aşamasında program tasarımına başlamak üzere gereksinim belirleme çalışmaları planlanmıştır. Kaufman (1972), gereksinimleri değerlendirirken tümevarım yaklaşımı, tümdengelim yaklaşımı ve klasik yaklaşım olmak üzere üç tür değerlendirme yaklaşımından söz etmektedir. Tümevarım yaklaşımı “Ne olması gerekir?” sorusundan, tümdengelim yaklaşımı “Mevcut olan ne?” sorusundan hareket eder. Klasik yaklaşım ise doğrudan eğitim programının hedeflerinin belirlenmesiyle başlar (Adıgüzel, 2019). Mevcut çalışmada, ZYOGY'lerin var olan performansları ve beklenen performansları üzerinden karşılaştırma yapılarak belirlenen farklara yönelik hedefler belirlendiği için gereksinim analizi tümevarım yaklaşımıyla yapılmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

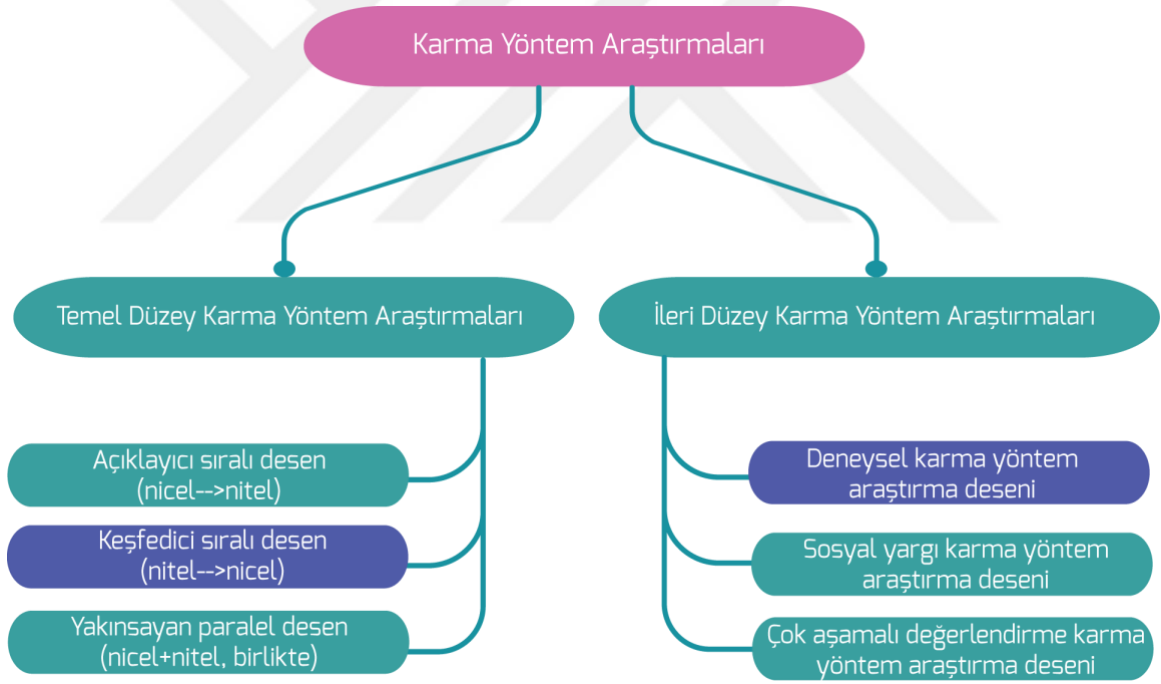
Bu çalışma bir karma yöntem araştırmasıdır. Araştırma modeli, çalışmanın müdahale içermesi nedeniyle *deneysel karma yöntem araştırma deseni*, nitel ve nicel veri toplama tekniklerinin kullanım zamanına göre ise *keşfedici sıralı desendir*. Araştırma sürecini özetleyen Şekil 2.1. ve Şekil 2.3.'de görüldüğü üzere araştırma süreci hem nitel hem de nicel paradigmalara yürütülmüştür.

Karma araştırma yöntemlerinin alanyazında özünde aynı olmakla birlikte çeşitli tanımları bulunmaktadır. İki temel araştırma paradigması arasında köprü görevi gören karma yöntem “nicel ve nitel yaklaşımların soru tiplerinde, araştırma yöntemlerinde, veri toplama ve veri analizi işlemlerinde ve/veya çıkarımlarda kullanıldığı bir araştırma türü” olarak tanımlanabilmektedir (Teddlie ve Tashakkori, 2015). Karma yöntem araştırmasının tercih edilme nedeni, tek bir paradigmanın yanıtlayamadığı soruları yanıtlayabilmektir (Creswell ve Plano Clark, 2015; Fırat, Kabakçı-Yurdakul ve Ersoy, 2014; Teddlie ve Tashakkori, 2015).

Guest'in (2013) karma yöntem araştırmalarının sınıflandırmalarını değerlendirdiği çalışmasında yer alan veri toplama araçlarının zamanına göre yapılan sınıflandırmada nitel ve nicel verilerin aynı anda toplandığı ve sıralı olarak toplandığı iki tür karma

yöntem araştırmasından söz edilmektedir. Bu zaman yönelimli sınıflandırmada Creswell ve Zhang (2009) sıralı karma yöntem araştırmalarını kendi içerisinde üç başlıkta incelemektedir; (1) keşfedici sıralı desen (exploratory sequential), (2) açıklayıcı sıralı desen (explanatory sequential) ve (3) gömülü sıralı desen (embedded sequential).

Mills ve Gay (2016) karma yöntem araştırmalarını temel düzey ve ileri düzey karma yöntem araştırmaları olmak üzere iki ana başlıkta ele almaktadır. Şekil 2.4'te görüldüğü gibi Mills ve Gay (2016) temel düzey karma yöntem araştırmalarını; (a) nicel + nitel sıralamasından oluşan açıklayıcı sıralı, (b) nitel + nicel sıralamasından oluşan keşfedici sıralı, (c) nicel ve nitelin beraber kullanıldığı yakınsayan paralel karma desen şeklinde ileri düzey karma yöntem araştırmalarını da deneysel karma yöntem, sosyal yargı karma yöntem ve çok aşamalı değerlendirme karma yöntem araştırma deseni şeklinde üçe ayırmışlardır.

Şekil 2.4. Karma yöntem araştırmalarının sınıflandırılması (Mills ve Gay, 2016)

Şekil 2.4'te verilen sınıflandırmaya benzer şekilde Creswell (2017) de karma yöntem araştırmalarını (a) birleştirme deseni, açıklayıcı desen ve keşfedici desenden oluşan *temel desenler* ve (b) müdahale deseni, sosyal adalet deseni ve çok aşamalı değerlendirme deseninden oluşan *gelişmiş desenler* olmak üzere iki ana başlıkta sınıflandırmıştır. Müdahale deseni olarak da anılan deneysel karma yöntem araştırma

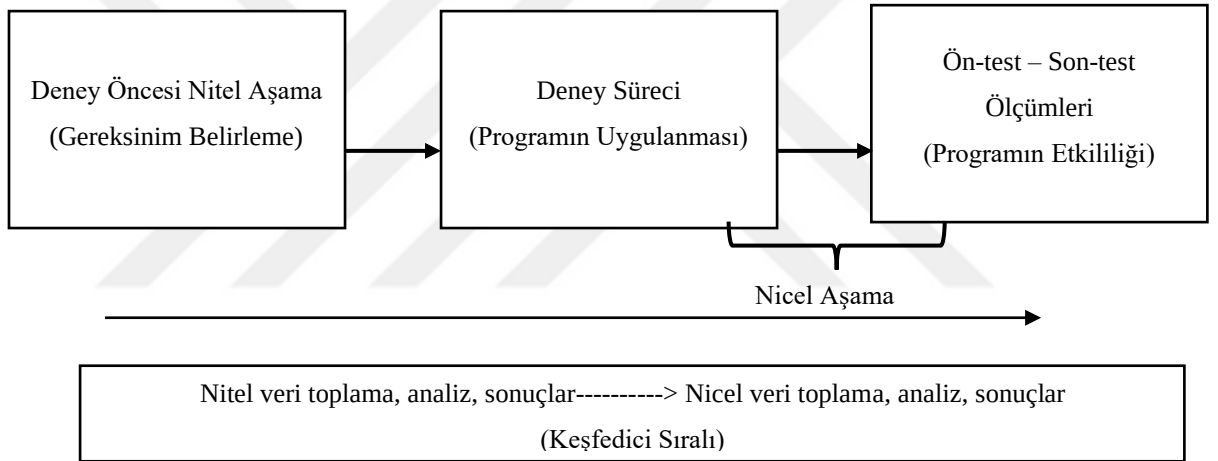
deseni bir deney ya da müdahale programı yoluyla araştırma sürecinde nitel veriden de destek alarak araştırma problemi çalışmayı amaçlayan karma yöntem araştırması desenidir (Creswell, 2017; Mills ve Gay, 2016). Deneysel karma yöntem deseninde çalışmanın nicel boyutunda mutlaka bir deneysel araştırma yer alır. Nicel boyutta planlanan bu deneysel aşama araştırmanın öncelikli kısmını oluşturduğu gibi çalışmayı güçlü kılar. Nitel boyut çalışmayı tamamlayıcı ve destekleyici bir rol oynar (Mills ve Gay, 2016). Deneysel karma yöntemde verilerin toplanma zamanlaması ise zaman yönelimli desenlerden birine göre planlanabilir. Daha açık bir ifadeyle deneysel karma yöntem açıklayıcı, keşfedici ve yakınsayan (birleşik) karma desenlerden biri kullanılarak planlanabilir (Creswell, 2017; Mills ve Gay, 2016). Nitel aşama deney sürecinden önce, deney sırasında ya da deney sürecinden sonra yer alabilir. Nitel veri deney sürecinden önce toplanıyorsa temel karma yöntem deseni keşfedici desen, deney süreci sırasında toplanıyorsa birleşik desen, deney sürecinden sonra toplanıyorsa açıklayıcı desen seçilir (Creswell, 2017). Keşfedici sıralı desen araştırma problemini ilk olarak nitel veri toplayarak keşfeder, ardından bir müdahale programı geliştirmek için nitel veriyi kullanır ve bir nicel aşamayla çalışmayı tamamlar (Creswell ve Plano Clark, 2015; Creswell, 2016).

Bu araştırma için *keşfedici sıralı desenle planlanan deneysel karma yöntem araştırma deseninin* tercih edilme izleyen biçimde açıklanmıştır:

1. Araştırmanın nicel boyutunda İBYP'nin uygulanması deneysel bir süreç içerdiği için ileri düzey karma yöntemden deneysel karma yöntem araştırma deseni seçilmiştir.
2. Araştırma gereksinimleri belirlemek üzere önce nitel verilerin, gereksinimlere dayalı programın uygulanması ve etkililiğinin sınanmak üzere sonra nicel verilerin toplanması nedeniyle zaman yönelimi bakımından keşfedici sıralı desene uymaktadır.
3. Keşfedici sıralı desen araştırmacının nitel verileri keşfetmekle başladığı daha sonra bu bulguları nicel araştırma boyutunda kullandığı bir desendir (Creswell, 2016). Desenin bu özelliğine göre mevcut çalışmada önce nitel verilerek keşfedilerek, elde edilen bulgulara dayalı bir program ve programın değerlendirme araçları (nicel veri toplama araçları) geliştirilmiştir.
4. Keşfedici sıralı desende veri toplama ilk aşamada nitel veri toplama, ikinci aşamada nicel veri toplama olmak üzere iki aşamada gerçekleşir. İlk aşamada elde

edilen bilgiler, ikinci aşamada bir ölçme aracı geliştirmek için kullanılabilir (Creswell, 2016). Bu doğrultuda mevcut araştırmada ilk aşamada elde edilen gereksinimlere dayalı olarak ikinci aşamada bilgi testi ve beceri kontrol listesi geliştirilmiştir. Sözü edilen karma desen, bu araştırmanın probleminin daha derinlemesine incelenmesine olanak vermektedir.

Mevcut araştırmanın amacına göre ilk aşamada ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına ilişkin bilgi ve beceri gereksinimleri nitel veri toplama araçlarıyla belirlenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ilk aşamada belirlenen nitel veriye dayanarak bilgi testleri ve beceri kontrol listesinden oluşan nicel veri toplama araçları geliştirilmiş ve program tasarlanmıştır. Üçüncü aşamada ise program uygulanarak etkililiği sınanmıştır. Bu süreç Şekil 2.5'te özetlenmiştir.

Şekil 2.5. Araştırmanın modeli: Deneyel karma yöntem araştırması deseni (keşfedici sıralı) (Mills ve Gay (2016) ve Creswell'den (2017) yararlanılarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.)

Deney öncesi nitel aşamada fenomenoloji deseni benimsenmiştir. Araştırmanın ikinci ve üçüncü aşaması ise nicel araştırmayla yürütülmüştür. Deney süreci deneysel araştırma yöntemlerinden ön-test son-test kontrol gruplu seçkisiz desene yürütülmüştür. Bu araştırma süreçlerine ilişkin detaylı bilgi “veri toplama teknik ve araçları” başlığında sunulmuştur. Deney ve kontrol grupları seçkisiz (yansız) atamayla oluşturulmuştur. Araştırmanın *bağımlı değişkeni* ZYOGY'lerin bağımsız yaşama ilişkin bilgi ve beceri düzeyi, *bağımsız değişkeni* ise İBYP'dir.

Birinci ve ikinci araştırma sorusu karma yöntem araştırmasına uygun olarak bir programın tasarımı için birlikte araştırılması gereken bir problemi oluştururken, üçüncü araştırma sorusu, çalışmanın ana probleminden bağımsız, tasarlanan programın sosyal

geçerliğini belirlemek üzerinedir. Bu nedenle sosyal geçerlik araştırma problemini ele alan karma yöntem sürecinden ayrı, araştırma sürecine yönelik öznel değerlendirmenin belirlendiği aşamayı kapsamaktadır.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın aşamalarına göre çalışmada yer alan katılımcılar Tablo 2.1’de özetlenmiştir. Buna göre gereksinim belirleme aşamasındaki 40 kişinin içerisinde yer alan 10 ZYOGY, deney sürecinde yer alan 30 kişilik gruba dahildir. Öte yandan sosyal geçerlik çalışmasında belirtilen 15 ZYOGY deney grubunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya güvenilirlik çalışmasındaki uzmanlar ve araştırmacı dışında toplam 65 kişi katılmıştır. İzleyen başlıklarda her aşamada yer alan katılımcıların özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Tablo 2.1. Araştırmanın katılımcıları

Katılımcı Özellikleri	Katılımcı Sayısı	Aşama
*Ebeveynler	10 kişi	Gereksinim belirleme
*İşverenler	10 kişi	
*Atölye derslerine giren öğretmenler	10 kişi	
*ZYOGY’ler	10 kişi	
*ZYOGY’ler	15 deney grubu 15 kontrol grubu toplam 30 kişi	
*Araştırmacı	Bir kişi	Tüm araştırma süreci
*Bağımsız gözlemci	Bir kişi	Uygulama güvenilirliği
*Kodlayıcı	Bir kişi	Kodlama güvenilirliği
*Personel-eğitmen-ebeveyn	Beş kişi	Sosyal geçerlik
*ZYOGY’ler	15 kişi	

2.2.1. Gereksinim belirleme aşamasında yer alan katılımcılar

Araştırmanın ilk aşamasının katılımcılarını ZYOGY’ler, ebeveynleri, işverenleri ve atölye derslerine giren öğretmenler olmak üzere dört grup oluşturmaktadır. İşveren, öğretmen ve ebeveynlerden her gruptan 10 kişi olmak üzere toplam 30 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış 10 ZYOGY’ye ise kaba değerlendirme formu uygulanmıştır.

Bu katılımcılar, *amaçlı örnekleme* türlerinden biri olan *ölçüt örnekleme* ile oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme (purposefully selected) konusunda alanyazında farklı sınıflama ve ifadeler yer almaktadır. Nitel araştırmalarda incelenen duruma ilişkin derinlemesine bilgi vereceği düşünülen, diğer bir deyişle araştırmacıya araştırma

sorusunu yanıtlamada ve araştırma problemini çözmede en fazla destek sunabilecek örneklem seçimine *amaçlı örnekleme* adı verilmektedir (Creswell, 2014). Patton'a göre (1987) başlıca amaçlı örnekleme türleri a) aşırı veya aykırı durum örnekleme, b) maksimum çeşitlilik örnekleme, c) benzeşik örnekleme, d) kritik durum örnekleme, e) tipik durum örnekleme, f) zincir ya da kartopu örnekleme, g) doğrulayıcı veya yanlışlayıcı örnekleme, h) kolay ulaşılabilir örnekleme ve ı) ölçüt örneklemedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Ölçüt örnekleme ise amaca yönelik olarak önceden belirlenen ve önemli olan özelliklerin kriter olarak tayin edildiği ve bu kriterlerin tümünü sağlayan durumların seçildiği amaçlı örnekleme türüdür (Merriam, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada gereksinim belirleme aşamasında bir fenomene ilişkin deneyimleri olan grupların görüşlerine başvurulduğu görülmektedir. Bu bağlamda karma yöntem içerisinde araştırmanın nitel kısmının bir ayağında fenomenolojik araştırma yürütülmüştür. Fenomenolojik araştırmalarda katılımcıların özelliklerinin birbirinden çok farklı olmamasına özen göstermek, kod ve temaların anlamlı bir şekilde oluşmasına hizmet edecektir (Creswell, 2014). Bu nedenle araştırmanın bu aşamasındaki katılımcıları amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örneklemeyle seçilmiştir. Her bir katılımcı grubu için ölçütler izleyen şekildedir;

- *Öğretmenler*: İş eğitim ve mesleki eğitim merkezlerinde atölye derslerine giren özel eğitim ve/veya branş öğretmeni olma,
- *İşverenler*: Hali hazırda ZYOGY çalıştıran iş yerinde, bireyi işe alan yetkili kişi olma,
- *Ebeveynler*: ZYO 18 yaş üstü çocuk sahibi olma,
- *ZYOGY'ler*: (araştırmanın birinci aşamasında kaba değerlendirme formu uygulanan bireyler), 18 yaş üstü, çalışan ya da iş eğitimine devam eden, zihnin yetersizliği tanısı almış, örgün eğitim mezunu birey olma.

Örneklem büyüklüğü ise nitel araştırmanın doğasına uygun olarak, çalışılan örneklem türü ve araştırma amacına göre esneklik gösterebilen bir ögedir. Amaçlı örneklemin kullanıldığı fenomenolojik araştırmalarda örneklem büyüklüğünün 3 ila 10 arasında olabileceği belirtilmektedir (Creswell, 2014). Bu çalışmada belirlenen her grup için 10'ar kişiye ulaşılmıştır. Bu katılımcılara ilişkin demografik özellikler detaylı olarak Ek-1'de yer almaktadır.

Ebeveynlerden biri erkek, dokuzu kadın yaş aralığı 40-74, yaş ortalaması ise 56'dır. Ebeveynlerden annelerin tamamı ev hanımı, baba ise işçi emeklisidir. Eğitim durumlarına bakıldığında ebeveynlerin %30'u ilkokul, %40'ı ortaokul, %20'si lise ve %10'u lisans mezunudur. Çalışmaya katılan her ebeveynin yalnızca bir ZYO çocuğu bulunmaktadır. Çocuklarının yaş aralığı 21-35 arasında olup, %50'si üçüncü kademe mezunu, %20'si ikinci kademe ve %30'u birinci kademe mezunudur.

Öğretmenlerden dördü erkek, altısı kadın yaş aralığı 25-48, yaş ortalaması ise 33'tür. Öğretmenlerden sadece biri yüksek lisans mezunu, diğerleri ise lisans mezunudur. Lisans alanlarına bakıldığında %50'si zihin engelliler öğretmenliği, %30'u işitme ve görme engelliler öğretmenliği, %10'u sınıf öğretmenliği ve %10'u tekstil dokuma öğretmenliği mezunudur. Öğretmenlerin kıdem yılları incelendiğinde en düşük kıdem yılı 3, en yüksek kıdem yılı ise 26'dır.

İşverenlerden ikisi kadın, sekizi erkek yaş aralığı 25-65, yaş ortalaması 36'dır. İşverenlerden biri lise, biri yüksek lisans, sekizi lisans mezunudur. İşverenlerin %60'ı gıda, %20'si hizmet, %10'u ithalat ve %10'u elektronik sektöründe yönetici ya da müdür pozisyonunda çalışmaktadır. ZYO çalışanlarının beşi kadın yedisi erkek ve yaş aralığı 20-50 olup, yaş ortalaması 29'dur. İşverenlerin ZYO çalışanlarının yedisi üçüncü kademe mezunu, üçü ikinci kademe mezunu, ikisi birinci kademe mezunudur.

ZYOGY'lerden beşi kadın, beşi erkek yaş aralığı 21-36, yaş ortalaması ise 27'dir. Kaba değerlendirme için gözlenen ZYOGY'lerin %50'si üçüncü kademe diğer %50'si ise birinci kademe mezunudur ve tamamı iş eğitimine devam etmektedir.

Gereksinim belirleme, program tasarımı ve programın uygulanması aşamaları araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı özel eğitim zihin engellilerin eğitimi alanında doktora eğitimine devam etmekte olup, aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Gereksinim belirleme aşamasında görüşme verileri bağımsız bir başka uzman tarafından kodlanmıştır. Kodlama güvenilirliğini gerçekleştiren uzman, özel eğitim alanında doktora eğitimine devam eden bir araştırma görevlisidir.

2.2.2. Programın uygulanması aşamasında yer alan katılımcılar

Araştırmanın üçüncü aşamasının katılımcılarını Eskişehir ilinde örgün eğitimini tamamlamış (mezun olmuş), mesleki eğitim atölyelerinde, sosyal yaşam merkezlerinde ya da belediyenin işletmelerinde iş eğitimine devam eden ZYOGY'ler oluşturmaktadır. Çalışma grubu deney ve kontrol gruplarına yansız olarak atanan 15 deney, 15 kontrol

grubu olmak üzere toplam 30 ZYOGY'den oluşmaktadır. Katılımcılarda aranan önkoşul özellikler izleyen şekilde sıralanmıştır:

- Zihin yetersizliği tanısı almış olma
- 18 yaş üstü olma
- Örgün eğitim mezunu olma
- Okuma ve okuduğunu anlama becerilerine sahip olma
- Seçme ve işaretleme becerilerine sahip olma
- Görsel ve işitsel algılama
- Alıcı ve ifade edici dil becerilerine sahip olma
- İki ve daha fazla basamaklı sözel yönergeleri yerine getirme
- En az 10 dakika dikkatini etkinliğe yöneltebilme
- Grup eğitimine uygun olma (davranış problemi olmaması)
- Temel düzeyde bağımsız yaşam becerilerine sahip olma (programda yer alan becerilere temel düzeyde sahip olup, uygun yerde uygun şekilde bu beceri ve davranışları sergileyememe)

Belirlenen önkoşul özellikler araştırmacı tarafından kaba değerlendirme ile değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılmada bir koşul olarak belirlenmeyen durumlar ise şu şekilde sıralanmaktadır: Halihazırda çalışan ya da çalışmayan bireyler ile okul sonrası eğitime eden ya da etmeyen bireyler programa katılabilmektedir. Programın uygulanması aşamasına katılan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2.2'de yer almaktadır. Deney grubu katılımcılarının yedisi kadın sekizi erkek, yaş aralığı 20-38'dir. Deney grubu katılımcılarının üçü orta, 12'si hafif düzey zihin yetersizliği göstermekte olup tamamı iş eğitime devam etmektedir. Kontrol grubu katılımcılarının beşi kadın 10'u erkek, yaş aralığı 22-38'dir. Kontrol grubu katılımcılarının dördü orta, 11'i hafif düzey zihin yetersizliği göstermekte olup tamamı iş eğitime devam etmektedir. Tüm katılımcılar Eskişehir'de bulunan Gökkuşluğu kafede garsonluk eğitime, Sosyal Yaşam Merkezinde el işleriyle ilgili eğitimlere ve montaj atölyesinde montaj işlerine yönelik iş eğitime devam etmektedir.

Programın uygulanması sürecinde uygulama güvenilirliği verileri bağımsız bir gözlemci tarafından toplanmıştır. Gözlemci özel eğitim zihin engellilerin eğitimi alanında doktorasını tamamlamış bir alan uzmanıdır.

Tablo 2.2. Deney grubu ve kontrol grubu katılımcıları

DENEY GRUBU							KONTROL GRUBU						
Sıra	Yaş	Cinsiyet	Çalışma Durumu	Bitirdiği Okul	Okul Sonrası Eğitim Durumu	Zihin Yetersizliği Düzeyi	Sıra	Yaş	Cinsiyet	Çalışma Durumu	Bitirdiği Okul	Okul Sonrası Eğitim Durumu	Zihin Yetersizliği Düzeyi
1.	20	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif	1.	33	Erkek	İş Eğitiminde	II.Özel Eğitim Uyg	-	Hafif
2.	26	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Hafif	2.	38	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Orta
3.	23	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama.	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif	3.	24	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Orta
4.	25	Kadın	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama.	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif	4.	22	Kadın	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt.Uyg.	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif
5.	24	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Hafif	5.	29	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama	Rehabilitasyon Merkezi	Orta
6.	21	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama	-	Hafif	6.	23	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama	-	Hafif
7.	37	Erkek	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt. Uyg.	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif	7.	36	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Hafif
8.	26	Kadın	İş Eğitiminde	Lise	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif	8.	27	Erkek	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt. Uyg	-	Hafif
9.	27	Kadın	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt. Uyg	-	Hafif	9.	30	Erkek	İş Eğitiminde	Lise	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif
10.	22	Kadın	İş Eğitiminde	Lise	-	Orta	10.	32	Kadın	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Hafif
11.	26	Kadın	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama	-	Orta	11.	34	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uygulama	-	Orta
12.	21	Erkek	İş Eğitiminde	Lise	-	Hafif	12.	37	Kadın	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	Rehabilitasyon Merkezi	Hafif
13.	38	Kadın	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt. Uyg.	Rehabilitasyon Merkezi	Orta	13.	27	Erkek	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt. Uyg.	-	Hafif
14.	28	Erkek	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Hafif	14.	22	Kadın	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	-	Hafif
15.	29	Kadın	İş Eğitiminde	Lise	-	Hafif	15.	26	Kadın	İş Eğitiminde	II.Özel Eğt. Uyg.	-	Hafif

2.2.3. Sosyal geçerlik aşaması katılımcıları

Araştırmanın sosyal geçerlik çalışması deney grubu katılımcıları (15 ZYOGY) ve katılımcıların ebeveynleri (iki anne), katılımcıların eğitmeni (bir kişi) ve katılımcıların çalıştıkları yerde görev yapan personel (işveren ve şef-iki kişi) olmak üzere toplam 20 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Eğitime katılan 15 ZYOGY'ye kapalı ve açık uçlu soruların yer aldığı sosyal geçerlik formu uygulanmış, ebeveyn, eğitmen ve personelle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Deney grubu katılımcılarının demografik özellikleri Tablo 2.2'de sunulmuştur. Deney grubu katılımcılarından beş ebeveynle sosyal geçerlik görüşmesi planlanmıştır. Ancak ebeveynlerle planlanan görüşmelerde gönüllülük esas alınmış, ebeveynlerin bazıları çeşitli kişisel nedenlerle görüşmelere katılamamış, büyük çoğunluğu ise uygulamanın yaz döneminde gerçekleşmesi nedeniyle şehir dışında oldukları için katılamamıştır. Bu nedenlerle iki ebeveynle görüşme yapılabilmektedir. Ebeveynlerin ikisi de anne olup ev hanımıdır, biri 48 diğeri 53 yaşındadır. Katılımcıların *eğitmeni* ZYOGY'lerle çalıştıkları iş yerlerinde sanat, bağımsız yaşam, sosyal beceri alanlarında eğitimler yürüten, 44 yaşında üniversite mezunudur. *İşveren* 55 yaşında, *şef* ise 27 yaşında olup her ikisi de lise mezunudur.

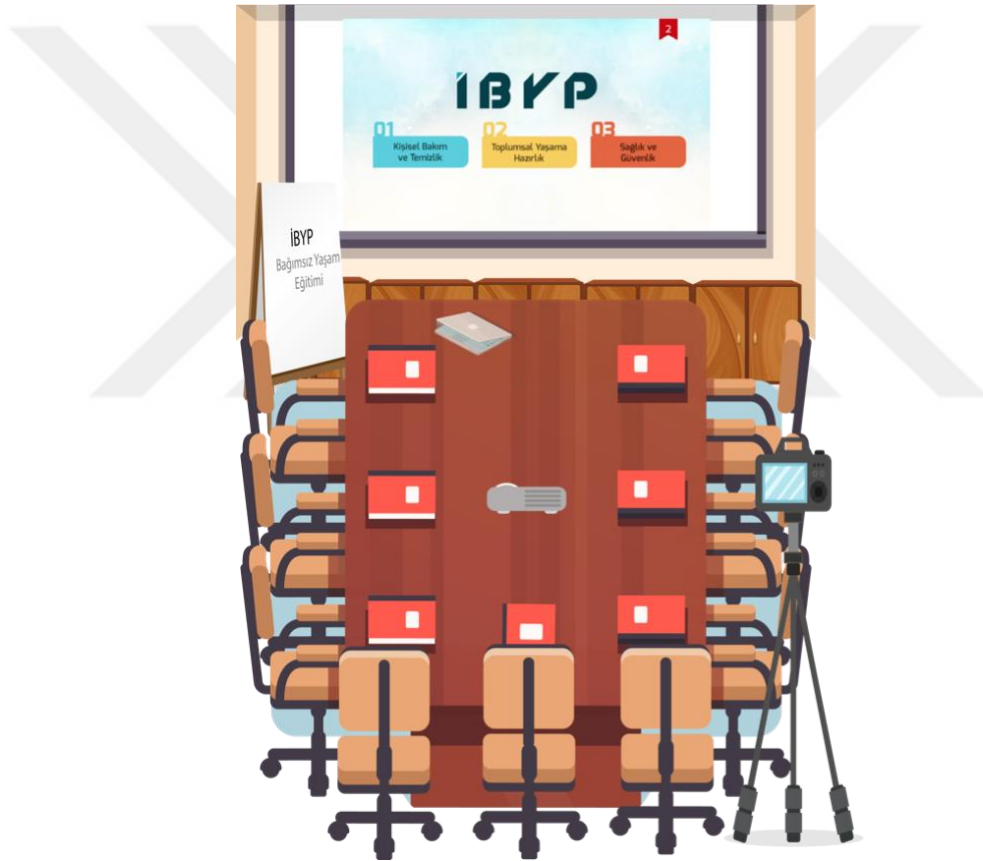
2.3. Uygulama Ortamı

Araştırmanın ilk aşamasında yarı yapılandırılmış görüşmeler ebeveynlerle evlerinde ya da Eskişehir Gökkuşuğu Kafe-1 ve 2'de, işverenlerle işyerlerinde, öğretmenlerle çalıştığı okullarda görüşmeye uygun sessiz bir odada gerçekleştirilmiştir. ZYOGY'ler ise iş eğitimine devam ettikleri atölyelerde ve iş yerlerinde iş başındayken gözlenmişlerdir.

Araştırmanın üçüncü aşamasında ise İBYP'nin uygulama oturumları Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Gökkuşuğu Kafe-2 seminer salonunda gerçekleştirilmiştir. Salonda 15-20 kişilik U düzeninde oturan büyük bir masa, masa üzerinde projeksiyon cihazı ve dizüstü bilgisayar, sunumun yansıtıldığı duvarın altında küçük tek kapaklı bir dolap ve köşede küçük bir beyaz tahta yer almaktadır. Sunumun yansıdığı duvarın karşısında katılımcıların hemen arkasındaki köşede ise kamera ayağına yerleştirilen kamera tüm oturumları kaydetmiştir. Uygulama ortamı krokisi Şekil 2.6'da verilmiştir. Buna göre katılımcılar yansının düştüğü duvara dönük şekilde masaya U düzeninde oturmuş, anlatıcı ise duvarın önünde katılımcılara dönük şekilde eğitimleri gerçekleştirmiştir.

Deney sürecinin gerçekleştiği ortamın katılımcıların çoğunun iş eğitimine devam ettiği kafede olması, programda yer alan becerilerin uygulamanın hemen sonrasında sergilenebilmesine olanak tanımıştır. Bu doğrultuda uygulamanın doğal ortamda gerçekleşmesi katılımcı performanslarının anında gözlemlenmesini sağlamıştır.

Sosyal geçerlik çalışması deney grubu katılımcılarıyla yine şekil 2.6’da temsil edilen uygulama ortamında tüm ğretim oturumları bittikten sonra aynı oturma düzeninde gerçekleştirilmiştir. Sosyal geçerliğin ikinci boyutunda eğitmen, personel ve ebeveynlerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler ise Gökkuşağı Kafe-2’de sessiz bir odada gerçekleştirilmiştir.

şekil 2.6. Uygulama ortamı krokisi

2.4. Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi Süreci

Araştırmanın nitel ve nicel aşamalarında kullanılan veri toplama araç ve teknikleri izleyen başlıklarda açıklanmıştır.

2.4.1. Gereksinim belirlemede kullanılan veri toplama araçları ve geliştirilmesi süreci

Gereksinim belirleme aşamasında nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler ve kaba değerlendirme formuyla veri toplanmıştır. Bu amaçla ebeveynler, işverenler ve atölye derslerine giren öğretmenlerden oluşan üç gruptan 10'ar kişi olmak üzere toplam 30 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. ZYO 10 bireye ise kaba değerlendirme formu uygulanmıştır. Bu süreçte tasarlanması planlanan eğitim programının hedefleri, içeriği, sunumu ve değerlendirmesine ilişkin detaylı bilgi toplanması amaçlanmıştır. Gereksinim belirleme aşamasında kullanılması planlanan veri toplama araçları veri türü ve kullanım amaçlarıyla birlikte Tablo 2.3'de özetlenmiştir.

Tablo 2.3. I. Aşamada kullanılan veri toplama araçları

Veri Türü	Veri Toplama Aracı	Kullanım Amacı
Nitel	Katılımcı Bilgi Formları	Katılımcılara ilişkin temel bilgileri edinme
Nitel	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları *İşveren *Ebeveyn *Öğretmen	ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve beceri gereksinimlerini belirleme
Nitel Nitel	Kaba Değerlendirme Formu *ZYOGY	ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve beceri gereksinimlerini belirleme

Görüşmelerde, araştırmacı ana veri toplama aracının kendisidir. Nitel araştırmalarda görüşme “bir kişinin (görüşmeci) kendini, bir ya da daha fazla kişiye (görüşülen/ler), sosyal olgularla ilişkili deneyimler, tutumlar, görüşler ve davranışlar hakkında sorular yöneltilmekle, bu kişilerin ise kendilerini bu sorulara yanıt sağlamakla sınırladığı sohbet” şeklinde tanımlanmaktadır (Boeije, 2010). Tanımdan da anlaşılacağı üzere görüşme, görüşmeci ve görüşülenin karşılıklı ilişkisini yansıtır. Görüşme görüşmeciye görüşülen kişinin bilgilerini, deneyimlerini, görüşlerini, yaşam hikayesini öğrenme fırsatı tanıyarak araştırılan konuya ilişkin derinlemesine bilgiye ulaşma olanağı sağlar (Boeije, 2010; Creswell, 2014). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin tercih edilmesinde, araştırmanın amacı rol oynamıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacının bazı temel sorular ile görüşmeye başladığı, görüşme sırasında alınan yanıtlara göre soruları detaylandığı görüşme

türüdür (Creswell, 2014; Gay, Mills ve Airasian, 2012). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı öncelikle görüşme ilkelerine dayalı olarak görüşme sorularının yer aldığı görüşme formunu hazırlar. Ardından yürütülen pilot görüşmelerle görüşme formuna son hali verilir. Ardından araştırmacı görüşme ilkelerine uygun görüşme yapabilmek adına bir görüşmeci kılavuzu oluşturur (Bogdan ve Biklen, 2007; Creswell, 2008). Bu çalışmada da görüşmeci kılavuzu ve sorular hazırlandıktan sonra uzman görüşleri revize edilmiş, pilot görüşmelerle soruların işlerliği sınılandıktan sonra sorulara son hali verilmiştir. Bu basamaklar izleyen başlıkta detaylandırılmıştır.

2.4.1.1. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması

Adıgüzel (2019) yarı-yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirilmesi sürecinin gerektirdiğini çeşitli hazırlıklar izleyen sıralarda kısaca özetlenmiştir:

1. Görüşme sorularının hazırlanması

Veri toplama aracı (görüşme soruları) araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İlk olarak bağımsız yaşam becerilerine ilişkin program geliştiren ve yetişkin yaşamına ilişkin ebeveyn, öğretmen ve işveren görüş ve önerilerini belirleyen çalışmalar taranmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken yapılan alanyazın taramasının yanı sıra Brolin'in (2012) LCE Programı'nın modüllerinden yararlanılmıştır. Kuramsal alt yapı ve araştırmaların incelenmesi sonunda ebeveyn ve işveren grubu için toplam dokuz, öğretmen grubu için toplam sekiz açık uçlu soru içeren görüşme formları hazırlanmıştır. Görüşme formları Ek-2A'dadır.

2. Görüşme soruları uzman değerlendirme formunun hazırlanması

Görüşme soruları geçerliği sınanmak üzere uzman görüşüne gönderilmiştir. Görüşme sorularının içerik, biçim, sunum şekli, araştırma amacını yordaması gibi açılardan uygunluğunu değerlendirmek amacıyla iki aşamalı uzman görüşü süreci izlenmiştir. İlk olarak Tez İzleme Komitesi üyeleri (üç uzman) tarafından görüşme soruları değerlendirilmiştir. İlk değerlendirmeden sonra düzenlenen sorular ikinci aşamada beş alan uzmanına gönderilmiştir. Toplam sekiz uzmanın görüşüyle sorular yapılandırılmıştır. Uzman görüş ve önerileri sonrasında soru köklerinde herhangi bir değişiklik olmamış, yalnızca soruların sunuluş biçimde düzeltmeler yapılmıştır.

3. Bireysel görüşme rehberinin hazırlanması: Görüşmeci kılavuzu

Görüşmeci kılavuzu görüşme sırasında görüşülene sıklıkla, görüşülenden derinlemesine ve doğru bilgilerin alınabilmesi için daha rahat bir ortam oluşturmak ve araştırmacının endişelerini en aza indirmek amacıyla hazırlanır. Kılavuzda, görüşülenden ne beklendiği, konuyla ilgili düşüncelerinde bizi ilgilendiren kısmının tam olarak ne olduğu net bir şekilde ifade edilmelidir (Rubin ve Rubin, 2005). Bu araştırmada yürütülen yarı-yapılandırılmış görüşmeler için Rubin ve Rubin'in (2005) ifade ettiği bilgiler ve Creswell'in (2008) görüşmeyi yürütme ilkeleri ışığında araştırmacı tarafından bu araştırmaya özgü bir görüşmeci kılavuzu hazırlanmıştır. Görüşmeci kılavuzu Ek-2B'dedir.

4. Katılımcı onay formunun hazırlanması

Bu çalışmada Dünya Sağlık Örgütü'nün onay formundan yararlanılarak araştırmanın her aşaması için her katılımcı grubuna özel onay formları hazırlanmıştır (Ek-3). Ayrıca görüşmelerde sözlü olarak onay teyiti gerçekleştirilmiştir.

5. Katılımcı sayısının belirlenmesi

Amaçlı örneklemin kullanıldığı fenomenolojik araştırmalarda katılımcı sayısının 3 ila 10 arasında olabileceği “katılımcılar” başlığında belirtilmiştir (Creswell, 2014). Bu bağlamda çalışmada belirlenen her bir grup için 10 kişi olmak üzere toplam 30 kişiyle görüşme yapılmıştır.

6. Görüşme talep formunun hazırlanması ve görüşme ortamının planlanması

Katılımcı sayısı fazla olan görüşmelerde yaşanan zorluklardan biri, her bir katılımcıya tek tek ulaşmak ve görüşmeyle ilgili planlama yapmaktır. Bu çalışmada talep formu hazırlanmamış, onun yerine tüm katılımcılar bizzat aranarak kendi istekleri doğrultusunda yer, tarih ve saat belirlenmiştir. Ayrıca görüşmelerden bir gün önce katılımcılar tekrar aranarak hatırlatma yapılmıştır.

7. Görüşme kayıt araç-gereçlerinin hazırlanması

Görüşme verilerinde bir kayıp olmaması ve veri güvenilirliğinin sağlanması için tüm görüşmelerin ses kaydına alınmasına karar verilmiştir. Çalışmada görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir.

8. Pilot görüşmelerin yapılması

Yarı-yapılandırılmış görüşme formlarını sınamak ve araştırmacının görüşme sürecinde yaşayabileceği olası durumları deneyimlemek üzere her bir görüşme grubundan bir kişi olmak üzere (bir öğretmen, bir ebeveyn ve bir işveren) toplam üç kişiyle pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Tablo 2.4’de pilot görüşmede yer alan katılımcılara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Yapılan pilot görüşmeler danışman ve bir alan uzmanı tarafından dinlenmiş ve araştırmacıya görüşme sürecinde dikkat etmesi gereken hususlarda geri bildirimde bulunulmuştur. Geri bildirimlerde işveren ve öğretmen görüşmesinde sorular sorunsuz şekilde işlerken, ebeveyn görüşmesinde her bir sorunun örneklendirilerek sorulmasının daha yararlı olacağı ifade edilmiştir. Buna yönelik olarak ebeveyn görüşme soruları örneklendirilmiştir.

Tablo 2.4. Pilot görüşmede yer alan katılımcılar

Katılımcı Grubu	Yaş	Cinsiyet	Görüşme Tarihi ve Yeri	Görüşme Süresi (dk)
Öğretmen	41	Kadın	14.11.2016 Gökkuşluğu Kafe, Eskişehir	24.59 dakika
İşveren	29	Kadın	18.11.2016 Down Sendromu Derneği, İstanbul	17.28 dakika
Ebeveyn	62	Kadın	25.11.2016 Gökkuşluğu Kafe, Eskişehir	14.53 dakika

2.4.1.2. Kaba değerlendirme formunun hazırlanması

Kaba değerlendirme formu bireylerin belli beceri ve davranışları gerçekleştirip gerçekleştirmediğini gözleyerek gözlenen performansın performans ölçütlerine ne derece uyum gösterdiğini belirlemeyi sağlayan kontrol listesi formatında bir ölçme ve değerlendirme aracı şeklinde ifade edilebilir (Barkley ve Major, 2016; Creswell, 2014; Johnson ve Christensen, 2004; Tekindal, 2017). Bu araştırmada kullanılan kaba değerlendirme formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Form, 18 yaşından büyük, örgün eğitimini tamamlamış ZYOGY’lere yönelik hazırlanmıştır. Kaba değerlendirme formu da görüşme soru formuyla beraber aynı uzman ekibinin görüşüne sunulmuş, bir önceki başlıkta verilen “*görüşme soruları uzman değerlendirmesi*” bölümünde açıklanan benzer süreçle kaba değerlendirme formu revize edilmiştir. Formda yer alan maddelerde bireylerin yetişkin yaşamına hazırlanmadaki tüm gereksinimlerini belirleyebilmek adına yalnızca gözlenebilir beceri ve davranışlar değil, sergilemesi beklenen tutumlar, gözlenemeyen sosyal davranışlar ve bilgiler de yer almaktadır. Gözlenebilen maddeler

doğrudan gözlem yoluyla, diğer maddeler ise bireyin ebeveyn, öğretmen ya da işverenlerinin görüşlerine başvurularak değerlendirilmiştir.

Formun ana çerçevesi Brolin'in (2012) LCE Programındaki sınıflama temel alınarak oluşturulmuştur. Bu formun ana başlıklarını düzenlemede temel alınan LCE'de üç ana beceri alanı altında toplam 20 alt beceri alanı yer almakta ve bu beceri alanları içerisinde 400'den fazla amaç bulunmaktadır. Buna göre mevcut çalışmadaki form, a) günlük yaşam becerileri, b) öz belirleme ve kişiler arası beceriler ve c) mesleki beceriler olmak üzere üç ana beceri alanından oluşmaktadır. Ancak her bir ana beceri alanını dolduran alt alanlar hem uluslararası bağımsız yaşam programlarından hem de MEB'in özel eğitim programları ve mesleki eğitim programlarında yer alan bağımsız yaşam becerilerine ilişkin modül içeriklerinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Buna göre günlük yaşam becerileri 1) *özbakım becerileri (63 madde)*, 2) *ev içi becerileri (93 madde)*, 3) *toplum kaynaklarını kullanma becerileri (37 madde)*, 4) *sağlık becerileri (56 madde)*, 5) *güvenlik becerileri (50 madde)* ve 6) *işlevsel akademik beceriler (59 madde)* ile altı beceri alanından oluşmaktadır. Öz belirleme ve kişiler arası beceriler modülünde kişiler arası becerilerde 1) *iletişim becerileri (31 madde)*, 2) *kendini ifade etme (7 madde)*, 3) *nezaket kurallarına uyma (40 madde)* ve 4) *aileyi ve yakın çevreyi tanıma (9 madde)* ile dört beceri alanı ve öz belirlemede 1) *kendini yönetme (26 madde)*, 2) *zamanı yönetme (11 madde)*, 3) *hak ve sorumluluklarını bilme (16 madde)* ve 4) *özgüven geliştirme (15 madde)* ile dört beceri alanı yer almaktadır. Son olarak mesleki beceriler 1) *iş öncesi beceriler (14 madde)*, 2) *istihdam edilebilirlik becerileri (16 madde)* ve 3) *iş ve meslek becerileri (29 Madde)* ile üç beceri alanından oluşmaktadır. Buna göre formda üç ana beceri alanı altında toplam 17 alt beceri alanı bulunmaktadır. Formdaki ana beceri alanlarında yer alan toplam madde sayıları ise izleyen şekildedir: a) Günlük yaşam becerileri 358 madde, b) öz belirleme ve kişiler arası beceriler 156 madde ve c) mesleki beceriler 59 madde olmak üzere toplam 573 madde (Ek-2C).

2.4.2. Programın uygulanması ve etkililiğinin sınanması sürecinde kullanılan veri toplama araçları ve geliştirilmesi süreci

Bu aşamada ZYOGY'lerin gereksinimlerine dayalı olarak tasarlanan İBYB'nin etkililiği ve programın sosyal geçerlik düzeyi değerlendirilmiştir. Programın etkililiğini sınamak üzere araştırmacı tarafından ZYOGY'lere yönelik bilgi testi ve beceri kontrol listesi geliştirilmiştir.

Sosyal geçerliği belirlemede ise yine araştırmacı tarafından geliştirilen sosyal geçerlik soru formları kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacının programı planlandığı gibi uygulayıp uygulamadığını incelemek üzere uygulama güvenilirliği formu geliştirilmiştir. Araştırmanın üçüncü aşamasında kullanılacak olan değerlendirme araçları ve uygulama güvenilirliği formu nicel veri toplama aracı olarak geliştirilmiştir. Sosyal geçerlik soru formları ise hem nitel hem nicel verilerin toplanmasına hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır. Üçüncü aşamada kullanılacak veri toplama araçları Tablo 2.5'te özetlenmiştir.

Tablo 2.5. III. Aşamada kullanılan veri toplama araçları

Veri Türü	Veri Toplama Aracı	Kullanım Amacı
Nicel	*İBYP Bilgi Testleri *İBYP I.Modül Beceri Kontrol Listesi	ZYGOY'lere uygulanan programın etkililiğini sına
Nitel Nicel	*Sosyal Geçerlik Soru Formları Ebeveyn/Personel/Eğitmen yarı yapılandırılmış görüşme formu Genç Sosyal Geçerlik Formu	ZYGOY'lere uygulanan programın sosyal geçerliğini belirleme
Nicel	*Uygulama Güvenirliği Formu	Araştırmacının programı planlanan şekilde sunup sunmadığını belirleme

2.4.2.1. Bilgi testlerinin geliştirilmesi

Bilgi testleri eğitim programlarının tasarlanmasında ve etkisinin sınanmasında hedef kitlenin bilgi düzeyleri hakkında nicel veri sağlayarak eğitim programının gereksinimleri karşılayıp karşılamadığı konusunda önemli bir işlev görür (Adıgüzel, 2019; Benesch, 1996; Bümen, 2010; Demirel, 2015). Bilgi testini geliştirilmesi aşamasında şu adımlar izlenebilir (Adıgüzel, 2019):

- (1) *Bilgi testi sorularının oluşturulması*: Bu aşamada Bloom'un güncelleştirilmiş bilişsel alan sınıflaması (Tablo 2.5) çerçevesinde dört seçenekli çoktan seçmeli sorular, doğru yanlış soruları ve birden fazla işaretleme gerektiren sorular yazılmıştır. Bu sınıflamaya göre ZYOGY'lerin özellikleri dikkate alınarak tüm soru maddeleri yalnızca hatırlama ve anlama düzeyinde olup olgusal ve kavramsal bilgiler içermektedir.
- (2) *Bilgi sorularını uzman değerlendirme görüşüne sunma*: Soruların tamamı yazıldıktan sonra sorular iki aşamalı uzman görüşüne sunulur. İlk aşamada uzmanlar soruları amaç ve hedef kitle özelliklerine göre değerlendirir, düzeltmeleri yapar, çıkarılacak soruları belirler. İkinci aşamada ise soruların

ölçtükleri bilişsel alan düzeyine uygunluklarını belirtirler. Bilgi testi sorularının 5-40 arası uzman görüşüne sunumu idealdir.

Araştırmacı tarafından İBYP içerisinde yer alan üç modülün her biri için 20'şer sorunun yer aldığı üç bilgi testi geliştirilmiştir. Bilgi testlerinde dört seçenekli çoktan seçmeli sorular, doğru yanlış soruları ve birden fazla işaretleme gerektiren sorular yer almaktadır. Sorular, İBYP için hazırlanan belirtke tablosunda yer alan tüm hedefleri kapsayacak şekilde, hedeflerin yoğunluğuna göre soru dağılımı yapılarak hazırlanmıştır. Bu araştırmada soru maddelerinin amaç ve hedef kitle açısından değerlendirilerek çıkarılması ya da düzeltilmesi sürecinin ilk aşamasında 20 uzmanın, soru maddelerinin bilişsel alan düzeyine uygunluklarının değerlendirilmesi olan ikinci aşamasında ise beş uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

2.4.2.1.1. Bilgi testi değerlendirme ilk aşama

Bilgi testinin geliştirilmesi aşamasında en önemli süreçlerden biri testin gereksinim analizi sonucunda elde edilen tüm konuları içermesi, bir başka deyişle kapsam geçerliğidir (Adıgüzel, 2019). İlk aşamadaki değerlendirmede 13 özel eğitim uzmanı, beş ölçme ve değerlendirme uzmanı, iki özel eğitimde ölçme değerlendirme çalışan uzman olmak üzere toplam 20 uzman amaç ve hedef kitle özelliklerine göre çıkarılacak veya düzeltilecek soruları belirlemiştir. Ardından beş özel eğitim uzmanı kapsam geçerliği için hangi soruların programdaki hangi hedefleri kapsadığını değerlendirilmiştir. Bilgi testlerinde yer alan hedef davranışların sayısına göre soru dağılımı yapılmıştır. Bu süreçte soru maddelerinin kapsam geçerlik oranları hesaplanmıştır.

Bu çalışmada bilgi testi maddeleri farklı bir hedef kitleye uygulanarak madde analizleri yapılamamıştır. Bunun nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Araştırmanın hedef kitlesi 18 yaş üstü, örgün eğitimden mezun olmuş, hafif düzey ZYO okuma-yazma bilen genç yetişkinlerdir. Özel eğitimin doğası gereği bu özellikleri taşıyan, performans düzeyi benzer olan çok sayıda (soru sayısının beş katı kuralına bağlı olarak en az 100 kişi) katılımcıya ulaşmak oldukça güçtür. Araştırmanın yürütüleceği ilde (Eskişehir) bu özellikleri taşıyan tüm katılımcılar halihazırda tez çalışmasının katılımcılarını oluşturmuştur. Diğer illerden bu özellikleri taşıyan katılımcılara ulaşma süreci ise yine önkoşul özellikleri taşıyan ve madde analizi için gereken sayıda hedef kitleye ulaşamama, araştırmanın süresi, sürecin maliyeti ve izin gibi durumlar nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

Ancak pilot uygulamaya katılan 18 ZYOGY ile soruların işlerliği, anlaşılabilirliği test edilmeye çalışılmıştır. Pilot uygulamada işlemeyen bir soruya olmamıştır.

- Madde analizi sürecinde deney sürecinde uygulanacak benzer bir programa katılmış, deney grubuna benzer özelliklerdeki çok sayıda kişiye testlerin uygulanması söz konusudur. Araştırmada gereksinimlere dayalı olarak tasarlanan İBYP, halihazırda mevcut bir program olmayıp araştırmacı tarafından oluşturulan yeni bir programdır. İBYP içerisinde yer alan konuların birçoğu herhangi bir örgün eğitim kurumunun programında bulunmayan konulardır. Dolayısıyla İBYP eğitimi almamış bir hedef kitlenin bilgi testinden çoğu soruya doğru yanıt vermesi beklenen bir durum değildir. Öte yandan program tasarımı sürecindeki yapı uzmanları ve ölçme değerlendirme uzmanı İBYP'ye benzer bir eğitim programına katılan hedef kitle bulunmadığı için madde analizinin geçerliliği ve güvenilirliği konusunda şüphe oluşabileceğini ifade etmişlerdir. Daha açık bir ifadeyle hedef kitlenin ilk kez karşılaştıkları bir konuya ilişkin ilgili modülün test maddelerinin neredeyse hepsine yanlış yanıt verme olasılığı yüksektir. Bu durum madde analizinde hatalı hesaplanmalara yol açacaktır.

Sıralanan nedenlerle soru maddelerinin soru kökü ve ölçme değerlendirmeye uygunluk açısından değerlendirmesi ilk değerlendirme aşamasındaki 20 uzman tarafından verilen dönütlere göre Miles-Huberman (2013), Lawshe (1975) ve Webb (2007) kapsam geçerliği hesaplamalarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak Lawshe'ye (1975) göre tüm soru maddelerinin kapsam geçerlik oranları (KGO) ve her modülün kapsam geçerlik indeksi (KGİ), ardından Webb'in (2007) soru maddeleriyle kazanımlar arasındaki temsili denge indeksi hesaplanmıştır. 20 kişilik uzman ekibinin en küçük KGO değeri 0.42 olup en küçük KGİ değeri 0.67'dir (Adıgüzel, 2019). İBYP bilgi testleri soru maddelerinin en düşük KGO 0.7, en yüksek KGO 1 olarak hesaplanmıştır. Birinci ve ikinci modüle ilişkin KGİ 0.99, üçüncü modüle ilişkin KGİ 0.98 olarak bulunmuştur.

Soru maddeleri ve kazanımların uygunluğunun uzman görüşüne göre kontrol edilmesiyle ilgili olarak Webb'in (2007) temsili denge ölçütüyle (balance of representation) soruların kazanımlara dağılımı incelenmiştir. Temsili denge indeksi değerinin .70 veya üzerinde olması maddelerin kazanımları büyük oranda dengeli biçimde temsil ettiğini göstermektedir (Adıgüzel, 2019). Temsili indeks değerleri

sırasıyla şu şekilde hesaplanmıştır: Birinci modül 0.92, ikinci modül 0.96, üçüncü modül 0.90. Sonuç olarak geliştirilen bilgi testi maddeleri geçerli ve güvenilir bulunmuştur.

2.4.2.1.2. Bilgi testi değerlendirme ikinci aşaması: Bilişsel alan düzeyine uygunluk

Testler içerisindeki soru maddeleri hedef kitlenin özellikleri doğrultusunda sadece hatırlama ve anlama düzeyinde hazırlanmıştır. Buna ilişkin araştırmacının hazırlamış olduğu kodlama beş uzmana verilerek uzmanların bu kodlarla görüş birliği içerisinde olup olmadığı değerlendirilmiştir. Miles ve Huberman'a göre uzmanlar ve araştırmacı arasındaki kodlama "Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı" formülü ile hesaplanır ve kodlama tutarlılığı en az %70 olmalıdır (Adıgüzel, 2019).

Test maddelerinin belirtke tabloları Bloom'un güncellenmiş sınıflamasına göre yapılmış ve bu tablolar üzerinden uzman görüşü alınarak kodlama tutarlılığı hesaplanmıştır. Bloom'un güncellenmiş sınıflamasına göre araştırmacı kodlamasında bilişsel süreç hatırlama, anlama, uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma basamaklarından oluşmaktadır. Bilgi boyutu ise sırasıyla olgusal bilgi, kavramsal bilgi, işlemsel bilgi ve üstbilişsel bilgi basamaklarını içermektedir.

Araştırmacı kodlamasında uzman görüşü özel eğitim alanından üç, program geliştirme alanından iki olmak üzere toplam beş uzmandan alınmıştır. Bilgi testi soru maddelerinin belirtke tablosu Tablo 2.6'da sunulmuştur. Uzmanlardan gelen görüşlere göre hesaplanan Miles ve Huberman güvenilirlik katsayıları ortalaması %94 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca beş uzmanın her modülün soru maddelerini Tablo 2.6'e göre değerlendirmesine yönelik Fleiss Kappa istatistiği hesaplanmıştır. Tablo 2.6 kullanılarak hesaplanan uygulama güvenilirliğinde birinci modülün kappa değeri 0.83, ikinci modülün kappa değeri 0.90, üçüncü modülün kappa değeri 0.78'dir. Fleiss'in (1971) kappa değer aralığına göre $kappa < 0.40$ kötü uyumu, $0.40 \leq kappa < 0.59$ zayıf uyumu, $0.60 \leq kappa < 0.74$ iyi uyumu, $kappa \geq 0.75$ mükemmel uyumu ifade etmektedir. Bu doğrultuda her modülün soru maddelerinin bilişsel alan düzeyine uygunluğu konusunda uzman değerlendirmeleri mükemmel uyum içerisinde.

Tablo 2.6. Bloom 'un güncellenmiş sınıflamasına göre test maddeleri belirtke tablosu

Bilişsel Süreç / Bilgi Boyutu	Hatırlama			Anlama			Uygulama			Çözümleme			Değerlendirme			Yaratma			TOPLAM		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Olgusal bilgi	3, 11, 14, 15, 17	1, 2, 4, 7, 10, 11, 12	1, 4, 5, 8, 16, 19	2, 18, 20, 13, 19	3, 5, 6, 9, 15, 17, 18, 20	3, 10, 12, 14, 17													10	15	11
Kavramsal bilgi				1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 16	8, 13 14, 16, 19	2, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 18, 20													10	10	9
İşlemsel bilgi																					
Üstbilişsel bilgi																					
TOPLAM	5	7	6	15	13	14													20	20	20

I: Birinci modül, II: İkinci modül, III: Üçüncü modül

2.4.2.1.3. Bilgi testi puanlaması

Her modülün bilgi testinde 20 soru olup, her soru 5 puan ve her bilgi testinden alınabilecek en yüksek puan 100, en düşük puan ise 0'dır. Testte yer alan soru tipleri; dört seçenekli çoktan seçmeli, dört seçenekli birden fazla işaretleme yapılabilen ve doğru yanlış soruları şeklindedir (Ek-4B-4C-4D). Birden fazla işaretleme yapılabilen sorularda dört seçenek vardır. Bu seçeneklerin en az biri yanlıştır. Bazı sorularda üç seçenek doğru bilgi içerirken bazı sorularda iki seçenek doğru bilgi içerebilir. Bu soru türünde birden fazla doğru yanıt bulunduğu için sorunun puanlanmasında yanlış yanıtın işaretlenmediği ve en az iki doğru yanıtın işaretlendiği durumlarda soru doğru kabul edilip 5 puan alınırken yanlış yanıtın işaretli olduğu her durumda soru yanlış kabul edilerek 0 puan alır.

2.4.2.2. İBYP I.Modül beceri kontrol listesinin geliştirilmesi

İBYP'de (1) Kişisel Bakım ve Temizlik, (2) Toplumsal Yaşama Hazırlık ve (3) Sağlık ve Güvenlik olmak üzere üç modül bulunmaktadır. İBYP birinci modülü olan Kişisel Bakım ve Temizlik modülünde hem bilişsel hem devinsel hedefler yer alırken diğer iki modülde yalnızca bilişsel hedefler yer almaktadır. İBYP'nin ikinci modülü Toplumsal Yaşama Hazırlık ve üçüncü modülü Sağlık ve Güvenlik içerisinde yer alan hedef davranışların devinsel olarak izlenmesi ve ölçülmesi mümkün olamamıştır. Bunun nedenleri modüllerin içerisinde yer alan hedeflerin doğası gereği güvenilir ölçümlerinin çok zor olması ile araştırma kapsamında zaman ve kaynak kullanımı açısından mümkün

olmamasıyla açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu modüllerde yalnızca bilgi düzeyinde değerlendirme yapılabileceği için bilişsel hedeflere yer verilmiştir. Bu doğrultuda İBYP Beceri Kontrol Listesi yalnızca birinci modüle yönelik geliştirilmiştir. Ayrıca birinci modülde yer alan yedinci ünite “Tuvalet Kullanımı” içerisindeki devinsel hedefler mahremiyet gerekçesiyle izlenmeye ve ölçülmeye uygun görülmediğinden bu ünitenin devinsel hedeflerine beceri kontrol listesine yer verilmemiştir.

İBYP I.Modül Beceri Kontrol Listesi doğrudan Kişisel Bakım ve Temizlik Modülü için hazırlanan devinsel hedef davranışların kontrol listesi formatına dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur. Dolayısıyla kontrol listesinin içerik geçerliği hedeflerin yazımı yaşamasında 20 uzmanın görüşüne başvurulması yoluyla değerlendirilmiştir. İBYP tasarım sürecinde tüm modüllerin hedefleri, hedef davranışları ve belirtke tabloları uzman görüşüne göre düzenlenmiştir. Bu süreç “2.5.2 Eğitim programı tasarımı” başlığında detaylı olarak verilmiştir. Araştırmacı uzman görüşünden sonra düzenlenen hedef davranışlar arasından devinsel hedefleri seçerek Yetersiz (0), Kısmen Yeterli (1), Yeterli (2) ve Oranlanamayan (x) şeklinde puanlanan likert tipi bir beceri kontrol listesi geliştirmiştir. Bu ölçeklendirme sistemi oluşturulurken alanda kullanılan beceri kontrol listeleri incelenmiş, hedef grubun ve hedef davranışların doğasına en uygun şekilde ölçeklendirme yapılmıştır. Ölçeklendirme sistemi ve kontrol listesinin kullanımına ilişkin bilgi testinin ikinci değerlendirme aşamasındaki beş uzmandan görüş alınmıştır.

İBYP I.Modül Beceri Kontrol Listesinde El-Tırnak Bakımı ve Temizliği ünitesinde 13 madde, Yüz Bakımı ve Temizliği ünitesinde 16 madde, Vücut Bakımı ve Temizliği ünitesinde 10 madde, Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği ünitesinde 5 madde, Saç Bakımı ve Temizliği ünitesinde 6 madde, Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları ünitesinde 14 madde, Kılık ve Kıyafet Düzeni ünitesinde 30 madde olmak üzere toplam 94 madde yer almaktadır. Ölçeklendirmede “Yetersiz (0), Kısmen Yeterli (1), Yeterli (2)” puanlaması doğrultusunda kontrol listesinden alınabilecek en yüksek puan $94 \times 2 = 188$, en düşük puan $94 \times 0 = 0$ puandır. Her ünitenin kendi için en yüksek ve en düşük puanları benzer şekilde hesaplanabilir. Beş alan uzmanı tarafından görüş alınarak son halini alan İBYP I.Modül Beceri Kontrol Listesi Ek-4A’da yer almaktadır.

Birinci modül beceri kontrol listesinde ev ortamı ve iş ortamında gerçekleşen maddeler ve araştırmanın uygulama zamanlarında gözlenemeyecek olan maddeler bulunmaktadır. Bu nedenle beceri kontrol listesi araştırmacı, ZYOGY katılımcıların ebeveynleri, eğitmenleri ve onlarla çalışan personelle birlikte doldurulmaktadır. Bu

durum beceri kontrol listesi puanlanırken araştırmacının subjektif olabilme ihtimalini oldukça düşürmektedir. Dolayısıyla beceri kontrol listesinin kullanım şekli ZYOGY'yi en iyi tanıyan farklı paydaşların (ebeveyn, eğitmen, personel) görüşlerini birlikte ele alarak nitel bulguların doğrulanması ve teyit edilmesini sağladığı gibi ZYOGY'nin çevresel değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

2.4.2.3. Sosyal geçerlik soru formlarının geliştirilmesi

Araştırmanın sosyal geçerliğini belirlemek üzere ZYOGY'lerden, ebeveynlerinden, eğitmenlerinden ve iş eğitimine devam ettikleri yerlerdeki personelden veri toplanmıştır. Ebeveynler, eğitmenler ve personele yönelik yedi açık uçlu sorunun yer aldığı yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Sosyal geçerlik görüşme formu beş alan uzmanına gönderilerek uzman görüşü alınmış ve son şeklini almıştır. Sosyal geçerlik görüşme formunun hazırlanması, ilk aşama olan gereksinim belirleme aşamasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasıyla benzer şekilde yürütülmüştür.

ZYOGY'lerin özellikleri gereği görüşme yapılması zor olduğundan ve yetersiz bulgu ürettiğinden bu bireylere yönelik görüşler “evet-kararsızım-hayır” seçeneklerinin bulunduğu sekiz kapalı uçlu ve kısa cevap gerektiren dört açık uçlu toplam 12 sorudan oluşan sosyal geçerlik soru formu aracılığıyla alınmıştır. Form beş alan uzmanı görüşünden sonra son halini almıştır. Sosyal geçerlik formları Ek-5'de yer almaktadır.

2.5. Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması

Bu çalışma gereksinimlerin belirlenmesi, gereksinime dayalı programın tasarlanması, uygulanması ve etkililiğinin sınanmasından oluşan üç aşamada yürütülmüştür. İzleyen başlıklarda her aşamadaki yürütme sürecine ilişkin detaylı bilgiye yer verilmiştir.

2.5.1. Aşama I: Gereksinim belirleme süreci

Araştırmanın gereksinim belirleme aşamasında alanyazın taraması, yarı-yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve kaba değerlendirme formunun doldurulmasını izleyen bir uygulama süreci gerçekleştirilmiştir.

2.5.1.1. Yarı yapılandırılmış görüşmeler

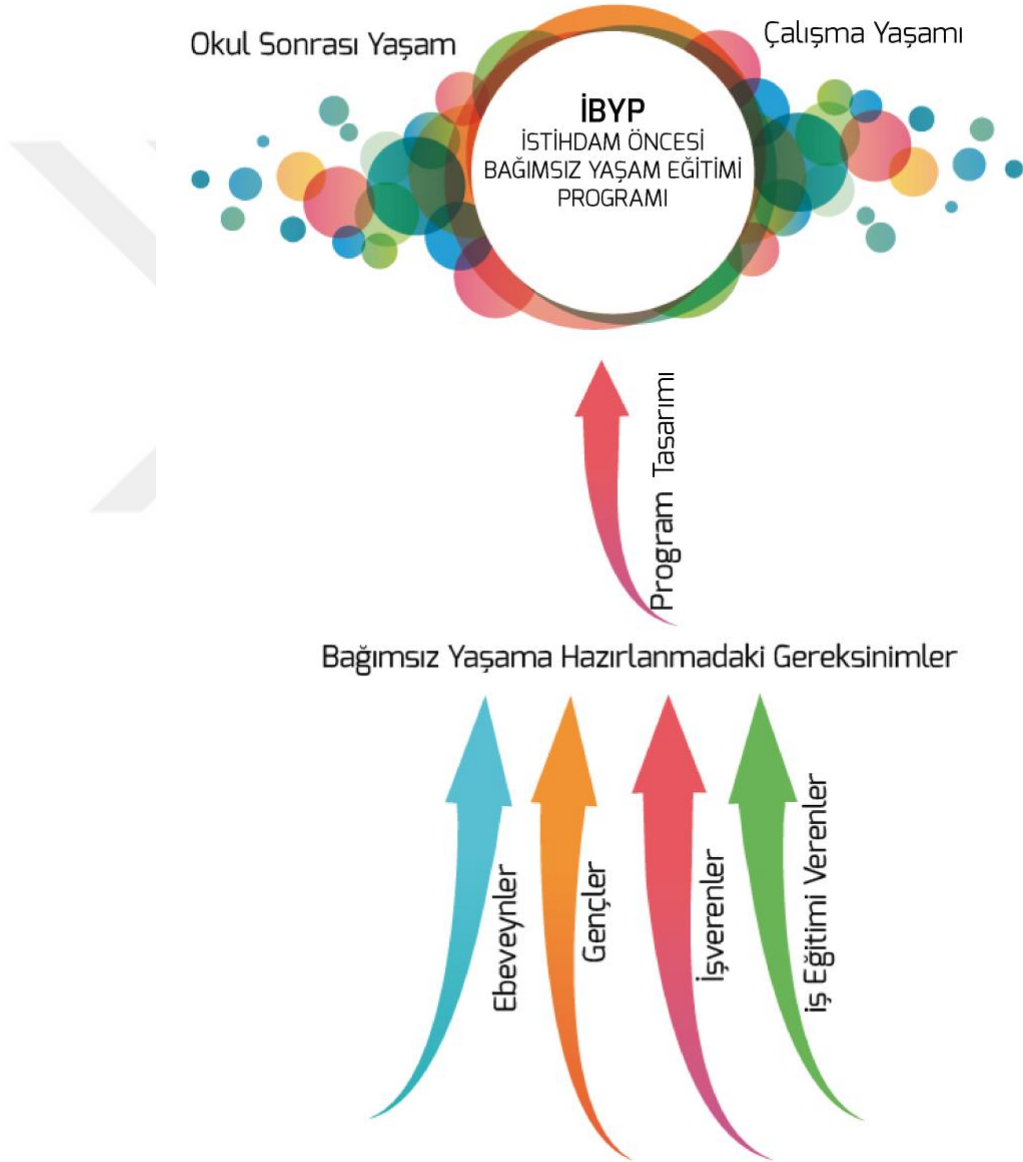
Araştırmada ZYOGY'lerin ebeveynleri, işverenleri ve atölye derslerine giren öğretmenlerinden oluşan 30 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme yerine gidildiğinde araştırmacı ve katılımcı arasındaki iletişimin doğal ve samimi olması için ilk olarak karşılıklı kısa bir sohbet gerçekleştirilmiştir. Ardından araştırmacı yönerge okumak üzere “Görüşme sürecine ilişkin yönergemiz burada, kendiniz okumak ister misiniz, dilerseniz sizin için bende okuyabilirim” şeklinde giriş yapmıştır. Yönerge okunduktan sonra araştırmacı “Dilerseniz görüşmeye başlayabiliriz.” diyerek katılımcının görüşmeye hazır olduğunu gördükten sonra, ses kaydı için, sözlü olarak izin almıştır. Araştırmacı ses kaydı onayından sonra görüşmecisi kılavuzundaki özet basamakları takip ederek görüşmeyi tamamlamıştır. Ebeveyn görüşmeleri 2017 yılı Ocak ayı, öğretmen ve işveren görüşmeleri Şubat ayı içerisinde tamamlanmıştır. Tüm görüşmeler yaklaşık iki ay sürmüştür.

2.5.1.2. Kaba değerlendirme formunun uygulanması

Paydaş grupların görüşme verilerine ek olarak ZYOGY'lerin var olan performanslarını ve gereksinim duydukları bilgi ve becerileri belirlemek üzere 10 ZYOGY iş eğitimine devam ettikleri atölyelerde ve çalıştıkları iş yerlerinde gözlenerek kaba değerlendirme formları doldurulmuştur. Formda gözlenebilir maddeler, bireylerin eğitim aldıkları ve çalıştıkları ortamlarda gençlerin ortalama 20 gün süreyle gözlenmesiyle, gözlenemeyen maddeler ise bireylerin ebeveyn/öğretmen/işverenlerine sorularak işaretlenmiştir. Kaba değerlendirme formunun doldurulduğu gözlemlerde nitel araştırmalardaki yapılandırılmış gözlem süreci izlenmeye çalışılmıştır. Araştırmacı gözlem öncesinde ZYOGY'lerle vakit geçirerek samimiyet kurmaya çalışmış, bireylerin doğal davranışları için gerekli önlemleri almaya özen göstermiştir.

Bu araştırmada İBYP söz edilen görüşmeler ve gözlemler sonucu ZYOGY'ler, ebeveynler, işverenler ve iş eğitimi veren öğretmenlerden gelen bilgiler ışığında belirlenen gereksinimlerle yapılandırılmıştır. Buna göre Şekil 2.7'de eğitim programı tasarımıdaki çalışma modeli görülmektedir. Taba-Tyler modeline dayalı olarak gereksinimler ZYOGY'lerin gözlenmesi ve ilişkili üç paydaş grubun görüşleriyle belirlenmiştir. Gereksinimlere dayalı olarak program tasarlanmıştır. Şekil 2.7'de ZYOGY'leri istihdam hazırlamada bağımsız yaşam eğitim programlarının nasıl

oluşturulacağına ilişkin bir çalışma modeli özetlenmiştir. Buna göre ZYOGY'ler, ebeveynleri, işverenleri ve iş eğitimi veren öğretmenlerden elde edilen bilgiler ışığında bu bireylerin bağımsız yaşam gereksinimleri belirlenmiştir. Belirlenen gereksinimler okul sonrası yaşam kapsamında daha çok çalışma yaşamını işaret ettiği için program bu bireylerin özellikle istihdam öncesi süreçteki bağımsız yaşam gereksinimlerini karşılamak üzere tasarlanmış ve adını İBYP olarak almıştır.

Şekil 2.7. ZYOGY'leri istihdama hazırlamada bağımsız yaşam eğitimi programı modeli

2.5.2. Aşama II: Eğitim programı tasarım süreci

Program tasarımı uzmanlarıyla görüşülerek araştırma amacına ve sürecine uygun olarak program tasarımı modeli Taba-Tyler modeli olarak belirlenmiştir. Bir programda yer alan temel öğeler (1) hedef, (2) içerik, (3) öğretme-öğrenme süreçleri ve (4) ölçme ve değerlendirmedir. Eğitim programı tasarımlarında bu öğelere farklılaşan yoğunluklarda yer verildiğinde farklı tasarımlar ortaya çıkmaktadır. Program tasarımı ise programın söz konusu temel öğeleri (hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri, ölçme ve değerlendirme) arasındaki ilişkiler bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Demirel, 2015).

Mevcut araştırma programının temel öğeleri kapsamında ele alındığında *hedef*, ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin konular hakkında bilgi sahibi olmaları ve çeşitli eğitim süreçleriyle desteklenmeleridir. Hedef ve davranış yazmada tasarlanan programın özelliğine göre farklı yaklaşımlar benimsenmektedir. Bunlar; (a) aşamalı hedef yazma yaklaşımı, (b) yeterliğe dayalı hedef yazma yaklaşımı ve (c) modüler hedef yazma yaklaşımıdır. Aşamalı hedef yazma yaklaşımı Bloom ve arkadaşlarının aşamalı sınıflama yaklaşımına dayanır ve davranışlar bilişsel, duyuşsal ve devinsel olmak üzere üç alanda yazılır. Yeterliğe dayalı hedef, program sonunda öğrencinin hangi standartta ne yapabileceğini içerir. Son yaklaşım olan modüler hedef yazma yaklaşımı ise aşamalılık özelliği göstermeyen, bağımsız üniteler ya da modüller için kullanılır (Demirel, 2015). Bu çalışmada İBYP'nin modüler bir yapısı olması nedeniyle üniteler bazında hedef ve hedef davranış yazıldığı için “modüler hedef yazma yaklaşımı” benimsenmiştir. İBYP içinde bilişsel ve devinsel hedefler yer almaktadır. Bilişsel hedeflerde katılımcı özellikleri dikkate alınarak zihin yetersizliği bulunan öğrencinin hedefi söylemesi, söyleyemediğini göstermesi, bilgi testi üzerinde işaretlemesi gibi tüm seçenekleri barındıran “ifade eder” fiili tercih edilmiştir. Devinsel hedefler ise araştırmacı/personel tarafından uygulama ortamında ya da katılımcının ailesi tarafından evde gözlenerek değerlendirilebilecek davranışları kapsamaktadır.

İBYP içerisinde tüm hedef ve hedef davranışların yazımı tamamlandıktan sonra beş uzman tarafından kapsam ve yapı açısından değerlendirilmiştir. Hedef ve hedef davranışlara ilişkin görüş bildiren uzmanlardan üçü özel eğitim ikisi ise program geliştirme uzmanıdır. Uzman görüşü sonrası son halini alan hedefler için Bloom'un güncellenmiş sınıflamasına göre belirtke tabloları hazırlanmıştır. İBYP'deki her modülün hedeflerini içeren belirtke tabloları da üç uzman (iki program geliştirme uzmanı, bir özel eğitim uzmanı) tarafından değerlendirilmiştir. Buna göre programdaki tüm bilişsel alan

hedefleri hatırlama ve anlama düzeyinde olup birinci modülde yer alan devinsel alan hedefleri beceri haline getirme basamağındadır. İBYP hedeflerinin belirtke tabloları Ek-6A’da yer almaktadır.

Mevcut çalışmanın asıl amacı bilişsel hedefleri gerçekleştirmektir. İBYP içerisinde yer alan tüm devinsel hedeflerin öğretimi ve ediniminin gerçekleşmesi çok uzun zaman alacağı için böyle bir grup deneysel çalışmada devinsel hedeflerin tamamının öğretimini sağlamak ve kazanımını görmek mümkün olmayacaktır. İBYP bilgilendirmesinden sonra katılımcının edindiği bilgiyle davranışı değiştirmesi istenen ve beklenen bir durumdur. Bunu değerlendirebilmek için beceri kontrol listesiyle beceri düzeyine ilişkin de veri toplanmıştır. Ancak araştırmanın ikinci araştırma sorusuna yanıt ararken bilgilendirme düzeyinde sunulan yoğun bir grup eğitimiyle İBYP içerisinde yer alan tüm davranış ve becerilerin kazanılması oldukça güç olacaktır. Bu nedenle daha önceden belirtilen nedenlerle devinsel hedefler yalnızca Kişisel Bakım ve Temizlik modülünde yer almıştır. İBYP ikinci modülü Toplumsal Yaşama Hazırlık ve üçüncü modülü Sağlık ve Güvenlik içerisinde yalnızca bilişsel hedeflere yer verilmiştir.

İçerik araştırmanın ilk aşamasında belirlenen gereksinimler ışığında içerik oluşturulmuştur. İçeriğin örgütlenmesinde doğrusal programlama, sarmal programlama, modüler programlama, piramitsel ve çekirdek programlama, konu ağı-proje merkezli programlama, sorgulama merkezli programlama gibi çeşitli programlama yaklaşımları kullanılmaktadır (Demirel, 2015; Karacaoğlu, 2011; Sağ, 2017). Bu çalışmada belirlenen gereksinime dayalı olarak modüler programlama yaklaşımı tercih edilmiştir. Modüler programlama yaklaşımında modüller kendi içerisinde ünitelere ayrılır. İçerik düzenlenirken konular öbekler halinde düzenlenir ve bu konu öbeklerinin birbiriyle ilişkili ya da hiyerarşik olması beklenmez. Konuların öğretim sırası esnek, modüller arasında aşamalı bir bağ yoktur, her modül kendi içerisinde doğrusal ya da sarmal bir yaklaşımla öğretilir. Dolayısıyla bir modülün öğretimi için başka bir modülün başarıyla tamamlanmış olma ölçütü bulunmamaktadır (Demirel, 2015; Karacaoğlu, 2011; Sağ, 2017). Yarı-yapılandırılmış görüşme ve kaba değerlendirme bulguları doğrultusunda İBYP’de (1) Kişisel Bakım ve Temizlik, (2) Toplumsal Yaşama Hazırlık ve (3) Sağlık ve Güvenlik olmak üzere üç modül bulunmaktadır. Her modül kendi içerisinde ünitelere ayrılmıştır (Tablo 3.5). İBYP ana başlıkları oluşturulduktan sonra görüşme yapılan her gruptan (ebeveyn, öğretmen, işveren) bir katılımcıya gidilerek konu başlıklarına ilişkin dönüt alınmıştır.

Öğretme-öğrenme süreçlerinde çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır. Araştırmanın temel materyali belirlenen hedef davranışları kapsayan İBYP mobil uygulamasıdır. Mobil uygulama içeriğin görsellerini ve animasyon videolarını içeren bir çoklu ortam materyalidir. Bu çoklu ortam materyali araştırmacı tarafından, sunuş stratejisi, düz anlatım, soru cevap yöntemi, model olma, canlandırma, gösterip yaptırma, video, resim, şema gibi görsel, işitsel öğelerle desteklenmiş öğretim süreçleri kullanılarak sunulmuştur. Konuya ilişkin detaylı bilgi modül planlarında verilmiştir (Ek-6C). Öğretme-öğrenme süreçleri gereksinim belirleme aşamasına katılan katılımcılara ve uzmanlara sorularak ve alanyazındaki ZYOGY'lerin öğrenme özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. İBYP uzman görüşleri doğrultusunda çoklu ortam uygulamasına dönüştürülmüştür.

Son aşama olan *ölçme ve değerlendirme* ise programın etkililiğinin değerlendirilebilmesi için araştırmacı tarafından her modül için ayrı bir bilgi testi ve birinci modül için ayrıca bir beceri kontrol listesi geliştirilmiştir. Bu araçlar ön-test son-test olarak uygulanmıştır. Bu aşamada elde edilen nicel bulgular tasarlanan programın etkili olup olmadığını belirlemede kullanılmıştır. Eğitim programlarının etkisinin sınanmasında tanılayıcı (program başında), biçimlendirici (süreçte) ve düzey belirleyici (program sonunda) olmak üzere üç tür değerlendirme yapılabilir. Tanılayıcı değerlendirme önkoşul özellikleri değerlendirme, biçimlendirici değerlendirme süreçteki öğrenme güçlüklerini ortaya çıkarma ve düzeltme, düzey belirleyici değerlendirme ise programın hedeflerinin kazanılıp kazanılmadığını ölçmedir. Düzey belirleyici değerlendirmede programa yönelik bilgi testleri, başarı testleri ya da yeterlik testleri yapılabilir (Demirel, 2015). Bu çalışmada program başında ve sonunda düzey belirleyici değerlendirme türü kullanılmıştır. Program sonunda bilişsel hedefler bilgi testi, devinsel hedefler beceri düzeyi kontrol listesiyle ölçüldüğü için hedefe dayalı değerlendirme modeli kullanılmıştır. Tüm bu bilgilere dayalı olarak programın tanıtımı Ek-6D'de verilmiştir.

2.5.2.1. Uzman görüşmeleri ve İBYP tasarım süreci

Gereksinim belirleme aşaması tamamlandıktan sonra İBYP içerik başlıkları oluşturulmuştur (Tablo 3.5). İBYP içeriğinde üç ana modül olmakla beraber birinci modülde sekiz ünite, ikinci modülde dört ünite ve üçüncü modülde üç ünite yer almaktadır. İBYP hedeflerinin, içeriğinin, değerlendirme araçlarının oluşturulmasında ve

öğrenme-öğretme sürecini oluşturan çoklu ortamın tasarlanmasında üçer kişilik iki farklı uzman grubuyla görüşmeler düzenlenmiştir. İlk grup (program yapı uzmanları) programın hedefleri, içeriği ve program tasarımı sürecine ilişkin görüş bildirmek üzere iki özel eğitim uzmanı ve bir program geliştirme uzmanından oluşmuştur. İkinci grup (çoklu ortam tasarım uzmanları) ise programın çoklu ortam materyali haline getirilmesi sürecine ilişkin görüş bildirmek için bir grafik tasarım uzmanı ve iki BİT uzmanından oluşmuştur. Çoklu ortam projesi hazırlama süreci analiz-tasarım-geliştirme-uygulama-değerlendirme basamaklarını içeren döngüyle gerçekleşmektedir (Kuzu Demir, 2017; Lee ve Owens, 2000). Bu çalışmada ilgili basamakların gerçekleştirildiği İBYP çoklu ortam tasarımı döngüsü Şekil 2.8’de yer almaktadır.

Şekil 2.8’de verilen döngüye göre ilk olarak araştırmacı tarafından yazılan İBYP hedefleri ve hedef davranışları beş alan uzmanı görüşüyle son halini aldıktan sonra program yapı uzmanları (iki özel eğitim uzmanı ve bir program geliştirme uzmanı) görüşüne sunularak içerik ve yapı geçerliği bakımından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede her bir uzmandan en az üç kez dönüt alınmıştır. Program yapı uzmanlarından gelen dönütlerden sonra düzenlenerek son halini alan hedefler ışığında, araştırmacı powerpointte taslak içeriklerini ve materyallerini oluşturmuştur. Bu süreçte araştırmacı her hedef davranış için senaryolar ve metinler hazırlamış, ilgili sahnelerde kullanılacak görseller ve sahnenin tasarımı için oldukça detaylı açıklamalar içeren taslakları (slaytları) oluşturmuştur. Bu taslak içerikler grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmadan önce ZYOB’lerde teknoloji kullanımına ilişkin uygunluğu açısından tekrar program yapı uzmanlarına, çoklu ortam tasarım ilkelerine uygunluğu açısından çoklu ortam tasarım uzmanlarına (bir grafik tasarım uzmanı ve iki BİT uzmanı) sunularak görüş alınmıştır. Grafik tasarım ve BİT uzmanlarıyla yapılan toplantılara araştırmacı ve tasarımcı birlikte katılmış, çoklu ortam öğelerinin doğru ve etkin kullanımı hakkında hazırlanan her ünite sayfası için verilen detaylı dönütler not edilerek sayfalar hazırlanmıştır. Bu aşama tamamlandıktan sonra araştırmacı biten her ünite için hazırlanan çoklu ortam projesini bu defa program yapı uzmanı ve özel eğitim uzmanlarına göstererek hedef kitlenin öğrenme özellikleri doğrultusunda sahnedeki dikkat dağıtıcı unsurların temizlenmesi, renklerin değiştirilmesi gibi özel eğitim uyarlamalarının yapılmasını sağlamıştır.

Uzman görüşlerinden sonra son halini alan taslak içerikler Go Animate programında hazırlanmak üzere tekrar grafik tasarım uzmanına gönderilmiştir. Grafik

tasarım uzmanının tamamladığı her ünite araştırmacıya ulaştıktan sonra araştırmacı gelen üniteyi program yapı uzmanlarına ve çoklu ortam tasarım uzmanlarına tekrar sunmuştur. Gelen dönütler doğrultusunda araştırmacının rapor ettiği düzeltmeler yapılarak üniteye son halini verilmiştir. İBYP’de yer alan her modülün her ünitesi için bu döngü tekrar etmiştir. Şekil 2.8’de bu döngü özetlenmiştir.

Uzman görüşlerine göre İBYP’nin çoklu ortam tasarım ilkelerine uygunluğu özel eğitim açısından ele alınmış, tasarım ilkeleri ZYOGY’lerin öğrenme özelliklerine uyarlanarak değerlendirilmiştir. Mayer’e göre (2014) etkili bir çoklu ortam tasarımının 12 temel ilkesi bulunmaktadır. Tablo 2.7’de çoklu ortamla öğrenmede tasarım ilkelerinin neler olduğu ve özel eğitim alanına yansımaları gösterilmiştir. Tablo 2.7’de verilen bilgiler İBYP tasarımında görev alan özel eğitim alan uzmanları ve çoklu ortam tasarım uzmanlarıyla gerçekleştirilen toplantılarda ulaşılan sonuçlar doğrultusunda araştırmacı tarafından yorumlanarak oluşturulmuştur. Buna göre çoklu ortam tasarım ilkeleri, özel eğitimin doğası gereği yapılan bireyselleştirme ve uyarlama çalışmalarını kapsamakla birlikte bireye özgü her türlü düzenlemeye olanak tanımıştır. Bu çoklu ortam tasarım ilkelerinin yanı sıra çoklu ortamın görsel tasarımında kullanılan belli öğeler bulunmaktadır. Görsel tasarım öğeleri (a) kompozisyon, (b) renk, (c) tipografik öğeler, (d) görsel imajlar (resim, grafik, fotoğraf), (e) doku, (f) yönlendirmeler (butonlar, linkler), (g) hareketli görüntüler (görsel efektler, canlandırmalar, gerçek görüntüler) ve (h) seslerdir (Erişti, 2017; Schwier ve Misanchuk, 1993).

Sözü edilen tüm ilkeler ve tasarım öğeleri İBYP’nin ZYOGY’lerin kendi kendilerine de kullanabilecekleri bir çoklu ortam tasarımını mümkün kılmıştır. Bu çalışmada İBYP bir eğitmen tarafından sunulmuş olsa da programın kullanma kılavuzu rehberliğinde ZYOGY’lerin çoklu ortam uygulamasını etkin bir şekilde kullanabilmesi sözkonusudur. İBYP, ZYOGY’lerin kendilerinin kullanabileceği şekilde metinlerin mümkün olduğunca az, görsel ve işitsel desteklerin ise yoğunlukla yer verildiği, ara yüzü özel eğitim temelinde yapılandırılmış, kullanıcı dostu bir programdır. İzleyen paragraflarda çoklu ortam tasarımının detaylarına yer verilmiştir.

Şekil 2.8. İBYP hedef, içerik ve çoklu ortam uygulamasının geliştirilmesi

Tablo 2.7. Çoklu ortam tasarımı ilkeleri ve özel eğitime yansımaları

Konu Dışı İşlemleri Azaltma İlkeleri	Tutarlılık İlkesi	Konu dışı materyallerin tasarım dışında tutulması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Çalışılan beceri ya da kavrama odaklanma, tasarımı dikkat dağıtıcı unsurlardan arındırma
	Dikkat Çekme İlkesi	Önemli sözcük ve resimlerin vurgulanması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Dikkat çekilmek istenen sözcüğün renk ve boyutunun değiştirilmesi, görselin işaretlenmesi ya da yakınlaştırılması
	Gereksizlik İlkesi	Resimlerin ve sözlü anlatımın birlikte kullanılması, resim, sözlü anlatım ve metnin birlikte kullanılmasından daha etkili olması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Tek seferde bir görsel ve uzun metinler yerine bir ya da birkaç cümle kullanımı
	Konumsal Yakınlık İlkesi	Birbiriyle ilişkili metin ve resimlerin sayfada birbirine yakın konumlanması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> İlişkili beceri ya da kavramların görsel ya da sözel materyallerinin birlikte (yan yana/alt alta) sunulması
	Zamansal Yakınlık İlkesi	Birbiriyle ilişkili metin ve resimlerin aynı anda (eş zamanlı) sunulması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> İlişkili beceri ya da kavramların görsel ya da sözel materyallerinin ilişkilendirilerek aynı anda (yan yana/alt alta) sunulması
	Parçalara Bölme İlkesi	Konunun kendilerine uygun biçimde bölümlere ayrılması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Konuların önkoşullara göre hiyerarşik yapılanması ve beceri analizleri.
Temel Süreçleri Yönetme İlkeleri	Ön-Alıştırma İlkesi	Öğrenilecek anahtar kavramların ve bu kavramların özelliklerinin önceden bilinmesi <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Çalışılacak konuya ilişkin gündem bilgisi sunma ve güdüleme ve dikkat çekme aşamalarında konuya ilişkin özelliklerden bahsetme
	Biçim İlkesi	Resim ve anlatımın birlikte sunulmasının, resim ve yazının birlikte sunulmasından daha etkili olması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Uzun metinlerden kaçınma, görselle birlikte olabildiğince az yazı ve sesli ipuçları ya da anlatıcı sesleri kullanma
	Çoklu Ortam İlkesi	Resim ile yazının birlikte kullanılmasının, sadece yazı kullanımından daha etkili olması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Olabildiğince birden fazla duyuya hitap etme, eşzamanlı olarak görsel, işitsel, sözel öğeleri kullanma
Üretici Süreçleri Geliştirme İlkeleri	Kişileştirme İlkesi	Günlük dil kullanımının akademik dil kullanımından daha etkili olması. <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Günlük dil kullanımı, öğrenen ağzından “ben dili” kullanımı, kısa, öz ve açık ifadeler
	Ses İlkesi	İnsan sesinin makine sesinden daha etkili olması <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Videolara sesli ipuçları yüklenmesi, senaryoların seslendirilmesi, anlatıcı sesi kullanılması. Makine sesi otizm grubundaki öğrenciler için daha etkili olabilir.
	Resim İlkesi	Konuşan kişinin resminin görülmesi, öğrenmenin daha iyi olmasını sağlamaz. <i>Özel eğitimde karşılığı;</i> Bu ilke özel eğitim için genellenemez. ZYO ve otizimli öğrenciler için öğrenmeyi iyileştirebilir.

Tablo 2.7’de verilen çoklu ortam tasarım ilkeleri İBYP’de ZYOGY’lerin öğrenme özelliklerine uyarlanarak izleyen şekilde kullanılmıştır;

- *Tutarlılık ilkesi:* Görsellerin ve videolardaki sahnelerin arka planları olabildiğince sade ve açık renklerden oluşmuş, işlenen hedef davranış dışındaki dikkat dağıtıcı tüm objeler görüntüden kaldırılmıştır.
- *Dikkat çekme ilkesi:* Yalnızca öğretimi hedeflenen davranışı gösteren görsellere odaklanma yapılmıştır. Örneğin “Gece yatarken ellerimize krem sürmemiz gerekir.” hedef davranışı için önce gece yatmaya hazırlanan kişi görseli gelmiş, ikinci tıklamayla hemen yanında açılan görselde ise sadece bir çift el ve elin üzerinde krem olan odaklanmış görsel gelmiştir. Ayrıca her bir görselde vurgulanan hedef davranışa dikkat çekmek için tüm görsellere yaklaştırma (zoom) özelliği konmuştur.
- *Gereksizlik ilkesi:* İBYP’de hiçbir sahnede uzun metinlere yer verilmemiş yalnızca görsel ve görseli açıklayan bir ya da birkaç cümle kullanılmıştır.
- *Konumsal yakınlık ilkesi:* İBYP’de tüm sahnelerde en fazla iki resim kullanılmıştır. İki resim olan sahnelerde resimler ilişkili ya da önkoşul olup, yan yana ve aralarında bir ok işaretiyle bağlanmış şekilde yerleştirilmiştir. Arasında sıra ilişkisi olan görseller için önce gösterilmesi gereken görsel ekranda ilk olarak belirlemekte, ikinci tıklamayla yanına ikinci görsel açılmaktadır. Örneğin “Ellerimizi yemekten önce yıkarız” hedef davranışı için el yıkayan yetişkin görseli ilk resim, tıklamayla açılan masaya oturmuş yemeğe başlayan yetişkin görseli ise ikinci resim olarak gelmektedir. Böylece ellerin yemekten “önce” yıkanması vurgusu, resimlerin zaman sıralamasıyla verilmektedir.
- *Zamansal yakınlık ilkesi:* İlişkili görsel ve metinler aynı sahnede aynı anda sunulmuştur.
- *Parçalara bölme ilkesi:* İBYP modüler bir program olarak tasarlanmış ve konular uygun biçimde alt konulara ayrılmıştır.
- *Ön-alıştırma ilkesi:* İBYP’de önceden anlatılacak konuya ilişkin gündem bilgisi sunulmuş ve konunun önkoşul ve anahtar kavramları önceden verilmiştir.
- *Biçim ilkesi:* Bu ilkeye göre görsel ve anlatım yazıdan daha etkilidir. İBYP’de yazıdan çok olabildiğince görsel ve videolardan yararlanılmış, konular bir anlatıcı tarafından anlatılmıştır.

- *Çoklu ortam ilkesi:* İBYP’de görsel, yazı, sesli video, sessiz video, sesli animasyon ve hareketli görsel kullanılmıştır.
- *Kişileştirme ilkesi:* İBYP konu sunumlarının tamamı günlük dilde, öğrenen tarafından “ben dili” kullanılarak hazırlanmıştır.
- *Ses ilkesi:* İBYP’de ses kullanılan her yerde makine sesi yerine insan sesi tercih edilmiştir.

Çoklu ortam ilkelerinin yanı sıra, İBYP’de yer alan tüm görsellerin oluşturulmasında görsel tasarım öğeleri dikkate alınmıştır. İBYP’de görsel tasarım öğeleri izleyen şekilde yer almıştır: Her sahnede ilgili hedef davranışa ilişkin görseller birbiriyle olan ilişkisine göre ard arda açılacak biçimde yan yana yerleştirilmiş, yazılar görselin altında yatay olarak yer alarak bir *kompozisyon* oluşturulmuştur. *Renk* kullanımında arka plan beyaz, yazılar siyah, görsellerin arka planında sade ve açık renkler, hedef davranışı gösteren grafiklerde ise canlı ve uyumlu renkler tercih edilmiştir. *Tipografik öğelerde* yazı fontu olarak tırnaksız, ekrandan rahat okunan yuvarlak hatlı bir font tercih edilmiş, görsel altındaki yazılar rahat okunabilirlik açısından 32 punto, başlıklar ise 54 punto olarak ayarlanmıştır. Kullanılan *görsel imajlar* ise fotoğraf, grafiksel görsel, hareketli görsel ve resimli ikonlardır. Bazı hedef davranışlar için *doku* ögesi kullanılmış, üç boyutlu çizim, ıslaklık, saydamlık, parlaklık, temiz kokulu gibi hisler yaratılmaya çalışılmıştır. Sahneler arasında ve bir sahnedeki görseller arasında *yönlendirmeler* yapılırken resimli ikonlar, butonlar ve oklar kullanılmıştır. Son olarak *hareketli görüntüler ve ses* ögesine ilişkin insan tarafından seslendirilmiş animasyon videolara yer verilmiştir.

2.5.2.1.1. İBYP Çoklu ortam uygulamasının tasarlanması

İBYP’nin sunumu için geliştirilen mobil uygulama grafik tasarım uzmanı tarafından metin, animasyon, resim gibi işitsel ve görsel öğelerin bulunduğu, anlatıcı ya da okuyucuyla etkileşimli bir çoklu ortam uygulaması olarak tasarlanmıştır. İBYP’nin ilk tasarımları araştırmacının senaryo şeklinde oluşturduğu taslaklara dayalı olarak Adobe Photoshop programında hazırlanmıştır. Hazırlanan ilk logo ve ilk tasarımlar araştırmacıya sunularak geri bildirimler alınmıştır. Geri bildirimler doğrultusunda gerekli revize işlemleri uygulanmış ve tasarımların son hali oluşturulmuştur. Bu süreç daha öncede belirtildiği gibi Şekil 2.8’de özetlenmiştir.

Hazırlanan tasarımların web formatına uygun hale getirilmesi için HTML ve CSS çalışmalarına uygun düzenlemeler yapılmıştır. Çalışmanın bir sonraki aşamasında Javascript kütüphanesi olan JQuery kullanılarak ilgili slaytların çalışma mekanizması oluşturulmuştur. Her bir modül ve modüle bağlı üniteler için araştırmacının oluşturduğu içerikler doğrultusunda Adobe Photoshop, Adobe Illustrator ve Adobe Animate programları kullanılarak metinler, görseller ve animasyonlarla desteklenen etkileşimli uygulama sayfaları oluşturulmuştur. İçerikler hazırlanırken kullanılan karakterler www.goanimate.com sitesinde hazırlanmıştır.

İBYP içeriklerinin hazırlanmasında ilk olarak uygulamanın ana karakterleri (kadın ve erkek) oluşturulmuştur. Ardından araştırmacının uzman görüşmeleri sonrasında oluşturduğu senaryolara uygun görseller ve animasyonlar hazırlanmıştır. Her tasarım araştırmacıya gönderildikten sonra daha önce belirtilen uzman gruplar tarafından incelenmiş ve gelen geri bildirimler doğrultusunda revize talepleri uygulanıp karakterlerin ve sayfaların son hali oluşturulmuştur. Karakterlerin neredeyse tüm davranışları Go Animate üzerinde yapılırken Go Animate ile aktarılamayacak görseller Adobe Photoshop aracılığıyla düzenlenerek içerikte ilgili bölümde yer alması sağlanmıştır. Benzer şekilde Go Animate ile oluşturulamayan animasyonlarda Adobe Photoshop programıyla ilgili kareler (frame) çizilmiş ardından Go Animate sitesine aktarılmış ve bu sayede animasyonlar araştırmacının tam olarak istediği davranışları gösterecek şekilde oluşturulabilmiştir. Go Animate programında hiçbir şekilde oluşturulamayan görsel ve animasyonlar Adobe Animate programında hazırlanmıştır. Adobe Animate programında hazırlanan her bir davranışın karşılığı Adobe Photoshop programıyla çizilmiş ve Adobe Animate programına aktarılarak animasyon haline çevrilmiştir. Bu sayede hem uzmanlar tarafından istenilen tüm senaryolar animasyon haline getirilebilmiş hem de tüm animasyonlar aynı karakter ve aynı ortamı içeren tek bir formatta yapılandırılabilmiştir.

Uygulama içinde kullanılan tüm simgeler ve vektörel çalışmalar ise Adobe Illustrator programıyla hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan vektörlerin bir kısmı www.freepik.com sitesi üzerinden, bir kısmı da www.123rf.com sitesi üzerinden alınmıştır. Çalışmanın çevrimiçi ortamdan erişilebilir halde olması amacıyla www.ibyp.org adresi satın alınmış ve ilgili alan adı bir alana bağlanarak yayına geçmesi sağlanmıştır. İBYP aynı zamanda çevrimdışı olarak çalışacak şekilde tasarlanmıştır.

Sözü edilen tüm aşamaların araştırmacı ve proje yürütücüsü tarafından onaylanmasının ardından İBYP'nin mobil uygulaması son halini almıştır. Mobil uygulama alt yapısı olarak React Native tercih edilmiş böylece tek bir çalışmayla hem Android hem de iOS ortamlarına çıktı alınması sağlanmıştır. Tüm süreç yaklaşık 12 ay sürmüştür.

2.5.3. Aşama III: Programın uygulanması ve etkililiğinin sınanması

2.5.3.1. Pilot uygulama

Araştırmanın deney süreci öncesinde bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. İBYP'nin tamamının uygulanması uzun bir süre ve maliyet gerektirdiği için araştırma süresi dikkate alınarak pilot uygulamada yalnızca birinci modül (Kişisel Bakım ve Temizlik Modülü) çalışılmıştır.

Pilot uygulamanın amaçları (1) tasarlanan eğitim programında ve programın araştırmacı tarafından sunuş biçimindeki aksaklıklar görmek, (2) geliştirilen bilgi testi ve beceri kontrol listesini test etmek ve (3) hedef grubun önkoşul özelliklerini değerlendirmek şeklinde sıralanabilir. Araştırmanın pilot uygulaması İstanbul ilinde 11 Mayıs 2018 tarihinde Down Sendromu Derneği'nde gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamaya dokuz deney, dokuz kontrol olmak üzere toplam 18 ZYOGY, programı sunan araştırmacı ve bir bağımsız gözlemci olmak üzere toplam 20 kişi katılmıştır.

Bağımsız gözlemci özel eğitim zihin engellilerin eğitimi alanında doktora eğitimine devam eden, aynı zamanda araştırma görevlisi olarak görev yapan ve ZYOGY'ler alanında çalışan bir uzmandır. Gözlemci tüm pilot uygulamayı canlı olarak izleyerek uygulama güvenilirliği verisi toplanmıştır. Araştırmacının pilot uygulama aşamasında uygulama güvenilirliği katsayısı %95 olarak hesaplanmıştır. Pilot uygulamada yer alan ZYO katılımcılarının özelliklerine bakıldığında deney ve kontrol grubunun her ikisinde toplam 18 kişiden 15'i hafif düzey zihin yetersizliği gösterirken, üçü orta düzey zihin yetersizliği göstermektedir. Deney grubunun; altısı kadın üçü erkek, yaş aralığı 19-30, altısı üçüncü kademe özel eğitim uygulama merkezi mezunu, üçü ikinci kademe özel eğitim uygulama merkezi mezunudur ve yalnızca üçü çalışmaktadır. Kontrol grubunun ise; dördü kadın beşi erkek, yaş aralığı 18-32, beşi üçüncü kademe özel eğitim uygulama merkezi mezunu, dördü ikinci kademe özel eğitim uygulama merkezi mezunudur ve yalnızca ikisi çalışmaktadır.

Pilot uygulama oturumu başka bir şehirde yer alan katılımcılara ulaşımın zorluğu, araştırmanın zaman ve kaynak sınırlaması, derneğin ve ailelerin özel nedenlerinden dolayı bir gün içerisinde tamamlanmak durumunda kalmıştır. Grup deneysel araştırma için gerekli sayıda, önkoşul özellikleri taşıyan katılımcıların bulunması ve bir araya getirilmesinin güçlüğü nedeniyle pilot uygulamada İBYP birinci modülü yoğun bir eğitim şeklinde sunulmuştur.

Pilot uygulama sabah ve öğleden sonra iki oturum şeklinde düzenlenmiş, ilk oturum 90 (45+45) dakika, ikinci oturum 75 (45+30) dakika olmak üzere toplam 165 dakika sürmüştür. Pilot uygulamada sunulan Kişisel Bakım ve Temizlik Modülünde sekiz ünite bulunmaktadır. Ünitelerin öğretim planları önceden ayrı ayrı hazırlanmış olup, öngörülen süreye göre ilk oturumda ilk beş ünite, ikinci oturumda diğer üç ünite sunulmuştur. Oturumlar arasında bir buçuk saat öğle yemeği molası verilmiştir.

Pilot uygulama deney grubunda hafif düzeyde zihin yetersizliği olan ve okuma-yazma bilmeyen bir katılımcı İBYP'ye etkileşimli bir şekilde katılmıştır. Ardından bilgi testinin kendisine okunması ve soruların açıklanması koşuluyla hemen hemen tüm soruları yanıtlayabilmiştir. Bu durum zaman ve maliyet açısından araştırma için elverişli olmasa da İBYP'nin okuma-yazma bilmeyen ZYOGY'ler için ölçme ve değerlendirme araçlarında uyarlama yapmak koşuluyla (resimlendirme, öğretmen tarafından okuma vb.) kullanılabilir olduğunu göstermektedir.

Pilot uygulama sonunda yapılan düzenlemeler ve alınan kararlar izleyen şekilde sıralanabilir;

- Pilot uygulama deney grubu katılımcılarından üçü okuma yazma bilmeyen ve orta düzey zihin yetersizliği gösteren bireylerdir. Bu katılımcılara bilgi testi araştırmacı tarafından okunmuştur. Bu uyarlamanın okuma yazma bilmeyenlerin de sürece katılımını sağlayabileceği düşünülmüştür. Ancak orta düzey zihin yetersizliği olan (ZYO) katılımcıların bilgi testini yanıtlamakta zorlandığı ve deney grubundaki diğer katılımcılara uyum sağlayamadığı görülmüştür. Her ne kadar İBYP içeriği ve öğretim yöntemleri anlatılan grubun öğrenme özelliklerine uyarlanabilir olarak tasarlanmış olsa da güvenilir bir ölçüm için bilgi testi ve beceri kontrol listesinin de gruba göre uyarlanması gerekecektir. Araştırma kapsamında deneysel etkiyi güvenilir bir şekilde sınamak için ana uygulamaya orta düzey ZYOGY alınması durumunda önkoşul özelliklerin tek tek sınanması kararı alınmıştır.

- Pilot uygulamada yukarıda belirtilen nedenlerle birinci modülün sunumu bir gün içerisinde tamamlanmıştır. Bu süreçte katılımcıların bilişsel özellikleri nedeniyle yorulduğu ve son oturumlarda dikkatlerini toplayamadıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle ana uygulamada her modül haftada iki ve üç güne yayılmak koşuluyla bir oturum 45 dk. sürecek ve bir günde en fazla iki oturum olacak şekilde planlanmıştır.

2.5.3.2. Deney süreci

Altı ay süren gereksinim belirleme aşamasının ardından 12 ay süresince İBYP tasarlanmıştır. Program tasarımı tamamlandıktan sonra pilot uygulama yapılmış ve araştırmanın 20. ayında (Temmuz 2018) deney süreci başlamıştır. Deney süreci bir hafta hazırlık olmak üzere toplam bir ay sürmüştür. İlk hafta katılımcılarla iş yerindeki diğer çalışanlarla ve ebeveynlerle üç ayrı hazırlık toplantısı gerçekleştirilmiş, bu toplantılarda sürecin detayları ve herkesin rol ve sorumlulukları anlatılmıştır. Ebeveynlerle bir Whats App grubu kurulmuştur. Ayrıca ortamın hazırlanması ve materyallerin kurulumu gerçekleştirilmiştir. Uygulama takvimi Tablo 2.8’de yer almaktadır.

Programın etkililiğinin sınanması ise program öncesi ön-test ve program sonrası son-test ile değerlendirilmiştir. Program uygulandıktan sonra sosyal geçerlik çalışması yürütülmüştür. İzleyen başlıklarda bu süreçler detaylı olarak sunulmuştur.

2.5.3.2.1. Etkililik Verilerinin Toplanması

Araştırmanın etkililik verileri İBYP’nin uygulanması aşamasında toplanmıştır. Bilgi testleri ZYOGY tarafından doldurulurken, birinci modülün beceri kontrol listesi, listede yer alan beceriye göre katılımcıların ebeveynleri, işvereni, eğitmeni ve çalıştıkları yerlerde görev yapan personelle birlikte araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

İBYP deney grubuna her hafta bir modül olacak şekilde üç haftada sunulmuştur. Her hafta başında ilgili modülün sunumuna geçmeden önce ön-test, hafta sonunda modülün tamamlanmasının ardından son-test uygulanmıştır. Kontrol grubunda ise deney sürecinde herhangi bir uygulama yapılmamış, deney süreci tamamlandıktan iki ay sonra etik nedenlerle İBYP kontrol grubuna da sunulmuştur. Kontrol grubuna deney süreci öncesinde birer hafta arayla ön-testler, deney süreci sonrasında yine birer hafta arayla son-testler uygulanmıştır. Her modülün bilgi testi için 60 dakika yanıtlama süresi bırakılmıştır.

Tablo 2.8. İBYP Uygulama takvimi

1.HAFTA		2.HAFTA		3.HAFTA	
SALI		PAZARTESİ		PAZARTESİ	
1.Modül Ön-Test Uygulaması 1.Modül Beceri Kontrol Listesi		2.Modül Ön-Test Uygulaması		3.Modül Ön-Test Uygulaması	
1.Oturum		5.Oturum (1.Ünite: Kendini Yönetme)		11.Oturum (1.Ünite: Sağlık)	
1.El ve Tırnak Bakımı ve Temizliği	20 dk.	Kendini Yönetme Teknikleri	45 dk.	Vücudunu Tanıma	45 dk.
2.Yüz Bakımı ve Temizliği	25 dk.	Karar verme			
2.Oturum		6.Oturum		12.Oturum	
3.Vücut Bakımı ve Temizliği	30 dk.	Olumsuz Durumları Yönetme	45 dk.	İlaç Kullanma	45 dk.
4.Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği	15 dk.	Zamanı Yönetme Para Yönetimi		Sağlık Sorunları için Önlemler Alma	
PERŞEMBE		ÇARŞAMBA		ÇARŞAMBA	
		7.Oturum (2.Ünite: Kişiler Arası İlişkiler 3.Ünite: Toplumsal Alanda Uyulacak Kurallar)		13.Oturum (2.Ünite: Cinsel Eğitim)	
		İletişim Kendini İfade Etme	45 dk.	Cinsiyet ve Cinsellik İlişkiler	45 dk.
3.Oturum		8.Oturum		14.Oturum	
5. Saç Bakımı ve Temizliği	15 dk.	Nezakat Kuralları	45 dk.	İstismardan ve Tacizden Korunma	45 dk.
6.Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları	30 dk.	Toplumsal Alanlarda Uyulacak Kurallar			
4.Oturum		CUMA		CUMA	
		9.Oturum (4.Ünite: İş Hayatına Hazırlık)		15.Oturum (3.Ünite: Güvenlik)	
		7.Tuvalet Kullanımı	10 dk.		
8.Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni	35 dk.	Bir İşte Çalışmak Meslekler	45 dk.	Yaya Trafik Kuralları Trafik İşaretleri	45 dk.
1.Modül Son-Test Uygulaması		10.Oturum		16.Oturum	
		İş Yerinde Görevler İş Yerinde İlişkiler	45 dk.	Toplumsal Alanlarda Uyarı Levhaları Tehlikeli Durumlarda Yardım İsteme İlk Yardım Kuralları	45 dk.
		2.Modül Son-Test Uygulaması		3.Modül Son-Test Uygulaması 1.Modül Beceri Kontrol Listesi	

2.5.3.2.2. Oturumlar

Araştırmanın deneysel aşaması ZYOGY'lere grup eğitimlerinin sunulduğu oturumlardan oluşmaktadır. Uygulama oturumlarına başlamadan önce iş yeri personeli, ZYOGY'ler ve ebeveynleriyle hazırlık toplantıları düzenlenmiştir. İlk olarak oturumların düzenleneceği iş yerinde çalışan şef garson ve işveren ile araştırma sürecine ilişkin detaylı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Ardından deney grubu bir araya getirilerek anlatıcıyla (araştırmacı) tanışma toplantısı yapılmış, bu toplantıda üç hafta boyunca derslere devam etmeleri gerektiği açıklanmıştır. Benzer bir toplantı deney grubu katılımcılarının ebeveynleriyle de gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda uygulama boyunca ZYOGY'lerin, ebeveynlerinin ve uygulama ortamındaki işveren ve personelin rollerinin neler olacağı net bir şekilde kendilerine açıklanmıştır. Ayrıca tüm ebeveynlerin ve araştırmacının bulunduğu bir WhatsApp grubu oluşturulmuştur. Bu grubun kurulma amacı tüm uygulama boyunca ebeveynlerle iletişimde olmak, ev ödevleri vermek, ödevlerini kontrol etmek ve derslere devamı sağlamak ve ev ödevlerinin tamamlanması için ebeveynleri motive etmektir. WhatsApp grubu uygulama boyunca aktif olarak kullanılmış, uygulama tamamlandıktan sonraki iki aylık süreçte ZYOGY'lerin performanslarına ilişkin iletişim devam etmiştir.

İBYP üç hafta süreyle, haftada iki ya da üç gün, günde iki oturum olmak üzere toplam 16 oturumda sunulmuştur. Her oturum 45 dk. sürmüştür. Programın uygulama takvimi Tablo 2.8'de yer almaktadır. İBYP'de yer alan üç modül içerisindeki üniteler 16 oturuma süre ve içerik yoğunluğuna göre dengelenerek dağıtılmıştır.

Anlatıcı her oturumun başında konuya ilişkin sorular sorarak *dikkati çekmiş*, ilgili konuyu öğrendiklerinde ne kazanacaklarını belirterek katılımcıları *güdülemiş*, her ünitenin amaçlarını katılımcılara sıralayarak *öğrenme çıktılarından haberdar etmiş* ardından konuya geçiş yapmıştır. Anlatıcı her ünitenin sunumunda sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma ve soru-cevap tekniklerini ve İBYP mobil uygulamasını Ek-6E'de verilen kullanım kılavuzunda belirtildiği gibi aktif bir şekilde kullanmıştır. Uygulama oturumlarında 15 ZYOGY U düzeninde oturmuş, araştırmacı tüm katılımcıları görebilecek şekilde hareket ederek duvara yansıtılan İBYP çoklu ortam uygulamasını kullanmıştır. İlgili hedef ve hedef davranışlara ilişkin görseller üzerinden sunuş yoluyla öğretim, soru-cevap, gösterip yaptırma tekniğini kullanmıştır. İBYP'de yer alan animasyonlar izletilerek katılımcıların izledikleri görüntüyü canlandırmaları sağlanmış, canlandırma süreçlerinde araştırmacı katılımcılara canlı

model olmuştur. Hedef davranışların özelliğine göre zaman zaman katılımcılar içinde küçük gruplar oluşturularak soru-cevap, senaryo yazma, bulmaca gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yine ilgili hedefin özelliğine göre sınıfa somut materyaller (cilt bakım ürünleri gibi) getirilerek beceriler araştırmacı tarafından uygulama ortamında gerçekleştirilmiş, katılımcılara canlı model olunmuştur. Ardından katılımcılardan ilgili beceriyi bir başka katılımcı üzerinde gerçekleştirmesi istenmiştir. Her oturumda hangi ünitelerin anlatıldığı, her oturuma ait detaylı ders planları Ek-6C’de yer almaktadır. Uygulama sonunda katılımcılara başarı belgeleri dağıtılmıştır (Ek-7A).

2.5.3.3. Sosyal geçerlik

Araştırmanın deneysel uygulama aşaması tamamlandıktan sonra katılımcıların ve onların eğitmeninin, ebeveynlerinin ve personelin çalışmaya ilişkin görüşlerini belirlemek üzere sosyal geçerlik çalışması gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak uygulama tamamlandıktan hemen sonra deney grubu katılımcılarına üçlü likert tipi kapalı uçlu ve yazmaya dayalı açık uçlu soruların yer aldığı sosyal geçerlik formu uygulanmıştır. ZYOGY’lere katıldıkları programın içeriği, sunum şekli, İBYP mobil uygulaması, öğretmenin anlatımı, grup eğitimi ve süresine ilişkin memnuniyetleri kapalı uçlu sorularla, en çok hangi konuyu beğendikleri, eğitimin sevdikleri ve sevmedikleri yönleri, yeniden bir eğitim sunulsa hangi konuları isteyecekleri açık uçlu sorularla belirlenmiştir (Ek-5A).

Uygulamadan bir ay sonra ise deney grubu katılımcılarının eğitmeni, işvereni, şefi ve iki ebeveyn olmak üzere toplam beş kişiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde İBYP’ye ilişkin genel görüşler, programın katılımcılara katkıları ve program sona erdikten sonra katılımcıların beceri ve davranışlarındaki değişimlere ilişkin yedi açık uçlu soru sorulmuştur (Ek-5B). Bu aşamadaki yarı-yapılandırılmış görüşmeler de gereksinim belirleme aşamasında yapılan görüşmelerle benzer şekilde yürütülmüştür.

2.6. Verilerin Analizi

Karma yöntem araştırmalarında analiz, araştırmanın herhangi bir aşamasında gerçekleştirilebilir (Onwuegbuzie ve Teddlie, 2003). Karma yöntem araştırmalarında veri analizinde genel işlemler izleyen şekildedir: Verileri analize hazırlama, verileri inceleme, verilerin analizi, veri analizi sonuçlarının sunulması, bulguların yorumlanması ve

verilerin ve bulguların geçerliğinin denetlenmesi (Cresswell ve Plano Clark, 2011). Bu işlemler, nicel ve nitel araştırmalarda farklılık gösterir. Bu genel basamaklar analitik stratejilere dayalı olarak farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Onwuegbuzie ve Teddlie (2003), karma yöntem araştırmalarının veri analizini verileri indirgeme, verilerin gösterimi, verileri dönüştürme, verileri ilişkilendirme, verileri destekleme, verileri karşılaştırma ve verileri bütünleştirme olmak üzere yedi temel basamakta ele alır (Cresswell ve Plano Clark, 2011). Bu genel basamaklar, bir karma yöntem deseni için izlenecek mantıksal sırayı ifade etse de her bir karma yöntem deseni için farklılaşır.

Bu deneysel karma yöntem araştırması keşfedici sıralı desen ile yürütülmüştür. Bu desende kullanılan ilişkilendirilmiş veri analizi “sıralı analiz”dir. Bir başka ifadeyle araştırmada nicel aşamanın nitel aşamayı izlediği bir sıra olduğu için verilerin analizi de bu aşamalara göre sıralı gerçekleştirilmiştir. Sıralı veri analizi basamakları izleyen şekilde sıralanmıştır (Cresswell ve Plano Clark, 2011; Creswell, 2016):

1. *Nitel veriyi toplayınız:* 30 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış, 10 kişiyle kaba değerlendirme formu doldurulmuştur.
2. *Nitel araştırma sorusuna en uygun olan analitik yaklaşımları kullanarak nitel veriyi analiz ediniz:* Görüşmeler tümevarım analiziyle, kaba değerlendirme formu betimsel analizle analiz edilmiştir.
3. *Nitel bulgulara dayalı olan nicel aşamaları tasarlayınız:* Gereksinime dayalı bağımsız yaşam eğitimi programı tasarlanmıştır.
4. *Yeni veri toplama aracını geliştiriniz ve pilot uygulamasını yapınız (veya yeni bir müdahale uygulaması):* Tasarlanan programın etkililiğini değerlendirmek üzere bilgi testleri ve beceri kontrol listesi (ön-test, son-test) geliştirilmiştir.
5. *Nicel veriyi toplayınız:* Programın etkililik verileri ön-test ve son-test uygulamasıyla toplanmıştır.
6. *Nicel ve karma yöntem araştırma sorularına en uygun olan analitik yaklaşımları kullanarak nicel verileri analiz ediniz:* Programın etkililik verileri istatistiksel analizle, sosyal geçerlik verileri betimsel analiz ve tümevarım analiziyle analiz edilmiştir.
7. *İlişkili bulguların nicel, nitel ve karma yöntem araştırma sorularına nasıl yanıt verdiğinizi yorumlayınız:* Araştırmada elde edilen nitel ve nicel bulgular ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Bu basamaklarda nicel araştırma aşamasında hangi verilerin kullanılacağına, veri toplama aracının niteliğinin en iyi nasıl değerlendirileceğine ve nicel bulguların nitel bulguları nasıl geliştirip, genişlettiğine ilişkin karar verilir. Bu yöntemde veri toplamada *ilişkilendirme* analitik süreci kullanılmaktadır (Cresswell ve Plano Clark, 2011). Bu araştırmada keşfedici sıralı desene uygun olarak, ilk önce görüşmeler ve kaba değerlendirme formu yardımıyla nitel veriler toplanmıştır. Bu veriler bir sonraki nicel aşamayı (program ve veri toplama araçlarının tasarlanması) geliştirmek için kullanılmak üzere analiz edilmiştir. Dolayısıyla nitel veriler, nicel aşamada etkili bir eğitim programı oluşturmak üzere odaklı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen nitel bulgular nicel aşamayla ilişkilendirilmiştir.

Araştırmada yukarıda verilen sıralı analiz basamakları izlenmiş, önce nitel veriler ardından nicel veriler analiz edilmiştir. Her bir araştırma sorusunu yanıtlamaya yönelik toplanan verilerin nasıl analiz edileceğine ilişkin bilgi Tablo 2.9’da yer almaktadır.

Tablo 2.9. *Araştırma sorularına karşılık analiz teknikleri*

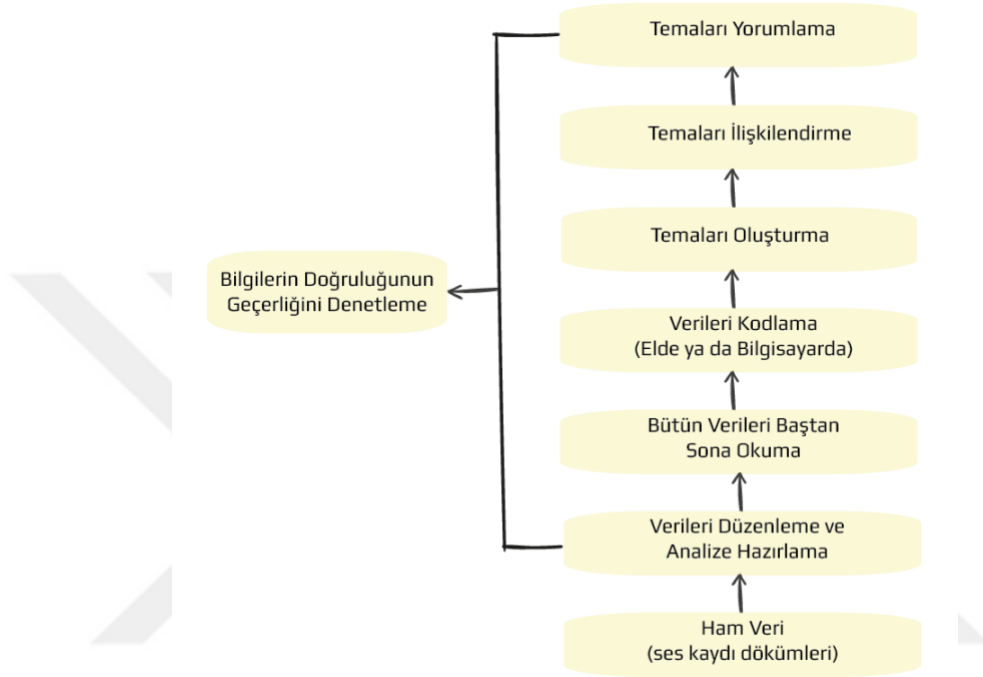
Araştırma Soruları	Veri Türü	Analiz Tekniği
1. ZYOGY’lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve beceri gereksinimleri nelerdir?	*Görüşme (Nitel) *Kaba değerlendirme (Nitel-Nicel)	*Nitel-Tümevarım analizi *Nitel/Nicel-Betimsel analiz
2. İBYP, ZYOGY’lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesinde etkili midir?	*Bilgi testleri (Nicel) *I.Modül Beceri Kontrol Listesi (Nicel)	*İstatistiksel analiz *Nicel-Betimsel analiz
3. İBYP’ye ilişkin; 3.a. ZYOGY’lerin görüşleri nelerdir? 3.b. ZYOGY’lerin ebeveynlerinin, öğretmenlerinin ve personelin görüşleri nelerdir?	*Yarı yapılandırılmış görüşme (Nitel) *Sosyal geçerlik formu (Nitel-Nicel)	*Nitel-Tümevarım analizi *Nitel-Betimsel analiz *Nicel-Betimsel analiz

2.6.1. Gereksinim belirleme aşaması veri analizi

Görüşme verilerinin tümevarım analizi ise NVivo 11 yazılımı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. NVivo yazılımı, nitel verilerin analizinde araştırmacıya yardımcılık görevi üstlenen araçlar seti şeklinde tanımlanabilir (Bazeley ve Jackson, 2013). Verilerin kodlanmasında NVivo 11 yazılımının tercih edilmesinin nedenleri izleyen şekilde sıralanabilir; veri yönetiminde çeşitleri veri kaynakları (ses, görüntü kayıtları vb.) kullanımı, bilgileri anında organize etme, kavramsal ve teorik bilgiye anında erişim sağlama, verilere ilişkin basit ve karmaşık sorgulamaları anında dökme ve kaydetme,

veriyi görselleştirmenin hızlı ve çeşitli olması, verilerden anında rapor elde etme (Bazeley ve Jackson, 2013).

Tümevarım analizi Creswell'in (2014) nitel araştırmalarda veri analizi basamaklarına göre gerçekleştirilmiştir. Bu basamaklar Şekil 2.9'da açıklanmıştır.

Şekil 2.9. Nitel araştırmalarda veri analizi

Görüşme verilerinin analizi Şekil 2.9'daki basamakları takip ederek izleyen şekilde gerçekleştirilmiştir;

1. Ham veri: Görüşmelerin ses kayıtları Word programına yazılı metin olarak dökülmüştür.
2. Verileri düzenleme ve analize hazırlama: Tüm dökümlerde görüşmecinin konuşmalarına ilgili soru numarası eklenmiş ve kod isimler metne yerleştirilmiştir.
3. Bütün verileri baştan sona okuma: Tüm dökümler okunmuş, metin ilgili konu bağlamında paragraflara ayrılmıştır.
4. Verileri kodlama: Okunup düzenlenen veriler NVivo programına yüklenmiş, verilerin kodlanması NVivo programı yardımıyla tamamlanmıştır.
5. Temaları oluşturma: NVivo programında oluşturulan kodlar yine NVivo programında birleştirilerek temalara ulaşılmıştır.

6. Temaları ilişkilendirme: Elde edilen kodlar kendi içerisinde ilişkilendirilerek yeni temalar, gerektiğinde alt temalar oluşturulmuş, alt temalar ilişkilendirilerek yeni temalara ulaşılmıştır. Ulaşılan temalar arasında ilişki kurularak diyagramlar kurulmuştur.
7. Temaları yorumlama: Ulaşılan temalar yorumlanarak, bulgu ve raporlaştırma tamamlanmıştır.

Kaba değerlendirme formuyla elde edilen veriler betimsel analiz ile analiz edilmiş, bireylerin en çok ihtiyaç duyduğu diğer bir deyişle en sık “hayır” ve “yardımla” işaretlenen maddeler sıralanmış, 10 bireyden kaçının işaretlendiğine ilişkin frekans hesabı yapılmıştır. Formdan “en sık işaretlenen” maddeler belirlenmiştir.

2.6.2. Etkililik verilerinin analizi

Etkililik verilerini İBYP bilgi testleri ve I.Modül beceri kontrol listesinden elde edilen nicel veriler oluşturmaktadır. Bu veriler SPSS 21 yazılımı yardımıyla analiz edilmiştir.

Bu çalışmada İBYP içerisinde üç farklı modül bulunmaktadır. Birinci modül bilgi ve beceri düzeyi açısından değerlendirilirken ikinci ve üçüncü modül yalnızca bilgi düzeyi açısından değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda ilk modül için beceri kontrol listesi ve bilgi testi, ikinci ve üçüncü modül için ise yalnızca bilgi testleri kullanılmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında, modül 1 beceri ön-test son-test (2 ölçüm), modül 1 bilgi ön-test son-test (2 ölçüm), modül 2 bilgi ön-test son-test (2 ölçüm) ve modül 3 bilgi ön-test son-test (2 ölçüm) olmak üzere, her bir grup için toplam sekiz ölçüm yapılmıştır. Analiz aşamasında hem her bir modül için gruplar arası ve grup içi ortalama puanların karşılaştırılması, hem de modüller arası etkileşimin incelenmesi amacıyla aşağıdaki açıklanan analizler gerçekleştirilmiştir:

- Verilerin analizinde parametrik test mi yoksa nonparametrik test mi uygulanacağına karar vermek üzere tüm ölçümler için normallik şartlarının sağlanıp sağlanmadığı irdelenmiş, her bir grubun tüm ölçümler için normal dağılım sergilediği, ilgili testlerin önkoşullarının (varsayımlarının) sağlandığı görülmüştür.
- Hem her modülü kendi içinde hem de tüm modülleri birlikte değerlendirmek üzere karma ANOVA analizleri yapılmıştır.

- a. Her bir modülü gruplar arası (deney-kontrol) ve grup içi (ön-test son-test) karşılaştırmalarda değerlendirmek üzere tüm ölçümler için ayrı ayrı olmak üzere toplam dört adet iki faktörlü (2x2) karma ANOVA yapılmıştır: (1) 1.Modül Beceri, (2) 1.Modül Bilgi, (3) 2. Modül Bilgi ve (4) 3.Modül Bilgi
- b. Ardından (ilk modülün beceri düzeyine ilişkin ölçümler analiz dışı bırakılarak) her modül için uygulanan bilgi ön-test ve son-test puanlarının deney ve kontrol grubuna göre nasıl farklılaştığı ve faktörler arası etkileşimin nasıl olduğunu görmek için ön-test son-test fark puanları (gained score) üzerinden iki faktörlü (2x3) karma ANOVA yapılmıştır.

2.6.3. Sosyal geçerlik verilerinin analizi

Sosyal geçerlik çalışmasında katılımcılara uygulanan sosyal geçerlik formundan elde edilen verilen betimsel analizle, katılımcıların ebeveynleri, eğitmeni ve personelle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler tümevarım analiziyle analiz edilmiştir. Bu analizler gereksinim belirleme aşaması veri analizi başlığında açıklandığı şekilde yürütülmüştür.

2.7. Geçerlik-Güvenirlik

Nitel, nicel ya da karma yöntem araştırmalarında öngörülen bazı etik sorunlar vardır. Araştırmalarda etik sorunların gözlenebileceği ve önlem alınması gereken araştırma aşamaları izleyen şekilde belirtilmektedir (Creswell, 2014):

- Çalışmaya başlamadan önceki süreç
- Çalışmaya başlama süreci
- Veri toplama
- Veri analizi
- Raporlaştırma, paylaşma ve veri depolama

Tüm araştırmalarda sıralanan aşamalarda çeşitli geçerlik-güvenirlik çalışmaları yürütülmektedir. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları nitel ve nicel araştırmalarda kavramsal olarak farklılaşmaktadır. Nitel ve nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenirlik kavramları Guba ve Lincoln (1989), Erlandson, Harris, Skipper ve Allen (1993) ile Yıldırım ve Şimşek'ten (2013) yararlanılarak araştırmacı tarafından oluşturulan Tablo 2.10'da özetlenmiştir. Tablo 2.10'da görüldüğü gibi bir çalışma ister

nitel ister nicel olsun, veri toplama, veri analizi ve raporlaştırma aşamalarında geçerlik ve güvenilirliği denetlemek üzere çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Tablo 2.10. Nitel ve nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramları

Ölçüt	Nicel Araştırma	Nitel Araştırma
Araştırma sonuçlarının gerçeği ne kadar doğru temsil ettiği	İç geçerlik (Internal validity)	İnandırıcılık (Credibility)
Araştırma sonuçlarının uygulanabilirliği	Dış geçerlik (External validity)	Aktarılabilirlik (Transferability)
Araştırmada tutarlığın sağlanması	İç güvenilirlik (Internal reliability)	Tutarlık (Consistency)
Araştırmanın nesnel, yansız olması (objektiflik)	Dış güvenilirlik- Tekrar Edilebilirlik (External reliability)	Teyit Edilebilirlik (Confirmability)

2.7.1. Nitel aşama

Araştırmanın nitel aşamasında Tablo 2.10’da görülen inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik süreçlerine ilişkin çeşitli çalışmalar yürütülmüştür.

2.7.1.1. İnandırıcılık

Çalışmanın ilk aşaması olan gereksinim belirleme kısmında nitel paradigmaya bağlı olarak gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme sürecine ilişkin *inandırıcılık* çalışmasına gereksinim duyulmuştur. İnandırıcılık çalışmasında (a) uzman görüşü alınması, (b) derin ve odaklı veri toplama, (c) katılımcı doğrulaması, (d) çeşitleme ve (e) uzun süreli etkileşim stratejileri kullanılmaktadır (Erlandson vd., 1993; Guba ve Lincoln, 1989; Merriam, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Buna göre mevcut araştırmanın inandırıcılık çalışması sırasıyla izleyen şekilde gerçekleştirilmiştir:

- Nitel aşamada veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin dökümü ve analizi, bulguların sunumu aşamalarında *uzman görüşü* alınmıştır.
- Toplanan verilerin yeterliğini sağlamak ve *derin ve odaklı veri toplamak* üzere dört farklı veri kaynağından (gençler, ebeveynler, işverenler ve öğretmenler) toplam 30 kişiyle derinlemesine görüşme ve gözlemler yürütülmüştür.
- Katılımcı doğrulaması (üye sorgulaması)*, verilerin sağlandığı kişilerden bazılarını ulaşılarak ortaya çıkan bulgulara yönelik geri bildirim alma sürecidir. Verileri yanlış anlama ve yanlış yorumlamayı bertaraf eden tek ve en önemli yoldur (Maxwell, 2005; Merriam, 2013). Bu doğrultuda gereksinim belirleme aşamasında İBYP içerik

başlıkları belirlendikten sonra görüşme sürecinde en zengin veri sağlayan bir ebeveyn, bir öğretmen ve bir işveren ile tekrar görüşülerek, kendileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara ilişkin geri bildirim istenmiştir.

- d) Gereksinim belirleme aşamasında işveren, öğretmen, ebeveyn ve ZYOGY'ler olmak üzere dört farklı veri kaynağından, gözlem ve görüşme olmak üzere iki farklı veri toplama tekniğiyle veri toplanması *çeşitleme* çalışmasına hizmet etmiştir.
- e) Araştırmacı deney grubu katılımcılarının çalıştıkları ve eğitim aldıkları ortamlarda araştırma problemine ilişkin gözlemler yapmak üzere yaklaşık iki ay vakit geçirerek *uzun süreli etkileşimlerde* bulunmuştur.

2.7.1.2. Aktarılabilirlik

Nicel araştırmanın temel amacı olan “genelleme” kavramının nitel araştırmadaki karşılığı olarak kullanılan “aktarılabilirlik” araştırmada elde edilen sonuçların benzer ortamlara aktarılabilir olduğu, benzer araştırma süreçlerine ilişkin bir anlayış oluşturabildiği ve bu sayede yeni araştırmalara daha deneyimli ve bilinçli yaklaşmayı sağladığı anlamına gelmektedir. Aktarılabilirliği göstermek üzere (a) zengin ve ayrıntılı betimleme ve (b) amaçlı örneklemeyle uygun ve yeterli katılım stratejileri kullanılmaktadır (Erlandson vd., 1993; Guba ve Lincoln, 1989; Merriam, 2013).

Zengin ve ayrıntılı betimleme: Araştırmanın nitel aşamasında veri toplama araçlarının geliştirilmesinden veri toplama tekniğine, veri analizinden bulgu sunumuna kadar tüm süreçler detaylı bir şekilde betimlenmiştir. *Amaçlı örneklemeyle çeşitli ve yeterli katılım:* Gereksinim belirleme aşamasına amaçlı örneklemeyle seçilen 40 kişi katılmıştır. Her biri 10’ar kişilik gruplardan oluşan ZYOGY’ler, ebeveynleri, işverenleri ve öğretmenleri, örneklemin çeşitlenmesi sağlayarak hem niceliksel hem niteliksel açıdan aktarılabilirliğe hizmet etmiştir.

2.7.1.3. Tutarlık

Nicel araştırmada iç güvenilirlik çalışması için nitel araştırmada önerilen “tutarlık”, olay ve olguların değişkenliğini kabul ederek bu değişkenliği araştırmaya tutarlı bir şekilde yaklaşma, bir başka deyişle araştırmacının tüm araştırma aşamalarında tutarlı davranmasıdır (Erlandson vd., 1993; Guba ve Lincoln, 1989; Merriam, 2013). Araştırmacının bu araştırmayı veri toplama, verilerin analizi ve bulgu sunumu sürecinde

aynı yaklaşımla yürüttüğünü (tutarlı bir çalışma yürüttüğünü) incelemek üzere tez izleme komitesi üyeleri ve bağımsız bir alan uzmanı tarafından geri bildirimler alınmıştır.

2.7.1.4. Teyit Edilebilirlik

Nicel araştırmada genellemeyi ve tekrar edilebilirliği ifade eden dış güvenirlik çalışması için nitel araştırmada önerilen “teyit edilebilirlik”, araştırma sonuçlarını ham verilerle karşılaştırılarak teyit etmek üzere araştırmada ulaşılan verilerin, veri analizindeki kodlamaların ve bulguların bağımsız bir uzman tarafından değerlendirilmesi sürecini içerir (Erlandson vd., 1993; Guba ve Lincoln, 1989; Merriam, 2013). Bu doğrultuda mevcut araştırmada veri toplama, verilerin analizi ve bulgu sunumu sürecinde teyit edilebilirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar izleyen şekilde gerçekleştirilmiştir:

- *Veri toplama sürecinde teyit edilebilirlik çalışması:* Görüşme soruları sekiz alan uzmanın görüşüyle son halini almıştır. Görüşmelerin tümü ses kaydına alınmıştır. “2.4.1.Aşama I: Gereksinim belirlemede kullanılan veri toplama araçları” başlığında bu süreç detaylı olarak anlatılmıştır. Ses kayıtlarının tamamı hem araştırmacı hem de bağımsız bir uzman tarafından dinlenerek kontrol edilmiştir.
- *Veri analizi sürecinde teyit edilebilirlik çalışması:* Görüşme dökümleri araştırmacı tarafından anlamlı ilişkilere paragraflara ayrıldıktan sonra bağımsız bir uzmana ham görüşme verileri verilerek aynı şekilde paragraflara ayırması istenmiştir. Daha sonra iki uzmanın yapmış olduğu paragraflara ayırma işlemi karşılaştırılmış, değişiklik olan yerlerde uzlaşmaya varılmıştır.
 - *Kodlama güvenirliği:* Veri analizi sürecindeki temel inandırıcılık çalışması kodlama güvenirliğidir. Kodlama güvenirliği için araştırmacı ve bağımsız uzman 16 Mart-01 Nisan 2017 tarihleri arasında dokuz kez bir araya gelerek uzlaşma toplantısı düzenlemiştir. Bu çalışmada kodlama güvenirliği iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada araştırmacı, paragraflara ayırdığı görüşme dökümlerini NVivo programına yükledikten sonra tamamını kodlamıştır. Bu kodlama işleminden elde edilen kod anahtarı ve ham veriler, bağımsız başka bir uzmana verilerek tüm görüşmeleri, kodlama anahtarına göre tekrar kodlaması istenmiştir. Daha sonra araştırmacı ve bağımsız uzman bir araya gelerek kodlamaların uyuşmasını kontrol etmiş, uyuşma sağlanamayan kodlar üzerinde tartışılmış ve uzlaşmaya varılmıştır. İkinci

aşamada ise kodlardan oluşan alt temalar ve temaların ilişkili kodları içerip içermediğini kontrol etmesi için oluşturulan yeni tema ve kod anahtarı bağımsız uzmana tekrar verilmiştir. Bağımsız uzman bu kez oluşan alt-temalar ve temaları kontrol etmiştir. Uyuşma sağlanamayan alt tema ve temalar üzerinde tartışılmış ve uzlaşmaya varılmıştır. Miles, Huberman ve Saldana (2014) uzlaşma öncesi kodlamalar arası tutarlılık katsayısını, “ $(\text{görüş birliği}/\text{görüş birliği}+\text{görüş ayrılığı})\times 100$ ” formülüyle hesaplayıp, en az %70 düzeyinde tutarlılık olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Tablo 2.11’de kodlama güvenilirliği bulguları ve kodlamalar arası tutarlılık katsayıları yer almaktadır.

Tablo 2.11. Görüşme güvenilirlik analizi çalışması (Adıgüzel, 2019, s. 38’den uyarlanmıştır)

Analiz Aşaması	Uzlaşma Öncesi				Uzlaşma Sonrası			
	Görüş Birliği (GB)	Görüş Ayrılığı (GA)	Görüş bildirilen toplam kod sayısı	(GB/GB+GA)x100	Görüş Birliği (GB)	Görüş Ayrılığı (GA)	Görüş bildirilen toplam kod sayısı	(GB/GB+GA)x100
Kodlama	146	31	177 kod	%82	177	0	177 kod	%100
Alt tema ve tema oluşturma	43	8	12 tema 39 alt tema toplam 51	%84	51	0	12 tema 39 alt tema toplam 51	%100
Toplam			%83				%100	

- *Raporlaştırma, paylaşma ve veri depolama:* Görüşmelerden elde edilen bulguların sunumunda katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılarla verilmiştir.

Kaba değerlendirme formunun uygulanmasına ilişkin güvenilirlik-inandırıcılık çalışması da görüşmelere benzer şekilde yürütülmüştür. Veri toplama sürecinde kaba değerlendirme formu beş alan uzmanının görüşüne dayalı olarak şekillendirilmiştir. Formun uygulanabilirliğini test etmek üzere bağımsız bir alan uzmanının formu bir ZYOGY ile doldurması istenmiş ve bu süreçte yaşadığı zorluklar tartışılmıştır. Formda çok fazla madde olması uzun sürede doldurulmasına neden olsa da maddelerin çoğu bilgi düzeyinde ölçülebildiği için tüm maddelerin formda kalmasına karar verilmiştir. Veri analizi sürecinde ise 10 ZYOGY’ne uygulanan formun sonuçları hem araştırmacı hem de bağımsız uzman tarafından betimsel analiz ile analiz edilmiş ve ortaya çıkan maddelerin frekansları karşılaştırılmıştır. Bulgu sunumunda ise en çok tekrar eden maddeler olduğu gibi sunulmuştur.

2.7.2. Nicel aşama

Araştırmanın nicel aşamasında deneysel araştırma yöntemine ilişkin çeşitli geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yürütülmüştür. Deneysel kontrolün sağlanması açısından özellikle iç geçerliği ve dış geçerliği etkileyebilecek etmenler kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra uygulamanın planlandığı gibi yürütülüp yürütülmediğine ilişkin uygulama güvenirliği çalışması gerçekleştirilmiştir.

2.7.2.1. İç geçerlik

İç geçerlik bağımlı değişkende gözlenen değişimin bağımsız değişkenle açıklanabilirlik düzeyidir (Mills ve Gay, 2016). Araştırmanın nicel aşamasında deney ve kontrol grupları yansız atamayla atanmış, iki grup bağımlı değişkenle ilişkili olabilecek diğer tüm değişkenler açısından eşitlenmiştir. Araştırmacı bağımsız değişken (İBYP) dışında bağımlı değişken üzerinde etkili olabilecek tüm değişkenleri kontrol altına almıştır. Katılımcılar hali hazırda iş eğitimine devam etmek dışında herhangi bir eğitim almamaktadırlar ve iş eğitiminde yalnızca garsonluk ve montaj becerileri konusunda desteklenmektedirler. Ayrıca ailelerle, personelle ve eğitmenle uygulama süresi boyunca bu konuda çalışma yapmamaları konusunda konuşulmuştur.

Uygulama süreci yaklaşık bir ay sürdüğü için geçmiş etkisi ve olgunlaşma etkisi kontrol altında tutulmuştur. Sınama etmeni ön-test ve son-test uygulamaları her modülün eğitiminin öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilmesiyle kontrol edilmiştir. Ölçülme etmeni ise testlerin geçerlik güvenirlik çalışmalarının yapılmış olmasıyla kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Süreçte katılımcı yitimi yaşanmamıştır. Araştırma ön-test son-test kontrol gruplu tam deneysel desenle yürütülmüş ve değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulabilmiştir.

2.7.2.2. Dış geçerlik

Dış geçerlik araştırma bulgularının araştırma ortamı dışında benzer başka ortam ve durumlara aktarılabilir olması bir başka deyişle araştırmanın genellenebilir olmasını ifade eder (Mills ve Gay, 2016). Ön-testle uygulama arasında süre olması ve bu sürede katılımcılarla başka konularda etkileşime girilmesiyle ön-test uygulama etkileşimi kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Dahası katılımcıların zihin yetersizliği göstermesi nedeniyle soyut kavramları algılayamamaları uygulamada farklı davranmamalarına hizmet etmiş olabilir. Benzer şekilde her ön-test ve son-test arasında en az bir hafta süre

bulunması son-teste karşı duyarlılığı düşürmüştür. Deney ve kontrol grupları yansız atamayla oluşturulduğu için seçme-uygulama etkileşimi söz konusu değildir. Değişkenlerin işevuruk tanımının yapılması, uygulama sürecinin detaylı bir şekilde anlatılmasıyla araştırmanın tekrar edilebilirliği ve genellenebilirliği sağlanmaya çalışılmış, özgüllük etmeni bu şekilde kontrol altına alınmıştır. Son-test değerlendirmesinin zamanlamasıyla uygulama etkileşimi gerçekleşmemesi için deney ve kontrol grubunun uygulama boyunca iletişim halinde olması önlenmiştir. Araştırmacı tüm süreçte tarafsız davranmış ve araştırmanın bütün aşamalarını yinelenebilir bir şekilde detaylı olarak rapor etmeye çalışmıştır.

2.7.2.3. Uygulama Güvenirliği

Program uygulamasının güvenilirliğini denetlemek üzere Cankuvvet'in (2015) program tasarladığı doktora tezinde kullanmış olduğu formdan yararlanılarak araştırmacı tarafından uygulama güvenirligi formu oluşturulmuştur (Ek-8). Uygulama sürecinin en az %30'undan yansız seçilen görüntüler (16 oturumdan 10'u) başka bir alan uzmanı tarafından izlenerek araştırmacının programı planlandığı gibi sunup sunmadığı belirlenmiştir. Bağımsız uzmanın her izlediği oturum için "Gerçekleşen Uygulamacı Davranışı/Planlanan Uygulamacı Davranışx100" formülü kullanılarak uygulama güvenirligi yüzdeleri hesaplanmıştır. Değerlendirilen 10 oturumun ortalama uygulama güvenirligi yüzdesi %98 olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu araştırmada üç araştırma sorusuna yönelik olarak (1) gereksinim belirleme aşamasında nitel bulgular, (2) programın etkililiğinin sınanması aşamasında nicel bulgular ve son olarak (3) sosyal geçerlik çalışmasında hem nitel hem nicel bulgular olmak üzere üç aşamada bulgu elde edilmiştir. Bulgular izleyen başlıklarda bu üç ana aşama üzerinden sunulmuştur.

3.1. Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Yetişkinliğe ve Çalışma Yaşamına Hazırlanma Sürecine İlişkin Gereksinimleri

Araştırmanın gereksinim belirleme aşamasında yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve kaba değerlendirme formunun doldurulduğu gözlemler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde gizlilik esas alınmış, katılımcıların gerçek isimleri yerine her grubun baş harfi ve sıralı sayıdan oluşan kod isimler kullanılmıştır. Buna göre işverenler İ1, İ2, İ3, ..., İ10 şeklinde, öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, ..., Ö10 şeklinde ve ebeveynler ise E1, E2, E3, ..., E10 şeklinde isimlendirilmiştir. Nitel aşamada ortaya çıkan bulgular izleyen başlıklarda detaylı olarak sunulmuştur.

3.1.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular

3.1.1.1. Betimsel bulgular

Çalışmada ZYOGY'lerin ebeveynleri, işverenleri ve öğretmenleriyle her gruptan 10'ar kişi olmak üzere toplam 30 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin süreleri Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin süreleri

Grup	min	max	ortalama
Ebeveyn	10.07 dk	35.15 dk	18.42 dk
İşveren	11.29 dk	25.38 dk	17.86 dk
Öğretmen	15.21 dk	41.02 dk	20.48 dk
Ortalama	12.19 dk	33.85 dk	18.92 dk

Tablo 3.12e göre en kısa görüşmenin 10.07 dk ile bir ebeveyn görüşmesi, en uzun görüşmenin ise 41.02 dk ile öğretmen görüşmesi olduğu görülmektedir. Tüm görüşmeler ortalama 18.92 dk sürmüştür.

Görüşmelerden elde edilen betimsel bulgular Tablo 3.2’de detaylı olarak verilmiştir. Tablo 3.2’de yer alan bulgular görüşmelere katılan öğretmenlerin ZYO öğrencileri, ebeveynlerin ZYO çocukları ve işverenlerin ZYO çalışanlarına aittir.

Tablo 3.2. ZYOGY’lerin okul sonrası yaşam ve çalışma yaşamına ilişkin betimsel bulgular

Çalışma Durumu	n	f	Okul Sonrası Eğitim Deneyimi	n	f	İş Deneyimi Süresi	n	f	İşle İlgili Memnuniyet Durumu	n	f
Çalışan	30	10	Katılan	20	3	0-2 yıl	20	9	Memnun	20	18
Çalışmayan		10	Katılmayan		1	2-4 yıl		6	Memnun değil		2
İş eğitiminde		10			7	4-6 yıl		4			
						6-8 yıl		1			

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi görüşmelere katılan ebeveynlerin çocuklarından (10 kişi), öğretmenlerin öğrencilerinden (10 kişi) ve işverenlerin çalışanlarından (10 kişi) oluşan 30 ZYOGY’nin çalışma durumu belirlenmiştir. Bu bireylerden öğretmen grubunun öğrencileri dışındaki ZYOGY’ler (20 kişi) örgün eğitimini tamamlamış, 18 yaş üstü bireylerdir. Çalışan bireyler görüşme yapılan işverenlerin iş yerlerine yerleşmiş olan çalışanlar, çalışmayan bireyler görüşme yapılan öğretmenlerin öğrencileri, iş eğitimine devam eden bireyler ise görüşme yapılan ebeveynlerin çocuklarıdır.

Tablo 3.2’de okul sonrası eğitime ilişkin bilgiler görüşme yapılan ebeveynlerin çocukları ve işverenlerin çalışanlarının deneyimlerini göstermektedir. Öğretmenlerin öğrencileri hali hazırda üçüncü kademe öğrencileri olduğu için okul sonrası eğitim deneyimleri bulunmamaktadır. Ebeveynlerin ve işverenlerden elde edilen bilgiye göre ZYOGY’lerin sadece üçü okul sonrası eğitime katılmıştır. Bu eğitim belediye tarafından proje kapsamında verilen mesleki eğitimidir.

Öğrenci olmayan 20 ZYOGY’nin iş deneyimi süreleri incelendiğinde, bireylerin dokuzunun 0-2 yıl, altısının 2-4 yıl, dördünün 4-6 yıl ve birinin ise 6-8 yıl iş deneyimi olduğu görülmektedir. İşverenlere ya da ebeveynlere bu bireylerin işle ilgili memnuniyetleri sorulduğunda ise iş eğitimine devam eden ya da halihazırda bir işyerinde çalışan ZYOGY’lerin %90’ının (f=18) iş ortamından ve işten memnun oldukları belirtilmiştir.

3.1.1.2. Tümevarım analizinden elde edilen bulgular

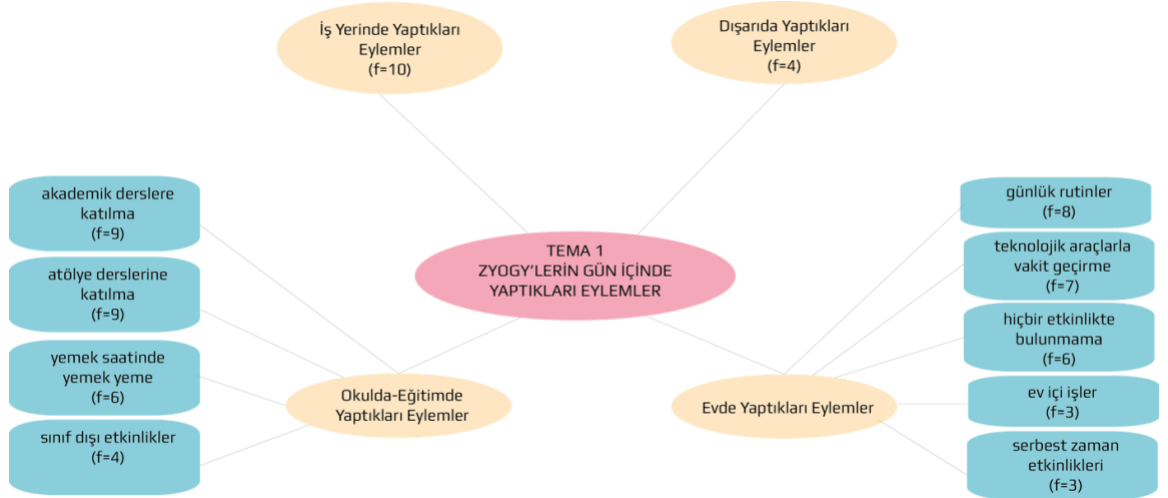
Görüşmelerden elde edilen veriler tümevarım analizi sonucu 12 temada gruplandırılmıştır (Tablo 3.3). Temalar altında alt temalar ve kodlar yer almaktadır. Tüm kodlar ve temalar Ek-9A’da verilmiş ve izleyen başlıklarda diyagram olarak sunulmuştur. Tema 2 ve Tema 11 çok fazla kod içerdiği için bu temalara ait diyagramda sadece alt temalar verilmiş, kodlar Ek-9A’da sunulmuştur.

Tablo 3.3. Görüşmelerde ortaya çıkan temalar

Temalar
1. ZYOGY’lerin Gün İçinde Yaptıkları Eylemler
2. ZYOGY’lerin Yetişkinliğe ve Çalışma Yaşamına Hazırlanmada Güçlük Yaşadığı Konular
3. ZYOGY’lerin Yetişkinlikte ve Çalışma Yaşamında Yaşadığı Güçlüklerin Nedenleri
4. ZYOGY’lerin Ailelerine İlişkin Düşünceler
5. ZYOGY’lerin Geçmiş Okul Dönemi Eğitimlerinin Gelecek Yaşamına Etkileri
6. ZYOGY’lerin Okul Sonrası Bağımsız Yaşam Eğitimi Deneyimleri
7. ZYOGY’lerin Mesleki Deneyim Süreci
8. ZYOGY’lerin İstihdamına İlişkin Düşünceler
9. ZYOGY’lerin Yetişkin Yaşamına İlişkin Beklentiler
10. İBYP’ye Gereksinim Duyulma Nedenleri
11. İBYP’de Gereksinim Duyulan Konular
12. İBYP’de Gereksinim Duyulan Konuların Öncelik Sırası

Tablo 3.3’de görüldüğü üzere gereksinim belirleme çalışmasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 12 tema ortaya çıkmıştır. İlerleyen başlıklarda bu temaların alt temaları ve kodlarına ilişkin detaylı bilgiler yer almaktadır.

3.1.1.2.1. ZYOGY’lerin gün içinde yaptıkları eylemler

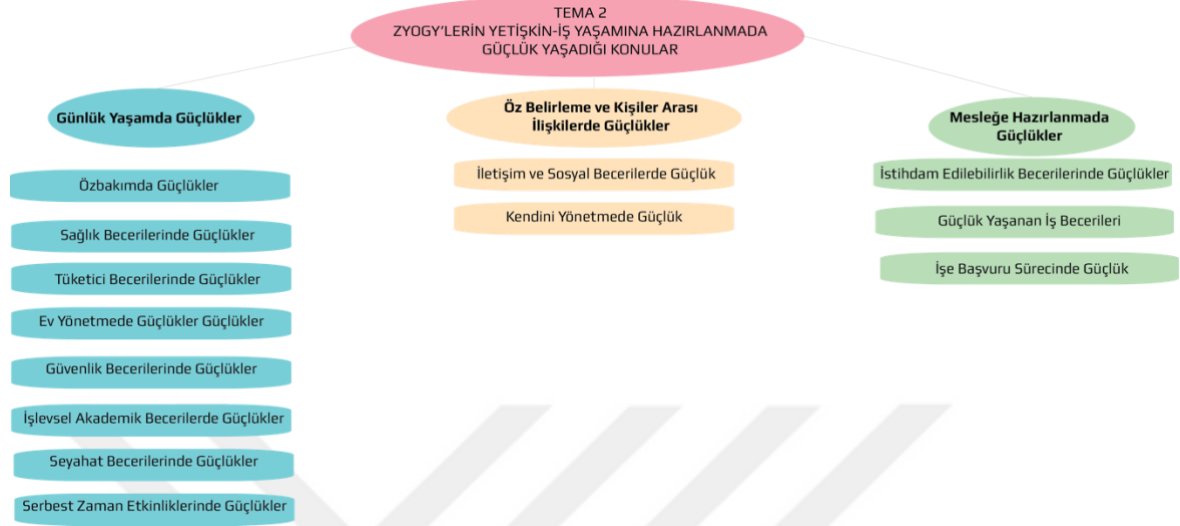
Şekil 3.1. Tema 1. ZYOGY’lerin gün içinde yaptıkları eylemler

ZYOGY'lerin gün içinde yaptıkları eylemler Şekil 3.1'de görüldüğü gibi kendi içerisinde okulda-eğitimde yapılan, iş yerinde yapılan, evde yapılan ve dışarı yapılan eylemler olmak üzere dört alt temaya ayrılmıştır. Öğretmenler ZYOGY'lerin okulda akademik ve atölye derslerine katıldıklarını, yemek saatinde yemek yediklerini belirtirken sınıf dışı etkinliklerde ise bekleme salonunda ya da oyun odasında televizyon izleyerek müzik dinleyerek, oyun oynayarak vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynler ise bu bireylerin evde yaptıkları eylemlerde; uyanma, banyo yapma, kahvaltı etme, giyinme ve uyuma gibi günlük rutinleri gerçekleştirdiklerini, telefon, bilgisayar, televizyon gibi teknolojik araçlarla vakit geçirdiklerini, resim yapma, müzik dinleme, günlük tutma, bisiklete binme gibi serbest zaman etkinliklerinin yanı sıra sofrayı kurma toplama, çay demleme, bulaşık yıkama, getir götür gibi ev iç işlere dahil olduklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin yarısından fazlası ise çocuklarının evde hiçbir etkinlikte bulunmadığını belirtmiştir.

İl bireylerin iş yerinde yaptıkları eylemlere ilişkin “...neler yapıyor her zaman işe saatinde gelir... servise hazır bir şekilde onda işine başlıyor... önce temizlik yapar daha sonra ne yapıyorlarsa normal iş akışına göre devam ediyor...” ifadeleriyle iş yeri rutinlerinden söz etmiştir. Okulda yapılan eylemlere yönelik Ö1 “...haftanın iki günü akademik dersler var, onlara katılıyorlar...” şeklinde görüş bildirirken, evde yapılan eylemlere ilişkin E6 “...sabah kalkıyor kahvaltısını yapıyor, yatağını topluyor, kahvaltısından sonra dişlerini fırçalıyor ellerini temizliyor, eğer okula gidecekse okul hazırlıklarını yapıyor...” şeklinde görüş bildirmiştir. Dışarıda yapılan eylemlere bakıldığında ise yine E6 çocuğunun bisiklete bindiğini “...benim canım sıkıldı bisiklete çıkayım gezeyim diyor bir tur atıyor. Bazen anneannesine bisiklet gidiyor...” görüşüyle belirtmiştir.

Şekil 3.1'de görüldüğü gibi bulgular ZYOGY'lerin iş yerinde genellikle iş yeri rutinlerini gerçekleştirdiklerini, okulda derslere devam ettiklerini, dışarıda çarşığı gezmeye gitme ve bisiklete binme gibi sınırlı sayıda etkinliklere katıldıklarını, evde ise ev rutinleri, televizyon ve telefonla vakit geçirme dışında çoğunlukla hiçbir etkinlikte bulunmadıklarını ve serbest zaman etkinliklerini çok sınırlı düzeyde gerçekleştirdiklerini göstermektedir. Buna göre ZYOGY'lerin eylemlerinin okuldayken derslere girmek, evdeyken ev rutinlerini gerçekleştirmek, eğer çalışıyorsa iş yerinde rutinleri gerçekleştirmekle sınırlı olduğu söylenebilir.

3.1.1.2.2. ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmada güçlük yaşadığı konular

Şekil 3.2. Tema 2. ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmada güçlük yaşadığı konular

Şekil 3.2’de ZYOGY’lerin yaşadıkları güçlüklerin günlük yaşamda, öz belirleme ve kişiler arası ilişkilerde ve mesleğe hazırlanmada yaşanan güçlükler olmak üzere üç ana başlık altında toplandığı ve çeşitli alt temalara ayrıldığı görülmektedir. Bu alt temalara ait kodlar Ek-9A’da sunulmuştur. Günlük yaşam alanında özbakımda yaşanan güçlüklerle ilişkin Ö3 “...en büyük güçlük bence özbakımda yani çocuğun hayatta bağımsız olarak var olabilmesi için en önemli gerekenlerden biri...”, İ2 “...kafeye geldikleri zaman işten sonra mutlaka ellerinizi yıkayın yemek yedikten sonra ellerinizi yıkayın diye biz uyarıyoruz...”, E5 “...evden çıkarken saçını başını ben düzeltirim üstünü başını...” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Sağlık becerilerinde yaşanan güçlüklerle yönelik E6 “...sıkıntı cinsel yaşam noktasında kendisini anlayamadığını fark ediyoruz...”, Ö7 “...en basitinden hasta ama kendisi bunun farkında değil...”, Ö3 “...doktora gidip de benim yok buram ağrıyor diyemez illa destek gerekir...” sözleriyle görüşlerini belirtmişlerdir. Tüketici becerilerinde yaşanan güçlüklerle ilişkin ise E8 “...alışveriş yapamama yani en önemli şeyler bunlar...” ve E2 “...para kullanamıyor, hesabını bilmiyor en büyük sıkıntımız bu...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. E9 “...evin düzenini sağlama, yalnız kaldığında karnını doyurabilse, evi yönetme gibi şeylerde bağımsız değiller...” sözleriyle ev yönetmede yaşanan güçlükleri dile getirmişlerdir. E1 “...yani dışarı çıksın herkesle ahbab

olur, yabancılarla oturur, gider, konuşur...” ifadesiyle ve E5 “...onun şeyinde kötü insan yok iyi kötü ayırt edemiyor...” ifadesiyle güvenlik becerilerinde yaşanan güçlüklerden söz etmişlerdir.

Öz belirleme ve kişiler arası ilişkilerde yaşanan güçlükler iletişim ve sosyal beceriler ile kendini yönetme becerilerinde ortaya çıkmıştır. İletişim ve sosyal becerilere ilişkin katılımcıların çoğunluğu ZYOGY’lerin kendini ifade edemediğini “...derdini anlatamıyor, kendini doğru ifade edemiyor...” (E1), “...mesela bir şey kayboluyor onun üzerine kalıyor, kendini açıklayamıyor...” (E4), “...işverenler daha çok kendisini daha güzel ifade edebilen kişilerden hani tercih ediyorlar...” (Ö10) görüşleriyle belirtmişlerdir. Öte yandan kişiler arası ilişkilerde yaşanan güçlüklerle yönelik E10 “...sohbet iletişim yok hani bir arkadaşıyla falan kendi bir şey öne sürüp de konuşamaz...”, İ1 “...özgüven meselesi ortaya çıkıyor, nasıl desem gelip kendileri arkadaş olamıyorlar...”, Ö4 “...bu öğrencilerimizin bir işe yerleşememesinin birinci sebebi iletişim becerilerinin zayıflığı...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu bireylerin kişiler arası ilişkilerini olumsuz etkileyen bir diğer güçlük alanı ise nezaket ve görgü kurallarına uymamalarıdır. İ6 “...biz söylemeden gelip bakıyor, onay almadan kendisi açıyor...”, Ö2 “...çıkarken izin alması gerek bunun farkında değil...”, İ9 “...dürüstlük, kibarlık bunların önemi verilmeli...” ifadeleriyle bu konuya vurgu yapmışlardır.

ZYOGY’ler mesleğe hazırlanmada istihdam edilebilirlik becerilerinde, iş becerilerinde ve işe başvuru sürecinde güçlük yaşamaktadırlar. İstihdam edilebilirlik becerilerinde İ2 “...bazen bize kızıyorlar patronla istem dışı şeyler olabiliyor... özellikle müşterilerle etkileşim çok sıkıntılı olabiliyor...” ifadeleriyle bu bireylerin hiyerarşiye uygun ilişki kurmada güçlük yaşadıklarını, Ö5 “...bu çocuklara iş disiplini kazandırmak gerek, iş yerine uygun girip çıkmak...”, İ9 “...molaya taktığı zaman işinin başına dönmeyebiliyor...” sözleriyle iş disiplinine uymayabildiklerini belirtmişlerdir. Benzer şekilde İ6 “...sipariş almada çok ciddi sıkıntı yaşadık...” ve İ8 “...onu sevmiyorsa hiç muhatap olmaz, çatal dahi getirtemezsiniz...” söylemleriyle verilen talimatları yerine getirmediklerini, İ6 “...adaptasyon süreci normal bir insana göre uzun sürdüğünden müşterilerden tepki alıyoruz...” ve Ö5 “...kurumsal davranışları sergilemede zorlanıyorlar...” ifadeleriyle işe uyum sağlamada güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir.

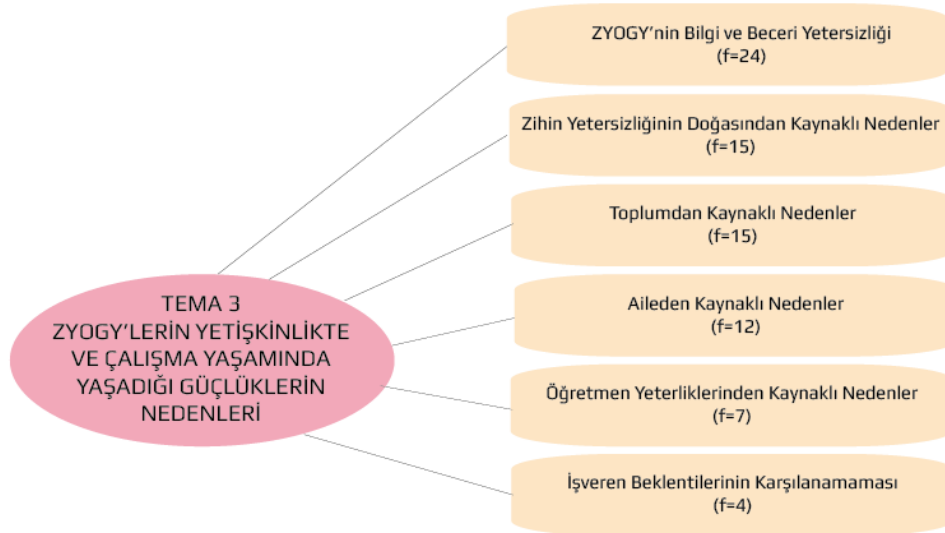
Bu bulgulara göre en fazla günlük yaşam becerilerinde güçlük yaşandığı söylenebilir. Günlük yaşamda en çok güçlük yaşanan konuların özbakım, sağlık, güvenlik ve tüketici becerilerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Özbakımda kişisel bakım ve

temizlik, sağlık becerilerinde cinsellik ve cinsel yaşam, güvenlik becerilerinde istismardan korunma, tüketici becerilerinde ise para yönetimi sıklıkla belirtilen konuları oluşturmuştur (Ek-9A).

Öz belirleme ve kişiler arası ilişkilerde en çok güçlük yaşanan konular iletişim ve sosyal beceriler ile kendini yönetmede yoğunlaşmaktadır (Ek-9A). Bulgulara göre bu bireylerin kendini ifade etmede, diğer kişilerle uygun iletişim kurmada zorlandıkları, davranış kontrolünde ve kendini yönetmede güçlükler yaşadıkları söylenebilir.

Mesleğe hazırlanma konusunda ise istihdam edilebilirlik becerilerinde güçlükler yaşandığı görülmektedir (Ek-9A). İşverenler ZYOGY'lerin meslekle ilgili iş becerilerinden ziyade işe uyum sağlama, iş disiplinine ve kurallarına uyma, hiyerarşiye uygun ilişki kurma gibi istihdam edilebilirlik becerilerinde zorlandıklarını ve bu konuda desteklenmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda ZYOGY'lere okul döneminde atölye derslerinde kazandırılan iş becerilerinin yanı sıra istihdam edilebilirlik becerilerinin kazandırıldığı eğitimler düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.

3.1.1.2.3. ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında yaşadığı güçlüklerin nedenleri

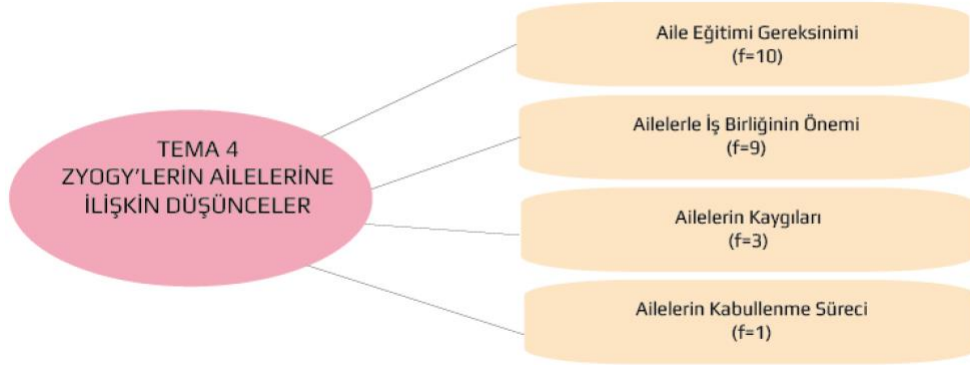
Şekil 3.3. Tema 3. ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında yaşadığı güçlüklerin nedenleri

Şekil 3.3'te görüldüğü gibi ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında güçlük yaşamasının nedenleri bireyin bilgi ve beceri yetersizliği, zihin yetersizliğinin doğasından kaynaklı, toplumdan kaynaklı, aileden kaynaklı ve öğretmen yeterliklerinden kaynaklı nedenler, işveren beklentilerinin karşılanamaması olmak üzere altı temada toplanmıştır. Şekil 3.3'e göre neredeyse tüm katılımcılar (f=24) ZYOGY'lerin yetişkin ve çalışma yaşamında güçlük yaşamasında bilgi ve beceri yetersizliğinin büyük rol oynadığını belirtmişlerdir. E6 “...Aslı eğitilebilir bir çocuk, öğretildiğinde görevini yerine getirebilir. Önemli olan arkasında olmak... yönlendirilmesi gerekiyor bu durumların bilgi eksikliğinden kaynakladığını fark ediyorum...” ve İ6 “...bilmediği açık hani bilgi eksikliği kesinlikle var. O yüzden güçlük yaşıyor...” ifadeleriyle güçlüklerin ZYOGY'nin bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklandığına işaret etmişlerdir.

Yetişkinlikte ve çalışma yaşamında güçlük yaşanmasının bir diğer nedeni olarak zihin yetersizliğinin doğasını E1 “...zekâsı daha iyi olsa yapabilirdi...” ve E5 “...doğuştan zihin engeli olduğu için böyle...” sözleriyle vurgulamışlardır. Öte yandan İ1 “...toplumdan çevremizden başka bir şeyden değil bizden kaynaklanıyor doğruyu söylemek gerekirse...” ifadesiyle toplumdan kaynaklı nedenlere, Ö3 ise “...bence en önemli şey aile çocuğunun engelli olduğunu kabul ettikten sonra bununla ilgili nasıl mücadele etmesi, nasıl bir yol izlemesi gerektiğinin farkında olması, eğitim ailede başlıyor...” ifadesiyle aileden kaynaklı nedenlere dikkat çekmiştir.

Şekil 3.3'ten görüleceği gibi ZYOGY'lerin yaşadığı güçlüklerin temel nedenlerinden biri yetişkinliğe ve çalışma yaşamına ilişkin bilgi ve beceri yetersizliği olarak belirtilmiştir. Bu bireylerin doğru ve yeterli bilgi ve beceriyi edinemedikleri için yetişkin yaşamına uyum sağlayamadıkları, yaşamın her alanında bir kişiye ya da desteğe bağımlı oldukları, oysa doğru ve yeterli destekler sunulsa bu bireylerin bağımsız yaşayabilecekleri dile getirilmiştir. Bu bulgular ışığında ZYOGY'lerin bağımsız yaşam hazırlanmalarında yetişkinliğe ve çalışma yaşamına ilişkin bilgi ve becerilerin kazandırılmasının bir gereksinim olduğu ifade edilebilir.

3.1.1.2.4. ZYOGY'lerin ailelerine ilişkin düşünceler

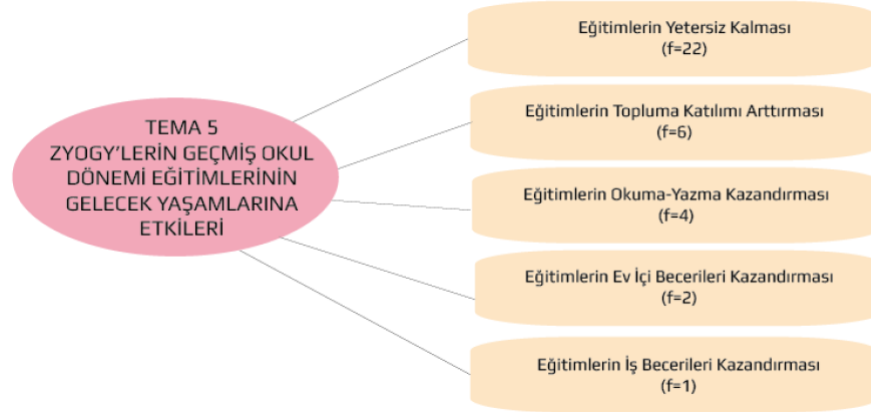
Şekil 3.4. Tema 4. ZYOGY'lerin ailelerine ilişkin düşünceler

Şekil 3.4'te ZYOGY'lerin ailelerine ilişkin düşüncelerde aile eğitim gereksiniminin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanında ailelerle iş birliği içinde çalışmanın çok önemli olduğu ve ailelerin kaygıları olduğu, kabul sürecinde zorlandıkları ifade edilmiştir. Katılımcılardan Ö6 “...eğitim zaten küçük yaşta başlamalı, hani aile bunu takip ederek fark etmesi gerekiyor, ailenin de eğitim alması çok önemli...”, Ö9 “...ben bu beceriyi çocuğuma nasıl vereceğim bunu öğrenmeleri gerekiyor...” ve İ8 “...önce aileleri geliştirmek gerekiyor, benim çocuğum yapamaz önyargı var ailelerde, ilk önce aileler desteklenmeli...” görüşleriyle aile eğitimi gereksinimini ortaya koymuştur.

Ailelerle iş birliği konusunda ise Ö5 “...yine okul ve ailenin iş birliği her aşamada olduğu gibi istihdam aşaması da dahil olmak üzere okulla aile iş birliği içinde olacak...” ve Ö6 “...iş biraz da okuldan sonra aileye düşüyor, ailenin de devam ettirmesi gerekiyor...” ifadelerini kullanmıştır.

Bu bulgulara göre katılımcıların çoğu aile eğitiminin ve ailelerle iş birliğinin önemine vurgu yapmıştır. Öğretmenler ve aileler ZYO çocuklarıyla ilgili aile eğitimlerine gereksinim olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre ailelerle iş birliğinin de temelini oluşturan, ailenin ve dolayısıyla ZYOGY'nin yaşam kalitesini arttıran aile eğitimlerine gereksinim duyulduğu ifade edilebilir.

3.1.1.2.5. ZYOGY'lerin geçmiş okul dönemi eğitimlerinin gelecek yaşamına etkileri

Şekil 3.5. Tema 5. ZYOGY'lerin geçmiş okul dönemi eğitimlerinin gelecek yaşamına etkileri

Şekil 3.5'e göre katılımcıların büyük çoğunluğu (f=22) ZYOGY'lerin okul döneminde almış oldukları eğitimin yetersiz olduğunu ifade ederken, eğitimlerin kazandırdığı şeylerin topluma katılım, okuma-yazma, ev içi beceriler ve iş becerileri gibi alanlarda olduğunu ve sınırlı olduğunu da ifade etmişlerdir (Ek-9A). Öğretmenlerden Ö1 “...alınan eğitim uygun değil hani günlük yaşam becerileri dersi olarak var... iş okulu da aynı şekilde devam ediyor ama bu günlük yaşam becerileri sıfırdan başlayıp performansla göre düzenli bir şekilde gitmiyor...”, Ö7 “...çok büyük ihtimalle eksik olarak öğrenmiş oluyorlar yani tüm günlük yaşam becerilerini edinmiyorlar... sosyal becerilere mesela çok çok az ders veya öğretim yapılıyor okullarda...” ifadeleriyle ve Ö2 “...bizde hani özel eğitimciler olarak bize dikte edilmeye çalışılan şey akademik çalışacaksınız... benim çocuğum gelmiş 18 yaşına kırmızıyı öğrenmesindense benim için kapının önünde arkadaşı kavga ederken ayırması daha önemli...” ifadeleriyle eğitimlerin yetersiz kaldığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Eğitimlerin olumlu etkilerine ilişkin olarak ZYOGY'lerin topluma katılımını arttırdığı konusunda İ4 “...en azından özgüvenli bir şekilde neyi nasıl yapabileceğini falan kattığını düşünüyorum...” şeklinde, Ö10 ise “...liseye giden öğrencilerim var orada mesela halk dansları kursuna devam ediyor, birkaç tanesi işe yerleşti...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Eğitimlerin okuma-yazma becerisi kazandırması konusunda ise E10 görüşünü “...en azından okuma yazmayı öğrendi...” şeklinde dile getirmiştir.

Bu bulgulardan da görüleceği gibi ZYOGY'lerin okul dönemi eğitimleri bu bireyleri yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlamada yetersiz kalmakta ve daha çok akademik becerilere odaklanmaktadır. Buna yönelik olarak okul döneminde günlük

yaşam ve sosyal becerilere daha fazla yer verilmesi, bu eğitimlerin okul sonrasında da devam etmesi gerektiği söylenebilir.

3.1.1.2.6. ZYOGY'lerin okul sonrası bağımsız yaşam eğitimi deneyimleri

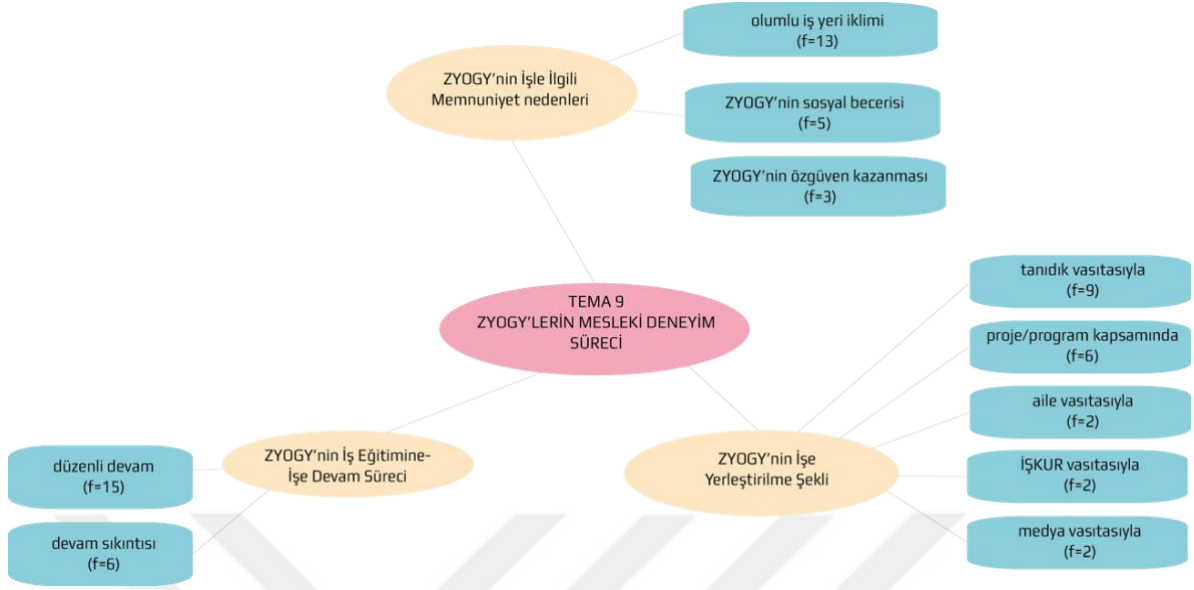
Şekil 3.6. Tema 6. ZYOGY'lerin okul sonrası bağımsız yaşam eğitimi deneyimleri

ZYOGY'lerin neredeyse tamamı örgün eğitimi tamamladıktan sonra okul sonrası dönemde herhangi bir eğitime katılmamıştır (Tablo 3.2). Şekil 3.6'da görüldüğü üzere okul sonrası bağımsız yaşam eğitimi deneyimi olduğunu belirten çok az sayıda katılımcı olduğu görülmektedir. Bu konuda görüş bildiren katılımcılara göre okul sonrası eğitime katılanların, katıldıkları eğitimin kapsamlı bir bağımsız yaşam eğitiminden ziyade, sadece iş becerilerinin öğretildiği mesleki eğitimler olduğunu ve katıldıkları bu eğitimlerden memnun kaldıklarını belirtmişlerdir.

Eğitimin içeriğine ilişkin olarak E2 “...orda sadece cilt ondan sonra paketlenme, sayfa saydırma, parçaları sayma işleri vardı...”, E5 “...işte el becerisi çiçek yapımı yani bazı objeleri yapma...” ve İ3 “...kafede çalıştığını biliyoruz orada mesleki eğitim almıştı...” ifadeleriyle eğitim içeriklerinin iş becerilerinden oluştuğu konusunda görüş bildirmişlerdir. Okul sonrasında verilen eğitimlerden memnuniyetlerini belirten katılımcılardan E2 “...oradan hiçbir memnun olmadığımız yönü olmadı açıkçası onu söyleyeyim... Bir hocamız vardı onunla da diyalogumuz olmuştu çok iyiydik yani çok rahattık...” şeklinde, E5 ise “...çok memnun kaldım yani çocuğum oraya severek gitti, köpekten kardan korkan çocuk valla böyle karlı günlerde bile gidiyordu...” şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Bu bulgular ZYOGY'lerin okul sonrasında düzenli bir bağımsız yaşam eğitimi almadığı, sınırlı düzeyde alınan çeşitli okul sonrası eğitimlerinin içeriğinin ise iş becerisi öğretimiyle sınırlı olduğunu göstermektedir. Buna göre bu bireylerin okul sonrasında kapsamlı bağımsız yaşam eğitimlerine gereksinim duydukları söylenebilir.

3.1.1.2.7. ZYOGY'lerin mesleki deneyim süreci

Şekil 3.7. Tema 7. ZYOGY'lerin mesleki deneyim süreci

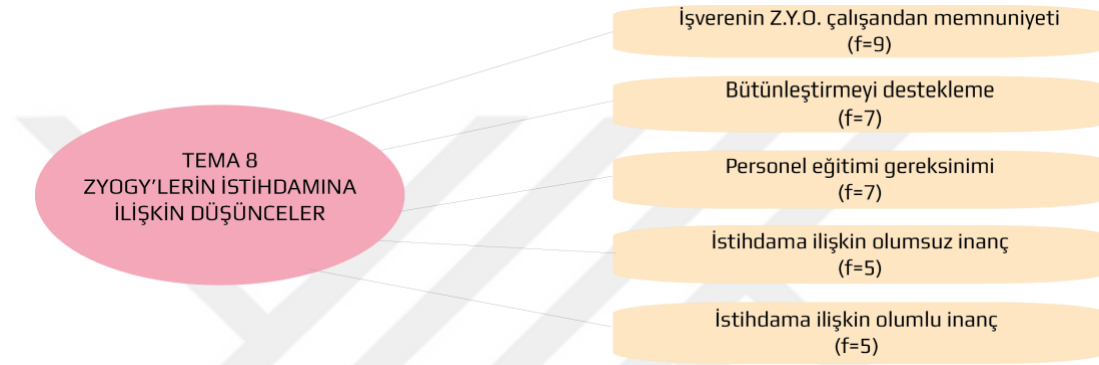
Şekil 3.7'e göre, ZYOGY'lerin mesleki deneyim süreci, bireylerin işe yerleştirilme şekli, işe-iş eğitimine devam süreci ve işle ilgili memnuniyetlerinin nedenleri olmak üzere üç alt temaya ayrılmıştır. Buna göre ZYOGY'lerin büyük çoğunluğu tanıdık vasıtasıyla işe yerleşmektedir. İşe ve iş eğitimine devam eden bireylerin 15'i düzenli devam ederken, altısı devam sıkıntısı yaşamaktadır.

Katılımcıların çoğu (f=13) ZYOGY'lerin iş ilgili memnuniyetlerinin olumlu iş yeri ikliminden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin E2 “...Nazım Bey sizden iyi olmasın çok muhterem bir insan. Bizim çocuklarla çok iyi diyalogu var, biz annesiyiz babasıyız biz artık üçüncü sıraya itildik Ahmet Bey birinci sırada Nazım Bey ikinci sırada...” şeklinde görüş bildirirken, İ4 “...iş yerinin kendi atmosferi buna artı sağlıyor ...iş yerinin huzurunu bozmayacak biraz daha böyle anlaşılabilecek insanları yani kapıdan her gireni gel çalış bize demiyoruz, iş yerinde böyle ona abi gibi davranabilecek dertlerini dinleyebilecek çok eski çalışanlarımız var...” şeklinde görüş bildirmiştir.

İ2 “...bizim tanıdığımız bizim sektörde bu işleri yapan arkadaşımıza rica ederek...” ifadesiyle, E4 “...bir arkadaş vasıtasıyla...” ifadesiyle bu bireylerin işe tanıdık aracılığıyla yerleştirildiğini belirtmişlerdir. İşe ya da iş eğitimine devam sürecine yönelik ise İ1 “...işe devamla ilgili hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz...” şeklinde düzenli devam ettiğini ifade ederken E8 “...hani çabuk sıkıldığından bugün işe gitmeyeceğim diyebiliyor yani...” ifadesiyle işe devam etmede sorun yaşadıklarını belirtmiştir.

Bu bulgulara göre ZYOGY'lerin bir işe genellikle tanıdık aracılığıyla yerleştiğini, işe devam sürecinde büyük sorun yaşamadıklarını ve bu bireylerin işle ilgili memnuniyetlerinin olumlu iş yeri ikliminden kaynakladığını söylemek mümkündür. Bu bulgulardan hareketle iş yerinde gerekli koşullar sağlandığında, olumlu bir iklim yaratıldığında bu bireylerin sürdürülebilir bir iş performansı sergileyebileceği düşünülebilir.

3.1.1.2.8. ZYOGY'lerin istihdamına ilişkin düşünceler

Şekil 3.8. Tema 8. ZYOGY'lerin istihdamına ilişkin düşünceler

Şekil 3.8'e göre ZYOGY'lerin istihdamına ilişkin düşünceler, işverenin çalışanlardan memnuniyeti, bütünleştirmenin desteklenmesi, personel eğitimi gereksinimi, ZYOGY'nin istihdamına ilişkin olumlu ve olumsuz inanç olmak üzere beş alt temada toplanmıştır. Katılımcılara göre işverenler ZYO çalışanlardan memnun olduklarını söyleyerek bütünleştirme uygulamalarını destekleyen görüşler bildirmiş, iş yerlerindeki personelin ZYOGY'lere ilişkin eğitim alması gerektiğini vurgulamışlardır. Öte yandan bazı katılımcılar bu bireylerin istihdam edilmesine ilişkin inancı olduğunu ifade ederken, bazıları inancı olmadığını belirtmiştir.

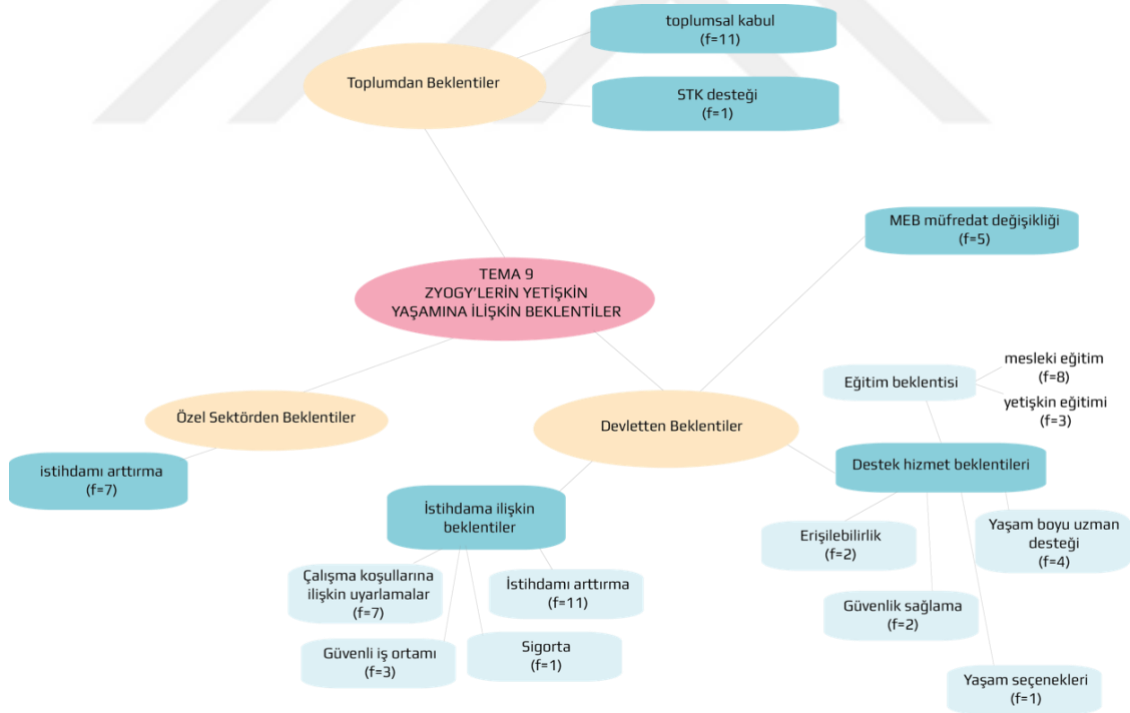
İşverenlerin ZYO çalışanlardan memnuniyetini İ1 “...diğer insanlardan zaten bir farkları yok hiçbir fark yok hatta fazlaları var. En önemlisi zaten kötülük düşünmüyorlar, ne dersek tamam diyorlar nasıl desem hiçbir şeye itiraz ettiklerini şu ana kadar görmedim çok memnunuz...” biçiminde ifade ederken, İ2 “...işlerine çok bağımlılar bir kere yani inanılmaz derecede bağımlılar yaptıkları işi seviyorlar sorumluluk alabiliyorlar, takdire şayan bir şey bu, bu çocuklar için...” şeklinde belirtmiştir.

ZYOGY'lerin istihdamının bütünleştirmeyi desteklediği İ7 “...normal personelimiz gibi kendisine iş veriyoruz beklentimiz olduğunu da kendisine belirtiyoruz,

ayrımcılık da yapmıyoruz...” sözleriyle, İ9 “...ama ne zaman bu insan diğer insanlardan farklı olmadığını hissettirdiğin an sorunlar çözülmeye başlıyor, iş hayatına da atılmaları gelişim sağlıyor ...yani aslında biz şeyi verdik normalleştirme...” sözleriyle ifade etmiştir. Bunun yanı sıra bu bireylerin istihdam sürecinde personel eğitiminin gerekli olduğunu Ö5 “...çocuğu iş yerine yerleştirdiniz iş yerindeki kişiler şey değil sonuçta onların bu alanla hiç alakası yok ...gidip yerleştirmeden önce iş yerindeki diğer bireylere bu konuda bilgi verilmeli ve olabilecek herhangi bir sıkıntıda işte kendileriyle iletişim kurulmalı...” ifadeleriyle vurgulamıştır.

Bu bulgular işverenlerin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin ZYOGY’lerin istihdama katılmasını desteklediğini, çalışanlardan memnun olduklarını öte yandan sürdürülebilir istihdam için iş yerindeki diğer personele eğitimler düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda ZYOGY’lerin çalışma yaşamını destekleyici eğitimlere gereksinim duyulduğu ifade edilebilir.

3.1.1.2.9. ZYOGY’lerin yetişkin yaşamına ilişkin beklentiler

Şekil 3.9. Tema 9. ZYOGY’lerin yetişkin yaşamına ilişkin beklentiler

ZYOGY’lerin yetişkin yaşamına ilişkin beklentiler Şekil 3.9’da toplumdan, devletten ve özel sektörden beklentiler olmak üzere üç alt temada toplanmıştır. Katılımcılar, özel sektörden ve devletten istihdamı arttırmaya yönelik çalışmalar

beklemektedir. İstihdama ilişkin devletten beklentiler arasında, çalışma koşullarına ilişkin uyarlamalar da vurgulanmaktadır. Bunun yanında MEB müfredat değişikliği, uzman desteği, destek hizmetler de devletten beklenen çalışmalar arasındadır. Ayrıca katılımcılar ZYOGY'lerin toplumsal kabulü konusunda beklentileri olduğunu ifade etmişlerdir.

Toplumdan beklentilere bakıldığında E6 “...ha dışarıdaki insanların bu yetersizlikleri çocuğa yansıtması var...” ifadesiyle ve İ2 “...zihin engelli çocuklar için söyleyeyim yani insanların bu bireylere nasıl yaklaşacağına dair bence Türkiye’de okullara ders koymalılar...” ifadesiyle ZYOB’lerin toplumsal olarak kabul görmesini istediklerini belirtmişlerdir. Devletten beklentilerde istihdama ilişkin olarak İ1 “...devlet isteyerek ya da zorla bu arkadaşlarımızı topluma kazandırmak zorunda ...Farklı iş sektörleri olabilir. Bence iş hayatına kazandırılmaları daha iyi olur...” görüşüyle ve İ5 “...devlet bence biraz daha teşvik verebilir işverenlere de kontenjanları belki arttırabilir, bu şekilde daha fazla istihdam verilmesi gerektiğine inanıyorum...” görüşüyle bu bireylerin istihdamının arttırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Destek hizmetlere ilişkin olarak ise mesleki eğitim beklentisinin öne çıktığı görülmektedir. Bu konuda Ö1 “...bireysel olarak gidip çocuk iş başvurusu yapamaz, okul hayatı boyunca iş okulunu bitirene kadar buna yönelik bir eğitim almıyor...” şeklinde ve Ö3 “...meslek eğitimlerini meslek elemanları veriyor yani bir marangoz atölyesinde marangoz öğretmeni çalışıyor şimdi marangoz öğretmenin bir özel eğitim eğitimi yok ya bu bir sıkıntı ve bu sıkıntının çözülmesi gerekiyor ...mesleki eğitim yapılmalı” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Bu bulgulara göre ZYOGY'lerin yetişkin yaşamına ilişkin beklentilerin toplumsal kabulü sağlayarak nitelikli okul sonrası eğitim ve uzman desteğiyle istihdama katılımın arttırılmasına odaklandığı ifade edilebilir. Bu beklentilerin karşılanması için ZYOGY'lere okul sonrasında mesleki eğitim, bağımsız yaşam eğitimi sunulması ve çalışma koşullarının uyarlanarak sürdürülebilir istihdamın arttırılması gerektiği söylenebilir.

3.1.1.2.10. İBYP'ye gereksinim duyulma nedenleri

Şekil 3.10. Tema 10. İBYP'ye Gereksinim duyulma nedenleri

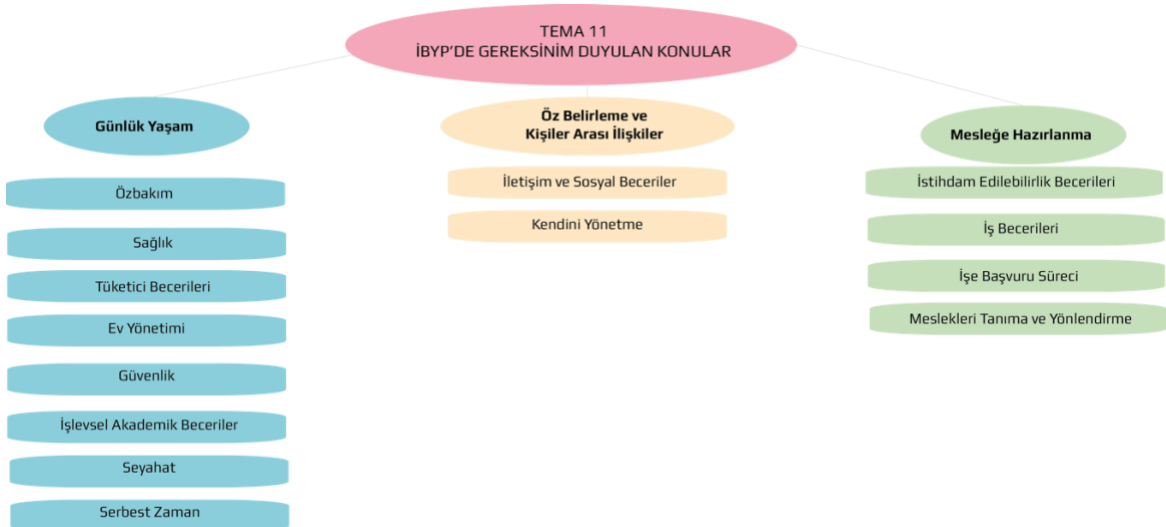
Görüşme yapılan tüm katılımcılar (f=30) ZYOGY'lerin yetişkin ve çalışma yaşamına hazırlanmada bağımsız yaşam becerilerini tasarlanacak bir eğitim programının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, böyle bir eğitim programına gereksinim duymalarının nedenlerini Şekil 3.10'da görüldüğü gibi bireylerin kendi yaşamını organize etmede, bağımsız yaşamada güçlük çekmeleri ve uzman bilgisi gerektiren nitelikli bir eğitim ihtiyacının olması olarak ifade etmişlerdir. Kendi yaşamını organize etmede güçlük yaşanması konusunda İ4 “...psikolojik ağırlıklı şeyler ve normal gündelik yaşam stresi stresle baş etme falan sorumlulukların ekseninde gelişen her şeyle ilgili bir eğitim olabilir... Bir otobüse bindiğinde bir restorana gittiğinde bir kuyruğa girdiğinde bir bankaya gittiğinde bir bayanla kapıdan geçeceği zaman ya da günlük hayatta nasıl davranılacağı ...günlük yaşamla ilgili ciddi eğitim verilmesi lazım...” şeklinde görüş bildirirken, Ö10 görüşünü “...neden gereklidir? Hani burada mesela tamam çocuk öğreniyor ama devam ettiremiyor genelleme yapamıyor, sürekli dışarıdan müdahale gerekiyor...” şeklinde dile getirmiştir.

Bağımsız yaşamada güçlükler konusunda İ1 “...şu anda ailesiyle beraber kalıyor ailesine bağımlı ki ilerleyen zamanlarda ne olacağı hiç belli olmaz bir yerden sonra tek başına yaşamak zorunda kalabilir. Bunun için çok önemli...” şeklinde, Ö5 “...okul sonrası yaşantı yani bağımsız yaşama katılacak bağımsız olacak ya okul yaşantısına belli sınırlar çizilmiş...ama direk bağımsız yaşamı içine katmak gerekiyor...” şeklinde, E8 ise “...kendi kendine yetebilmesi kimseye muhtaç olmadan yaşamını devam ettirebilmesi için bu tür eğitimlerin olması gerekiyor...” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Verilecek eğitimin nitelikli olması ve uzman bilgisi gerektirdiğine ilişkin İ6 görüşünü “...iş vereni arkadaşları onunla ilgilenmek zorunda değil hani onu eğitmek zorunda değil baktığımız zaman bunun profesyonel anlamda yapılması o eğitimin profesyonel olarak verilmesi gerekiyor...” şeklinde dile getirirken, Ö1 “...yani kaliteli iyi bir eğitim programı uygulayıcılarının da kesinlikle bir eğitimden geçmesi gerekiyor...” şeklinde, E9 ise “...bizim öğretemeyeceğimiz şeyleri belki daha güzel hani tabi bilgili insanlardan öğrenmek daha bir başka hani yani bizim sınırlı hani öğretebileceğimiz gösterebileceğimiz şeyler sınırlı belki hani eğitimle dışardan birisi söylediği zaman, öğretmen olduğu zaman daha iyi öğrenir...” şeklinde ifade etmiştir.

Bu bulgular ZYOGY’lerin belli bağımsız yaşam becerilerine sahip olsalar dahi bu becerileri kendi yaşamlarını organize etmede kullanamadıklarını, bir destek olmadan bağımsız yaşamadıklarını, bunlara ilişkin bazı bilgilerin evde ya da iş yerinde verilmesinin yeterli olmadığı, uzman bilgisi gerektirdiğini göstermektedir. Örneğin el yıkama becerisine sahip bir ZYOGY bir başkasının uyarması, yönlendirmesi olmadan ne zaman hangi bağlamda ellerini yıkaması gerektiğini bilememekte, günlük rutin davranışları alışkanlık haline getirerek kendi kendini yönetememektedir. Dolayısıyla ZYOGY’lere belli becerilerin öğretiminden öte sahip oldukları becerileri alışkanlığa çevirme, bağlama uygun ve bağımsız kullanımını desteklemek üzere onları yetişkin ve çalışma yaşamına hazırlayacak, bir uzman tarafından hazırlanan ve sunulan bir bağımsız yaşam eğitimi programına gereksinim duyulduğu görülmektedir.

3.1.1.2.11. İBYP’de gereksinim duyulan konular

Şekil 3.11. Tema 11. İBYP’de Gereksinim duyulan konular

Şekil 3.11’de İBYP’ye yer almasının gerekli olduğu düşünülen konular günlük yaşamda, öz belirleme ve kişiler arası ilişkilerde ve mesleğe hazırlanma olmak üzere üç ana başlık altında alt temalarıyla verilmiştir. Alt temalar içerisinde yer alan kodlar detaylı olarak Ek-9A’da verilmiştir. Şekil 3.11’e göre günlük yaşamda en çok gereksinim duyulan konular özbakım ($f_{top}=26$), sağlık (cinsellik) ($f_{top}=22$) ve tüketici becerileri ($f_{top}=19$) olarak ifade edilmiştir. Öz belirleme altında kendini yönetme ($f_{top}=52$) konusu öne çıkarken kişiler arası ilişkilerde iletişim ve sosyal beceriler ($f_{top}=38$) konusunda eğitime gereksinim duyulduğu belirtilmiştir. Mesleğe hazırlanma sürecinde ise en çok ifade edilen konu istihdam edilebilirlik becerileri ($f_{top}=29$) olmuştur.

Günlük yaşamda özbakıma ilişkin Ö8 “...özbakım kesinlikle yani özbakım becerilerini kazanmış olmalı...”, İ5 “...yoğun personelle çalışılan bir yerde personelin bakımı çok önemlidir...”, İ8 “...kendine bakması dışında bir sorumluluk beklemem...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Sağlık becerilerine ilişkin cinsellik konusu ön plana çıkmış ve bu konuda Ö1 “...bir karşı cinse yaklaşımı söz konusu. Yetişkin birey karşı cinse yaklaşacak ama nasıl, ne kadar sınırını koruması gerektiğini kendi kişisel alanını bilmiyor...”, İ9 “...çok büyük sıkıntı yaşadığımız işte bayanlara karşı anormal davranışlar, işte uygunsuz sitelere girilmesi... cinsel eğitim çok önemli bizim için...” ve İ5 “...hem engelli personel hem hamilelik durumu da ortaya çıkınca bizim ekstra özen göstermemiz gereken bir konu...” şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir.

Tüketici becerilerine ilişkin ise İ5 “...alışveriş eğitimi de çok önemli olabilir çünkü kendileri karar vermek durumunda kalıyorlar alışverişe çıktıklarında kıyas yapma durumunda kalıyorlar sayısal bilgilerin gelişmesi yönünde eğitimler iyi olabilir...”, E2 “...para hesabı en öncelikli şey para kullanmasını isterim...” ve Ö9 “...para birimi bilmek parasını yönetebilmek hani dışarı çıktığında para verilerek alışveriş yapacağı bu tarz becerileri dışarıdaki bağımsızlığı...” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Öz belirleme alanında kendini yönetme konusunda yapılması gerekenleri kendiliğinden düşünebilme konusunda E3 “...ben söylersem yapıyor o ayrı kendi düşünmüyor...”, İ6 “...onları hayata ve her mesleğe adapte edebilmenin tek yolu bence algısını geliştirmek...” ve Ö3 “...kişinin kendi otokontrolünü sağlama konusunda sıkıntı yaşıyoruz...” şeklinde görüş ifade etmişlerdir. Davranışını kontrol etmeye ilişkin E7 “...hemen parlayıveriyorlar mesela hayır oğlum hemen parlamana gerek yok bir iyice dinle anlamadın...” ve Ö2 “...davranış problemleri mesela bunlar ciddi problem olabilir...” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öz güven geliştirmeye ilişkin ise İ6

“...özgüven aşılanmalı bununla ilgili eğitimler verilmeli...” ve Ö5 “...bence özgüven geliştirme bunlara ağırlık verilmesi gerekiyor...” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Sorumluluk almaya ilişkin olarak İ3 “...çalışma ortamındaki sorumlulukları kabullenmesi gerekiyor, burayı benimseme yok. Hani bu işletme sonuçta bizim ben buradan ekmek parası kazanıyorsam bunun sorumluluğunu almam gerekiyor ama maalesef böyle olmuyor...” şeklinde, İ8 ise “...benim bir kriterim vardır o da bekar almam, evli olsun çoluğu çocuğu olsun sorumluluk sahibi olsun derim bunların eğitiminin gerekli olduğunu düşünüyorum...” şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir.

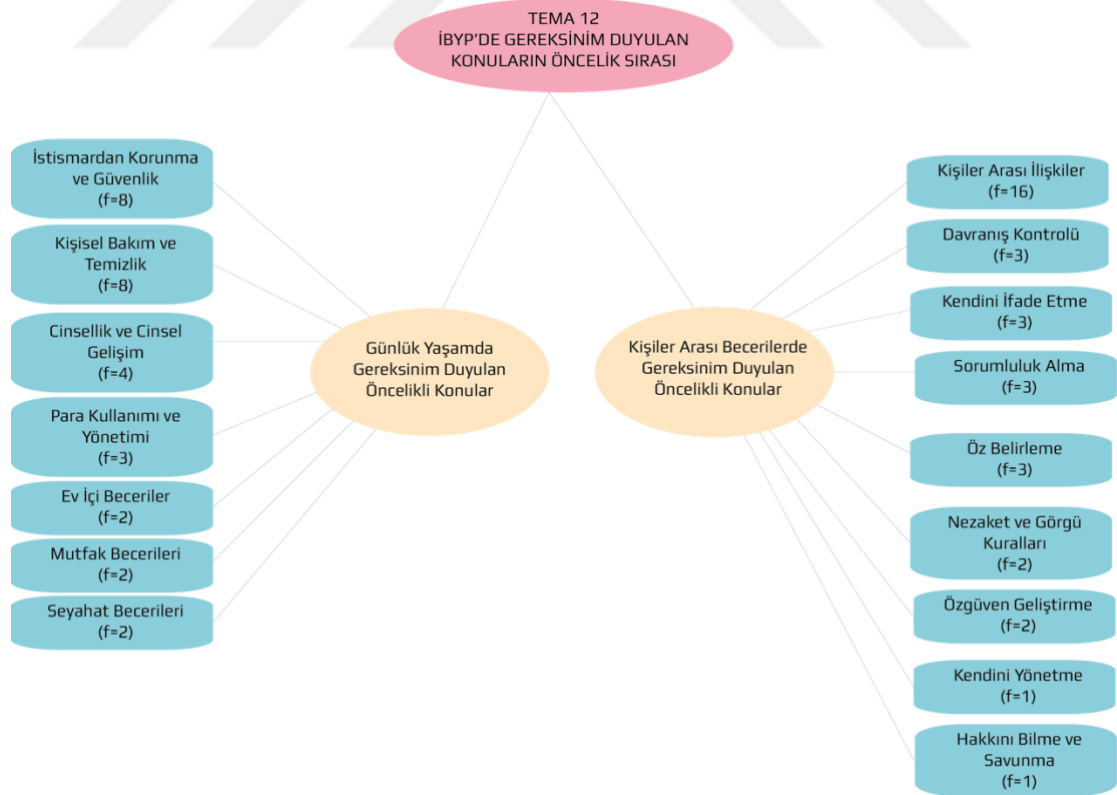
İletişim ve sosyal beceriler konusunda kişiler arası ilişkilere yönelik E1 “...toplum içine rahat girip çıkmasını isterim, naptıyorsun diyemiyor...”, İ4 “...işveren olarak beklediğim ne olur? Öncelikle arkadaşları ve çalıştığı iş yeriyle bir uyum halinde olması, gelen insanlarla sıcak temas kurması en azından çekinmeden sohbet etmesi hoş geldiniz diyebilmesi...”, İ5 “...diğer bireylerle iletişim bence kesinlikle eğitimin en başına gelmeli...” ve Ö8 “...kesinlikle bağlama uygun ortama uygun cevaplar ifadeler olmalı, sosyal bağımsızlığı olmalı. Çünkü artık biz mezun ediyoruz toplumla bir araya girsinler istiyoruz...” şeklinde görüş ifade etmişlerdir. Kendini ifade etme konusunda E2 “...derdini anlatamıyor herhangi bir yerde karnının acıktığını söyleyebilsin söylemez...”, E3 “...kendini ifade etme çok önemli eğer o olursa var ya ben dünyanın en mutlu insanı olurum...”, Ö1 “...çocuk kendini tanıtır tanıttı ailesini tanıtır işte çevresini tanıtır, hayır diyebilir mi? Bu çalışıyor mu yok ya yine yok hep sınırlı sürekli sınırlı kalıyor...” ve İ9 “...öncelikle bu çocukların kendilerini nasıl ifade etmeleri gerektiğini öğretmek gerekiyor...” biçiminde görüşlerini dile getirmişlerdir.

Mesleğe hazırlanmada katılımcıların tamamı istihdam edilebilirlik becerilerine vurgu yapmıştır (Ek-9A). İstihdam edilebilirlik başlığında iş disiplini ve iş yer kurallarına uyma konusunda İ3 “...mesela işe devamlılığı ve işe geç kalmama durumları... buradaki kurallara uyması gerektiği hani bunlar verilmeli...”, İ4 “...en baştaki beklentim uyum içerisinde çalışma saatlerine uygun olarak...” ve İ10 “...bireye baktığımız zaman ilk önce şirketin prosedürlerinde o kurallara uyabileceği bilgiye sahip mi gerçekten bu bilgiyi alabilecek seviyeye gelmiş mi önce bunlara bakıyoruz...” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Hiyerarşiye uygun ilişki kurma konusunda görüşlerini E6 “...patronu ile paylaşacağı ve paylaşmayacağı konular, saklayacağı konular çok önemli...”, Ö5 “...onun sorumlu olduğu kişiyi tanıma ve onun bir amir olduğunu hissetme bunlara sahip olmalılar...”, İ8 ise “...bizle çalışabilecek birisi olduğunda benim tek bir kriterim var

ben beş dakika konuşurum sadece, beni dinliyor mu ve dinlediklerine ne şekilde cevap veriyor?...” şeklinde ifade etmiştir. İşe uyum sağlama konusunda İ4 “...ilk baştaki beklentim uyum içerisinde çalışma...”, Ö3 “...işte canım istemiyor işe gitmiyorum gibi şeylerle karşılaştık, servisi kaçırdım beni almadı deyip işi bırakan öğrencilerimiz oldu...” ve İ10 “...işe uyum sağlayamama iş ortamı görmediğinden veya dışarıdaki ortamı daha çok iyi ve işle ilgili yaşamadığından dolayı böyle oluyorlar... eğitim alması lazım...” şeklinde düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Bu bulgular ZYOGY’lerin günlük yaşadığı konularla (Tema 2) doğrudan örtüşmektedir (Şekil 3.2). Başka bir ifadeyle ZYOGY’lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında günlük yaşadıkları ve desteğe gereksinim duydukları konuların büyük oranda aynı olduğu görülmüştür (Ek-9B). İBYP’nin tasarlanmasında dikkate alınan gereksinimlerin ZYOGY’lerin günlük yaşadığı konularla örtüşmesi, belirlenen gereksinimlerin gerçeği yansıttığını ve programın gerçekten gereksinimleri karşılayacak nitelikte olacağını göstermektedir.

3.1.1.2.12. İBYP’de gereksinim duyulan konuların öncelik sırası

Şekil 3.12. Tema 12. İBYP’de Gereksinim duyulan konuların öncelik sırası

Şekil 3.12'e göre katılımcılardan, gereksinim duyulan konuları öncelik sırasına dizmeleri istendiğinde, mesleki becerilere ilişkin herhangi bir görüş bildirilmezken, günlük yaşam konusunda istismardan korunma, güvenlik ve kişisel bakım ve temizlik konularının öncelikli olduğu, kişiler arası becerilerde ise kişiler arası ilişkilerin kurulabilmesinin en öncelikli konu olduğu ifade edilmiştir.

Günlük yaşamda desteğe gereksinim duyulan konuların önceliğine ilişkin E2 “...iyi niyetli kötü niyetli ayırt etmeleri en büyük öncelik...”, E8 “...kötü niyetli insanlara karşı kendini savunma...”, İ1 “...öncelik iyi ve kötüyü ayırt etme bana göre...”, Ö9 “...en birinci güvenlik davranış kontrolü dışarı çıktığında bağımsız olabilme” ifadeleriyle istismardan korunma ve güvenlik konusunu, İ2 “...şimdi önce hijyen koşulları temizlik sonra kılık kıyafet çünkü bunlar çok önemli...”, Ö7 “...özbakım becerileri bence ilk önce...”, İ5 “...yani kişisel bakım çok çok önemli...” ifadeleriyle kişisel bakım ve temizlik konusunu öncelik olarak belirtmişlerdir. Programda öncelik verilmesi beklenen diğer bir konu ise kişiler arası ilişkiler olmuştur. Buna yönelik olarak E7 “...önem sırasına konursa kişilerle ilişkileri birinci sırada...”, İ5 “...diğer bireylerle iletişim eğitimin en başında gelmeli...”, Ö10 “...ben önce iletişim diyorum...”, İ10 ise “...bu programda yer alması gereken bir kere... ilk önce toplum içinde görülmesi yani sosyal hayatta kendilerini görebilmeleri...” şeklinde önceliklerini dile getirmişlerdir.

Bu bulgular katılımcıların meslek becerilerinden çok günlük yaşam ve kişiler arası becerilere öncelik verdiğini göstermektedir. Günlük yaşamda güvenlik becerileri ve kişisel bakım öne çıkarken kişiler arası becerilerde diğer bireylerle uygun ilişkiler kurma, sosyal ve girişken olma gibi konular öne çıkmıştır. Bu durum bir işe yerleşirken ZYOGY’lerin mesleki donanımından önce, dışarıda bağımsız hareket edebilen, iyiye kötüyü ayırt edip kendini koruyabilen, kişisel bakımını yapabilen, insanlarla uygun iletişim kurabilen bireyler olması gerektiğini ortaya koymuştur. İBYP konularına karar verilirken konuların önceliği dikkate alınmıştır.

Gerçekleştirilen tüm görüşmeler incelendiğinde bulguların İBYP gibi bir okul sonrası eğitim programının gerekliliğini vurguladığı ifade edilebilir. Şekil 3.13’te ZYOGY’lerin okul sonrası bağımsız yaşamda yaşadığı güçlükler, İBYP’ye gereksinim duyma nedenleri, İBYP’nin gerekliliği ve İBYP içerisinde mutlaka yer alması beklenen konuları belirleyen, bir başka deyişle ilk araştırma sorusunu yanıtlayıcı bulgular üreten Tema 2-10-11-12 içerisinde vurgulayıcı alıntılar kelime bulutu kullanılarak

sunulmuştur. Kelime bulutu WordItOut programına Tema 2, Tema 10, Tema 11 ve Tema 12’den çekilen çeşitli alıntıların metin olarak atılmasıyla oluşturulmuştur.

Şekil 3.13. İBYP’nin gerekliliği ve gereksinim duyulan konulara ilişkin görüşme bulgularına genel bakış.

Şekil 3.13’te ZYOGY’lerin “okul sonrası” dönemde bir eğitime gereksinim duydukları, bu eğitimin (İBYP) içerisinde yer alması beklenen konuların kişisel bakım, güvenlik, kişiler arası ilişkiler, cinsellik, istihdam gibi konularda yoğunlaştığı ve eğitimin bir uzman tarafından verilmesinin beklendiği görülmektedir. Görüşme bulgularından elde edilen bu bilgiler ZYOGY’lerin davranışlarının gözlemlendiği kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgularla da desteklenmiştir.

3.1.2. Kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgular

Çalışmada Eskişehir’de iş eğitimine devam eden 10 ZYOGY’e, iş yerinde kaba değerlendirme formu uygulanmıştır. Bireyler 21-36 yaş aralığındadır (ort.=27), beşi kadın beşi erkektir, yine beşi üçüncü kademe, beşi birinci kademe mezunudur. Kaba değerlendirme formunda ortaya çıkan bulgular izleyen şekilde elde edilmiştir;

- Gereksinim olarak en sık ifade edilen maddelerden, görüşme bulgularıyla örtüşen maddelerin seçilmesine karar verilmiştir.
- Bu seçim sonucunda her konu başlığında en az yedi kez işaretlenen maddeler ortaya çıkmıştır. Bu bulgudan hareketle programa dahil edilmesi planlanan maddeler için en az yedi kez belirtilmiş olma yani ilgili konu alanında 10 ZYOGY’den yedisinde gözlenmesi dikkate alınmıştır.

- Ardından seçilen maddeler yer aldığı konu alanlarındaki toplam madde sayısına bölünerek o konu alanı içerisindeki seçilmiş madde sayısının yüzdesi hesaplanmıştır. Bu şekilde tasarlanacak programda ele alınmak üzere %70 ve üzeri işaretleme yapılan konu alanları belirlenmiştir.

Tablo 3.4'te seçilen konu alanı, alt alanı ve o alanda seçilen madde sayısı oranı verilmiştir.

Tablo 3.4. Kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgular

İşaretlenen Madde Sayısı / Konular	İhmal ve İstismardan Korunma (Güvenlik Becerileri)	Toplumsal Ortamlarda Gerekli Olan Güvenlik Becerileri (Güvenlik B.)	Sağlıklı Cinsel Gelişim (Sağlık Becerileri)	İlaç ve Sağlık Cihazı Kullanma (Sağlık Becerileri)	Kendini Yönetme (Öz Belirleme)	Hak ve Sorumluluklarını Bilme (Öz Belirleme)	İş Öncesi Beceriler (Mesleki Beceriler)	Tüketici Becerileri (Toplum Kaynaklarını Kullanma)	Giysi Bakımı (Ev içi Beceriler)	Ev içi Güvenlik Becerileri (Güvenlik)	Zamanı Yönetme (öz Belirleme)	Kendini İfade Etme (Kişiler Arası Beceriler)	İstihdam Edilebilirlik Becerileri (Mesleki Beceriler)	Özgüven Geliştirme (Öz Belirleme)	Halka Açık ve Kapalı Toplumsal Alanları Kullanma (Top. Kay. Kul.)	Kişisel Bakım ve Temizlik (Özbakım)	İş ve Meslek Becerileri (Mesleki Beceriler)	Sağlık Sorunları için Önlemler Alma (Sağlık Becerileri)
F_{top}	14	7	15	6	26	16	14	10	16	14	11	7	16	15	10	17	29	12
F_{işrt.}	14	7	15	6	26	16	14	10	15	13	10	6	13	12	8	13	22	9

F_{top}: Toplam Madde Sayısı F_{işrt.}: İşaretlenen Madde Sayısı

Tablo 3.4'te kaba değerlendirme formunda yer alan maddelerden gereksinim olarak belirtilen maddeleri kapsayan bulgular yer almaktadır. Tablo 3.4'e göre görüşme bulgularına benzer şekilde iş eğitimine devam eden, bir başka deyişle çalışma yaşamına hazırlanan ZYOGY'lerin bağımsız gerçekleştiremediği davranışlar ve bilgi eksikliği bulunan konular sağlık, güvenlik, öz belirleme, kişisel bakım, istihdam edilebilirlik, ev içi beceriler ve toplum kaynaklarını kullanma alanlarında gözlenmiştir. İBYB'de yer

alması planlanan konular görüşme bulguları ve kaba değerlendirme bulguları birbirini destekleyecek şekilde birlikte ele alınarak belirlenmiştir.

3.1.3. İBYP içeriğinde yer alan konular

ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanmada gereksinim duydukları konular belirlenirken üç aşamalı bir süreç izlenmiştir:

1. Görüşmelerden elde edilen bulguların incelenmesi
 2. Kaba değerlendirme formundan elde edilen bulguların incelenmesi
 3. Görüşmelerden ve kaba değerlendirme formundan elde edilen bulguların karşılaştırılarak program konularına karar verilmesi
1. *Görüşmelerden elde edilen bulguların incelenmesi:* Tema 2'de ZYOGY'lerin yetişkin-çalışma yaşamına hazırlanmada güçlük yaşadığı konularla Tema 11'de İBYP'de gereksinim duyulan konular büyük oranda örtüşmektedir. Bu durum, ZYOGY'lerin güçlük yaşadığı konularla ebeveynlerin, öğretmenlerin ve işverenlerin bu bireylere yönelik hazırlanan eğitim programında yer almasını istedikleri konuların aynı olduğunu göstermektedir (Ek-9B).
2. *Kaba değerlendirme formundan elde edilen bulguların incelenmesi:* Kaba değerlendirme formunda işaretlenen maddelerden Tablo 3.4'de verilen konuların programda yer alması planlanmıştır.
3. *Görüşmelerden ve kaba değerlendirme formundan elde edilen bulguların karşılaştırılarak program konularına karar verilmesi:* Son aşamada Ek-9B ve Tablo 3.4'de yer alan konular karşılaştırılarak ortak ana konu başlıkları belirlenmiş ve bu ana başlıkların alt başlıkları yine görüşmelerdeki alt tema ve kodlar ile kaba değerlendirme formunda ilgili konu başlığında yer alan maddelerden seçilerek konu elemesine gidilmiştir.

İlk olarak Ek-9B'de yer alan konulardan katılımcıların en öncelikli olarak belirttiği ve en sık ifade edilen konular elenerek bir konu seçimine gidilmiştir. Bu işlemten sonra kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgular seçilen konularla karşılaştırılmıştır. Bu aşamada kaba değerlendirme formundan elde edilen, görüşme bulgularını destekleyen bulgular bir araya getirilerek, programın konu çerçevesi çizilmiştir. İBYP ana başlıkları oluşturulduktan sonra görüşme yapılan her gruptan (ebeveyn, öğretmen, işveren) birer kişi olmak üzere toplam üç katılımcıya gidilerek konu başlıklarına ilişkin dönüt alınmıştır.

Ek-9B ve Tablo 3.4’de yer alan konular, yukarıda söz edilen üç aşamalı eleme sürecinden sonra son halini alarak programın içeriğine karar verilmiştir. Ek-9B ve Tablo 3.4 karşılaştırıldığında, görüşmelerden ve kaba değerlendirme formundan elde edilen bulgulara ortaya çıkan ortak ana konu başlıkları izleyen şekildedir;

- a) Kişiler arası beceriler
- b) Kendini yönetme
- c) Toplum kaynaklarını kullanma (Toplumsal alanlarda uyulacak kurallar ve nezaket kuralları)
- d) Güvenlik
- e) Kişisel bakım ve temizlik
- f) Sağlık ve cinsel eğitim
- g) İşlevsel akademik beceriler (ilgili içerikteki konulara ait)
- h) Çalışma yaşamına hazırlanma

Belirlenen konuların ilişkilendirilmesi ve modüllerin oluşturulmasında Tez İzleme Komitesi üyelerinin görüşlerine başvurulmuştur. Buna göre İBYP’nin birinci modülü “Kişisel Bakım ve Temizlik”, ikinci modülü kişiler arası beceriler, kendini yönetme, toplumsal alanlarda uyulacak kurallar, nezaket kuralları ve çalışma yaşamına hazırlanma konularını kapsayan “Toplumsal Yaşama Hazırlık”, üçüncü modülü ise sağlık, cinsel eğitim ve güvenlik konularını kapsayan “Sağlık ve Güvenlik” olmak üzere üç modül altında toplanmasına karar verilmiştir. Konularla ilişkili tabela, levha, işaret okuma gibi işlevsel akademik beceriler programın içerisine ilgili konuya gömülmüştür.

Tablo 3.5’te son halini alan İBYP içeriği, Şekil 3.13’te verilen program gereksinimi ve içeriklerini vurgulayan görüşme bulgularıyla büyük oranda örtüşecek şekilde tasarlanmıştır. Araştırmanın nitel aşamasının tamamlanmasının ardından görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen bulgular İBYP’nin gerekliliğini ve içeriğini belirlemiştir. Gereksinimlere dayalı tasarlanan İBYP’nin ZYOGY’lerin bilgi ve beceri gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığını incelemek üzere çalışmanın nicel aşamasına geçilmiş, program deney grubuna uygulanarak etkisi sınanmıştır.

Tablo 3.5. Gereksinimlere göre belirlenen İBYP içeriği

İBYP İÇERİĞİ
I.MODÜL: KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK
El-Tırnak Bakımı ve Temizliği
Yüz Bakımı ve Temizliği
Vücut Bakımı ve Temizliği
Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği
Saç Bakımı ve Temizliği
Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları
Tuvalet Kullanımı
Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni
II. MODÜL: TOPLUMSAL YAŞAMA HAZIRLIK
Kendini Yönetme
Kişiler Arası İlişkiler
Toplumsal Alanlarda Uyulacak Kurallar
İş Hayatına Hazırlık
III. MODÜL: SAĞLIK VE GÜVENLİK
Sağlık
Vücudunu Tanıma
İlaç Kullanımı
Sağlık Sorunları İçin Önlem Alma
Cinsel Eğitim
Cinsiyet ve Cinsellik
İlişkiler
İstismar ve Tacizden Korunma
Güvenlik
Yaya Trafik Kuralları
Trafik İşaretleri
Toplumsal Alanlarda Uyarı Levhaları
Tehlikeli Durumlarda Yardım İsteme
Temel İlk Yardım Kuralları

3.2. İBYP'nin Etkililiği

Daha öncede belirtildiği gibi programın etkisini sınamak üzere karma ANOVA'lar gerçekleştirilmiştir. Öncelikle analiz önkoşulları test edilmiştir. İzleyen başlıklarda sırasıyla karma ANOVA için ön analizlerin bulguları, tüm ölçümlerin betimsel bulguları, her bir modülün ayrı ayrı etkililiğine ilişkin bulgular ve tüm modüllerin birlikte etkisine ilişkin bulgular yer almaktadır.

3.2.1. Karma ANOVA önkoşullarını test etme

Karma ANOVA önkoşulları şu şekildedir; (1) Bağımlı değişkene ilişkin ölçümler normal dağılım gösterir. (2) Ölçümler, grupların ait oldukları evrende eşit varyansa sahiptir. (3) Ölçümler birbirinden bağımsızdır. Her bir önkoşul izleyen paragraflarda sırayla açıklanmıştır:

(1) Bağımlı değişkene ilişkin ölçümler normal dağılım gösterir: Normal dağılımı irdelerken tüm veri setlerine ilişkin basıklık çarpıklık değerleri, histogramlar ve Shapiro-Wilk testi sonuçları incelenmiştir. Öncelikle çarpıklık ve basıklık değerleri dikkate alınmıştır. George ve Mallery’e göre (2014) çarpıklık ve basıklık değerleri -1 ila +1 arasında ise “mükemmel”, -2 ila +2 arasında “kabul edilebilir” düzeydedir. Buna göre çalışmadaki veri setinde yalnızca üç değer -1’in altında olup “kabul edilebilir”, diğerleri ise “mükemmel” aralıktadır. Tablo 3.6’da ölçümlerin basıklık çarpıklık değerleri verilmiştir.

Tablo 3.6. *Tüm ölçümlerin basıklık çarpıklık değerleri*

Modüller	Modül1bilgiön		Modül1bilgison		Modül1beceriön		Modül1becerison		Modül2bilgiön		Modül2bilgison		Modül3bilgiön		Modül3bilgison	
Grup	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.	Çar.	Bas.
D	-0,01	-0,15	-0,66	-0,60	0,41	-0,99	-0,26	-1,78	0,81	-0,13	-0,28	-0,70	0,07	0,63	-0,12	-1,08
K	0,07	-0,99	0,25	0,63	0,73	-0,79	0,60	-1,14	0,57	-0,96	0,75	0,73	0,82	0,89	0,45	-0,79

Tablo 3.6’a göre tüm gruplarda Shapiro-Wilk testi için p değerleri ise 0,61-0,79 arasında değişmektedir ve hepsi 0.05’ten büyüktür. Bir başka deyişle normallikten anlamlı bir sapma yaşanmamıştır. Ayrıca histogramlar incelendiğinde verilerin diğer normallik değerleri ile paralel olduğu görülmüştür. Basıklık ve çarpıklık katsayıları, histogramlar ve Shapiro-Wilk sonuçları doğrultusunda deney ve kontrol gruplarına ait verilerin tüm ölçümlerde normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

(2) Ölçümler, grupların ait oldukları evrende eşit varyansa sahiptir: Deney ve kontrol grubunun her bir grup ve her bilgi testi için eşit varyansa sahip olduğunu görmek için tüm ölçümlerde Levene Testi sonuçları irdelenmiştir. Bilgi testlerinin Levene testi anlamlılık düzeyleri sırasıyla şöyledir; modül 1 bilgi ön-test $F_{(1,28)}=0.511$; $p=0.481$, modül 1 beceri ön-test $F_{(1,28)}=0.380$; $p=0.542$, modül 2 ön-test $F_{(1,28)}=0.48$; $p=0.828$, modül 3 ön-test $F_{(1,28)}=0.195$; $p=0.662$, modül 1 bilgi son-test $F_{(1,28)}=0.619$; $p=0.438$, modül 1 beceri son-test $F_{(1,28)}=0.874$; $p=0.358$, modül 2 son-test $F_{(1,28)}=0.074$; $p=0.788$, modül 3 son-test $F_{(1,28)}=0.339$; $p=0.565$ ’dir. Levene testi sonuçlarının anlamlı olmaması her test grubunun varyans eşleşliği önkoşulunu sağladığını göstermektedir ($p>.05$).

(3) Deney ve kontrol gruplarında gerçekleştirilen ölçümler için veri sağlayan katılımcılar birbirinden bağımsız gruplardır.

3.2.2. Betimsel bulgular

Araştırmanın nicel aşamasındaki tüm ölçümlerin betimsel istatistikleri Tablo 3.7 ve Tablo 3.8’de özetlenmiştir. Tablo 3.7’de tüm modüllerin bilgi testlerinden, Tablo 3.8’de ise birinci modülün beceri kontrol listesinden elde edilen betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 3.7. İBYP Bilgi testleri gruplara göre betimsel istatistikleri

Modül Grup		Modül 1		Modül 2		Modül 3		N
		$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	
DENEY	Ön-test	39.00	10.74	36.00	15.14	36.67	13.18	15
	Son-test	79.00	14.04	83.67	12.02	87.00	9.80	
	Fark	40.00	7.07	47.67	10.33	50.33	8.96	
KONTROL	Ön-test	40.00	11.95	38.00	15.10	30.67	14.50	15
	Son-test	36.67	12.77	33.33	14.10	30.00	11.50	
	Fark	-3.33	12.78	-4.67	11.72	-0.67	12.80	

$\bar{x}$: Ortalama SS: Standart Sapma

Tablo 3.7’de yer alan bilgi testleri ön-test, son-test ve fark puan ortalamaları incelendiğinde tüm modüllerin tüm gruplarında ön-test puan ortalamalarının birbirine yakın, son-test puan ortalamalarının ise deney gruplarında ön-test puan ortalamalarından yüksek, kontrol gruplarında ise benzer düzeyde olduğu görülmektedir. Erişi puanı ortalamaları ifade edilen bu yüksekliği ortaya koymaktadır. Bu bulgular tüm modüllerde son-test puanlarında deney grubunun kontrol grubuna yüksek olduğunu göstermektedir. Deney ve kontrol grupları arası fark puanlarının en yüksek (deney 50,33, kontrol -0.67) olduğu modül üçüncü modüldür. Ayrıca deney grubunda en düşük ön-test puan ortalaması ikinci modülde (36), en yüksek son-test puan ortalaması (87) ise üçüncü modüldedir.

Tablo 3.8. İBYP I.Modül beceri kontrol listesi gruplara göre betimsel istatistikleri

Modül Grup		Modül 1 Beceri Kontrol Listesi		N
		$\bar{x}$	SS	
DENEY	Ön-test	83.60	26.72	15
	Son-test	143.20	18.94	
	Fark	59.60	13.52	
KONTROL	Ön-test	78.80	30.04	15
	Son-test	77.80	23.06	
	Fark	-1.00	8.64	

$\bar{x}$: Ortalama SS: Standart Sapma

Birinci modüle ait beceri kontrol listesinden alınabilecek en yüksek puan 188, en düşük puan ise 0'dır. Tablo 3.8'deki ön-test, son-test ve fark puan ortalamaları incelendiğinde deney ve kontrol gruplarında ön-test puan ortalamalarının birbirine yakın, son-test puan ortalamalarının ise deney gruplarında ön-test puan ortalamalarından yüksek, kontrol gruplarında ise benzer düzeyde olduğu görülmektedir. Erişi puanı ortalamaları ifade edilen bu yüksekliği ortaya koymaktadır. Bu bulgular birinci modülde beceri kontrol listesi son-test puanlarının deney grubunda kontrol grubundan yüksek olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Her modülün ayrı ayrı etkililiğine ilişkin bulgular

Her modülü kendi içinde gruplar (deney-kontrol) arası ve grup içi değerlendirmek üzere ön-test son-test puan ortalamalarını karşılaştırmak için tüm ölçümlere ayrı ayrı toplam dört adet iki faktörlü (2x2) karma ANOVA yapılmıştır. Dört farklı test yapıldığı için Bonferroni ile p değeri 0.05'ten .0125'e düşmüştür ($0.05/4=0.0125$).

2x2 karma ANOVA analizinde yer alan iki faktör (değişken) izleyen şekildedir;

- Faktör 1: Bağımsız Gruplar; Deney x Kontrol
- Faktör 2: Yinelenen Ölçümler; Ön-test x Son-test

Küresellik önkoşulu Mauchly Küresellik testi ile sınanmıştır. W değerinin anlamlılık düzeyinin tüm ölçümler için .00 olması ($p<.05$), modüllerdeki ön-test ve son-test puan ortalamalarının değişiminin gruptan gruba farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Buna göre tüm modüllerin ANOVA sonuçları değerlendirilirken grup içi tablosunda Greenhouse-Geisser düzeltmesi dikkate alınmıştır (Huck, 2009). Etki büyüklüğü (eta squared/partial eta squared) aralığı Huck (2009)'a göre .01 küçük, .06 orta ve .14 yüksek etki şeklindedir. İzleyen başlıklarda her modülün 2x2 karma ANOVA sonuçları yer almaktadır.

3.2.3.1. Kişisel bakım ve temizlik modülünün etkililiği

Birinci modülde katılımcıların hem bilgi hem de beceri düzeylerindeki değişimler incelenmiştir. Buna göre deney ve kontrol gruplarının bilgi testlerinde ön-test son-test puanlarının nasıl farklılaştığı Tablo 3.9'da, I.Modül beceri kontrol listesinde ön-test son-test puanlarının nasıl farklılaştığı ise Tablo 3.10'da yer almaktadır. Tablolar "Grup-içi" ve "Gruplar arası" olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde grup içindeki ön-test son-test puan ortalamasının karşılaştırılmasına ve grubun faktörle etkileşimine, ikinci

bölüm deney ve kontrol grubu arasındaki ön-test son-test puan ortalamasının karşılaştırılmasına ilişkin bulguları ifade etmektedir.

Tablo 3.9. *Kişisel bakım ve temizlik modülü bilgi testi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması*

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	ηp^2	İstatistiksel Güç
Grup-İçi							
Ön-test-son-test	5041,667	1	5041,667	94,637	0,000	0,77	1,000
Ön-test-son-test * Grup	7041,667	1	7041,667	132,179	0,000	0,83	1,000
Hata (Ön-test-son-test)	1491,667	28	53,274				
Gruplar arası							
Grup	6406,667	1	6406,667	25,048	0,000	0,47	0,998
Hata	7161,667	28	255,774				

KT: Kareler toplamı, Sd: Serbestlik derecesi, KO: Kareler ortalaması, F: Test istatistiği, p: Anlamlılık düzeyi, ηp^2 : Etki büyüklüğü

Tablo 3.9’da özetlenen bulgulara göre katılımcılar bütüncül olarak incelendiğinde ön ve son-test farkının anlamlı olduğu ($F_{1,28}=94.637$; $p<0.001$; $\eta p^2=0.77$); deney ve kontrol grupları arasında da yüksek etki büyüklüğüne sahip anlamlı bir fark yaşandığı görülmektedir ($F_{1,28}=25.048$; $p<0.001$; $\eta p^2=0.47$). Ön-testten son-teste yaşanan bu değişimin deney ve kontrol grubu arasında benzer bir örüntü sergileyip sergilemediğini irdelemeye yarayan etkileşim etkisi de oldukça anlamlıdır ($F_{1,28}=132.179$; $p<0.001$; $\eta p^2=0.83$). Bu etkileşimi irdelemek için basit temel etki analizi (t testi) gerçekleştirildiğinde deney grubunda ön-testten son-teste yaşanan yükselişin oldukça anlamlı olduğu ($t_{14}=-21.909$; $p<0.001$), ancak kontrol grubunda ön-test ile son-test arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($t_{14}=1.011$; $p>0.001$). Bir başka deyişle Kişisel Bakım ve Temizlik modülünde bilgi düzeyinde bütüncül olarak grupta bir gelişme yaşanmamakta; yalnızca deney grubunda anlamlı bir gelişme yaşanmaktadır. Bu bulgular ışığında birinci modülde deney grubu ile kontrol grubu arasındaki farkın anlamlı olduğu ve modülün ZYOGY’lerin bilgi düzeylerini geliştirmede etkili olduğu ifade edilebilir.

Tablo 3.10. *Kişisel bakım ve temizlik modülü beceri kontrol listesi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması*

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2	İstatistiksel Güç
Grup-İçi							
Ön-test-son-test	12877,350	1	12877,350	200,03	0,000	0,88	1,000
Ön-test-son-test * Grup	13771,350	1	13771,350	213,888	0,000	0,88	1,000
Hata (Ön-test-son-test)	1802,800	28	64,386				
Gruplar arası							
Grup	18480,150	1	18480,150	15,542	0,000	0,36	0,967
Hata	33294,000	28	1189,071				

KT: Kareler toplamı, Sd: Serbestlik derecesi, KO: Kareler ortalaması, F: Test istatistiği, p: Anlamlılık düzeyi, η^2 : Etki büyüklüğü

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi ön-test ve son-test farkı anlamlıdır ($F_{1,28}=200.03$; $p<0.001$; $\eta^2=0.88$); ve deney ile kontrol grupları arasında da yüksek etki büyüklüğüne sahip anlamlı bir fark yaşanmıştır ($F_{1,28}=15.542$; $p<0.001$; $\eta^2=0.36$). Ön-testten son-teste yaşanan değişimin deney ve kontrol grubu arasındaki etkileşim etkisi anlamlı olsa da ($F_{1,28}=213.888$; $p<0.001$; $\eta^2=0.88$) bu etkileşim irdelendiğinde (t testi) deney grubunda ön-testten son-teste yaşanan yükselişin oldukça anlamlı olduğu ($t_{14}=-17.071$; $p<0.001$), ancak kontrol grubunda ön-test ile son-test arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($t_{14}=0.448$; $p>0.001$). Dolayısıyla Kişisel Bakım ve Temizlik modülünde beceri düzeyinde yaşanan değişimin yalnızca deney grubunda anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgular ışığında birinci modülde deney grubunun puan ortalamalarının kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak modülün kişisel bakım ve temizliğe ilişkin bilgi düzeyini geliştirmede etkili olduğu ifade edilebilir.

3.2.3.2. Toplumsal yaşama hazırlık modülünün etkililiği

İkinci modülde katılımcıların toplumsal yaşama hazırlık konusuna yönelik bilgi düzeylerinde değişimler incelenmiştir. Buna göre Toplumsal Yaşama Hazırlık modülünde deney ve kontrol gruplarının bilgi testi ön-test son-test puan ortalamalarının nasıl farklılaştığına ilişkin bulgular Tablo 3.11’de yer almaktadır.

Tablo 3.11. *Toplumsal yaşama hazırlık modülü bilgi testi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması*

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2	İstatistiksel Güç
Grup-İçi							
Ön-test-son-test	6933,750	1	6933,750	113,646	0,000	0,80	1,000
Ön-test-son-test * Grup	10270,417	1	10270,417	168,335	0,000	0,86	1,000
Hata (Ön-test-son-test)	1708,333	28	61,012				
Gruplar arası							
Grup	8760,417	1	8760,417	25,825	0,000	0,48	0,998
Hata	7161,667	28	255,774				

KT: Kareler toplamı, Sd: Serbestlik derecesi, KO: Kareler ortalaması, F: Test istatistiği, p: Anlamlılık düzeyi, η^2 : Etki büyüklüğü

Tablo 3.11'e göre tüm ölçümlerde ön-test ve son-test farkının anlamlı olduğu ($F_{1,28}=113.646$; $p<0.001$; $\eta^2=0.80$), deney ve kontrol grupları arasında da yüksek etki büyüklüğüne sahip anlamlı bir fark yaşandığı görülmektedir ($F_{1,28}=25.825$; $p<0.001$; $\eta^2=0.48$). Deney ve kontrol grubu arasında ön-testten son-teste yaşanan değişimin benzer olup olmadığını inceleyen etkileşim etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{1,28}=168.335$; $p<0.001$; $\eta^2=0.86$). Bu etkileşim irdelendiğinde ise deney grubunda ön-testten son-teste yaşanan farkın oldukça anlamlı olduğu ($t_{14}=-17.875$; $p<0.001$), ancak kontrol grubunda anlamlı olmadığı görülmektedir ($t_{14}=1.542$; $p>0.001$). Buna göre Toplumsal Yaşama Hazırlık modülünde yaşanan değişimin yalnızca deney grubunda anlamlı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla ikinci modülde deney grubuyla kontrol grubu arasındaki fark anlamlıdır. Bu modülün ZYOGY'lerin bilgi düzeylerini geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

3.2.3.3. Sağlık ve güvenlik modülünün etkililiği

Üçüncü modülde katılımcıların bilgi düzeyindeki değişimler diğer modüllerdekine benzer şekilde incelenmiştir. Tablo 3.12'de özetlenen bulgulara göre tüm ölçümlerde ön-test ve son-test farkının anlamlı olduğu ($F_{1,28}=151.617$; $p<0.001$; $\eta^2=0.84$); deney ve kontrol grupları arasında da yüksek etki büyüklüğüne sahip anlamlı bir fark yaşandığı görülmektedir ($F_{1,28}=60.765$; $p<0.001$; $\eta^2=0.69$). Ön-testten son-teste yaşanan bu değişimin deney ve kontrol grubu arasındaki etkileşim etkisi de anlamlıdır ($F_{1,28}=159.866$; $p<0.001$; $\eta^2=0.85$). Bu etkileşim t testi ile irdelendiğinde ön-testten son-teste yaşanan farkın deney grubunda oldukça anlamlı olduğu ($t_{14}=-21.763$; $p<0.001$), ancak kontrol grubunda anlamlı olmadığı görülmektedir ($t_{14}=0.202$; $p>0.001$).

Tablo 3.12. Sağlık ve güvenlik modülü bilgi testi ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2	İstatistiksel Güç
Grup-İçi							
Ön-test-son-test	9250,417	1	9250,417	151,617	0,000	0,84	1,000
Ön-test-son-test * Grup	9753,750	1	9753,750	159,866	0,000	0,85	1,000
Hata (Ön-test-son-test)	1708,333	28	61,012				
Gruplar arası							
Grup	14883,750	1	14883,750	60,765	0,000	0,69	1,000
Hata	6858,333	28	244,940				

KT: Kareler toplamı, Sd: Serbestlik derecesi, KO: Kareler ortalaması, F: Test istatistiği, p: Anlamlılık düzeyi, η^2 : Etki büyüklüğü

Başka bir ifadeyle Sağlık ve Güvenlik modülünde yaşanan değişim yalnızca deney grubunda anlamlı bir gelişmeye neden olmuş, kontrol grubunda bir gelişme yaratmamıştır. Bu doğrultuda üçüncü modülün ZYPGY'lerin sağlık ve güvenlik konusundaki bilgi düzeylerini geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

3.2.3.4. İBYP'nin etkililiği (tüm modüllerin birlikte etkisi)

İBYP'yi bir paket olarak ele almak, tüm modüllerin birlikte etkisini incelemek ve modüller arası etkileşimi görmek adına son analiz olarak iki faktörlü 2x3 karma ANOVA yapılmıştır. Bu aşamada birinci modülün beceri düzeyine ilişkin ölçümler analiz dışı bırakılmış yalnızca her modül için uygulanan bilgi ön-test ve son-test puanlarının deney ve kontrol grubuna göre nasıl farklılaştığını görmek için, ön-test son-test fark puanları üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada her modül için bilgi testleri ön-test ve son-test olarak ayrı ayrı uygulandığı ve üç farklı modül olduğu için, üç ön-test üç son-test puanı yer almaktadır. Bu puanı tek düzeye indirmek için deney ve kontrol gruplarında her bir modülün bilgi ön-testi ve son-testi arasında fark, bir başka deyişle erişim puanı (gained score) hesaplanmıştır. Analizde faktör bağımsız değişken anlamına gelir. Birinci faktör modül türü (modül 1, modül 2, modül 3), ikinci faktör ise grup türüdür (deney-kontrol). Bağımlı değişken ise her modül için bulunan bu erişim puanıdır. Analiz deseni 2x3 karma ANOVA izleyen şekilde özetlenebilir:

Bağımlı değişken: Bilgi testlerindeki ön-test-son-test erişim puanı

1. Bağımsız değişken / Faktör 1: Grup (Deney x Kontrol)

2. Bağımsız değişken / Faktör 2: Modül türü (Modül 1-2-3)

Burada iki bağımsız değişken ANOVA'yı iki faktörlü yapmıştır. Grup adlı birinci bağımsız değişkenin düzey sayısı ikidir: Deney ve kontrol. Modül türü adlı ikinci bağımsız değişkenin düzey sayısı ise üçtür: Modül 1, modül 2, modül 3. Buna göre analiz 2x3 karma ANOVA şeklinde yapılmıştır.

Küresellik önkoşulu Mauchly Küresellik testiyle sınanmıştır. W değerinin anlamlılık düzeyinin 0.584 olması küresellik önkoşulunun sağlandığını ($p > .05$), modüller arasındaki performans değişiminin gruptan gruba farklılık göstermediğini ifade etmektedir. Tablo 3.13'de tüm modüllerin gruba göre ön-test son-test puan ortalamalarının karşılaştırılması ve modül türünün gruba göre değişimine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 3.13. Tüm modüllerin bilgi testleri ön-test ve son-test puan ortalamalarının gruba göre karşılaştırılması

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2	İstatistiksel Güç
Grup-İçi							
Modül	633,889	2	316,944	2,888	0,064	0,09	0,543
Modül * Grup	353,889	2	176,944	1,612	0,209	0,05	0,327
Hata (Ön-test-son-test)	6145,556	56	109,742				
Gruplar arası							
Grup	53777,778	1	53777,778	410,169	0,001	0,94	1,000
Hata	3671,111	28	131,111				

KT: Kareler toplamı, Sd: Serbestlik derecesi, KO: Kareler ortalaması, F: Test istatistiği, p: Anlamlılık düzeyi, η^2 : Etki büyüklüğü

Tablo 3.13'de özetlenen bulgular incelendiğinde ön-test ve son-test puanları arasındaki erişim oranlarının modülden modüle değişmediği görülmektedir ($F_{(2, 56)}=2.888$, $p > 0.05$). Yani katılımcıların performansları modüller arasında benzerlik göstermektedir. Dahası gruplar arasındaki farklar da modülden modüle değişmemektedir ($F_{(2, 56)}=1,612$, $p > 0.05$). Öte yandan İBYP'ye katılan ve katılmayan grupların erişim puanları arasında modülden bağımsız olarak oldukça anlamlı bir fark olduğu ve etki büyüklüğünün de yüksek olduğu göze çarpmaktadır ($F_{(1, 28)}=410,169$; $p < .05$; $\eta^2=0.94$). Tüm bu bulgular ışığında İBYP'nin her modülünde deney grubu ortalama puanlarının kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve programın bütüncül olarak oldukça etkili olduğu söylenebilir. Deneysel etkisi sınanan İBYP'nin sosyal açıdan geçerliğini belirlemek üzere yapılan çalışmalar ve sonuçları izleyen başlıkta sunulmuştur.

3.3. İBYP'nin Sosyal Geçerliği

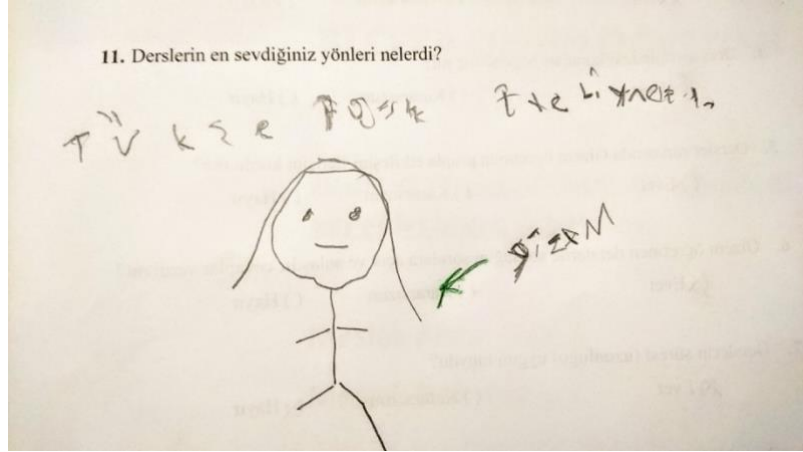
Araştırmanın uygulama aşaması tamamlandıktan sonra iki boyutlu sosyal geçerlik çalışması yürütülmüştür. Sosyal geçerlik çalışmasının ilk boyutunu programa katılan deney grubunun görüşleri, ikinci boyutunu ise deney grubunun ebeveynleri, eğitmeni, personelin görüşleri oluşturmuştur.

3.3.1. Deney grubu katılımcılarının programa ilişkin görüşleri

Deney grubuna *evet, *kararsızım ve *hayır yanıtlarının bulunduğu üçlü likert tipi sekiz kapalı uçlu ve dört açık uçlu sorunun bulunduğu sosyal geçerlik formu uygulanmıştır. Kapalı uçlu sorularda deney grubuna eğitimin içeriğini, sunum şeklini, anlatıcının anlatım biçimini, iletişimini beğenip beğenmedikleri sorulmuştur. Bu sorulara tüm katılımcılar “evet” yanıtını vererek beğendiklerini ifade etmişlerdir.

Açık uçlu sorularda ise eğitimdeki konulardan en çok hangilerini beğendikleri, yeni bir eğitimde hangi konuları dinlemek isteyecekleri, sunulan eğitimin en sevdikleri ve sevmedikleri yönleri sorulmuştur. Deney grubu katılımcılarının en çok beğendikleri konular sırasıyla şu şekildedir; (1) Kişisel bakım ve temizlik, (2) cinsel eğitim, (3) kişiler arası ilişkiler, (4) toplumsal kurallar, (5) güvenlik.

Katılımcılar eğitimin en sevdikleri yönlerini belirtirken eğitim süreci ile anlatıcının sunum şekline ve etkileşimine vurgu yapmışlardır. Eğitim sürecine yönelik bazı katılımcıların ifadeleri izleyen şekildedir; “...dersler keşke bitmeseydi...”, “...video ve resimler harikaydı...”, “Dersler çok eğlenceliydi, yine olsun...”, “Hepsini çok sevdim...”, “...videolar süperdi”, “Derslerin en sevdiğim yönleri resimli ve videolu olması...”, “Arkadaşlarım ve Gizem hocamızla güzel bir sosyalleşmek ve fikir alışverişi yapmak, dersler güzel geçti normal olarak...”. Katılımcılar anlatıcının sunum şekli ve etkileşimiyle ilgili düşüncelerini ise “Gizem hocanın konu anlatımını çok beğendim”, “Gizem hoca çok tatlı...”, “...ben Gizem öğretmenimi çok sevdim...”, “...çok güzeldi, Gizem komik...” ve “En sevdiğim yönleri Gizem hoca...” gibi yazılı ifadelerle dile getirmişlerdir. Anlatıcının etkileşimine yönelik bir katılımcı süreçteki memnuniyetini anlatıcının resmini çizerek ifade etmiştir. Görsel 3.1’de bu resim sunulmuştur.

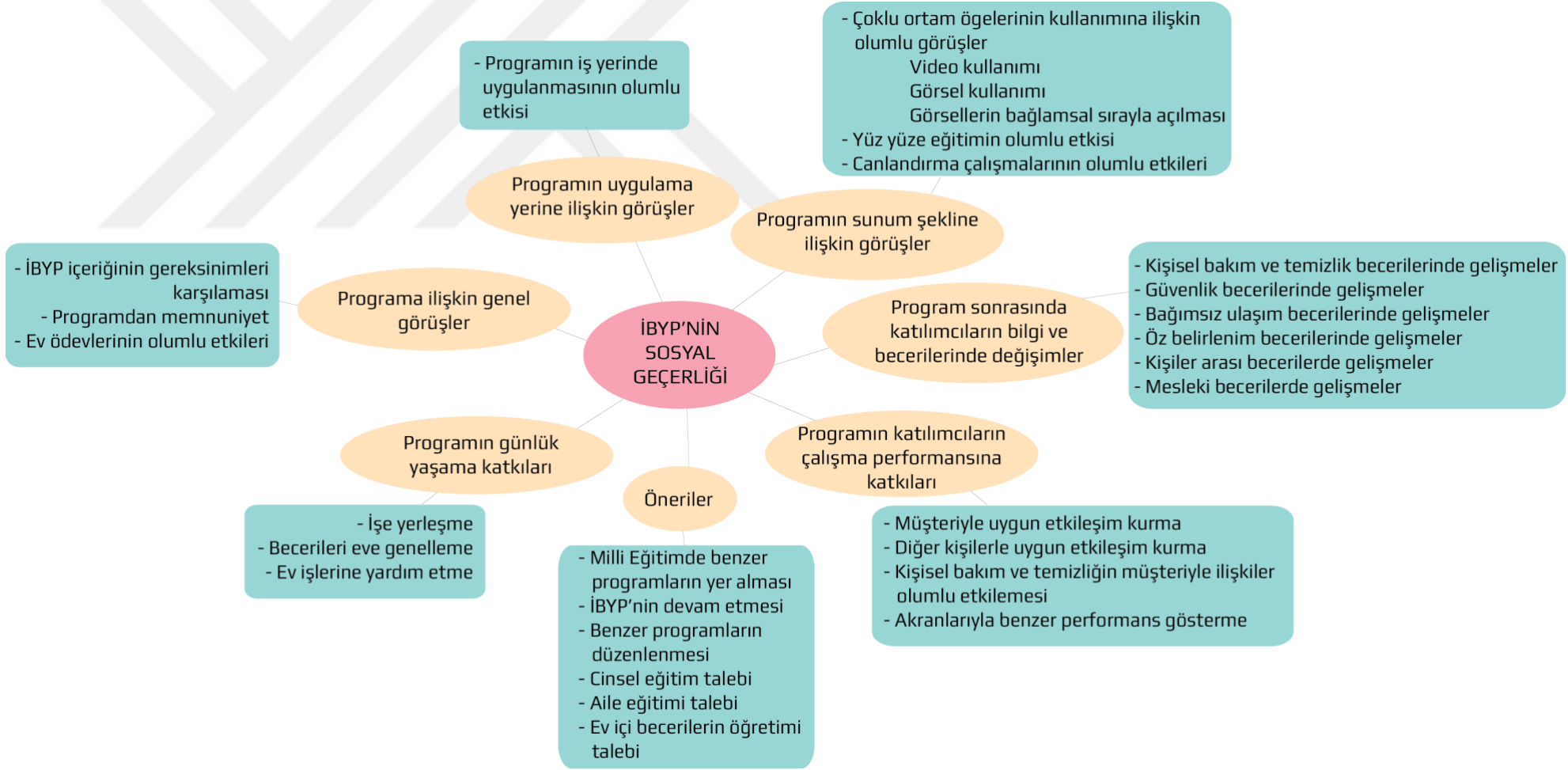
Görsel 3.1. Bir katılımcının eğitimin en sevdiği yönüne ilişkin verdiği yazılı yanıt

Katılımcıların büyük çoğunluğu eğitimin sevmedikleri yönlerine ilişkin bir görüş belirtmezken, bazı katılımcılar eğitimin sevmediği bir yönü olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yeniden bir eğitim verilse isteyecekleri konulara ilişkin yanıtları serbest zaman etkinliklerini planlamaya odaklanmaktadır. Buna ilişkin yazılı yanıtlar bilgisayar kullanma, müzik dinleme, televizyon izleme, şiir okuma, bisiklete binme vb. gibi etkinlikleri içermektedir.

3.3.2. Katılımcıların ebeveynlerinin, eğitmeninin ve personelin programa ilişkin görüşleri

Sosyal geçerlik çalışmasının ikinci boyutunda gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde deney grubunun ebeveynlerinin, eğitmeninin ve personelin uygulama sürecine, programın içeriğine, sunum şekline, uygulama yerine, program sonrası katılımcıların bilgi ve becerilerindeki değişimlere ve programın katılımcılarının çalışma performansına olan etkisine ilişkin görüşleri alınmıştır.

Görüşmelerden elde edilen genel bulgulara göre görüşme yapılan beş katılımcı (iki ebeveyn, bir eğitmen ve iki personel) programın içerik bakımından gereksinimleri karşıladığını ve katılımcıların programda yer alan bilgi ve becerileri kazandıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında görüşler yedi ana tema altında sunulmuştur. Sosyal geçerlik çalışmasında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulguların tema ve kodları Şekil 3.14'te yer almaktadır.

Şekil 3.14. İBYP'nin Sosyal geçerlik bulguları

Programa ilişkin genel görüşler İBYP'nin belirlenen gereksinimleri karşıladığı, katılımcıların programdan memnun kaldıkları ve ev ödevlerinin olumlu etkileri olduğu yönündedir. İBYP'nin gereksinimleri karşılamasına ilişkin olarak katılımcıların eğitmeni Funda Hanım “...programın kesinlikle gereksinimleri karşıladığını düşünüyorum. Evet, istihdam noktasında olsun işte kişisel bakımdan tutun da sağlık güvenliğe kadar, iletişim becerileri olsun hepsini kapsayan çok kapsamlı bir programdı bence.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Programdan memnuniyete ilişkin olarak yine katılımcıların eğitmeni Funda Hanım “...istihdamdan önce hazırlama programa olarak gerçekten uygulanabilir mükemmel bir program. Burada çalışan gençlerimiz tabi ki her zaman burada kalmayacaklar, işe yerleştikten sonra birtakım sıkıntılar yaşanmaması için bu program çok iyi oldu.” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcıların şefi Defne Hanım “...program bizim adımıza çok faydalı oldu. Çocuklara tabi ki hani biz bazı şeyleri göstermeye çalışıyoruz ama bunu sizin göstermeniz çok farklıydı, çok beğendik...” ifadeleriyle, işveren Nazım Bey ise “...her müşteri bizim başımızın tacı, biz onlara en iyi şekilde, en temiz şekilde yemek, hizmet sunmak zorundayız. O yüzden benim açımdan da çok faydalı bir program oldu.” ifadeleriyle memnuniyetini dile getirmiştir. Ebeveynlerden Müjgan Hanım “...derslere çok mutlu geldi, gitti. Sinan'ı evde de gözlediğim için ona çok yaradı”, Gülten Hanım ise “...her gün yarın ders var mı anne diye sordu durdu. Hani siz şey yapmasanız kimse görmezdi bizi, ilk kez biri hmm nasıl desem kimse görmüyor bizi ...ben ilk defa böyle bir şeyle karşılaştım, ilk kez bana biri fikrimi soruyor, sizden çok memnunuz...” ifadeleriyle programdan memnun kaldıklarını belirtmişlerdir.

Ev ödevlerinin olumlu etkilerine ilişkin ise Müjgan Hanım görüşlerini “...yaptığınız bazı şeyler sizin verdiğiniz ödevler doğrultusunda da gerçekleşti, yani verdiğiniz ödevler evimizde bizim tekrar yapmamızı sağladı. Siz onu mükafatlandıracaksınız diye mi bilmiyorum sürdürüyor, beni çok mutlu ediyor.” şeklinde ifade etmiştir. Programın uygulama yerine ilişkin görüşlerde programın iş yerinde uygulamasının olumlu etkilerinden söz edilmiştir. Bu konuda katılımcıların şefi Defne Hanım, “...aslında tam uygulama yeriydi çok iyi bir yer oldu, doğal ortamında kendi ortamında olmuş oldu, dersten çıktığı anda zaten diyor bunu yapmam gerek... Eğitimden çıktıktan hemen sonra uygulamaya geçildi, arkasını getirdi, tetiklemiş oldu, unutulmadı...” şeklinde görüş bildirmiştir.

Programın sunum şekline ilişkin görüşler ise eğitimlerde çoklu ortam öğelerinin kullanımı, canlandırma çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve eğitimin yüz yüze gerçekleşmesinin olumlu etkilerine vurgu yapmıştır. Çoklu ortam öğelerinin kullanımında şef Defne Hanım görsel kullanımına yönelik olarak “...sunumda görsellik ön planda oldu ...Görüp uygulama daha kolay oldu onlar için bunu siz görsele döktüğünüz zaman daha çok belirginleşti. Bizim çocuklar gördükleri şeyleri unutmuyor...” şeklinde görüş belirtmiştir. Defne Hanım benzer şekilde görsellerin bağlamsal bir sırayla açılması konusunda “...hani burada bunun yapılması lazım diye sırayla ne olması gerektiği, söylenen şeyin arkasından hemen resminin açılması, ilişkili şeyleri aynı anda verdiniz. Çok anlamlı oldu bence...” şeklinde görüş bildirmiştir.

Video kullanımı ve diğer çoklu ortam öğelerinin kullanımına yönelik eğitmen Funda Hanım “...görsellik, işitsellik açısından zenginleştirilmiş bir programdı. Videolar, görseller, yaratıcı drama oyunlaştırılmış şekilde çocuklara verilmesi harikaydı tam onların anlayabileceği bir eğitim sistemi evet buydu.” ifadelerini kullanırken, işveren Nazım Bey “...valla bire bir videoyla resimle daha etkili oluyor konuşarak anlatarak çocukların bir kulağından girip diğerinden çıkıyor...” şeklinde görüş bildirmiştir. Canlandırma çalışmalarının olumlu etkilerini ebeveynlerden Müjgan Hanım “...hani böyle ders gibi görmediler, hani böyle oyunla mı tiyatroyla mı nasıl bir etkinlik yaptığınız, buraya koşarak geldi evde hep anlattı yaptıklarınızı...” ifadeleriyle dile getirmiştir.

Program sonrasında katılımcıların kişisel bakım temizlik becerilerinde gelişmelere ilişkin eğitmen Funda Hanım “...artık tırnağını kestini mi, parfümünü sıktını mı gibi hatırlatmalar yapmıyoruz...”, işveren Nazım Bey “...sakal traşı bizim için çok önemliydi, ayakkabı temizliği, tırnak bakımı. Bunları öğretmeniz bizi çok rahatlatmış, şimdi gelip bana parfümlerini gösteriyorlar...”, şef Defne Hanım “...en başta kişisel temizlik dikkatimizi çekti. Sık sık duş alıyorlar, gelip duşumu aldım, parfümümü sıktım hani bize dönüş oluyor...”, anne Müjgan Hanım “...valla kafeden eve gelir gelmez önce duşunu almaya başladı, üstünü çıkarmayı, dişlerini fırçalamayı hani Gizem hoca bize temiz olmamızı söyledi diyerek, biz söyleyince yapmazlar ☺...”, diğer annemiz Gülten Hanım ise “...dışarıdan geliyor terledim diye çorabını ayakkabılıkta çıkarıyor hemen. Nefret ederdi sayenizde krem sürmeye başladı...” şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların programdan sonra güvenlik becerilerinde gelişim olduğuna yönelik eğitmen Funda Hanım “...atölyede birtakım sıkıntılarımız vardı biliyorsunuz, eğitmen

sonra çocukların özel alanlara dikkat ettiklerini görüyoruz”, şef Defne Hanım “...biraz daha böyle seviyeyi koruma, dokunulmaması gerektiği kendisine dokunulduğunda ne gibi durumlarla karşılaşacakları kendilerini nasıl koruyacaklarını öğrendiler...”, anne Müjgan Hanım ise “...valla bu cinsel konular gündemimizdi, özel yerlerimize kimse dokunamaz bakamaz demeye başladı. Hani şakasını bile yaptırmıyordu şimdi olması gerekeni konuşuyor...” şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir.

Program sonrasında katılımcıların kişiler arası becerilerindeki gelişmelere ilişkin eğitmen Funda Hanım “...sürekli muhatap olduğu müşterisiyle de diğer insanlarla da kuracağı ilişkide nelere dikkat etmesi gerektiğini öğrendiler” ifadelerini kullanırken, şef Defne Hanım “...dışarıdaki insanlarla kontrolü kuramıyorlardı ya çok samimi ya da çok kendilerini geri çekiyorlardı, ama şu eğitimden sonra hem seviyeli hem sıcak böyle nasıl güzel konuşulur belirginleşti. Kendi aralarında artık nasıl bir seviye kurulması gerektiğini biliyorlar. ... ” şeklinde görüş belirtmiştir.

Program sonrasında katılımcıların bağımsız ulaşım becerilerindeki gelişmeler eğitmen Funda Hanım tarafından “...Ali telefon etti bana, artık kendim gelip gitmek istiyorum kafeye diye, Gülay aynı şekilde ben de dedi, bunlar servisle getirilen çocuklardı. Artık kendileri geliyorlar yani. Bunlar çok güzel şeyler...” şeklinde, anne Müjgan Hanım tarafından “...Sinan hep bizim kontrolümüzde geliyordu, bir gün dedik ki sen kendin çık gel şuraya kadar. Kendi geldi hatta biz saklandık bizi bulabilir mi diye ☺” şeklinde ifade edilmiştir. Öz belirleme becerilerindeki gelişmeler ise Funda Hanım’ın ifadelerine şu şekilde yansımıştır; “...kendi ifade etmeleri en önemlisi özgüven yani Gülay’ın öğretmenim ben kendim gidip gelebilirim demesi, Ege’nin müşterilerle kendisinin gidip konuşmaya başlaması hmm özgüvenlerine katkı sağladınız.”

Programın mesleki beceriler üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerini şef Defne Hanım “...komut gelmediği sürece kalkmak akıl edemiyorlardı ama şu anda müşteri geldiği zaman hemen onun kalkılıp yardımcı olunması gerektiğini biliyorlar... Önceden bana bakıyorlardı bana soruyorlardı şimdi yok...” şeklinde, işveren Nazım Bey ise “...en somut hemen görülen değişim, beni en çok etkileyen eğitimden sonra herkese siz diye hitap etmeye başladılar, bu bir başarı...” şeklinde dile getirmiştir. Bu bulgular gelişen mesleki becerilerle paralel olarak programın katılımcıların müşterisiyle uygun etkileşim kurmasına, bir başka deyişle çalışma performanslarına katkı sağladığını da göstermektedir. Buna ilişkin şef Defne Hanım “...müşteri geldiği zaman hemen ayağa kalkıp merhabalar hoşgeldiniz nasılsınız deyip ya bizim çocuklarımız bunu yapmaya

başladı” şeklinde, eğitmen Funda Hanım “...müşteriyi karşılama, uğurlama, hitabet hepsi değişti...” şeklinde belirtmiştir.

Benzer şekilde diğer kişilerle uygun etkileşim kurmaya başladıklarını Funda Hanım *“...insanlarla kuracağı ilişkide işte nerede dikkat etmesi gerekiyor nereye sınır koyması gerekiyor, diğer insanlarla ilişkileri geliştirdi...”* sözleriyle, kişisel bakım ve temizliğin müşteriyi ilişkilere olumlu etkisini işveren Nazım Bey *“...müşteri geldiği zaman karşısında kirli paslı kokan bir garson görürse olmaz. Programdan sonra parfüm kullanımı, tırnak bakımı ve temizlikte ilerlemeler kaydettik müşterilere yansıyor...”* sözleriyle ifade etmiştir. Programın katılımcıların çalışma performansına olan bir başka katkısının ise katılımcıların akranlarına benzer performans göstermesi olduğu belirtilmiştir. Buna ilişkin şef Defne Hanım görüşlerini *“...artık hani bir dışarıda gördüğümüz bir garson gibi davranmaya başladılar...”* şeklinde ifade etmiştir.

Eğitmen, ebeveynler ve personel programın günlük yaşama olan katkılarına ilişkin katılımcılardan bazılarının işe yerleştiklerini, eğitimde öğrenilen becerilerin eve genellendiğini ve ev işlerine yardım etmeye başladıklarını belirtmişlerdir. Eğitmen Funda Hanım *“...programdan sonra beş öğrencimizi işe yerleştirdik ve o kadar yararını gördük ki bu programın, tekrarını bekliyoruz...”* ifadesiyle ve anne Müjgan Hanım *“...valla çok güzel bir deneyimdi, birkaç gencimiz de bu vesileyle işe yerleşti, darısı başımıza...”* ifadesiyle programın işe yerleşmede etkili olduğundan söz etmişlerdir. Anne Müjgan Hanım becerileri eve genellemeye ilişkin *“...yemekte falan anne bunu yapmayalım bu karbonhidrat çok kilo aldırır Gizem Hoca bak çok zayıf o yemiyormuş biz bunları yiyince şişmanlıyoruz deyip evde yemeklere karıştırıyor artık☺”* şeklinde görüş bildirirken, ev işlerine yardım etme konusundaki görüşlerini *“...valla hocam artık bana çay yapıyor, kahvaltıda bardaklarımızı koyuyor, eve süpürge tutmaya başladı, aslında bu derslerden daha olsa neler yapacaklar demek ki...”* şeklinde dile getirmiştir.

Son olarak tüm katılımcılar ilerideki çalışmaların planlanmasına yönelik önerilerini belirtirken İBYP’nin devam etmesini istediklerini ve benzer programların geliştirilerek düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra cinsel eğitim, aile eğitimi ve ev içi becerilerin öğretimine ilişkin eğitimler talep etmişlerdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın temel sonuçları ile alazyazında yer alan diğer araştırmalarla benzer ve farklı olan yanları tartışılmış, araştırma bulguları doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuç

Bu araştırma (1) ZYOGY'lerin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanma sürecine ilişkin bilgi ve beceri gereksinimlerinin belirlenmesi, (2) belirlenen gereksinimler doğrultusunda İBYP tasarlanması ve (3) İBYP'nin etkililiğini sınanması olmak üzere üç temel aşamada yapılandırılmış olup, uygulama sonunda katılımcıların görüşlerinin alındığı sosyal geçerlik aşamasıyla sonlanmıştır. Araştırmanın sonuçları, gereksinim belirleme aşamasından elde edilen nitel bulgular, İBYP'nin etkisinin sınanıldığı nicel bulgular ve İBYP'nin sosyal geçerliğine ilişkin nitel ve nicel bulgular ışığında açıklanmıştır.

İlk araştırma sorusunu yanıtlamaya yönelik olarak ZYOGY'lerin ebeveynleri, öğretmenleri ve işverenleriyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ZYOGY'ler gözlenmiştir. Bunun sonucunda ZYOGY'lerin genellikle okul sonrası eğitime katılmadıkları, katılanların eğitimlerinin ise çoğunlukla projeler kapsamında ya da yerel yönetim desteğiyle düzenlenen mesleki eğitim kurslarıyla sınırlı olduğu görülmüştür. Bu bireylerin çalışma yaşamına katılmakta güçlük çektikleri ve bunun nedeninin yetişkinlikte bağımsız yaşama konusunda bilgi ve beceri yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır. Günümüzde çoğu ZYOGY'nin örgün eğitimini tamamladıktan sonra eve kapandığı ve genellikle hiçbir etkinlikte bulunmadığı, oysa eğitim almaları halinde bu bireylerin de istihdama ve toplumsal yaşama geçişlerinin söz konusu olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Nitel aşamada ulaşılan bir başka sonuç ise ZYOGY'lerin ebeveynlerinin, öğretmenlerinin ve işverenlerinin bu bireylerin istihdamının arttırılması, çalışma koşullarının uyarlanması, yaşam boyu uzman desteği ve yetişkin eğitime yönelik beklentileri olduğudur. Ayrıca bu bireylerin yetişkinliğe, çalışma yaşamına hazırlanmada ve kendi yaşamını organize etmede güçlük yaşamaları nedeniyle okul sonrasında nitelikli ve kapsamlı bir bağımsız yaşam eğitime gereksinim olduğu ve bu eğitimin bir uzman tarafından verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gereksinim belirleme sürecinde ortaya çıkan bir diğer sonuç ise ZYOGY'lere okul sonrasında sunulacak bağımsız yaşam eğitiminin

içeriğidir. Buna göre eğitimin içeriğinde (1) kişisel bakım ve temizlik, (2) öz belirleme, kişiler arası ilişkiler, toplumsal kurallar, çalışma yaşamına hazırlıktan oluşan toplumsal yaşama hazırlık (3) sağlık bilgisi, güvenlik becerileri, cinsel eğitimden oluşan sağlık ve güvenlik konularına gereksinim duyulmuştur. Bu konuların katılımcılara göre öncelik sırası ise (1) kişiler arası ilişkiler, (2) istismardan korunma ve güvenlik, (3) kişisel bakım ve temizlik, (4) cinsellik ve cinsel gelişim ve (5) kendini ifade etme şeklinde belirlenmiştir.

İkinci araştırma sorusunu yanıtlamaya yönelik olarak ilk araştırma sorusunun bulguları ışığında gereksinime dayalı tasarlanan İBYP uygulanmış ve etkililiği sınanmıştır. İBYP'nin etkililiğine ilişkin tüm ölçümlerin betimsel istatistikleri deney grubunun puan ortalamalarının kontrol grubundan her koşulda yüksek olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda grup içi ortalamalar değerlendirildiğinde deney grubunun son-test puan ortalamalarının ön-test puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek, kontrol grubunun ise ön-test ve son-test puan ortalamalarının benzer olduğu görülmüştür. İstatistiksel analizler sonucunda İBYP (a) kişisel bakım ve temizlik (bilgi; $\eta_p^2=0.47$, beceri; $\eta_p^2=0.36$), (b) toplumsal yaşama hazırlık ($\eta_p^2=0.48$) ve (c) sağlık ve güvenlik ($\eta_p^2=0.69$) olmak üzere her bir modülde ayrı ayrı etkili bulunmuştur. Ayrıca İBYP'nin bütüncül etkisi incelendiğinde (tüm modüller birlikte) deney grubu ve kontrol grubu arasında yüksek etki büyüklüğüyle ($\eta_p^2=0.94$) anlamlı fark meydana geldiği görülmüştür. Sonuç olarak İBYP ZYOGY'lerin programda yer alan bağımsız yaşama alanlarına ilişkin bilgi ve becerilerinin gelişmesinde etkili bulunmuştur.

Üçüncü araştırma sorusunu yanıtlamak üzere İBYP'nin deneysel etkisi sınıdıktan sonra deney grubundaki ZYOGY'ler, ebeveynleri, işveren, personel ve eğitmeniyle sosyal geçerlik çalışması yürütülmüştür. ZYOGY'ler katıldıkları eğitim sürecine ilişkin olarak eğitim içeriğini, sunum şeklini, anlatıcının anlatım biçimini beğendiklerini, en çok beğendikleri konuların sırasıyla kişisel bakım ve temizlik, cinsel eğitim, kişiler arası ilişkiler, toplumsal kuralları ve güvenlik olduğunu dile getirmişlerdir. ZYOGY'ler eğitimin en sevdikleri yönlerine ilişkin derslerin çok eğlenceli geçtiğine ve anlatıcının olumlu etkileşimine vurgu yapmışlardır. ZYOGY'lerin ebeveynleri, personel ve eğitmenle yapılan görüşmeler sonucunda ise katılımcılar İBYP'nin kapsam ve sunum açısından gereksinimleri karşıladığını ve ZYOGY'lerin programda yer alan bilgi ve becerileri kazandıklarını belirtmişlerdir. Programa katılanların çalışma performansında, kişisel bakımında ve müşteriyle ve diğer kişilerle ilişkilerinde gelişmeler olduğu dile

getirilirken ebeveynler çocuklarının öğrendikleri bilgi ve becerileri ev ortamına genellediklerini, işveren ve personel ise eğitimin iş yerinde uygulanmasının eğitimin hemen sonrasında becerilerin sergilenmesine olanak tanıdığını ifade etmiştir. Ayrıca İBYP'nin çoklu ortam uygulamasının olması, canlandırma çalışmaları ve eğitimlerin yüz yüze gerçekleştirilmesinin olumlu etkilerinden söz edilmiştir. Son olarak MEB'e bağlı okullarda benzer programların yer alması, İBYP'nin devam etmesi, cinsel eğitim ve aile eğitimlerinin düzenlenmesi ve ev içi becerilerin öğretilmesine yönelik öneriler sundukları sonuçlarına ulaşılmıştır. İzleyen başlıkta araştırmanın yukarıda sıralanan temel sonuçları hem alanyazındaki diğer araştırma bulgularıyla hem de araştırmanın kendi aşamaları içerisinde tartışılmıştır.

4.2. Tartışma

Tartışma bölümü araştırmanın gereksinim belirleme, program tasarımı ve programın etkililiğinin sınanması aşamalarının sırasına göre yapılandırılmış ve bu aşamalarda bulgular hem kendi içinde hem de alanyazın dikkate alınarak tartışılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasını oluşturan gereksinim belirleme çalışmasında ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında bağımsız yaşam becerilerinde güçlük yaşadıkları (Tema 2), bu güçlüklerin temel nedeninin bilgi ve beceri yetersizliği olduğu (Tema 3), bu süreçte bağımsız yaşam eğitime gereksinim duydukları (Tema 10), bu eğitimin bir uzman tarafından kapsamlı ve sistematik bir program dahilinde verilmesi (Tema 10) gerektiği ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin araştırmalarda da bu bulgulara benzer şekilde ZYOGY'lerin okul sonrasında bağımsız yaşam becerilerini sergilemede güçlük yaşadıkları (Luthra vd., 2018), etkili programların olmaması nedeniyle ZYOGY'lerin bağımsız yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik okul sonrası eğitimlerinin yetersiz olduğu (Alwell ve Cobb, 2009; Bouck, 2010) ve var olan programların özel eğitim alanında eğitim almış meslek elemanları tarafından sunulması gerektiği ortaya konmuştur (Bouck, 2010; Kaya, 2017; Ruteere vd., 2015). Bu araştırmada ortaya çıkan bağımsız yaşam becerilerinde yaşanan güçlükler, yaşanan güçlüklerin nedenleri ve eğitimlerin nasıl verileceğine ilişkin bulguların alanyazınla tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Gereksinim belirleme aşamasında gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve gözlemlerden elde edilen nitel veriler ZYOGY'lerin güçlük yaşadığı konularla (Tema 2) İBYP'de gereksinim duyulan konuların (Tema 12) örtüştüğünü göstermiştir. Bu durum

ZYOGY'lerin yetişkinlikte ve çalışma yaşamında güçlük yaşadıkları ve desteğe gereksinim duydukları konuların paralel olduğunu ortaya koymaktadır (Ek-9B). Bu doğrultuda İBYP içeriğinin ZYOGY'lere güçlük yaşadığı konularda destek olacak nitelikte oluşturulduğu söylenebilir. Benzer şekilde ZYOGY'lerin gözlenmesiyle elde edilen bulgularla ebeveynlerden, öğretmenlerden, işverenlerden elde edilen bulgular ZYOGY'lerin güçlük yaşadığı konular noktasında benzerlik göstermiştir (Tablo 3.4 ve Tema 2). Buna göre görüşmelerden ve gözlemlerden ortaya çıkan bulguların birbirini desteklediği söylenebilir.

ZYOGY'lerin bağımsız yaşam becerileri arasında en yoğun güçlük yaşanan konular Tema 2'de görüleceği gibi günlük yaşam becerileri (özbakım, sağlık, tüketici becerileri, ev yönetimi, güvenlik), öz belirleme ve kişiler arası beceriler (iletişim ve sosyal beceriler, kendini yönetme) ve istihdam edilebilirlik becerileridir. Diğer araştırmalarda da benzer şekilde ZYOGY'lerin sıklıkla günlük yaşam, kişiler arası beceriler ve istihdam edilebilirlik becerilerinde güçlük yaşadıkları ortaya konmuştur (Alwell ve Cobb, 2009; Mueller ve Stack-Dunne, 1989; Thoma vd., 2016). Dolayısıyla araştırmadan elde edilen bu bulgu alanyazını genişleterek katkı sağlamaktadır.

Yukarıda söz edilen becerilerde yaşanan güçlüklerin en büyük nedeninin ZYOGY'lerin bağımsız yaşam konusundaki bilgi ve beceri yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır (Tema 3). Alanyazındaki pek çok araştırma da ZYOGY'lerin çalışma yaşamına katılmalarındaki güçlüklerin nedenlerini açıklarken bu bilgi ve becerilere dikkat çekmiştir. Bu araştırmalardan bazıları yaşam boyu gerekli olan becerilerde (CEC, 2011; Luthra vd., 2018), kişisel bakım ve temizlik becerilerinde (Gündoğdu, 2010; Kaya, 2017; Yuan Ru, 2015) ve günlük yaşam becerilerinde (Sunder, 2007; Lane, 2012) yaşanan yetersizliklerin çalışma yaşamını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Diğer çalışmalarda ise iletişim becerilerinde (Agran vd., 2016; Gündoğdu, 2010; İŞKUR, 2018; McLaughlin, 1995; Robinson, 2000; Sunder, 2007; Yuan Ru, 2015), sosyal becerilerde (Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Partnership for 21st Century Learning, 2016; Yuan Ru, 2015) ve iş birliği becerilerinde (İŞKUR, 2018; McLaughlin, 1995; Robinson, 2000) güçlük yaşandığı belirtilerek çalışma yaşamına katılmada kişiler arası becerilere ilişkin bilgi ve beceri yetersizliğinden söz edilmiştir. Öte yandan bu bireylerin çalışma yaşamına katılamamalarında işle ilgili becerilerde (Gündoğdu, 2010; Gürsel, Ergenekon ve Batu, 2007; Hasırcıoğlu, 2006; İŞKUR, 2018), problem çözme becerilerinde (İŞKUR, 2018; McLaughlin, 1995; Robinson, 2000), özgüven duymada (Hasırcıoğlu, 2006), işe

devamlılık sağlamada (Özbey, 2015), kendini yönetmede (Lane, 2012; McLaughlin, 1995; Robinson, 2000; Sunder, 2007), sorumluluk becerilerinde (Agran vd., 2016; Özbey, 2015; Partnership for 21st Century Learning, 2016), uyum sağlamada (Agran vd., 2016; Özbey, 2015; Partnership for 21st Century Learning, 2016), bir başka deyişle istihdam edilebilirlik becerilerinde yaşanan yetersizliklerin neden olabileceği ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi bu araştırmada ortaya çıkan ZYOGY'lerin çalışma yaşamına katılmada güçlük yaşamasının nedenlerine ilişkin bulgular alanyazında belirtilen nedenlerle paralellik göstermekte ve alanyazını genişleterek katkı sunmaktadır.

İBYP'nin tasarım sürecinde gereksinimler belirlenirken görüşme bulgularından “İBYP’de gereksinim duyulan konular” ve “konuların öncelik sırası” bulguları (Tema 11-12) ile kaba değerlendirme bulguları (Tablo 3.4) birleştirilmiştir. Buna göre bu araştırmada ZYOGY'lerin gereksinimleri Tablo 3.5’te görüleceği gibi (1) el-tırnak, yüz, vücut, ağız-diş ve saç bakımı ve temizliği, yemek yeme düzeni kuralları, tuvalet kullanımı, kılık kıyafet bakımı ve düzenini içeren *Kişisel Bakım ve Temizlik*, (2) kendini yönetme, kişiler arası ilişkiler, toplumsal alanlarda uyulacak kurallar, iş hayatına hazırlık konularını içeren *Toplumsal Yaşama Hazırlık* ve (3) vücudunu tanıma, ilaç kullanımı, sağlık sorunları için önlemler alma, cinsiyet ve cinsellik, ilişkiler, istismar ve tacizden korunma, yaya trafik kuralları, trafik işaretleri, toplumsal alanlardaki uyarı levhaları, tehlikeli durumlarda yardım isteme, temel ilkyardım kurallarını içeren *Sağlık ve Güvenlik* olmak üzere üç modülde toplanmıştır.

Alanyazında ZYOGY'lerin okul sonrası bağımsız yaşam gereksinimlerini değerlendiren diğer araştırmaların sonuçları da benzer alanlarda destek gereksinimlerini vurgulamaktadır. Araştırma sonuçları bu bireylerin günlük yaşam becerileri alanında gereksinimlerinin *kişisel bakım, ev içi beceriler ve/veya ev yönetimi, özbakım, para yönetimi, alışveriş, ulaşım ve sağlık* konularında olduğunu göstermektedir (Belva ve Matson, 2012; Chou vd., 2013; Folk, Yamamoto ve Stodden, 2012; Harries vd., 2005; Hilgenkamp, Wijck ve Evenhuis, 2011; Kaya, 2017; Lamoureux-Hebert, Morin ve Crocker, 2010; Lane, 2012; Mansell vd., 2002; Mueller ve Stack-Dunne, 1989; Partnership for 21st Century Learning, 2016; Sunder, 2007; Thompson vd., 2009; Wehmeyer vd., 2009; Yuan Ru, 2015). Kişisel ve sosyal beceriler alanında *arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri, iletişim becerileri, kişilerle geçinme, uyum sağlama ve uygun etkileşim kurma* becerilerine gereksinim duyduklarını ortaya koymaktadır (Agran vd., 2016; Chou vd., 2013; Harries vd., 2005; Mueller ve Stack-Dunne, 1989; Sunder, 2007;

Thompson vd., 2009; Wehmeyer vd., 2009; Yuan Ru, 2015). Bazı araştırmalarda ise bu bireylerin *mesleki rehberlik ve istihdam edilebilirlik becerileri mesleki beceriler, çalışma yaşamında gerekli olan beceriler, işe uyum sağlama, sorumluluk alma, iş birliği yapma, öğrenme ve yaratıcılık becerileri* konusunda desteğe gereksinim duydukları görülmektedir (Agran vd., 2016; Folk, Yamamoto ve Stodden, 2012; Partnership for 21st Century Learning, 2016; Sunder, 2007).

Yine bir grup araştırmada ZYOGY'lerin bağımsız yaşam gereksinimleri öz belirleme kendini yönetme, zamanı yönetme, karar verme, seçim yapma, stres yönetimi ve davranış yönetimi konularında kendini göstermiştir (Harries vd., 2005; Lamoureux-Hebert, Morin ve Crocker, 2010; Lane, 2012; Sunder, 2007; Thompson vd., 2009; Wehmeyer vd., 2009). Buna ek olarak araştırmalar bu bireylerin *toplum kaynaklarını kullanma* (Mueller ve Stack-Dunne, 1989; Sunder, 2007), *kendini savunma ve istismardan kaçınma* (Gil-Llario vd., 2019; Gimenez-Garcia vd., 2017; Hickson vd., 2008; Sunder, 2007) ve *cinsel eğitim* (Brown ve McCann, 2018; Healy vd., 2009; Lumley vd., 1998; Tice ve Harnek, 2008) konularında destek gereksinimleri olduğunu ortaya koymuştur. Görüldüğü gibi ZYOGY'lerin bağımsız yaşam gereksinimlerini belirleyen diğer araştırmalarla bu araştırmada belirlenen gereksinimler büyük oranda örtüşmektedir. Gereksinim duyulan konuların genel olarak günlük yaşam becerileri, kişisel-sosyal beceriler ve istihdam edilebilirlik becerileri temel başlıklarında yoğunlaştığı söylenebilir. Bu sonuçlar İBYP içeriğinin, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Brolin'in (1997) LCE modelinde yer alan içerikle benzer olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla araştırma kapsamında tasarlanan İBYP'nin temel alınan LCE modeliyle paralel olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın ilk aşamasındaki bulgulardan elde edilen genel sonuç ZYOGY'lerin okul sonrasında eğitim alamadıkları, evlerde vakit geçirdikleri ve genellikle herhangi bir etkinlik yapmadıkları, ancak okul sonrasında eğitime ihtiyaç duyulduğu ve eğitim almaları halinde istihdama ve toplumsal yaşama katılabilecekleri yönündedir. Araştırmanın bu sonucu normalleştirme sürecine işaret etmektedir. Normalleştirme kavramı temel gelişim alanlarında gerilik görülen bireyin eğitim-ğretim yoluyla potansiyeline ulaşacağını ve anlamlı ilerlemeler göstereceğini ilke edinir ve genel varsayımlara dayalı tüm olumsuz beklentileri reddeder (Christian, 1994). Bu araştırmada ebeveynler, öğretmenler ve işverenler ZYOGY'lerin istihdama katılarak normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte çalışmasını ve bunun için gerekli desteklerin sunulmasını

talep etmişlerdir. Araştırmada ZYOGY'leri istihdama hazırlamak üzere sunulan bağımsız yaşam eğitiminin normalleştirme sürecine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın ikinci aşamasında belirlenen gereksinimlere dayalı olarak İBYP tasarlanmıştır. Bu araştırmada İBYP'nin tasarımında Taba-Tyler program tasarım modeli ve İBYP'nin çoklu ortam uygulamasında Mayer'in (2014) çoklu ortam tasarım ilkelerinin ZYOGY'lerin öğrenme özelliklerine uyarlanmış hali kullanılmıştır. İlgili araştırmaların dördünde bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılmasına yönelik eğitim programları araştırmacılar tarafından hazırlanmış (Cavkaytar, 1999; Gumpel ve Native-Ari-Am, 2001; Liu, Wu ve Chen, 2013; Riffel vd., 2005), diğer dört araştırmada ise halihazırda var olan programlar (Çankaya, 2013; Harr, Dunn ve Price, 2011; Gomez-Machado vd., 2016; Siu, Lin ve Chung, 2019) kullanmıştır. Programın araştırmacılar tarafından hazırlandığı çalışmaların yalnızca bir tanesinde program katılımcıların gereksinimleri belirlenerek geliştirilmiştir (Liu, Wu ve Chen, 2013). Mevcut araştırmada alanyazından farklı olarak bir program modeli kapsamında gereksinimlere dayalı ve katılımcı özelliklerine uyarlanmış çoklu ortam ilkelerini dikkate alan bir eğitim programı tasarlanmıştır. Bu yönüyle araştırmanın özgün olduğu söylenebilir.

Bağımsız yaşam eğitiminde ZYOGY'lerin bireysel farklılıkları ve öğrenme özelliklerini dikkate alan, dönüştürülebilirliği ve değiştirilebilirliğiyle esnek kullanım olanağı tanıyan çoklu ortam öğelerinin kullanımının etkili olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur (Çankaya, 2013; Davies, Stock ve Wehmeyer, 2002; Davies, Stock ve Wehmeyer, 2003a; Davies, Stock ve Wehmeyer, 2003b; Davies vd., 2010; Mechling, Gast ve Barthold, 2003; Mechling, Pridgen ve Cronin, 2005; Mechling, Gast ve Seid, 2010; Mosavi vd., 2016; Stock vd., 2003; Stock vd., 2008). Bu araştırmada İBYP'nin sunumunda ZYOGY'lere yönelik tasarlanan çoklu ortam uygulaması katılımcıların bilgi ve becerilerini geliştirmede etkili bulunmuştur. Aynı zamanda katılımcılar, ebeveynleri, işveren ve eğitmeni İBYP'nin sunumunda çoklu ortam uygulamasının kullanımının oldukça yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda araştırma bulguları alanyazınla örtüşmektedir.

Bu araştırmada ZYOGY'lerin gereksinimlerine dayalı tasarlanan İBYP, bu bireylerin yetişkinlik dönemindeki bağımsız yaşama ilişkin bilgi ve becerilerinin gelişmesinde etkili bulunmuştur. İlk aşamada İBYP içeriğinde yer alacak konular ve öncelikleri belirlenirken en çok gereksinim duyulan konular olarak güvenlik becerileri (istismardan korunma) ve cinsel eğitim ($f_{top}=22$) dikkati çekmiştir (Ek-9A ve Tablo 3.4).

İstismardan korunma ve cinsel eğitim ebeveynler, işverenler ve öğretmenler tarafından öncelik verilmesi istenen ilk konulardan olmuştur. Katılımcılar ZYOGY'lerin cinsellikle ilgili bilgi yetersizliği nedeniyle topluma katılım, çalışma yaşamına katılım ve sosyalleşme konusunda güçlük çektiklerini, istismara daha açık hale gelerek güvenlik sorunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Nitel aşamada ortaya çıkan bu sonuç İBYP'nin deneysel etkisinin sınındığı nicel aşamada destekleyici şekilde kendini göstermiştir. İBYP tüm modüllerde ayrı ayrı etkili bulunmasına karşın, her modülün etki büyüklüğü farklı bulunmuştur. Buna göre *kişisel bakım ve temizlik modülünün* etki büyüklüğü 0,47, *toplumsal yaşama hazırlık modülünün* etki büyüklüğü 0,48 ve sözü edilen güvenlik becerileri ve cinsel eğitimi içeren *sağlık ve güvenlik modülünün* etki büyüklüğü ise 0,69 olarak hesaplanmıştır. Tüm modüller yüksek etki büyüklüğüne sahip olmakla birlikte en yüksek etki büyüklüğünün sağlık ve güvenlik modülünde olduğu görülmüştür. Buna göre nitel aşamada gerçekleştirilen görüşmelerde en yoğun bilgi ve beceri yetersizliğinin güvenlik ve cinsel eğitim konusunda yaşandığı ifade edilirken nicel aşamada ön-test son-test puanları arasında en büyük fark (Tablo 3.7, $\bar{x}=50,33$) yine bu konuları içeren sağlık ve güvenlik modülünde ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle ebeveynlerin, öğretmenlerin ve işverenlerin belirttiği öncelikli konuyla ZYOGY'lerin en düşük ön-test puanlarına sahip olduğu bununla birlikte ön-test son-test puanları arasında en büyük farkın olduğu konu aynıdır. Dolayısıyla araştırmanın ilk aşamasında elde edilen nitel bulguların, ikinci aşamasında elde edilen nicel bulguları desteklediği görülmektedir.

ZYOGY'lerin bağımsız yaşama ilişkin bilgi ve becerilerinin gelişmesinde etkili bulunan İBYP'ye benzer programların uygulandığı araştırma sonuçları bulunmaktadır. İlgili araştırmalar incelendiğinde Cavkaytar (1999) ailelere yönelik geliştirmiş olduğu ÖZEBÖP'ün ZYGOY'lerin özbakım ve ev içi becerilerini kazanmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çankaya (2013) da benzer şekilde ÖZEBÖP'ü çevrimiçi ortama taşıdığı BYE programının ZYOGY'lerin ev içi becerilerini edinmelerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Bir başka araştırmada şema ve ayırt edici uyaranlar içeren öğretim haritasının ZYOGY'lerin günlük yaşam ve sosyal yaşam becerilerini kazanmada etkili olduğu görülmüştür (Gumpel ve Native-Ari-Am, 2001). Riffel ve arkadaşları (2005) geliştirdikleri görsel destek programının ZYOGY'lere işle ilgili bağımsız yaşam becerilerini öğretmede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Harr, Dunn ve Price (2011) ise İş Uğraşı Terapisine Entegre Özbelleme Modeliyle bir ZYOGY'e kişisel bakım becerileri, mutfak becerileri ve para kullanımını öğretmişlerdir. Bir diğer araştırmada

geliştirilen İş Yeri Eğitim Programı ZYOGY'lerin duygu yönetimini, kişiler arası becerilerini ve işle ilgili becerilerini kazandırmada etkili bulunmuştur (Liu, Wu ve Chen, 2013). Gomez-Machado ve arkadaşları (2016) Eğitime ve İşe Yönlendirme Hizmet Programı ile ZYOGY'lere işle ilgili motivasyon sağlamayı, özbelirleme becerilerini, kişiler arası becerileri, işe uyum ve sorumluluk becerilerini ve kişisel bakım becerilerini öğretmişlerdir. Başka bir araştırmada ise TEACCH programı ZYOGY'lere mesleki becerileri, bağımsız işlevleri, serbest zamanı değerlendirme, işlevsel iletişim becerileri ve kişiler arası becerileri geliştirmede etkili bulunmuştur (Siu, Lin ve Chung, 2019). Bu araştırmada da İBYP'nin ZYOGY'lerin bağımsız yaşam bilgi ve becerilerini geliştirmede etkili bulunması, etkililik bulgularının alanyazınla örtüştüğünü göstermektedir.

İlgili alanyazında tek denekli araştırma yöntemleriyle yürütülen araştırmalarda farklı bağımsız yaşam alanlarına ilişkin sınırlı sayıda becerinin öğretimi gerçekleştirilmiştir (Cavkaytar, 1999; Gumpel ve Native-ari-Am, 2001; Riffel vd., 2005). Grup deneysel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmalarda ise bilgi, beceri ve davranışların birlikte gelişmesine yönelik eğitim programları düzenlenmiştir (Gomez-Machado vd., 2016; Liu, Wu ve Chen, 2013; Siu, Lin ve Chung, 2019). Bu deneysel karma araştırmada da alanyazındaki diğer deneysel araştırmalara benzer şekilde İBYP'de yer alan bilgi, beceri ve davranışları birlikte geliştirmeye yönelik bir eğitim programı sunulmuştur. Bu yönüyle araştırmanın alanyazınla tutarlı olduğu ve alanyazını genişleterek katkı sunduğu söylenebilir.

Öte yandan ulaşılabilen deneysel araştırmalarda etkililik verisi toplamak üzere alanyazında var olan İş Yeri Sosyal Davranış Ölçeği, Sosyal İletişim Becerileri Ölçeği, Duygu Kontrolü Envanteri (Liu, Wu ve Chen, 2013), SIS (Gomez-Machado vd., 2016) ve TEACCH Geçiş Değerlendirme Aracı, Amaç Belirleme Ölçeği (Siu, Lin ve Chung, 2019) kullanılmıştır. Bu çalışmada ise araştırmacı tarafından katılımcıların gereksinimleri doğrultusunda İBYP'ye yönelik bilgi testi ve beceri kontrol listesi geliştirilmiştir. Araştırmanın bu yönüyle alanyazından farklılaştığı ve özgün olduğu ifade edilebilir.

Mevcut araştırmada tasarlanan İBYP içerisinde yer alan becerilerle ilgili araştırmalarda çalışılan beceriler karşılaştırıldığında İBYP'de ev araç gereçlerini kullanma, yiyecek hazırlama (Cavkaytar, 1999; Çankaya, 2013), kartla ödeme yapma, para kullanma (Gumphel ve Native-Ari-Am, 2001; Harr, Dunn ve Price, 2011) gibi becerilere gereksinim belirleme aşamasında öncelikli olmaması nedeniyle yer

verilmemiştir. Öte yandan İBYP’de yer alan en öncelikli alanlardan biri olan sağlık ve güvenlikle ilgili konuların (sağlık sorunları için önlemler alma, ilaç kullanımı, cinsel eğitim, tacizden ve istismardan korunma, trafik levha ve işaretleri, ilkyardım kuralları) diğer araştırmaların programlarında yer almadığı görülmüştür. Bu farklılık hedef grubun gereksinimlerinden kaynaklanabileceği gibi en yoğun destek gereksinimi duyulan alanlardan biri olmasına karşın (Bryne, 2018; Gil-Llario vd., 2019; Gimenez-Garcia vd., 2017) pek çok ülkede cinsellikle ilgili eğitimlerin sınırlı olmasıyla (Brown ve McCann, 2018; Swango-Wilson, 2011; Tice-Harnek, 2008) da açıklanabilir. Buna karşın alanyazın ZYOGY’lerin çalışma yaşamına katılmasında en büyük güçlüklerden birisinin istismar olduğunu (Hickson vd., 2008; Gil-Llario vd., 2019; Gimenez-Garcia vd., 2017; Nye-Lengerman, Narby ve Pettingell, 2017;), istismardan korunma ve toplumda bağımsız yaşayabilme için cinsel eğitime (Brown ve McCann, 2018; Bryne, 2018; Swango-Wilson, 2011) ve güvenlik becerilerinin öğretimine (Ergenekon ve Çolak, 2019; Kıyak, Tuna ve Tekin-İftar, 2019) ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın bulguları da alanyazını destekler nitelikte ZYOGY’lerin en yoğun desteğe gereksinim duydukları konulardan birinin güvenlik ve cinsel eğitim olduğunu (Ek-9A) göstermiştir. Bu bağlamda İBYP’nin üçüncü modülünün büyük bölümünü cinsellik, istismardan korunma ve güvenlik konuları oluşturmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada en yoğun gereksinimlerden biri olarak belirlenen güvenlik ve cinsel eğitim konusunun İBYP içeriğinde büyük bir yere sahip olmasının hem alanyazına katkı getireceği hem de ZYOGY’lerin özgüvenli bir şekilde, kimseye bağlı olmadan yaşaması açısından günlük yaşamına önemli etkisi olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada İBYP grup eğitimi şeklinde bir ay süreyle 16 oturumda sunulmuştur. İlgili alanyazında beş araştırmada bire-bir eğitim (Cavkaytar, 1999; Çankaya, 2013; Gumpel ve Native-Ari-Am, 2001; Harr, Dunn ve Price, 2011; Riffel vd., 2005), üç araştırmada grup eğitimi (Gomez-Machado vd., 2016; Liu, Wu ve Chen, 2013; Siu, Lin ve Chung, 2019) yapılmıştır. Söz konusu araştırmaların uygulama süreleri incelendiğinde eğitimlerin oturum bağlamında 18 oturumda (Cavkaytar, 1999; Çankaya, 2013), 20 oturumda (Gumpel ve Native-Ari-Am, 2001), 21 oturumda (Riffel vd., 2005), zaman bağlamında ise iki ay süreyle (Siu, Lin ve Chung, 2019), altı ay süreyle (Liu, Wu ve Chen, 2013) ve 10 ay süreyle (Gomez-Machado vd., 2016) gerçekleştirildiği görülmüştür. İBYP’nin eğitim süresinin alanyazınla büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Yetişkin yaşamına uyum sağlamada gereksinim duyulan bağımsız yaşam becerilerinin edinimi

becerilerin karmaşık yapısı, zorluk düzeyi, çeşitliliği, soyutluğu gibi özellikleri nedeniyle uzun süreler almaktadır. Dolayısıyla bağımsız yaşam eğitimlerinin diğer araştırmalarda belirtildiği gibi daha uzun süreli (Gomez-Machado vd., 2016; Liu, Wu ve Chen, 2013) planlanması önerilebilir. Bu araştırmada sahip olunan sınırlı kaynak ve süre dahilinde ZYOGY'lerin gereksinimlerinin belirlenmesi, gereksinimlere dayalı İBYP tasarlanması ve İBYP'nin deneysel etkisinin sınanması ve sosyal geçerliği şeklinde üç aşamada planlanmış, buna bağlı olarak uygulama süresi uzun soluklu yürütülememiştir.

Araştırmanın üçüncü aşamasında son olarak katılımcılarla, katılımcıların ebeveynleri, eğitmeni ve iş yeri personeliyle sosyal geçerlik çalışması yürütülmüştür. Sosyal geçerlik bulgularında hem deney grubu katılımcıları hem de onların ebeveynleri, eğitmeni, işvereni ve personel tarafından en sık vurgulanan konu İBYP'nin sunum şekli olmuştur. İBYP'nin uygulama oturumları çoklu ortam öğelerinin kullanıldığı görsel işitsel desteklerle, yüz yüze ve etkileşimli grup eğitimleri şeklinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubu katılımcılarının tamamı anlatıcının sunum şekline yönelik olumlu yorumlar yaparken ebeveynler, eğitmen ve personel eğitimlerin yüz yüze, canlandırma çalışmalarıyla, animasyonların ve görsellerin kullanımıyla etkileşimli bir şekilde gerçekleştirilmesinin ZYOGY'lerin öğrenmelerinde kalıcılığa hizmet ettiğini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde işveren ve personel, eğitimlerin iş yerinde gerçekleştirilmesinin eğitimin hemen ardından beceri ve davranışları doğal ortamında sergilemeye olanak tanıdığı ve bu durumun öğrenmeyi kolaylaştırdığını dile getirmişlerdir. Bu olumlu sonuçların anlatıcının sunum şekli, İBYP'nin hedef grubun öğrenme özelliklerine uygun çoklu ortam tasarımıyla sunumu, grup eğitimindeki etkileşim, bilgilerin oturum sonrası hemen uygulanabilmesinin işveren tarafından pekiştirilmesi gibi pek çok değişkenden kaynaklandığı düşünülmektedir.

İlgili alanyazında ise yalnızca iki araştırma kapsamında sosyal geçerlik çalışması yürütülmüştür (Gomez-Machado vd., 2016; Riffel vd., 2005). Bu araştırmalardan birinde ZYOGY katılımcılardan (Gomez-Machado vd., 2016) diğerinde hem ZYOGY katılımcılar hem de öğretmenlerinden (Riffel vd., 2005) veri toplanmıştır. İlgili araştırmaların büyük çoğunluğunda gerçekleştirilmeyen sosyal geçerlik çalışmasının bu araştırmada tüm katılımcı gruplardan veri toplanarak gerçekleştirilmiş olması açısından alanyazına önemli katkı sağlayabileceği gibi ZYOGY'lerle bire-bir etkileşimde bulunan grup eğitimi süreçlerinin iyileştirilmesine de hizmet edecektir.

Sosyal geçerlik bulgularında da belirtildiği gibi özel eğitim alanında yetişen ve çalışan bir araştırmacı tarafından sunulan İBYP'nin öğretim süreçlerinde görsel ve işitsel destekler, animasyon videolar, rol oynama ve canlandırma çalışmaları ve yüz yüze eğitim etkin olmuştur. Liu, Wu ve Chen (2013) yürütmüş oldukları yarı deneysel araştırmada İş Yeri Eğitimi Programıyla katılımcıların iş yerinde sergilenen sosyal davranışlarını, iletişim becerilerini, iş seçimi yapabilmelerini, duygu yönetimini, kendini ifade becerisini ve iş becerilerini geliştirmişlerdir. Program iş uğraşı terapisti tarafından senaryolara dayalı rol oynama çalışmalarıyla sunulmuştur. Araştırmada benzetim ortamında canlandırma çalışmalarının sosyal etkileşimsel beceri ve davranışları somutlaştırmada etkili olduğu görülmüştür. Bu araştırmada da iş yerinde sergilenecek beceri ve davranışların canlandırma çalışmaları yoluyla geliştirilmiş olması alanyazınla tutarlılık göstermektedir.

Bu araştırmada bağımsız yaşam eğitim programı tasarımı, programın uygulanması ve etkililiğinin sınanması sürecinin uzun soluklu olması, araştırmanın sınırlı bir sürede tamamlanacak olması, programın içeriğindeki bilgi ve becerilerin doğası gereği programın büyük oranda bilgi düzeyinde ölçülebilmesi nedenleriyle izleme çalışması planlanmamıştır. Ancak becerilerin katılımcılar tarafından sergilenmeye devam edip etmediği konusunda bir fikir edinebilmek için uygulamadan bir ay sonra gerçekleştirilen sosyal geçerlik çalışmasında eğitmene, ebeveynlere ve personele, katılımcıların becerileri ne düzeyde sergiledikleri sorulmuştur. Katılımcılar ZYOGY'lerin eğitim tamamlandıktan sonra öğrendikleri becerileri ve davranışları evde ve iş yerinde sergilediklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen bu bilgi bulguların sürdürülebilirliği açısından da umut vadeditici olabileceğini göstermektedir.

İBYP'nin ZYOGY'lerin gereksinimlerine dayalı olarak tasarlanması, İBYP'nin çoklu ortam uygulamasının tasarımında tasarım ilkelerinin özel eğitime uyarlanması, İBYP'nin özel eğitim uzmanı tarafından sunulması, eğitimin iş yerinde gerçekleştirilmesi, soyut kavramları anlama, dikkat sağlama, ekiple çalışma gibi alanlarda ciddi güçlükler yaşayan ZYOGY'lerle 15 kişilik bir grup eğitiminin 16 oturum boyunca yürütülmesi, araştırmada kontrol gruplu deneysel araştırma aşaması içeren karma araştırma yöntemi kullanılması araştırmanın güçlü yanlarını oluşturmaktadır. Araştırmanın zayıf yanları ise İBYP'nin büyük ölçüde bilgi düzeyinde değerlendirilebilmesi ve bilgi testlerinin psikometrik özelliklerinin sınırlı şekilde incelenmesi şeklinde ifade edilebilir.

Bilindiği üzere özel eğitim uygulamaları genellikle bireyselleştirilmiş öğretimlerle yürütülmektedir. İBYP'nin uygulanması aşamasında 20-38 yaş aralığında 15 ZYOGY ile grup eğitimleri düzenlenmiştir. Her biri 45 dakika ders, 15 dakika mola olmak üzere toplam bir saatten oluşan 16 oturumla tamamlanan deney sürecinde ZYO bir grupla çalışmak araştırmacıya farklı deneyimler kazandırmıştır. Grup eğitiminin yürütülmesi sürecinde katılımcıların zihinsel, sosyal, duygusal ve psikolojik özellikleri öğretimde çeşitli düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Örneğin, araştırmacı katılımcıların birbirleriyle uygun olmayan etkileşimlerini engellemek ve sınıf kontrolünü sağlamak adına oturma düzeninde değişiklik yapma, sınıf kuralları koyma, uygun olmayan davranışları azaltmaya yönelik ev ödevleri verme ve ödüllendirme sistemi kullanma gibi önlemler almıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada ZYOGY'leri yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlamada eğitimciler tarafından kullanılabilecek, mekândan ve zamandan bağımsız ulaşılabilen, bu bireylerin gereksinimlerine dayalı pek çok farklı bağımsız yaşam alanını içeren, hedef grubun özelliklerine göre tasarlanmış öğrenme materyaline sahip etkili bir eğitim programı (İBYP) tasarlanmış ve deneysel etkisi sınanmıştır. İBYP daha önce hiç edinilmemiş bir becerinin öğretimini değil, var olan bilgi, beceri ve davranışların bütüncül olarak geliştirilmesini destekleyen, bu bilgi, beceri ve davranışların bağımsız yaşamı organize etmede nasıl kullanılacağını öğreten bir eğitim programıdır. İBYP ZYOGY'lerin bilgi ve becerilerini geliştirmede oldukça etkili bulunmuş, eğitimlere katılan ZYOGY'ler süreçten çok memnun kaldıklarını, eğitimlerin çoklu ortam öğelerinin kullanımıyla yüz yüze ve etkileşimli gerçekleştirilmesinin olumlu etkileri olduğunu dile getirmişlerdir. Benzer etkilerden söz eden ebeveynler, eğitmen ve personel eğitime katılan ZYOGY'lerin evde ya da iş yerinde eğitimlerde öğrendikleri bilgileri kullandıklarını, yeni öğrendikleri beceri ve davranışları sergilediklerini ifade etmişlerdir. Mevcut araştırmanın hem ZYOGY'lere yönelik bağımsız yaşam eğitimi programları tasarlamaya hem de ZYOGY'lerle deneysel araştırmaların planlanmasına ışık tutacağı düşünülmektedir.

4.3. Öneriler

Araştırmada uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur. Öneriler izleyen başlıklarda açıklanmıştır.

4.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Araştırma kapsamında tasarlanan İBYP'nin sunumunda kullanılan çoklu ortam uygulaması bir eğitmen önderliğinde ZYOGY'lere sunulacak öğretim aracı niteliğindedir. Bu uygulama ZYOGY'leri bağımsızlaştırma ve öğrenmeyi öğrenme sürecini desteklemek için bireylerin doğrudan kendilerinin kullanacağı etkileşimli bir arayüze dönüştürülebilir.
- Bu araştırmada İBYP'nin çoklu ortam uygulaması bir eğitmen tarafından sunulacak şekilde tasarlanmıştır. Uygulamanın kullanma kılavuzu uzman olmayan ve bu bireylerin yaşamında öğretici rol üstlenebilen kişilere yönelik güncellenerek aile bireylerinin, akranların ya da bireyin etkileşimde olduğu diğer kişilerin kullanımına hazır hale getirilebilir.
- İBYP otizm spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi farklı yetersizlik gruplarına uyarlanabilir.
- ZYOGY'lerin bağımsız yaşam eğitiminde bu bireylerin doğrudan kendilerinin kullanabileceği farklı çoklu ortam uygulamaları tasarlanabilir.
- ZYOGY'lerin çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere İŞKUR'a kayıtlı bireylerin gereksinimleri belirlenerek özel eğitim alanında çalışan akademisyenler ve öğretmenlerin iş birliğiyle İBYP'ye benzer bağımsız yaşam eğitim programları tasarlanabilir.
- Halihazırda var olan ya da geliştirilecek olan bağımsız yaşam eğitimi programlarında istismardan korunma ve cinsel eğitim konuları başta olmak üzere sağlık ve güvenlik becerilerine daha çok yer verilmesi önerilebilir.
- Üçüncü kademe özel eğitim programlarındaki bağımsız yaşam becerileri ve iş meslek derslerinin içeriği ve uygulaması ZYOB'lerin yetişkin yaşamını ve çalışma yaşamını destekleyici nitelikte güçlendirilebilir.
- Okul sonrasında program ya da kurslar açılarak İBYP'nin kullanılması önerilebilir.

4.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

- ZYOGY'lerin bağımsız yaşam eğitimine ilişkin tam deneysel araştırmalara olan gereksinim devam etmektedir.

- Bu araştırmanın nicel aşamasında İBYP'nin deneysel etkisi ön koşullara uyan ulaşılabilir 30 kişiyle sınanmıştır. Benzer araştırma deneysel etki gücünü ve genellenebilirliğini arttırmak üzere daha fazla sayıda katılımcıyla tekrarlanabilir.
- Bu çalışmada İBYP'nin ZYOGY'lerin bilgi ve becerilerine olan etkisi incelenmiştir. İBYP'nin ZYOGY'lerin yaşam kaliteleri, farklı davranışları, tutumları, algıları gibi farklı değişkenler üzerindeki etkisi incelenebilir.
- İBYP'nin farklı yetersizliklere sahip yetişkinlerin bilgi ve becerilerine olan etkisi sınanabilir.
- Bu araştırmanın gereksinim belirleme aşamasında ortaya çıkan ancak programda öncelikli konular olarak yer almayan serbest zamanı değerlendirme, kariyer planlama, ayrı bir evde yaşama, mesleki rehberlik gibi çeşitli konularda eğitim programları tasarlanarak etkililiği incelenebilir.
- Bu çalışmada en yoğun gereksinim duyulan konulardan biri olan istismar ve cinsel eğitimi içeren “Sağlık ve Güvenlik” sadece bir modül olarak yer almıştır. Modül içerisindeki bazı konular doğası gereği ev içinde çalışılmaya daha uygun olduğundan ileriye yönelik araştırmalarda sağlık ve güvenlik bilgilerinin yanı sıra becerilerine ilişkin daha kapsamlı, aile katılımlı grup deneysel araştırmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O. C. (2019). *Eğitim programlarının geliştirilmesinde ihtiyaç analizi el kitabı*. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Agran, M., Hughes, C., Thoma, C. A., & Scott, L. A. (2016). Employment social skills: What skills are really valued?. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 39 (2), 111-120.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (AÇSHB). (2000). *Engelliler için Engelsiz Avrupa Tebliği*. <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat/11-avrupa-birliginde-engellilere-yonelik-yasal-duzenlemeler#engelsiz-avrupa> (Erişim Tarihi: 22.05.2016). Ankara.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (AÇSHB). (2011). *İşgücü piyasasının özürllüler açısından analizi*. ISBN: 978-605-4628-38-4. Ankara.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Türkiye İş Kurumu (İŞKUR). (2018). *İşgücü Piyasası Araştırması Türkiye Raporu (İPA)*. Ankara.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (AÇSHB). (2019). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni*. Ankara.
- Allesi, S. M., & Trollip, A. R. (2001). *Multimedia for learning: Methods and development*. Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Ally, M. (2008). Foundations of educational theory for online learning. T. Anderson and F. Elloumi (Eds.) in *Theory and practice of online learning*, (p. 3-33). Creative Commons Licence Athabasca University.
- Alwell, M., & Cobb, B. (2009). Functional life skills curricular interventions for youth with disabilities: A systematic review. *Career Development for Exceptional Individuals*, 32 (2), 82-93.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). (2013). *FAQ on the AAIDD definition on intellectual disability*. USA: AAIDD Publication. http://www.aaid.org/intellectualdisabilitybook/content_7473cfm?navID=366 (Erişim tarihi: 12.03.2016).
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. American Psychiatric Pub.

- Anglin, G. J. (1995). *Instructional technology: Past, present and future*. Englewood Colo: Libraries Unlimited.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for?. *Child Development Perspectives*, 1 (2), 68-73.
- Arnett, J. J. (2010). *Adolescence and emerging adulthood*. (4th Edition). USA: Pearson Education Limited.
- Artar, T. M. (2018). *Çalışma arkadaşlarının zihin yetersizliği olan bireylerin çalışma yaşamına ilişkin görüş ve önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atak, H. (2011). Yetişkinliğe aşamalı geçiş: Beliren yetişkinlik tek bir ana yol. *İlköğretim Online*, 10 (1), 51-67.
- Atak, H. ve Çok, F. (2010). İnsan yaşamında yeni bir dönem: Beliren yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (1), 39-50.
- Avrupa Komisyonu. (2010). *Avrupa engellilik stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa için yenilenmiş bir taahhüt*. Brüksel: Avrupa Birliği.
- Ayres, K., & Cihak, D. (2010). Computer-and video-based instruction of food-preparation skills: Acquisition, generalization, and maintenance. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 48 (3), 195-208.
- Bahçalı, T. (2016). *Gelişimsel yetersizliği olan bireylere tablet bilgisayarla sunulan video modellerle öğretimin iş görüşmesi becerisini öğretmedeki etkililiği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baker, B. L., Brightman, A. J., Blacher, J. B., Heifetz, L. J., Hinshaw, S. R. & Murphy, D. M. (2004). *Steps to independence: Teaching everyday skills to children with special needs*. Baltimore: Brookes Publishing Company.
- Baker, G. (2013). Employment, employability, & history: Helping students to see the connection. *Teaching History*, 152, 45-51.
- Balboni, G., Coscarelli, A., Giunti, G., & Schalock, R. L. (2013). The assessment of the quality of life of adults with intellectual disability: The use of self-report and report of others assessment strategies. *Research in Developmental Disabilities*, 34 (11), 4248-4254.

- Banda, D. R., Dogoe, M. S., & Matuszny, R. M. (2011). Review of video prompting studies with persons with developmental disabilities. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 46 (4), 514-527.
- Baran, N. (2003) *İşverenlerin Zihin Engelli Bireylerin İstihdamlarına İlişkin Görüş ve Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baran, N. ve Cavkaytar, A. (2007). İşverenlerin zihinsel yetersizliği olan bireylerin istihdamlarına ilişkin görüş ve önerileri. *İlköğretim Online Dergisi*, 6 (2), 213-225.
- Barkley, E. F., & Major, C. H. (2016). *Learning assessment techniques: A handbook for college faculty*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2007). *Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri*. Ankara: ISBN 978-975-19-4099-5.
- Bates, P. E., Cuvo, T., Miner, C. A., & Korabek, C. A. (2001). Simulated and community-based instruction involving persons with mild and moderate mental retardation. *Research in Developmental Disabilities*, 22 (2), 95-115.
- Bazeley, P., & Jackson, K. (Eds.). (2013). *Qualitative data analysis with NVivo*. SAGE publications limited.
- Beirne-Smith, M., Patton, J. R., & Kim, S. H. (2006). *Mental retardation: An introduction to intellectual disabilities*. Pearson: Prentice Hall.
- Belva, B. C., & Matson, J. L. (2013). An examination of specific daily living skills deficits in adults with profound intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 34 (1), 596-604.
- Benesch, S. (1996). Need analysis and curriculum development in EAP: An example of a critical approach. *TESOL Quarterly*, 30 (4), 723-738.
- Beyer, S. R., & Robinson, C. (2009). *A Review of the research literature on supported employment: A report for the cross-government learning disability employment strategy team*. London: MRC Center for Neuropsychiatric Genetics and Genomics Department of Health.
- Bidwell, M. A., & Rehfeldt, R. A. (2004). Using video modeling to teach a domestic skill with an embedded social skill to adults with severe mental retardation. *Behavioral Interventions: Theory & Practice in Residential & Community-Based Clinical Programs*, 19 (4), 263-274.

- Black, B. L., Heatwole, H., & Meeks, H. (2007). Using multimedia in interactive learning objects to meet emerging academic challenges. A. Koohang, & K. Harman (Eds.), in *Learning objects: Theory, praxis, issues, and trends*, (p. 182-209). California: Informing Science Press.
- Blanchett, W. J. & Wolfe, P. S. (2002). A review of sexuality education curricula: Meeting the sexuality education needs of individuals with moderate and severe intellectual disabilities. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 27 (1), 43-57.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in qualitative research*. SAGE Publication.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education and introduction to theories and methods*. (5th Edition). Pearson: Allyn and Bacon.
- Bouck, E. C. (2010). Reports of life skills training for students with intellectual disabilities in and out of school. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54 (12), 1093-1103.
- Bouck, E. C. (2013). Secondary curriculum and transition. P. Wehman (Ed.), *Life beyond the classroom transition strategies for young people with disabilities*, in (p. 215-235). USA: Paul H Brookes Publishing.
- Branham, R. S., Collins, B. C., Schuster, J. W., & Kleinert, H. (1999). Teaching community skills to students with moderate disabilities: Comparing combined techniques of classroom simulation, videotape modeling, and community-based instruction. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34 (2), 170-181.
- Brolin, D. E. (1997). *Life centered career education: A competency based approach*. (5th Edition). USA: The Council for Exceptional Children.
- Brown, M., & McCann, E. (2018). Sexuality issues and the voices of adults with intellectual disabilities: A systematic review of the literature. *Research in Developmental Disabilities*, 74, 124-138.
- Bryne, G. (2018). Prevalence and psychological sequelae of sexual abuse among individuals with intellectual disability: A review of the recent literature. *Journal of Intellectual Disabilities*, 22 (3), 294-310.
- Burton, C. E., Anderson, D. H., Prater, M. A., & Dyches, T. T. (2013). Video self-modeling on an iPad to teach functional math skills to adolescents with autism and

- intellectual disability. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 28 (2), 67-77.
- Bümen, N. T. (2010). Program geliştirmede bir dönüm noktası: Yenilenmiş Bloom taksonomisi. *Eğitim ve Bilim*, 32 (142), 3-14.
- Cakmak, S., & Cakmak, S. (2015). Teaching to intellectual disability individuals the shopping skill through iPad. *European Journal of Educational Research*, 4 (4), 177-183.
- California Department of Developmental Services. (2019). *Regional centers information about programs and services*. <https://www.dds.ca.gov/RC/ProgramServices.cfm> (Erişim Tarihi: 11.07.2019). California.
- Cankuvvet, N. (2015). *Çocuğu koklear implant adayı ebeveynlerin gereksinimlerine dayalı bilgilendirme programı geliştirilmesi*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Carey, A.C., Friedman, M.G., & Bryen, D.N. (2005). Use of electronic technologies by people with intellectual disabilities. *Mental Retardation*, 43 (5), 322-333.
- Cavkaytar, A. (1999). Zihin engellilere öz bakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3), 40-50.
- Cavkaytar, A. (2000). Zihin engellilerin eğitim amaçları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 115-121.
- Cavkaytar, A. (2012). Teaching cafe waiter skills to adults with intellectual disability: A real setting study. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 47 (4), 426-437.
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve Yıldız, G. (2014). Geçmişten günümüze özel gereksinimli olma ve zihin yetersizliği: Dünya’da ve Türkiye’de kavramların evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30. Yıl özel sayı, 111-122.
- Center on Transition. (2018). *Postsecondary education and training*. Virginia: Commonwealth University (VCU) Department of Education. <https://centerontransition.org/transition/postEd/index.html> (Erişim Tarihi: 08.09.2018).
- Cheyenne Village. (2017). *Serving adults with intellectual & developmental disabilities*. Colorado. <https://cheyennevillage.org/> (Erişim Tarihi: 03.11.2018).
- Christian, W. (1994). Normalization as s goal: The Americans with disabilities act and individuals with mental retardation. *Texas Law Review*, 73, 409-440.

- Chou, Y. C., Lee, Y. C., Chang, S. C., & Pei-Lung Yu, A. (2013). Evaluating the supports intensity scale as a potential assessment instrument for resource allocation for persons with intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 2056- 2063.
- Clark, M. A. (2006). Adult education and disability studies, an interdisciplinary relationship: Research implications for adult education. *Adult Education Quarterly*, 56 (4), 308-322.
- Cobb, R. B., Lipscomb, S., Wolgemuth, J., & Schulte, T. (2013). *Improving post-high school outcomes for transition-age students with disabilities: An evidence review*. USA: National Center for Education Evaluation and Regional Assistance.
- Coleman, E. M., & Murphy, W. D. (1980). A survey of sexual attitudes and sex education programs among facilities for the mentally retarded. *Applied Research in Mental Retardation*, 1 (3), 269-276.
- Colomo-Palacios, R., Paniagua-Martin, F., Garcia-Crespo, A., & Ruiz-Mezcua, B. (2010). Technology enhanced learning for people with intellectual disabilities and cerebral paralysis: The MAS platform. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 3618-3628.
- Coşgun Başar, M. (2010). *Özel gereksinimi olan bireylerin okul hayatından iş hayatına geçiş becerilerinin anne-baba görüşlerine göre belirlenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cotton, K. (2008). *Developing employability skills*. Northwest Regional Educational Research Laboratory. www.nwrel.org/scpd/sirs/8/c015.html (Erişim Tarihi: 29.09.2018)
- Council for the Education of Exceptional Children (CEC). (2011). *Reauthorization of the workforce investment act (WIA): Priorities & concerns for students with disabilities*. Issue Brief. USA: Arlington.
- Crenshaw, M. (2005). *A study of transition services which influence post high school success of student with disabilities*. Published Doctoral Dissertation. Oregon: Eastern Oregon University, Institute of Educational Sciences.
- Creswell, J. W. (2008). *Educational research planning, conducting, and evaluating quantitative, and qualitative research*. (3th Edition). Pearson Education International.

- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (4th Edition). SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2016). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. (Çev: M. Sözbilir). Ankara: Pegem Akademi
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. (Çev: Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W., & Zhang, W. (2009). The application of mixed methods designs to trauma research. *Journal of Traumatic Stress*, 22 (6), 612–621.
- Curtis, D., & McKenzie, P. (2001). *Employability skills for Australian industry: Literature review and framework development*. Melbourne: Australian Council for Educational Research.
- Çakmak, S. ve Çakmak, S. (2015). Teaching to intellectual disability individuals the shopping skill through Ipad. *European Journal of Educational Research*, 4 (4), 177-183.
- Çankaya, S. (2013). *Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde ailelere yönelik beceri öğretimi yazılımının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dave, R. H. (2014). *Foundations of lifelong education*. Burlington: Pergamon Press/Elvesier Science.
- Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2002). Enhancing independent time-management skills of individuals with mental retardation using a palmtop personal computer. *Mental Retardation*, 40 (5), 358-365.
- Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2003a). A palmtop computer-based intelligent aid for individuals with intellectual disabilities to increase independent decision making. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 28 (4), 182-193.
- Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2003b). Application of computer simulation to teach ATM access to individuals with intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 38 (4), 451-456.

- Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2003c). Utilization of computer technology to facilitate money management by individuals with mental retardation. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 38 (1), 106-112.
- Davies, D. K., Stock, S. E., Holloway, S., & Wehmeyer, M. L. (2010). Evaluating a GPS-based transportation device to support independent bus travel by people with intellectual disability. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 48 (6), 454-463.
- Davies, M. D., & Beamish, W. (2009). Transitions from school for young adults with intellectual disability: Parental perspectives on “life as an adjustment”. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 34 (3), 248-257.
- Değirmenci, H. D., & Özen, A. (2019). The Effectiveness of video modelling to teach hotel housekeeping skills to individuals with intellectual disabilities. *Ankara University Educational Sciences Journal of Special Education*, 20 (3), 471-499.
- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Den Brok, W. L. J. E., & Sterkenburg, P. S. (2015). Self-controlled technologies to support skill attainment in persons with an autism spectrum disorder and/or an intellectual disability: A systematic literature review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 10 (1), 1-10.
- Deppisch, M. J. (2013). *Increasing independence in individuals with severe intellectual disabilities: Investigating visual supports for decreasing prompt dependence*. Published Master Thesis. UK: Kaplan University.
- Doğan, A. ve Cebioğlu, Ş. (2011). Beliren yetişkinlik: Ergenlikten yetişkinliğe uzanan bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14 (28), 11-21.
- Doğan, Y. (2013). *Görme+zihin yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasında davranış öncesi ipucu ve sinama ipucu işlem süreci ile yapılan öğretimin etkililiği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dollar, C. A., Fredrick, L. D., Alberto, P. A., & Luke, J. K. (2012). Using simultaneous prompting to teach independent living and leisure skills to adults with severe intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 33 (1), 189-195.

- Domzal, C., Houtenville, A., & Sharma, R. (2008). *Survey of employer perspectives on the employment of people with disabilities: Technical report*. McLean: Office of Disability Employment Policy, Department of Labor.
- Down Türkiye Down Sendromlular Derneği Resmi Web Sitesi. (2018). +*Bidown kariyer ve bağımsız yaşam akademisi*. <https://www.downturkiye.org/bidown-down-turkiye-kariyer-ve-bagimsiz-yasam-akademisi> (Erişim Tarihi: 01.09.2018)
- Drew, C. J., & Hardman, M. L. (2007). *Intellectual disabilities across the lifespan*. (9th Edition). New Jersey, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Duggan, C., & Linehan, C. (2013). The role of ‘natural supports’ in promoting independent living for people with disabilities; a review of existing literature. *British Journal of Learning Disabilities*, 41 (3), 199-207.
- Dursun, Ö. Ö. (2017). Çoklu ortam içeriklerinin tasarımı. Ö. Ö. Dursun ve F. Odabaşı (Ed.), *Çoklu ortam tasarımı*, içinde (s. 140-158). Ankara: Pegem Akademi.
- Dündar, S. (2002). *Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerine yer verilme durumlarının belirlenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) (WHO). (2016). *Templates for informed consent forms*. http://www.who.int/ethics/review-committee/informed_consent/en/ (Erişim Tarihi: 21.08.2016).
- Edyburn, D. L. (2003). 2002 in Review: A Synthesis of the special education technology literature. *Journal of Special Education Technology*, 19 (4), 5-28.
- Eisenman, D. P., Bazzano, A., Koniak-Griffin, D., Tseng, C. H., Lewis, M. A., Lamb, K., & Lehrer, D. (2014). Peer-mentored preparedness (PM-Prep): A New disaster preparedness program for adults living independently in the community. *Mental Retardation*, 52 (1), 49-59.
- Ellenkamp, J. J., Brouwers, E. P., Embregts, P. J., Joosen, M. C., & van Weeghel, J. (2016). Work environment-related factors in obtaining and maintaining work in a competitive employment setting for employees with intellectual disabilities: A systematic review. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 26 (1), 56-69.
- Ergenekon, Y. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için geçiş süreci ve hizmetleri planlama. A. Cavkaytar (Ed.). *Otizm Spektrum Bozukluğu*, içinde (ss. 266-301). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

- Ergenekon, Y. ve olak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 295-320.
- Ergenekon, Y., Doğan, S. ve Orum-Çattık, E. (2020). *Bağımsız yaşam geçiş dönemindeki gelişimsel yetersizliği olan bireylere istihdam becerilerinin öğretimi*. Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) sonuç raporu. Proje No: 1707E441. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Erişti, S. D. (2017). Çoklu ortam uygulamalarında görsel tasarım. Ö. Ö. Dursun ve F. Odabaşı (Ed.), *Çoklu ortam tasarımı*, içinde (s. 98-120). Ankara: Pegem Akademi.
- Erlandson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L., & Allen, S. D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. SAGE Publication.
- Faloon, B. J., & Rehfeldt, R. A. (2008). The role of overt and covert self-rules in establishing a daily living skill in adults with mild developmental disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 41 (3), 393-404.
- Fırat, M., Kabakçı-Yurdakul, I. ve Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 65-86.
- Field, J. (2001). Lifelong education. *International Journal of Lifelong Education*, 1 (2), 3-15.
- Finn, D. E., & Klein, J. W. (2009). Universal design for transition and postsecondary education. C. A. Thoma, C. C. Bartholomew, & L. A. Scott (Eds.), in *Universal design for transition*, (p. 125-138). Brookes Publishing.
- Fitzgerald, G. ve Koury, K. (2008). Research on computer-mediated instruction for students with high incidence disabilities. *Journal of Educational Computing Research*, 38 (2), 201-233.
- Fitzgerald, G., Koury, K., & Mitchem, K. (2008). Research on computer-mediated instruction for students with high incidence disabilities. *Journal of Educational Computing Research*, 38 (2), 201-233.
- Fleiss, J. L. (1971). Measuring nominal scale agreement among many raters. *Psychological Bulletin*, 76 (5), 378.
- Folk, E. D., Yamamoto, K. K., & Stodden, R. A. (2012). Implementing inclusion and collaborative teaming in a model program of postsecondary education for young

- adults with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 9 (4), 257-269.
- Forrier, A., & Sels, L. (2003). The concept employability: A complex mosaic. *International Journal of Human Resources Development and Management*, 3, 102-124.
- Garwood, M., & McCabe, M. P. (2000). Impact of sex education programs on sexual knowledge and feelings of men with a mild intellectual disability. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 35 (3), 269-283.
- Gay, L. R., Mills, G. E., & Airasian, P. W. (2012). *Educational research: Competencies for analysis and applications*. Pearson Education, Inc.
- George, D., & Mallery, P. (2014). *IBM SPSS statistics 21 step by step: A simple guide and reference*. (13th Edition). Boston, MA: Allyn & Bacon Prentice Hall.
- Getzel, E. E., & Briel, L. W. (2013). Pursuing postsecondary education opportunities for individual with disabilities. P. Wehman (Ed.), in *Life beyond the classroom transition strategies for young people with disabilities*, (p. 363-378). Brookes Publishing.
- Gil-Llario, M. D., Morell-Menguel, V., Diaz-Rodriguez, I., & Ballester-Arnal, R. (2019). Prevalence and sequelae of self-reported and other-reported sexual abuse in adults with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 63 (2), 138-148.
- Gimenez-Garcia, C., Gil-Llario, M. D., Ruiz-Palomino, E., & Diaz-Rodriguez, I. (2017). Sexual abuse and intellectual disability: How people with intellectual disabilities and their professionals identify and value the experience. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 4 (1), 129-136.
- Gomes-Machado, M. L., Santos, F. H., Schoen, T., & Chiari, B. (2016). Effects of vocational training on a group of people with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 13 (1), 33-40.
- Gooden-Ledbetter, M. J., Cole, M. T., Maher, J. K., & Condeluci, A. (2007). Self-efficacy and interdependence as predictors of life satisfaction for people with disabilities: Implications for independent living programs. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 27 (3), 153-161.

- Griffin, M. M., McMillan, E. D., & Hodapp, R. M. (2010). Family perspectives on post-secondary education for students with intellectual disabilities. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45 (3), 339-346.
- Grigal, M., Hart, D., & Weir, C. (2013). Postsecondary education for people with intellectual disability: Current issues and critical challenges. *Inclusion*, 1 (1), 50-63.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. SAGE Publication.
- Guest, G. (2013). Describing mixed method research: An alternative to typologies. *Journal of Mixed Method Research*, 7 (2), 141-151.
- Gumpel, T. P., & Nativ-Ari-Am, H. (2001). Evaluation of a technology for teaching complex social skills to young adults with visual and cognitive impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 95 (2), 95-107.
- Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). Yaşam boyu öğrenme nedir? Kavram ve kapsamı üzerine bir değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2 (3), 34-48.
- Gündoğdu, A. (2010). *Bir ilköğretim okulu ve iş okulunda çalışan okul yöneticisi ve öğretmenlerin zihin engelli bireylerin işe yerleştirilmelerine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gürsel, O., Ergenekon, Y. ve Batu, S. (2007). Gelişimsel yetersizliği olan bireylere okuldan işe geçiş becerilerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 54-77.
- Güvenç, S. E. (2014). *Belediyelerde engelli personel istihdamı, sorunları ve çözüm önerileri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hanley-Maxwell, C. & Collet-Klingenberg, L. (2012). Preparing students for employment. P. Wehman, & J. Kregel (Eds.), in *Functional curriculum for elementary and secondary students with special needs*, (p. 529-561). PRO-Ed, Inc.
- Haring, N. G., McCormick, L., & Haring, T. G. (1990). *Exceptional children and youth*. (4th Edition). Columbus: Merrill.

- Harr, N., Dunn, L., & Price, P. (2011). Case study on effect of household task participation on home, community, and work opportunities for a youth with multiple disabilities. *Work*, 39 (4), 445-453.
- Harries, J., Guscia, R., Kirby, N., Nettelbeck, T., & Taplin, J. (2005). Support needs and adaptive behaviors. *American Journal on Mental Retardation*, 110 (5), 393-404.
- Harris, J. C. (2006). *Intellectual disability: Understanding its development, causes, classification, evaluation, and treatment*. London: Oxford University Press.
- Hasırcıoğlu, A. (2006). *İşverenlerin özürlü istihdamına yaklaşımı*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Healy, E., McGuire, B. E., Evans, D. S., & Carley, S. N. (2009). Sexuality and personal relationships for people with an intellectual disability. Part I: Service-user perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53 (2), 905-912.
- Henninger, N. A., & Taylor, J. L. (2014). Family perspectives on a successful transition to adulthood for individuals with disabilities. *Mental Retardation*, 52 (2), 98-111.
- Hickson, L., Khemka, I., Golden, H., & Chatzistyli, A. (2008). Profiles of women who have mental retardation with and without a documented history of abuse. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 113 (2), 133-142.
- Hilgenkamp, T. L., Wijck, R., & Evenhuis, H. M. (2011). Instrumental activities of daily living in older adults with intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, 32 (5), 1977-1987.
- Hogan, D. P., & Astone, N. M. (1986). The transition to adulthood. *Annual Review of Sociology*, 12, 109-130.
- Hsieh, K., Rimmer, J., & Heller, T. (2012). Prevalence of falls and risk factors in adult with intellectual disability. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117 (6), 442-454.
- Huck, S. W. (2009). *Statistical misconception*. New York: Psychology Press Routledge.
- Independent Living Research Utilization. (ILRU). <http://www.ilru.org/about-ilru> (Erişim Tarihi: 27.04.2016)
- Johnson, B., & Christensen, L. (2004). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches* (2nd Edition). Needham Heights, MA: Allyn ve Bacon.
- Ju, S., Pacha, J., Moore, K., & Zhang, D. (2014). Employability skills for entry-level employees with, & without disabilities: A comparison between the perspectives of educators, & employers. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 40 (3), 203-212.

- Ju, S., Zhang, D., & Pacha, J. (2012). Employability skills valued by employers as important for entry-level employees with and without disabilities. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 35 (1), 29-38.
- Judge, S., & Gasset, D. I. (2015). Inclusion in the workforce for students with intellectual disabilities: A case study of a spanish postsecondary education program. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 28 (1), 121-127.
- K12 Education System. (2016). <http://k12educationsystem.com/what-is-k12-education/> (Erişim Tarihi: 24.11.2016)
- Kagohara, D. M., van der Meer, L., Ramdoss, S., O'Reilly, M. F., Lancioni, G. E., Davis, T. N., Rispoli, M., Lang, R., Marschik, P. B., Sutherland, D. and Green, V. A. (2013). Using iPods® and iPads® in teaching programs for individuals with developmental disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 34 (1), 147-156.
- Karacaoğlu, Ö. C. (2011). *Online eğitimde program geliştirme*. Ankara: İhtiyaç Yayıncılık.
- Kaya, H. E. (2016). *Yaşam boyu yetişkin eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, A. (2017). *Bkım ve koruma altında bulunan zihnin yetersizliği olan bireylere yönelik günlük yaşam eğitimi programı geliştirilmesi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kearns, J., Kleinert, H., Harrison, B., Sheppard-Jones, K., Hall, M., & Jones, M. (2010). *What does 'college and career ready' mean for students with significant cognitive disabilities*. Lexington: University of Kentucky.
- Kebeli, S. (2017). *Esnek istihdam ve yaşam boyu öğrenenler: İşKUR istihdam garantili kurslar örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keenan, S., King, G., Curran, C. J., & McPherson, A. (2014). Effectiveness of experiential life skills coaching for youth with a disability. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 34 (2), 119-131.
- Kelley, K. R., & Coco, C. M. (2015). Employment practices in a transition program for students with intellectual disability. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) (Ed.), in *Way leads on to way: Paths to employment for people with intellectual disability*. USA: AAIDD

- Kentucky Department of Education (KDE) & Kentucky Council on Postsecondary Education (CPE) (2010). *Unified strategy for college and career readiness - Senate Bill 1*. Frankfort: Kentucky Department of Education.
- Kıyak, Ü. E., Tuna, D. M. ve Tekin-İftar, E. (2019). Zihin yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi: Kapsamlı betimsel analiz. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20 (1), 143-176. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.408927.
- Kim, R. (2010). *Increasing access to community living: A national study of independent living skills and community activities*. Published Doctoral Dissertation. US: University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Kochhar-Bryant, C. A. (2007). The summary of performance as transition “passport” to employment and independent living. *Assessment for Effective Intervention*, 32 (3), 160-170.
- Kochhar-Bryant, C. A. (2009). Planning for postsecondary transition. C. A. Kochhar-Bryant, & G. Greene (Eds.), in *Pathways to successful transition for youth with disabilities: A developmental process*, (p. 395-423). Merrill/Pearson.
- Kochhar-Bryant, C. A., & Greene, G. (2009). *Pathways to successful transition for youth with disabilities: A developmental process*. Merrill/Pearson.
- Kochhar-Bryant, C., Bassett, D. S., & Webb, K. W. (2002). *Transition to postsecondary education for students with disabilities*. A Joint Publication.
- Koçak, E. (2006). *Zihin engelliler iş okullarındaki öğretmenlerin mesleğe hazırlık etkinlikleri ve öğrencilerin mesleki yeterliklerine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kraemer, B. R., & Blacher, J. (2001). Transition for young adults with severe mental retardation: School preparation, parent expectations, and family involvement. *Mental Retardation*, 39 (6), 423-435.
- Kroger, J. (2006). *Identity development: Adolescence through adulthood*. SAGE Publications.
- Kuzu Demir, E. B. (2017). Çoklu ortam projesi hazırlama. Ö. Ö. Dursun ve F. Odabaşı (Editörler), *Çoklu ortam tasarımı*, içinde (s. 58-74). Ankara: Pegem Akademi.
- Kuzu, A. (2017). Çoklu ortam uygulamalarının kuramsal temelleri. Ö. Ö. Dursun ve F. Odabaşı (Editörler), *Çoklu ortam tasarımı*, içinde (s. 2-33). Ankara: Pegem Akademi.

- Lachapelle, Y., Wehmeyer, M. L., Haelewyck, M. C., Courbois, Y., Keith, K. D., Schalock, R., Verdugo, A., & Walsh, P. N. (2005). The relationship between quality of life and self-determination: an international study. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49 (10), 740-744.
- Lamoureux-Hebert, M., Morin, D., & Crocker, A. (2010). Support needs of individuals with mild and moderate intellectual disabilities and challenging behaviors. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 3 (2), 67-84.
- Lancioni, G. E., Van den Hof, E., Furniss, F., O'reilly, M. F., & Cunha, B. (1999). Evaluation of a computer-aided system providing pictorial task instructions and prompts to people with severe intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 43 (1), 61-66.
- Lancioni, G. E., O'Reilly, M. F., Seedhouse, P., Furniss, F., & Cunha, B. (2000). Promoting independent task performance by persons with severe developmental disabilities through a new computer-aided system. *Behavior Modification*, 24 (5), 700-718.
- Lancioni, G. E., & O'Reilly, M. F. (2002). Teaching food preparation skills to people with intellectual disabilities: A literature overview. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15 (3), 236-253.
- Lancioni, G. E., Singh, N. N., O'Reilly, M., Sigafoos, J., Alberti, G., Perilli, V., ... & Buono, S. (2018). An upgraded smartphone-based program for leisure and communication of people with intellectual and other disabilities. *Frontiers in Public Health*, 6, 234.
- Lane, V. (2012). *Examining attachment in person with a disability and their transition to independent living*. Published Master's Thesis. USA: Saint Mary's College of California.
- Leathwood, C. (2006). Gender equity in post-secondary education. C. Skelton, B. Francis, & L. Smulyan (Eds.) in *The SAGE handbook of gender and education*, (p. 166-178). SAGE Publication
- Lee, W. L., & Owens, D. L. (2000). *Multimedia based intructional design: Computer-based training, web based training, distance broadcast training*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Pfeiffer.
- Lemieux, T. (2006). Postsecondary education and increasing wage inequality. *American Economic Review*, 96 (2), 195-199.

- Liu, G. Z., Wu, N. W., & Chen, Y. W. (2013). Identifying emerging trends for implementing learning technology in special education: A state-of-the-art review of selected articles published in 2008-2012. *Research in Developmental Disabilities*, 34, 3618-3628.
- Liu, K. P., Wong, D., Chung, A. C., Kwok, N., Lam, M. K., Yuen, C. M., ... & Kwan, A. C. (2013). Effectiveness of a workplace training programme in improving social, communication and emotional skills for adults with autism and intellectual disability in Hong Kong--a pilot study. *Occupational Therapy International*, 20 (4), 198-204.
- Lumley, V. A., Miltenberger, R. G., Long, E. S., Rapp, J. T., & Roberts, J. A. (1998). Evaluation of a sexual abuse prevention program for adults with mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 31 (1), 91-101.
- Lurquin, J. L. (2014). *Exploratory study of the perspectives of midlife adults with intellectual disability, their parents, and case managers regarding quality of life and needed supports and services*. Published Doctoral Dissertation. US: Illinois State University.
- Luthra, R., Högdin, S., Westberg, N., & Tideman, M. (2018). After upper secondary school: Young adults with intellectual disability not involved in employment, education or daily activity in Sweden. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 20 (1), 50-61.
- MacDonald, J. (2008). *Blended learning and online tutoring: Planning learner support and activity design*. (2nd Edition). England: Gower Publishing.
- Maddux, C., Johnson, D., & Willis, J. (2001). *Educational computer: learning with tomorrow's technologies*. Boston: Allyn and Bacon.
- Mannix, D. (2009). *Life skills activities for secondary students with special needs*. John Wiley & Sons.
- Mansell, M. J., Ashman, B. McDonald, S., & Beadle-Brown, J. (2002). Deinstitutionalisation and community living: Position statement of the comparative policy and practice special interest research group of the international association for the scientific study of intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (8), 625-633.
- Maxwell, J. A. (2005). *Qualitative research design: An interactive approach* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publication.

- Mayer, R. E. (2014). *The Cambridge handbook of multimedia learning*. (2nd edition). Cambridge University Press.
- McGrath, S. (2009). What is employability?. *Learning to support employability project paper*, 1, 15.
- McLaughlin, M. (1995). *Employability Skills Profile: What Are Employers Looking For?*. ERIC Clearinghouse on Counseling and Student Services Greensboro NC., Canadian Guidance and Counselling Foundation Ottawa (Ontario).
- Mechling, L. C. (2004). Effects of multimedia, computer-based instruction on grocery shopping fluency. *Journal of Special Education Technology*, 19 (1), 23-34.
- Mechling, L. C. (2007). Assistive technology as a self-management tool for prompting students with intellectual disabilities to initiate and complete daily tasks: A literature review. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 42 (3), 252.
- Mechling, L. C. (2011). Review of twenty-first century portable electronic devices for persons with moderate intellectual disabilities and autism spectrum disorders. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 46 (4), 479-498.
- Mechling, L. C., Gast, D. L., & Barthold, S. (2003). Multimedia computer-based instruction to teach students with moderate intellectual disabilities to use a debit card to make purchases. *Exceptionality*, 11 (4), 239-254.
- Mechling, L. C., Pridgen, L. S., & Cronin, B. A. (2005). Computer-based video instruction to teach students with intellectual disabilities to verbally respond to questions and make purchases in fast food restaurants. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 40 (1), 47-59.
- Mechling, L. C., Gast, D. L., & Seid, N. H. (2010). Evaluation of a personal digital assistant as a self-prompting device for increasing multi-step task completion by students with moderate intellectual disabilities. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45 (3), 422-439.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Merriam, S. B., & Clark, M. C. (2006). Learning and development: The connection in adulthood. C. Hoare (Ed.), in *Handbook of adult development and learning*, (p. 27-52). London: Oxford University.

- Merritt, T. A. (2014). *A comparison of remote monitoring and direct observations on the implementation of a motivational system to improve independent living skills for people with intellectual and developmental disabilities*. Published Master's Thesis. U.S.: University of Kansas.
- Miles, M. B., Huberman A., M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. (3rd Edition). SAGE Publication.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2015). *İş eğitimi ve meslek ahlakı dersi öğretim programı*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://orgm.meb.gov.tr/www/is-egitimi-ve-meslek-ahlaki-dersi-meslek-alanlari-modulleri/icerik/577> (Erişim Tarihi: 21.12.2016).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2016). *Özel eğitim uygulama merkezi 1. ve 2. Kademe eğitim programı*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123> (Erişim Tarihi: 21.12.2016).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2016). *Toplumsal uyum becerileri dersi öğretim Programı*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123> (Erişim Tarihi: 21.12.2016).
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> (Erişim Tarihi: 23.10.2018).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2018). *Hayat boyu öğrenme kurumları yönetmeliği*. http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/11093946_MEB_HBO_KURUMLARI_YYNETMELYYY.pdf (Erişim Tarihi: 25.09.2018).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2018). *Özel eğitim programları*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü <http://orgm.meb.gov.tr/dosyalar/progindex.html> (Erişim Tarihi: 21.10.2018)
- Mills, G. E., & Gay, L. R. (2016). *Educational research competencies for analysis and applications*. (11th Edition). Pearson
- Mobility Training & Independent Living Program (MTILP). <https://mtilp.net/> (Erişim Tarihi: 29.09.2018).

- Morgan, R. L., & Salzberg, C. L. (1992). Effects of video-assisted training on employment-related social skills of adults with severe mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 25 (2), 365-383.
- Morris, L. E., & Klunk, C. D. (2016). Revisiting adult development: Changing capabilities, perspectives and worldviews. *Adult Learning*, 27 (1), 3-6.
- Mosavi, F., Abazari, Z., Beigipour, F., & Asadi, N. (2016). Effectiveness of multimedia education program on the development of self-help and life skills in educable, mentally retarded students. *Iranian Rehabilitation Journal*, 14 (3), 179-184.
- Mueller, M. M., & Stack-Dunner, S. E. (1989). *A study to test the reliability of an independent living skills assessment instrument*. California: San Jose State University Department of Occupational Therapy.
- Mustian, A. L. ve Richter, S. M. (2012). Bound for success: Teaching life skills. D. W. Test (Ed.) in *Evidence-based instructional strategies for transition: Brookes transition to adulthood series*, (p. 97-117). Brookes Publishing Company. PO Box 10624, Baltimore, MD 21285.
- National Council for Curriculum and Assessment. (1999). *Special educational needs: Curriculum issues discussion paper*. Dublin.
- National Council on Independent Living. (NCIL). (2016). *Independent Living Movement*. <http://www.ncil.org/> (Erişim Tarihi: 22.05.2016)
- Neece, C. L., Kraemer, B. R., & Blacher, J. (2009). Transition satisfaction and family well being among parents of young adults with severe intellectual disability. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 47 (1), 31-43.
- Neubert, D. A., & Moon, M. S. (2006). Postsecondary settings and transition services for students with intellectual disabilities: Models and research. *Focus on Exceptional Children*, 39 (4).
- Nye-Lengerman, K., Narby, C., & Pettingell, S. (2017). *Bringing Employment First to Scale: What is the relationship between gender and employment status for individuals with IDD?*. Boston, MA: University of Massachusetts Boston, Institute for Community Inclusion.
- OECD. (2013). *OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264204256-en> (Erişim Tarihi: 17.10.2017).

- Olson, J. L., Platt, J. C., & Dieker, L. A. (2008). *Teaching children and adolescents with special needs*. Merrill Publishing Company.
- Onukwube, V. C. (2010). *Experiences, feelings, and perceptions of former foster care youth about independent living program*. Published Doctoral Dissertation. U.S.: Walden University.
- Onwuegbuzie, A.J. & Teddlie, C. (2003). A framework for analyzing data in mixed methods research. A. Tashakkori, & C. Teddlie (Eds.), in *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*, (p. 351-384). California: SAGE Publication.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2017). *Curriculum: Foundations, principles, and issues*. Pearson Higher Ed.
- Orum-Çattık, E., & Ergenekon, Y. (2018). Effectiveness of video modeling combined with auditory technology support in teaching skills for using community resources to individuals with intellectual disabilities. *Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 42 (193), 237-257.
- Öncül, N. ve Yücesoy Özkan, Ş. (2010). Orta ve ileri düzeyde zihin yetersizliği olan yetişkinlere videoyla model olma kullanılarak günlük yaşam becerilerinin öğretilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), 143-156.
- Özbey, F. (2015). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere iş analizi temelinde tekstil işçiliği becerilerinin öğretilmesi: Eylem araştırması*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Paas, F., & Sweller, J. (2014). Implications of cognitive load theory for multimedia. R. E. Mayer (Ed.), in *The Cambridge handbook of multimedia learning* (2nd edition, p. 27-42). Cambridge University Press.
- Papay, C. K., & Bambara, L. M. (2014). Best practices in transition to adult life for youth with intellectual disabilities. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 37 (3), 136-148.
- Parent Advocacy Coalition for Educational Rights (PACER). (2019). <https://www.pacer.org/about/> (Erişim Tarihi: 02.07.2019).
- Partnership for 21st Century Learning. (2016). *P21 Framework for 21st century*. <http://www.battelleforkids.org/networks/p21/21st-century-learning-exemplar-program> (Erişim Tarihi: 10.07.2019).

- Pincelli, M. (2012). *Post-school outcomes for students with an intellectual disability*. Published Master's Thesis. St. John Fisher College
- Plotner, A. J., & Marshall, K. J. (2015). Postsecondary education programs for students with an intellectual disability: Facilitators and barriers to implementation. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 53 (1), 58-69.
- Ramdoss, S., Lang, R., Fragale, C., Britt, C., O'Reilly, M., Sigafoos, J., Didden, R., Palmen, A., & Lancioni, G. E. (2012). Use of computer-based interventions to promote daily living skills in individuals with intellectual disabilities: A systematic review. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 24 (2), 197-215.
- Reynolds, C. R., & Kamphaus, R. W. (2005). Introduction to the Reynolds Intellectual Assessment Scales and the Reynolds Intellectual Screening Test. D. P. Flanagan, & P. L. Harrison (Eds.). in *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues*, (p. 461-484). New York: Guilford Press.
- Riffel, L. A., Wehmeyer, M. L., Turnbull, A. P., Lattimore, J., Davies, D., Stock, S., & Fisher, S. (2005). Promoting independent performance of transition-related tasks using a palmtop PC-based self-directed visual and auditory prompting system. *Journal of Special Education Technology*, 20 (2), 5-14.
- Robinson, J. P. (2000). What are employability skills?. *The Workplace*, 1 (3), 1-3.
- Roid, G. H., & Pomplun, M. (2005). Interpreting the Stanford-Binet Intelligence Scales, Fifth Edition. D. P. Flanagan, & P. L. Harrison (Eds.). in *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues*, (p. 325-343). New York: Guilford Press.
- Ross, J., Marcell, J., Williams, P., & Carlson, D. (2013). Postsecondary education employment and independent living outcomes of persons with autism and intellectual disability. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 26 (4), 337-351.
- Rossetti, Z., Lehr, D., Pelerin, D., Huang, S., & Lederer, L. (2016). Parent involvement in meaningful post-school experiences for young adults with IDD and pervasive support needs. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 54 (4), 260-272.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2005). *Qualitative interviewing the art of hearing data* (2nd Edition). SAGE Publications.
- Ruteere, R. K., Mutia, J. M., Mwoma, T., & Runo, M. (2015). Challenges experienced in teaching daily living skills to learners with mental retardation. *Journal of Education and Practice*, 6 (18), 159-163.

- Sabornie, E. J., & deBettencourt, L. U. (2009). *Teaching students with mild and high-incidence disabilities at the secondary level*. Prentice Hall.
- Sağ, R. (2017). İçerik tasarımı. B. Oral ve T. Yazar (Editörler), *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme*, içinde (s. 300-329). Pegem Akademi.
- Salderay, B. (2008). *Türkiye'deki zihin engelliler iş okullarında görsel sanatlar dersinin öğrencilerin beceri, davranış ve meslek edinimindeki katkısına yönelik öğretmen görüşleri*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Savaşır, R. (1999). *Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde küçük ve orta boyutlu işletmeler açısından istihdam politikaları*. Ankara: Kamu-İş Eğitim Yayını.
- Schaafsma, D., Stoffelen, J. M., Kok, G., & Curfs, L. M. (2013). Exploring the development of existing sex education programmes for people with intellectual disabilities: An intervention mapping approach. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 26 (2), 157-166.
- Schaie, K. W., & Zanjani, F. A. K. (2006). Intellectual development across adulthood. C. Hoare (Ed.), in *Handbook of adult development and learning* (p. 99-123). London: Oxford University.
- Shalock, R. L., Borthwick-Duffy, S. A., Brandley, V. J., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Gomez, S. C., Lachapelle, Y., Luckasson, R., & Reeve, A. (2010). *Intellectual disability definition, classification, and systems of supports*. USA: AAIDD Publication.
- Schalock, R. L., & Luckasson, R. (2015). A Systematic approach to subgroup classification in intellectual disability. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 53 (5), 258-366.
- Schwier, R. A., & Misanchuk, E. R. (1993). *Interactive multimedia instruction*. New Jersey: Educational Technology Publications.
- Selvi, K., Uysal, D., Polat, M., Sönmez, T., Köse, C. ve Yetim, N. (2016). Supsky curriculum design model* SUPSKY eğitim programı tasarımı modeli. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 6 (12), 33-55.
- Sharma, R. N. (2006). *The effect of employment on reported self-advocacy and independent living skills of young adults with cognitive disabilities*. Published Master's Thesis. India: Osmania University.

- Sitlington, P. L., Neubert, D. A., & Clark, G. M. (2010). *Transition education and services for students with disabilities*. Prentice Hall.
- Siu, A. M., Lin, Z., & Chung, J. (2019). An evaluation of the TEACCH approach for teaching functional skills to adults with autism spectrum disorders and intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 90, 14-21.
- Snell, M. E., & Brown, F. (2000). *Instruction of students with severe disabilities*. New York: Merrill.
- Snell, M. E., Luckasson, R., Borthwick-Duffy, W. S., Bradley, V., Buntinx, W. H., Coulter, D. L., ... & Schalock, R. L. (2009). Characteristics and needs of people with intellectual disability who have higher IQs. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 47 (3), 220-233.
- Steere, D. E., Rose, E., & Cavauiuolo, D. (2007). *Growing up: Transition to adult life for students with disabilities*. Pearson: Allyn and Bacon.
- Stock, S. E., Davies, D. K., Secor, R. R., & Wehmeyer, M. L. (2003). Self-directed career preference selection for individuals with intellectual disabilities: Using computer technology to enhance self-determination. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 19 (2), 95-103.
- Stock, S. E., Davies, D. K., Davies, K. R., & Wehmeyer, M. L. (2006). Evaluation of an application for making palmtop computers accessible to individuals with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 31 (1), 39-46.
- Stock, S. E., Davies, D. K., Wehmeyer, M. L., & Palmer, S. B. (2008). Evaluation of cognitively accessible software to increase independent access to cellphone technology for people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52 (12), 1155-1164.
- Sunder, V. (2007). *Development of an instrument for the evaluation of independent living skills in adults with disabilities*. Published Doctoral Dissertation. U.S.: State University of New York Depermant of Rehabilitation Science.
- Swango-Wilson, A. (2011). Meaningful sex education programs for individuals with intellectual and developmental disabilities. *Sex. Disabil.*, 29, 113-118.
- Targett, P., & Griffin, C. (2013). Developing jobs for young people with disabilities. P. Wehman (Ed.). in *Life beyond the classroom: Transition strategies for young*

- people with disabilities* (p. 339-363). Brookes Publishing Company. PO Box 10624, Baltimore, MD 21285.
- Teddlie, C. ve Tashakkori, A. (2015). *Karma yöntem araştırmalarının temelleri*. (Çev. Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tekindal, S. (2017). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Test, D. W., Mazzotti, V. L., Mustian, A. L., Fowler, C. H., Kortering, L., & Kohler, P. (2009). Evidenced-based secondary transition predictors for improving postschool outcomes for students with disabilities. *Career Development for Exceptional Individuals*, 32 (3), 160-181.
- The Arc. (2016). *For people with intellectual and developmental disabilities*. <http://www.thearc.org/what-we-do/programs-and-services/school-to-community> (Erişim Tarihi: 22.04.2016).
- The Association for the Severely Handicapped (TASH). (2016). *TASH 2016 Annual report*. Washington, D. C.
- Thoma, C. A. (2013). Postsecondary education for students with intellectual disability (ID): Complex layers. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 26 (4), 285-302.
- Thoma, C. A., Browder, D., Lemons, C., Thurlow, M., Morningstar, M., Agran, M., Goode, T., Carslon, D., Lowery, A., Scott, L. A., Terpstra, J., Johnson, D. R., Thompson, J. & Cain, I. (2016). Education of students with intellectual and developmental disabilities. P. V. Berns, J. Butterworth, D. Carlson, T. Heller, A. Hewitt, A. Imparato, W. B. Jackson, A. Lulinski, M. Nygren, & D. Webber (Eds.) in *Critical issues in intellectual and developmental disabilities: Contemporary, research, practice and policy*, (p. 37-71). USA: AAIDD Publication.
- Thompson, J. R., Bradley, V. J., Buntinx, W. H., Schalock, R. L., Shogren, K. A., Snell, M. E., ... & Gomez, S. C. (2009). Conceptualizing supports and the support needs of people with intellectual disability. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 47 (2), 135-146.
- Tice, C. J., & Harnek Hall, D. M. (2008). Sexuality education and adolescents with developmental disabilities: Assessment, policy, and advocacy. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*, 7 (1), 47-62.

- Turnbull, A., Turnbull, R., Wehmeyer, M. L., & Shogren, K. A. (2013). *Exceptional lives: Special education in today's schools*. Pearson.
- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR). (2017). *Yıllık İstatistik Bültenleri 2017 Yıllık Tabloları*. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> (Erişim Tarihi: 20.05.2019).
- Türkiye İş Kurumu Strateji Geliştirme Dairesi Bakanlığı (İŞKUR). (2017). *2018-2022 Dönemi stratejik planı*. <https://media.iskur.gov.tr/19481/2018-2022-donemi-stratejik-plani.pdf> (Erişim Tarihi: 07.07.2019).
- U.S. Department of Health, Education and Welfare Office of Education. (1966). *Design for daily living curriculum guide for children and youth with intellectual disabilities, exceptional child education*. Florida: Duval County Schools.
- Ünal, F. (2003). İstihdam edilebilirlik becerileri ve bu becerilerin kazandırılmasına yönelik stratejiler. *Kurgu Dergisi*, 20, 281-298.
- Van Laarhoven, T., & Van Laarhoven-Myers, T. (2006). Comparison of three video-based instructional procedures for teaching daily living skills to persons with developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 41 (4), 365-381.
- Van Laarhoven, T., Kos, D., Pehlke, K., Johnson, J. W., & Burgin, X. (2014). Comparison of video modeling and video feedback to increase employment-related social skills of learners with developmental disabilities. *DADD Online Journal*, 1 (1), 69-90.
- Verdonschot, M. M., De Witte, L. P., Reichrath, E., Buntinx, W. H. E., & Curfs, L. M. (2009). Community participation of people with an intellectual disability: A review of empirical findings. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53 (4), 303-318.
- Volery, T., & Lord, D. (2000). Critical success factors in online education. *International Journal of Educational Management*, 14 (5), 216-223.
- Walser, K., Ayres, K., & Foote, E. (2012). Effects of a video model to teach students with moderate intellectual disability to use key features of an iPhone. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 47 (3), 319-331.
- Wandry, D., Wehmeyer, M. L., & Glor-Scheib, S. (2013). *Life centered education: The teacher's guide*. Council for Exceptional Children.
- Watson, L. J. (1989). *Locus of control and its malleability with independent living skills programming in adolescents with and without disabilities*. Published Master's Thesis. USA: University of Southern California.

- Wehman, P., Targett, P., & Richardson, M. (2012). Functional Curriculum Design. P. Wehman and J. Kregel (Eds.) in *Functional curriculum for elementary, middle, and secondary age students with special needs*, (p. 1-51). Austin: PRO-ED, Inc.
- Wehman, P. (2013). Transition: New horizons and challenges. P. Wehman (Ed.) in *Life beyond the classroom: Transition strategies for young people with disabilities*, (p. 3-41). Baltimore, MD: Brookes Publishing Company.
- Wehman, P., Chan, F., Ditchman, N., & Kang, H. J. (2014). Effect of supported employment on vocational rehabilitation outcomes of transition-age youth with intellectual and developmental disabilities: A case control study. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 52 (4), 296-310.
- Wehmeyer, M., & Schwartz, M. (1998). The relationship between self-determination and quality of life for adults with mental retardation. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 33 (1), 3-12.
- Wehmeyer, M. L., & Palmer, S. B. (2003). Adult outcomes for students with cognitive disabilities three-years after high school: The impact of self-determination. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 38 (29), 131-144.
- Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B., Smith, S. J., Parent, W., Davies, D. K., & Stock, S. (2006). Technology use by people with intellectual and developmental disabilities to support employment activities: A single-subject design meta analysis. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 24 (2), 81-86.
- Wehmeyer, M. L., Palmer, S., Smith, S. J., Davies, D., & Stock, S. (2008). The efficacy of technology use by people with intellectual disability: A single-subject design meta-analysis. *Journal of Special Education Technology*, 23 (3), 21-30.
- Wehmeyer, M. L., Chapman, T. E., Little, T. D., Thompson, J. R., Schalock, R., & Tasse, M. (2009). Efficacy of the support intensity scale (SIS) to predict extraordinary support needs. *American Journal of Intellectual and Developmental Disabilities*, 114 (1), 3-14.
- Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B., Williams-Diehm, K., Shogren, K. A., Davies, D. K., & Stock, S. (2011). Technology and self-determination in transition planning: The impact of technology use in transition planning on student self-determination. *Journal of Special Education Technology*, 26 (1), 13-24.

- Wehmeyer, M. L., Tassé, M. J., Davies, D. K., & Stock, S. (2012). Support needs of adults with intellectual disability across domains: The role of technology. *Journal of Special Education Technology*, 27 (2), 11-21.
- Wehmeyer, M. L., & Shogren, K. A. (2013). Self-Determination: Getting students involved in leadership. P. Wehman (Ed.) in *Life beyond the classroom: Transition strategies for young people with disabilities* (p. 41-69). Baltimore: Brookes Publishing Company.
- White, W. J. (1998). *Research report on the use and effectiveness of accommodations for adults with disabilities in adult education centers*. Manhattan: Kansas State University.
- Will, M. (1983). OSERS programming for the transition of youth with disabilities: Bridges from school to working life. *Office of Special Education and Rehabilitative Services*, 120, 1-14.
- Wilson, A. L., & Hayes, E. R. (2000). On Thought and action in adult and continuing education. A. L. Wilson, & E. R. Hayes (Eds.) in *Handbook of adult and continuing education* (p. 15-33). San Francisco: Jossey-Bass.
- Wu, P. F. (2011). *The effects of video prompting and activity schedules on the acquisition of independent living skills of students who are deaf and have developmental disabilities*. Published Doctoral Dissertation. Canada: The Ohio State University.
- YAI Independent Living Program (ILP). (2018). <https://www.yai.org/services/independent-living-program-ilp-nyc> (Erişim Tarihi: 28.09.2018).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuan Ru, H. (2015). *New home, hearty hope-the experience of community living and independent living program for people with mental disability*. Published Doctoral Dissertation. China: Tzu Chi University.
- Zhu, J., & Weiss, L. (2005). The Wechsler Scale. D. P. Flanagan, & P. L. Harrison (Eds.) in *Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues* (p. 297-324). New York: Guilford Press.

EKLER LİSTESİ

EK-1. Gereksinim Belirleme Aşaması Katılımcıları

EK-2. Görüşme ve Kaba Değerlendirme Formları

EK-2A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

EK-2B. Görüşmecî Kılavuzu

EK-2C. Kaba Değerlendirme Formu

EK-3. Onay Formları

EK-3A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu (Ebeveyn/Öğretmen/İşveren)

EK-3B. İBYP Uygulama Onay Formu

EK-3C. İBYP Uygulama Ebeveyn Onay Formu

EK-3D. Ebeveyn/Öğretmen/İşveren Kaba Değerlendirme Onay Formu

EK-3E. Genç Kaba Değerlendirme Onay Formu

EK-3F. Ebeveyn/Personel Sosyal Geçerlik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu

EK-4. Programın Etkîliliğini Değerlendirme Araçları

EK-4A. İBYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi

EK-4B. İBYP I. Modül Bilgi Testi

EK-4C. İBYP II. Modül Bilgi Testi

EK-4D. İBYP III. Modül Bilgi Testi

EK-5. Sosyal Geçerlik Soru Formları

EK-5A. Genç Sosyal Geçerlik Formu

EK-5B. Ebeveyn/Personel/Eğitmen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sosyal Geçerlik Formu

EK-6. Program Tasarımı Öğeleri

EK-6A. İBYP Hedefleri Belirtke Tabloları

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları

EK-6C. İBYP Modül Planları

EK-6D. İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı

EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu

EK-7. Başarı ve Teşekkür Belgeleri

EK-7A. Başarı Belgesi

EK-7B. Teşekkür Belgesi

EK-8. İBYP Uygulama Güvenirliği Formu

EK-9. Gereksinim Belirleme Aşamasına İlişkin Bulgular

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı

EK-9B. ZYOGY'lerin Yetişkin ve Çalışma Yaşamında Güçlük Yaşadığı ve Desteğe Gereksinim Duyduğu Konular

EK-10. Katılımcı Bilgi Formları

EK-10A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Katılımcı Bilgi Formu

EK-10B. İBYP Katılımcı Bilgi Formu

EK-10C. Sosyal Geçerlik Katılımcı Bilgi Formu

EK-11. Etik Kurul Onayı Belgesi

EK-1. Gerekseim Belirleme Aşaması Katılımcıları

Yapılandırılmış Görüşmelere Katılan Ebeveynler

Sıra	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek	Çocuk / Z.Y.O. Çocuk	Z.Y.O. Çocuğun Yaşı	Z.Y.O. Çocuğun Cinsiyeti	Z.Y.O. Çocuğun Bitirdiği Okul	Gelir Durumu
1.	59	Kadın	Evli	İlkokul	Ev Hanımı	3 / 1	33	Erkek	III.Mesleki Eğitim	1700 TL
2.	67	Erkek	Evli	İlkokul	İşçi Emeklisi	2 / 1	32	Erkek	III.Mesleki Eğitim	2000 TL
3.	58	Kadın	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı	3 / 1	24	Kadın	Ortaokul	3000 TL
4.	54	Kadın	Eşini Kaybetmiş	İlkokul	Ev Hanımı	1 / 1	25	Erkek	II.Kademe	1000 TL
5.	60	Kadın	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı	4 / 1	35	Kadın	I.Kademe	5000 TL
6.	48	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	2 / 1	25	Erkek	III.Mesleki Eğitim	3500 TL
7.	74	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	3 / 1	33	Erkek	I.Kademe	3000 TL
8.	48	Kadın	Evli	Lisans	Ev Hanımı	2 / 1	21	Erkek	III.Mesleki Eğitim	3000 TL
9.	40	Kadın	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı	2 / 1	21	Erkek	Lise	2000 TL
10.	47	Kadın	Evli	Ortaokul	Ev Hanımı	2 / 1	22	Erkek	İlkokul	2500 TL

EK-1. Gereksinim Belirleme Aşaması Katılımcıları (devam)

Yarı Yapılandırılmış Görüşmelere Katılan Öğretmenler							
Sıra	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Lisans Programı / Branş	Sınıfındaki Öğrenci Sayısı / Z.Y.O. Öğrenci Sayısı	Kıdem yılı
1.	30	Erkek	Evli	Lisans	Zihin Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	5 / 5	7
2.	37	Kadın	Evli	Lisans	Zihin Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	6 / 6	10
3.	32	Kadın	Evli	Lisans	Sınıf öğrt. / Özel Eğt.	5 / 3	7
4.	32	Erkek	Evli	Lisans	İşitme Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	3 / 1	6
5.	48	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	Zihin Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	4 / 4	26
6.	33	Erkek	Evli	Lisans	Tekstil Dokuma / Atölye	5 / 5	3
7.	27	Kadın	Evli	Lisans	İşitme Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	5 / 5	5
8.	25	Kadın	Evli	Lisans	Görme Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	3 / 3	3
9.	36	Kadın	Evli	Lisans	Zihin Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	6 / 6	3
10.	33	Kadın	Evli	Lisans	Zihin Eng. Öğrt. / Özel Eğt.	6 / 6	12

EK-1. Gerekseim Belirleme Aşaması Katılımcıları (devam)

Yarı Yapılandırılmış Görüşmelere Katılan İşverenler										
Sıra	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Sektör/ Meslek	Pozisyon	Çalışan Sayısı / Z.Y.O. Çalışan Sayısı	Z.Y.O. Çalışan Yaşı	Z.Y.O. Çalışan Cinsiyeti	Z.Y.O. Çalışan Bitirdiği Okul
1.	25	Erkek	Bekar	Lisans	Hizmet / İşletmeci	Müdür	35 / 2	23-20	Kadın	Lise
2.	65	Erkek	Evli	Lise	Gıda / Pazarlamacı	Yönetici	30 / 3	20-25-35	Kadın- Erkek-Erkek	II.Kademe III.İş Uyg.
3.	35	Kadın	Bekar	Lisans	Gıda / İşletmeci	Müdür	40 / 2	24-50	Kadın	Lise
4.	37	Erkek	Evli	Lisans	Gıda / İşletmeci	Müdür	100 / 1	34	Erkek	III.Mesleki Eğitim
5.	27	Kadın	Bekar	Lisans	Gıda / İnsan Kaynakları Yönetimi	İnsan Kaynakları Müdürü	121 / 1	26	Kadın	I.Kademe
6.	32	Erkek	Bekar	Lisans	Gıda / Yönetici	Asistan Müdür	19 / 1	27	Erkek	III.Mesleki Eğitim
7.	33	Erkek	Bekar	Lisans	Hizmet / İşletmeci	İşletme Müdürü	46 / 1	37	Erkek	I.Kademe
8.	42	Erkek	Evli	Lisans	Gıda / İşletmeci	İşletme Müdürü	40 / 1	31	Erkek	III.Mesleki Eğitim
9.	38	Erkek	Evli	Yüksek Lisans	Elektronik / Yönetici	Mağaza Müdürü	16 / 1	24	Erkek	III.Mesleki Eğitim
10.	26	Erkek	Bekar	Lisans	İthalat / Yönetici	İthalat Yöneticisi	13 / 1	28	Kadın	II.Kademe

EK-1. Gereksinim Belirleme Aşaması Katılımcıları (devam)

Kaba Değerlendirme Formu Uygulanan Zihin Yetersizliği Olan Bireyler					
Sıra	Yaş	Cinsiyet	Çalışma Durumu	Bitirdiği Okul	Okul Sonrası Eğitim Durumu
1.	21	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uyg.	Rehabilitasyon Merkezi Bireysel Eğitim
2.	25	Erkek	İş Eğitiminde	I.Kademe	-
3.	24	Kadın	İş Eğitiminde	III.İş Uyg.	Rehabilitasyon Merkezi Bireysel Eğitim
4.	26	Kadın	İş Eğitiminde	III.Mesleki Eğitim	Rehabilitasyon Merkezi Bireysel Eğitim
5.	33	Erkek	İş Eğitiminde	I.Kademe	-
6.	21	Erkek	İş Eğitiminde	III.İş Uyg.	-
7.	34	Kadın	İş Eğitiminde	I.Kademe	Rehabilitasyon Merkezi Bireysel Eğitim
8.	36	Kadın	İş Eğitiminde	I.Kademe	Rehabilitasyon Merkezi
9.	23	Erkek	İş Eğitiminde	I.Kademe	-
10.	24	Kadın	İş Eğitiminde	III.İş Uyg.	-

EK-2. Görüşme ve Kaba Değerlendirme Formları

EK-2A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

GÖRÜŞME YÖNERGESİ

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürütülen doktora tez çalışmasıdır. Geliştirilecek eğitim programının içeriğinde neler olması gerektiğine ilişkin görüş ve önerilerinizi belirlemek üzere sizinle bir görüşme gerçekleştirilecektir. Görüşme toplam dokuz sorudan oluşmaktadır. Bu sorularda söz edilen “bağımsız yaşam becerileri” aşağıdaki ifadeleri kapsamaktadır:

Bağımsız Yaşam Becerileri: Bireyin başkalarına bağımlı olmadan yaşamını sürdürmesi için gerekli olan becerileri içeren geniş bir kavramdır. Bağımsız yaşam becerileri aşağıda yer alan beceri alanlarını içerir:

(a) Günlük Yaşam Becerileri: Bütçe yönetme, ev yönetme, alışveriş yapma, işlevsel okuma-yazma, işlevsel matematik, özbakım, kişisel bakım, cinsel eğitim, ortama uygun yemek yeme, ulaşım vb.

(b) Öz belirleme ve Kişiler Arası Beceriler: Kendini yönetme, kişiler arası becerileri geliştirme, doğru karar verme, davranış kontrolü, kendini ifade etme, sosyal farkındalığı geliştirme, hak ve sorumluluklarını bilme, özgüven geliştirme, iletişim kurma vb.

(c) Mesleki Beceriler: İş imkânlarını araştırma, işe başvurma, iş yeri kurallarını tanıma, işi devam ettirme, uygun iş becerileri sergileme vb.

Görüşme sürecine ilişkin tüm ayrıntılar *Bilgilendirme Onay Formunda* sizinle paylaşılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz ve çalışmaya verdiğiniz katkılar için şimdiden çok teşekkür ederim.

Arş. Gör. Gizem YILDIZ

GÖRÜŞME SORULARI

1. Çocuğunuzun/çalışanınızın/öğrencinizin bir günü nasıl geçiyor?

- Örnekler verir misiniz?

2. *Çocuğunuz/çalışanınız/öğrenciniz bağımsız bir biçimde yaşamını sürdürebilmesi için ne yapıyor?

- Örneğin bir yerde çalışıyor mu?

Çalışanlar için (ebeveyn ve işveren)

2.1.Bu işe nasıl yerleşti?

2.2.Ne kadar süredir bu işte çalışıyor?

2.3.İşe devamla ilgili bir sıkıntı yaşıyor mu?

2.4.(İşe devamla ilgili sorun olduğunu söylerse) Çocuğunuzun/çalışanınızın çalıştığı işte devamlılık sağlayamamasının nedenleri neler olabilir?

2.5.Çocuğunuzun/çalışanınızın çalıştığı işle ilgili memnuniyeti hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Sizce çocuğunuzun/ çalışanınızın memnuniyetinin/memnuniyetsizliğinin nedenleri neler olabilir?

Çalışmayanlar için (ebeveyn)

2.1. Çocuğunuzun bir işte çalışmaması hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Peki, çalışmama nedenleri sizce nelerdir?

2.2.Ne/neler yapılmış olursa çocuğunuz bir işe yerleşebilir?

- Çocukla ilgili neler yapılabilir?
- Sizinle ilgili neler yapılabilir?
- Okulla ilgili neler yapılabilir?
- Devlet neler yapabilir?

Öğrenciler için

2.1.Öğrencilerinizin bir işe yerleşebilmesi konusunda yaşadığı sıkıntılar hakkında neler söylersiniz?

2.2.Sizce öğrencilerinizin bir işe yerleşememesinin nedenleri neler olabilir?

2.3.İşe devam süreçleri hakkında neler söylersiniz?

**Bu sorunun alt soruları her gruba farklı şekilde sorulmuştur.*

EK-2A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları (devam)

3. Az önce bu bireylerin çalışma yaşamıyla ilgili yaşadığınız sıkıntılardan söz ettiniz. Bağımsız yaşam dediğimizde mesleki becerileri, günlük yaşam, öz belirleme ve kişiler arasındaki becerileri kastederiz. Peki, mesleki beceriler dışında çocuğunuzun/çalışanınızın/öğrencinizin diğer alanlarla ilgili yaşadığı güçlükler hakkında neler söylersiniz?
 - 3.1. Günlük yaşamda yaşadığı güçlükler hakkında neler söylersiniz?
 - 3.2. Öz belirleme konusunda yaşadığı güçlükler hakkında neler söylersiniz?
 - 3.3. Kişiler arası ilişkilerde yaşadığı güçlükler hakkında neler söylersiniz?
4. Az önce çocuğunuzun/çalışanınızın/öğrencinizin yaşamını bağımsız olarak sürdürmesi konusunda bazı sorunlardan söz ettiniz. Söz ettiğiniz bu sorunların neden kaynaklandığını düşünüyorsunuz?
 - 4.1. Bilgi ve beceri yetersizliği konusunda neler söyleyebilirsiniz?
 - 4.2. Maddi yetersizlik konusunda neler söyleyebilirsiniz?
 - 4.3. Ailevi sorunlar konusunda neler söyleyebilirsiniz?
 - 4.4. Çevre ile ilgili sorunlar konusunda neler söyleyebilirsiniz?
5. Çocuğunuza/çalışanınıza/öğrencinize geçmişte, okul döneminde verilen bağımsız yaşam eğitimlerinin çocuğunuzun yetişkin yaşamına geçişine ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?
 - 5.1. Bu eğitimlerin yeterli olup olmadığı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
 - 5.2. Okul döneminde aldığı bağımsız yaşam eğitimlerinin beklentilerinizi ne derece karşıladığını düşünüyorsunuz?
 - 5.3. Başka neler yapılmasını isterdiniz?
6. **Çocuğunuz/çalışanınız/öğrenciniz okuldan mezun olduktan sonra onun bağımsız yaşamını destekleyecek bir eğitime ilişkin neler söylersiniz?
 - 6.1. Böyle bir eğitime katıldı mı?
 - 6.2. Nasıl bir eğitime katıldı?
 - 6.3. Katıldığı eğitimden memnun kaldığınız yönler nelerdir?
 - 6.4. Katıldığı eğitimden memnun kalmadığınız yönler nelerdir?

EK-2A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları (devam)

***Bu sorunun sonda soruları öğretmenlere sorulmamıştır.*

7. Çocuğunuza/çalışanınıza/öğrencinize okul sonrası yaşama hazırlanmada bağımsız yaşam becerilerini geliştirebileceği bir eğitim programının uygulanması konusunda neler söylersiniz?

7.1.Sizce böyle bir programın uygulanması gerekli midir? Neden?

8. Çocuğunuzun/çalışanınızın/öğrencinizin yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlanması için uygulanacak eğitim programında hangi bilgi ve becerilere yer verilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? Sizce çocuğunuzun bir işe girme ya da okul sonrası yetişkin yaşamını devam ettirmede;

8.1.**Günlük yaşam becerileri** (bütçe yönetme, evi idame ettirme, alışveriş, yiyecek hazırlama, ulaşım, cinsellik vb.) konusunda bilgilendirilmeye gereksinim duyduğu konular nelerdir?

8.2.**Öz belirleme** (kendinin farkında olma, kişiler arası ilişkiler, kendini yönetme, doğru karar verme, hak ve sorumluluklarını bilme vb.) konusunda bilgilendirilmeye gereksinim duyduğu konular nelerdir?

8.3.**Mesleki beceriler** (iş imkânlarını araştırma, işe başvurma, işte devamlılık sağlama, uygun iş becerilerini sergileme vb.) konusunda bilgilendirilmeye gereksinim duyduğu konular nelerdir?

8.4.Bunların dışında eklemek istedikleriniz var mı?

9. Biraz önce belirttiğiniz konuları en öncelikli olandan başlayarak önem sırasına göre nasıl sıralarsınız?

Görüşmeci Kılavuzu¹

GÖRÜŞME ÖNCESİ HAZIRLIKLAR

- Görüşme yapılacak kişiye telefon aracılığıyla ulaşılır. Telefonda görüşmenin temasından bahsedilir ve sıcak bir konuşma ile katılımcı görüşme yerine davet edilir. Görüşme yeri ve saati kendisiyle paylaşılır, katılımının çok önemli olduğu söylenerek, teşekkür edilir ve telefon kapatılır.
- Görüşme yerine gitmeden önce ses kayıt cihazı denenir, kullanımı ve şarjı kontrol edilir.
- Görüşme onay formu, görüşme kılavuzu ve görüşme soru formu bir dosyada görüşmeyi yapan kişinin yanında hazır bulunur.

GÖRÜŞME SÜRECİ

- Görüşme saatinden en az 15 dakika önce görüşme yerine gidilir ve katılımcı asla bekletilmez.
- İlk karşılaşma anında gayet sıcak bir sohbet edilir, hal hatır sorulur, çay ikram edilir.
- **Görüşmeye Başlamadan Hemen Önce Kendini Tanıtma:** Görüşmeye başlamadan önce görüşmeyi yapan kişi kendisini şu şekilde tanıtarak giriş yapar; *“Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Dört yıldır bu işi yapıyorum, özel çocuklarla farklı alanlarda çalışmalar yürütüyorum. Kendi tezim kapsamında siz değerli ebeveynlerden/öğretmenlerden/işverenlerden çocuğunuzun/öğrencinizin/çalışanınızın bağımsız yaşam gereksinimlerini belirlemek üzere görüş ve önerilerinizi almak istiyorum. Vereceğiniz görüş ve öneriler ışığında bir bağımsız yaşama hazırlık programı geliştireceğim. Bu programın geliştirilmesi sürecinde sizin değerli görüşlerinize ve bilgilerinize çok ihtiyacım var. Buraya kadar geldiğiniz için çok teşekkür ederim. Ses kaydı*

¹ Bu form, Rubin and Rubin’in (2005) görüşmeci kılavuzuna ilişkin belirttiği bilgiler ve Creswell’in (2008) görüşmeyi yürütme ilkeleri ışığında araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

EK-2B. Görüşmecı Kılavuzu (devam)

için birazdan telefonu/ses kayıt cihazını açacağım ve görüşmeye başlayacağız. Daha öncede söylediğim gibi bu kaydı benden başka kimse dinlemeyecek, her söylediğinizi yazamayacağım için bu kaydı alıyorum. Şimdi size görüşme yönergesini okumak istiyorum. (Okunur). Artık başlayalım mı?”

Görüşmeye Başlama

- **Jenerik Bilgisi Verme:** “... Ocak 2017, saat:..... , Hanım / Bey ile(ortam) görüşmedeyiz.”
- **Ses Kaydı İçin Sözlü Olarak İzini Teyit Etme:** “Hoşgeldiniz, nasılsınız? Daha önce de belirttiğim gibi görüşmede bana vereceğiniz bilgiler çok kıymetli olduğu için ses kaydını almak üzere sizden yazılı izin almıştım. Bir de sözlü olarak ses kaydına izin verdiğinizi söyleyebilir misiniz?”
- **Soruların Soruş Sırası:** Beklenmedik bir durum yaşanmadığı sürece formda belirtilen sırayla sorulacaktır. Ancak görüşme sırasında katılımcının verdiği yanıtların yönelimine göre soru sırası değişebilir, esnektir.
- **Veri Kayıt Yöntemi:** Tüm görüşme ses kayıt cihazı ile ses kaydına alınacaktır.
- **Risk Yönetimi:** Görüşme konusu mahremiyet içerebileceği için katılımcı ile görüşme öncesinde sohbet edilerek görüşmeye yapan kişiye ısınması sağlanmalıdır. Ayrıca yanıtlamak istemediği soru olabileceği düşünülerek, bu görüşmenin önemi ses kaydından önce detaylı ve görüşülenin anlayacağı şekilde açıklanmalıdır. Anlayamadığı sorular mutlaka örneklendirilmelidir.

GÖRÜŞMEYİ BİTİRME

Görüşme, “Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı? Ben sorularımı tamamladığımı düşünüyorum ama eksik kalan olursa sizi tekrar arayabilirim, içten katılımınız için çok teşekkür ederim” denilerek bitirilir.

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Uygulama Tarihi:

Doğum Tarihi:

Uygulayanın Adı-Soyadı:

Cinsiyet:

KULLANIM YÖNERGESİ:

Bu form 18 yaşından büyük, örgün eğitimini tamamlamış zihin yetersizliği olan genç ve yetişkinlere yönelik hazırlanmıştır. Formda yer alan maddelerde bireylerin, yetişkin yaşamına hazırlanmadaki tüm gereksinimlerini belirleyebilmek adına yalnızca gözlenebilir beceri ve davranışlar değil, sergilemesi beklenen tutumlar, gözlenemeyen sosyal davranışlar ve bilgiler de yer almaktadır. Gözlenebilen maddeler doğrudan gözlem yoluyla, diğer maddeler ise bireyin ebeveyn, öğretmen ya da işverenlerinin görüşlerine başvurularak değerlendirilecektir.

Formda öğrencinin yerine getirdiği maddeler için “**Evet**” sütununa, yerine getiremediği maddeler için “**Hayır**” sütununa, başkalarının desteği ile yerine getirdiği maddeler için “**Yardımla**” sütununa (X) işareti koyulacaktır. Gerekli görülen açıklamalar, “**Açıklama**” kısmına not edilecektir.

Form, **a) günlük yaşam becerileri, b) öz belirlenim ve kişiler arası beceriler ve c) mesleki beceriler** olmak üzere üç ana beceri alanından oluşmaktadır.

- Günlük yaşam becerileri 1) *özbakım becerileri*, 2) *ev içi becerileri*, 3) *toplum kaynaklarını kullanma becerileri*, 4) *sağlık becerileri*, 5) *güvenlik becerileri* ve 6) *işlevsel akademik beceriler* olmak üzere altı beceri alanından oluşmaktadır.
- Öz belirleme ve kişiler arası beceriler kendi içerisinde kişiler arası beceriler ve öz belirlenim şeklinde ayrılmıştır. Buna göre kişiler arası beceriler 1) *iletişim becerileri*, 2) *kendini ifade etme*, 3) *nezaket kurallarına uyma* ve 4) *aileyi ve yakın çevreyi tanıma* olmak üzere dört gelişim alanında oluşmaktadır. Öz belirleme 1) *kendini yönetme*, 2) *zamanı yönetme*, 3) *hak ve sorumluluklarını bilme* ve 4) *özgüven geliştirme* olmak üzere dört beceri alanından oluşmaktadır.
- Mesleki beceriler 1) *iş öncesi beceriler*, 2) *istihdam edilebilirlik becerileri* ve 3) *iş ve meslek becerileri* olmak üzere üç beceri alanından oluşmaktadır.

GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİ

ÖZBAKIM BECERİLERİ				
a) Kişisel Bakım ve Temizlik Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Yemekten önce ve sonra, iş esnasında elleri kirlendiğinde ellerini yıkar ve kurular.				
2. Sabahları evden çıkarken yüzünü yıkar ve kurular.				
3. Gün aşırı duş alır.				
4. ...				
5. ...				
6. ...				
...				
16.				
b) Yemek Yeme Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Gün içinde yemek saatlerinde yemek yenen ortama gider.				
2. ...				
3. ...				
4. ...				
...				
23.				
c) Tuvalet Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Tuvaleti geldiğinde tek başına tuvalete gider.				
2. ...				
...				
8.				
d) Giyinme Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Duştan çıktıktan sonra ve ayakkabı giymeden önce çorabını giyer.				
2. ...				
3. ...				
...				
15.				
EV İÇİ BECERİLER				
a) Evdeki Araç-Gereçleri Kullanma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Ev havasız kaldığında ya da sıcak olduğunda pencere açar.				

EK-2C. Kaba Değerlendirme Formu (devam)

2. ...				
...				
32.				
b) Ev Temizliği ve Düzeni	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Evde çöpleri toplar ve çöp kutusuna atar.				
2. ...				
3. ...				
4. ...				
14.				
c) Mutfak Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Yemek masasını hazırlar.				
2. ...				
...				
31.				
d) Giysi Bakımı	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Yıkanacak giysileri renk ve dokularına göre ayırır.				
2. ...				
...				
16.				
TOPLUM KAYNAKLARINI KULLANMA BECERİLERİ				
a) Toplumsal Kurallara Uygun Davranma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Okul ya da iş yeri servisinde servis kurallarına uyar.				
...				
8.				
b) Seyahat Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Toplu taşıma kullanır.				
...				
9.				
c) Tüketici Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Parayı kullanır.				
...				
10.				
d) Halka Açık ve Kapalı Toplumsal Alanları Kullanma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Fatura yatırmak üzere her ay bankayı kullanır.				
...				
10.				
SAĞLIK BECERİLERİ				
a) Vücudunu Tanıma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Vücudun bölümlerini sayar.				
...				
12.				

EK-2C. Kaba Değerlendirme Formu (devam)

b) Sağlık Sorunları için Önlemler Alma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Duştan sonra hemen kurulanıp giyinir.				
...				
12.				
c) Kilo Kontrolü	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Temel besin maddelerini sıralar.				
...				
10.				
d) İlaç ve Sağlık Cihazı Kullanma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. İlaçlarını eczaneden alır.				
...				
6.				
e) Sağlıklı Cinsel Gelişim	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Cinsel organların isimlerini söyler.				
...				
16.				
GÜVENLİK BECERİLERİ				
a) Trafik Kuralları ve İlk Yardım Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Yaygın trafik kurallarını sıralar.				
...				
15.				
b) Toplumsal Ortamlarda Gerekli Olan Güvenlik Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Toplumsal ortamlarda olası tehlikeleri sıralar.				
...				
7.				
c) İhmal ve İstismardan Korunma	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. İstismarın ne olduğunu açıklar.				
...				
14.				
d) Ev İçi Güvenlik Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Ev ortamında olası tehlikeleri sıralar.				
...				
6.				
İŞLEVSEL AKADEMİK BECERİLER				
a) İşlevsel Okuma-Yazma Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Kamusal alanlarda yer alan tabelaları okur.				
...				
25.				
b) İşlevsel Matematik Becerileri	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Parayı tanır.				
...				
34.				

ÖZ BELİRLEME VE KİŞİLER ARASI BECERİLER

KİŞİLERARASI BECERİLER					
		Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
a) İletişim Becerileri					
1. Konuşan kişi ile göz kontağı kurar.					
...					
31.					
b) Kendini İfade Etme					
1. Duygu ve düşüncelerini jest/mimik/işaret/söz aracılığıyla bağlama uygun şekilde ifade eder.					
...					
7.					
c) Nezaket Kuralları					
1. Sevmese dahi bütün insanlara saygı duyması gerektiğini söyler.					
2. Bir ortama girdiğinde selam verir.					
...					
40.					
d) Aileyi ve Yakın Çevreyi Tanıma					
1. Doğum yeri, yılı, eğitim geçmişi, yaptığı işi, hobilerini kısaca sıralayarak kendini tanıtır.					
...					
9.					
ÖZ BELİRLEME					
a) Kendini Yönetme					
1. Kendi yaşamıyla ilgili kararları uygunsuz dışsal etkenler ve müdahalelerden bağımsız alır.					
...					
26.					
b) Zamanı Yönetme					
1. Kendisinden istenen bir şeyi zamanında bitirir.					
...					
7.					
c) Hak ve Sorumluluklarını Bilme					
1. Anayasada eğitim hakkının engellenemeyeceğine ilişkin yasal düzenleme olduğunu söyler.					
...					
16.					
d) Özgüven Geliştirme					
1. Yeni öğrenmeler gerçekleştirmek için önüne çıkan fırsatları değerlendirir.					
...					
16.					

MESLEKİ BECERİLER

İŞ ÖNCESİ BECERİLER	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Bir işte çalışmanın nedenlerini sıralar.				
...				
14.				
İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİK BECERİLERİ	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. Girdiği çalışma ortamına uyum sağlar.				
...				
16.				
İŞ VE MESLEK BECERİLERİ	Evet	Hayır	Yardımla	Açıklama
1. İş sözleşmesinde yer alan maddeleri açıklar.				
...				
29.				

EK-3. Onay Formları

EK-3A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu (Ebeveyn/İşveren/Öğretmen)

BİLGİLENDİRME ONAY FORMU²

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bu **bilgilendirme onay formu**, “Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma projesine katılan ebeveynler/işverenler/öğretmenler için hazırlanmıştır.

Danışman : Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Yürütücü : Gizem YILDIZ

Kurum : Anadolu Üniversitesi

Proje : Doktora Tez Araştırması

Bu bilgilendirme onay formu iki bölümden oluşmaktadır:

- **Bilgilendirme Bölümü:** Bu bölümde sizlerle araştırma hakkındaki bilgiler paylaşılmaktadır.
- **Onay Belgesi Bölümü:** Bu bölümde eğer katılmayı kabul ederseniz imzalı onayınız istenecektir.

Katılımcılara bilgilendirme onay formunun doldurulmuş ve imzalı bir kopyası verilecektir.

² Bu onay formu, Dünya Sağlık Örgütü Araştırma Etik Değerlendirme Komitesi'nin, gözlem, odak grup görüşmeleri, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve anket için belirlediği şablondan uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme

Giriş

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan Gizem YILDIZ’ın Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürüttüğü doktora tez çalışmasıdır.

Bu formun amacı, sizleri sözü geçen araştırmaya davet etmek ve araştırma hakkında bilgilendirmektir. Onay formunu okuduktan sonra anlamadığınız bir yer olursa ya da çalışmaya ilişkin herhangi bir soru sormak isterseniz aşağıda belirtilen iletişim adreslerinden araştırmacı Gizem YILDIZ’a ya da doktora tez danışmanı Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR’a istediğiniz zaman ulaşabilirsiniz.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin gereksinimlerine dayalı olarak bir bağımsız yaşam eğitimi programı geliştirmek, program aracılığıyla zihin yetersizliği olan genç yetişkinleri bilgilendirmek ve desteklemek ve programın etkisini incelemektir.

Katılımcı Seçimi

Bu araştırmaya seçilmenizin nedeni, zihin yetersizliği olan bir çocuğa/çalışana/öğrenciye sahip olmanızdır. Bu süreci en yakından bilen ve yaşayan kişiler olarak sizlerin deneyimlerinin çalışmaya büyük yarar sağlayacağını ve çalışmanın yönünü belirleyeceğini düşünmekteyiz.

Gönüllülük Esası ve Haklar

Bu araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Veri toplama sürecinde araştırmacının araştırma amacını aşan bir şekilde size rahatsızlık verebilecek, örneğin özel hayatınıza ya da dünya görüşünüze (kişisel, dini, siyasi vb.) ilişkin herhangi bir sorusu/talebi olmayacaktır. Yine de araştırma süresince herhangi bir nedenle rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zaman çalışmadan ayrılma ya da soruları yanıtlamama hakkına sahipsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda, sizden toplanan veriler ve ses kayıtları araştırma kapsamından çıkarılacak ve imha edilecektir.

EK-3A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu (devam)

Araştırmaya Katılım Süreci

Araştırmanın ilk aşaması, program geliştirilmeden önce zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin bağımsız yaşama ilişkin bilgi gereksinimlerini belirlemektir. Bu doğrultuda sizlerle yarı-yapılandırılmış görüşme yapılacaktır. Görüşme süresince sizden dokuz açık uçlu soruyu yanıtlamanız istenecektir. Sorular, çocuğunuzun/çalışanınızın/öğrencinizin bağımsız yaşama hazırlanmada gereksinim duyduğu bilgileri belirlemek üzere hazırlanmıştır. Görüşme sırasında size kişisel bilgileriniz ve paylaşmak istemediğiniz herhangi bir konuya ilişkin soru sorulmayacaktır.

Görüşme başladığında araştırma amacı ve süreci size özetlenecek, ardından sorular sırayla size yöneltilecektir. Anlamadığınız sorular örneklendirilerek daha açık şekilde tekrar sorulacak, istediğiniz herhangi bir anda siz de araştırmacıya sormak istediğiniz bir konuyu sorabileceksiniz. Görüşme, isteğiniz üzere evlerinizde, iş yerlerinizde ya da Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Araştırma, Geliştirme ve Uygulama Birimi'nde (ÖZEB-ARGE) gerçekleştirilecektir.

Görüşmeler sizin istediğiniz tarih, saat ve yerde gerçekleştirilecektir. Sizlerle yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Çalışmaya gönüllü olarak katılan tüm katılımcıların isimleri ve kimlik bilgileri gizli tutulacaktır. Çalışmada tüm katılımcılara kod isimleri verilecektir. Sizden toplanan veriler, gizlilik yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde beş yıl süreyle araştırmacı tarafından arşivlenecek, sonrasında ise imha edilecektir. Tüm gizlilik koşullarının sağlanması araştırmacının sorumluluğundadır.

Süre

Araştırma süresi 30 ay olarak planlanmıştır. Bu süre içerisinde sizinle bir kez görüşme gerçekleştirilecektir. Görüşme süresi ortalama bir saattir.

Yararlar

Araştırmaya katılımınız zihin yetersizliği olan genç yetişkinler için bir “bağımsız yaşam eğitimi programı” hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, çocuğunuzun/çalışanınızın/öğrencinizin bağımsız yaşamına destek olacak bu programa ve eğitime erişimi, araştırmanın en nihai yararını oluşturmaktadır.

EK-3A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu (devam)

Gizlilik Sözleşmesi

Görüşme, yalnızca siz ve araştırmacının olduğu bir odada gerçekleştirilecektir. Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Araştırma verileri ve ses kayıtları, hiçbir biçimde kopyalanarak araştırmacı dışındaki üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Sizden elde edilen bilgilerle zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin gereksinimleri belirlenecektir. Bu bilgilerin yalnız ve yalnızca araştırma amaçlı kullanılacağından emin olabilirsiniz. İstemeniz halinde toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.

Bulgu Paylaşımı

Araştırma sona erdikten sonra araştırmacının temel sonuçları, bilimsel amaçlı olarak kişisel bilgiler ve detaylar verilmeksizin topluma açık olarak paylaşılacaktır. Her katılımcı araştırma bulgularının tümüne detaylı olarak erişme hakkına sahiptir.

İletişim

Herhangi bir sorunuz olursa şimdi ya da daha sonra çekinmeden sorabilirsiniz. Araştırmanın ilerleyen zamanlarında sorularınız olursa aşağıdaki iletişim bilgilerinden bana ulaşabilirsiniz.

Gizem YILDIZ

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E Blok 2. Kat Oda No: 242. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1941

E-posta: gizemy@anadolu.edu.tr

Bu öneri, katılımcıları herhangi bir zarardan korumak adına Tez İzleme Komitesi tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır. Bilgilendirme Onay Formu ile ilgili daha detaylı bilgi almak isterseniz Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR ile iletişime geçebilirsiniz.

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E Blok 1. Kat Oda No: 142. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1951

E-posta: acavkayt@anadolu.edu.tr

İKİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme Onay Belgesi

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırmaya katılmak ve geliştirilecek programın içeriğinin oluşturulması aşamasında zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin bağımsız yaşam gereksinimlerinin belirlenmesi için görüş ve önerilerimi sunmak üzere çalışmaya davet edildim.

Yapılan bilgilendirmeyi okudum. Bana soru sorma fırsatı sunuldu ve sorduğum sorulara tatmin edici yanıtlar verildi. Bu çalışmaya kendi isteğimle gönüllü olarak katılmayı, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi ve araştırma kapsamında elde edilen bilgilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılmasını bilerek kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

Bu onay formunun bir kopyası katılımcıya verilmiştir.

Araştırmacının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

BİLGİLENDİRME ONAY FORMU³

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bu **bilgilendirme onay formu** “Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma projesinin uygulama aşamasına katılan zihin yetersizliği olan genç yetişkinler için hazırlanmıştır.

Danışman : Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR
Yürütücü : Gizem YILDIZ
Kurum : Anadolu Üniversitesi
Proje : Doktora Tez Araştırması

Bu bilgilendirme onay formu iki bölümden oluşmaktadır:

- **Bilgilendirme Bölümü:** Bu bölümde araştırma hakkındaki bilgiler sizinle paylaşılmaktadır.
- **Onay Belgesi Bölümü:** Bu bölümde eğer katılmayı kabul ederseniz imzalı onayınız istenecektir.

Katılımcılara bilgilendirme onay formunun doldurulmuş ve imzalı bir kopyası verilecektir.

³ Bu onay formu Dünya Sağlık Örgütü Araştırma Etik Değerlendirme Komitesinin, gözlem, odak grup görüşmeleri, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve anket için belirlediği şablondan uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sizlerin gelecek yaşamını desteklemeye yönelik bir İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (İBYP) geliştirerek, programın etkisini incelemektir.

Araştırmaya Katılım Süreci

Araştırmada sizlere grup eğitimi toplantıları yapılacaktır. Eğitimin bir sürmesi, her bir toplantının haftada üç gün ortalama 2 saat sürmesi planlanmaktadır. Eğitimlerin Gökkuşluğu Kafe 2’de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Eğitimin öncesinde ve sonrasında bir bilgi testini yanıtlamanız istenecektir. Ayrıca eğitim sona erdikten sonra eğitimden memnun kalıp kalmadığınızı belirlemek için bir anket yapılacaktır. Eğitimlerin tamamı görüntü kaydına alınacaktır.

Gönüllülük Esası ve Haklar

Eğitimlere katılmanız tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Eğitimlerde ve size sunulacak testlerde bağımsız yaşam konusu dışında bir içerik bulunmamaktadır. Ancak herhangi bir şekilde eğitim ya da sorular sizi rahatsız ederse hiçbir açıklama yapmaksızın soruları yanıtlamayabilir ya da eğitim katılmaktan vazgeçebilirsiniz. İstedığınız zaman çalışmaya katılmaktan da vazgeçebilirsiniz.

Yararlar

Eğitimlerden öğrendiğiniz bilgiler sayesinde bir işe girme ve yetişkin yaşamına hazırlanma sürecinde bağımsız yaşam becerilerinizi daha iyi bir şekilde geliştirebileceksiniz.

Gizlilik Sözleşmesi

Grup eğitimlerinde alınan görüntüler ve sizden elde edilen bilgiler ben ve danışmanım hariç kimse ile paylaşılmayacaktır.

İletişim

Herhangi bir sorunuz olursa, şimdi ya da daha sonra çekinmeden sorabilirsiniz. Aşağıda bana ait iletişim bilgileri yer almaktadır.

Gizem YILDIZ Telefon: 0 222 335 05 80 / 194 e-posta: gizemy@anadolu.edu.tr

EK-3B. İBYYP Uygulama Onay Formu (devam)

İKİNCİ BÖLÜM: Genç Bilgilendirme Onay Belgesi

Bu araştırmaya katılmak ve benim için geliştirilen eğitim programına katılmak üzere çalışmaya davet edildim. Bilgilendirme yazısı bana okundu. Sorduğum sorulara yanıt verildi. Bu çalışmaya kendi isteğimle gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı-Soyadı:

İmzası:

Tarih:

Bu onay formunun bir kopyası katılımcıya verilmiştir.

Araştırmacının;

Adı-Soyadı:

İmzası:

Tarih:

BİLGİLENDİRME ONAY FORMU⁴

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bu **bilgilendirme onay formu** “Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma projesinin uygulama aşamasına katılan gençlerin ebeveynleri için hazırlanmıştır.

Danışman : Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR
Yürütücü : Gizem YILDIZ
Kurum : Anadolu Üniversitesi
Proje : Doktora Tez Araştırması

Bu bilgilendirme onay formu iki bölümden oluşmaktadır:

- **Bilgilendirme Bölümü:** Bu bölümde araştırma hakkındaki bilgiler sizinle paylaşılmaktadır.
- **Onay Belgesi Bölümü:** Bu bölümde eğer katılmayı kabul ederseniz imzalı onayınız istenecektir.

Katılımcılara bilgilendirme onay formunun doldurulmuş ve imzalı bir kopyası verilecektir.

⁴ Bu onay formu Dünya Sağlık Örgütü Araştırma Etik Değerlendirme Komitesinin, gözlem, odak grup görüşmeleri, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve anket için belirlediği şablondan uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme

Giriş

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan Gizem YILDIZ’ın Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürüttüğü doktora tez çalışmasıdır.

Bu formun amacı sizleri sözü geçen araştırmaya davet etmek ve araştırma hakkında bilgilendirmektir. Onay formunu okuduktan sonra anlamadığınız bir yer olursa ya da herhangi bir soru sormak isterseniz aşağıda belirtilen iletişim adreslerinden bana ya da Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR’a ulaşmaktan çekinmeyiniz.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, zihin yetersizliği olan yetişkinlerin gereksinimlerine dayalı bilgilendirmeye ve desteklemeye yönelik bir İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (İBYP) geliştirerek, programın etkisini incelemektir.

Araştırmaya Katılım Süreci

Araştırmada çocuklarınıza grup eğitimi toplantıları yapılacaktır. Eğitimin üç hafta sürmesi, her bir toplantının haftada üç gün ortalama 2 saat sürmesi planlanmaktadır. Eğitimlerin Gökkuşuğu Kafe-2’de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Çocuğunuzun bağımsız yaşama ilişkin bilgilendirme eğitimi toplantılarına katılmasını kabul ettiğiniz takdirde, çocuğunuzdan eğitim öncesinde ve sonrasında bir bilgi testi ve memnuniyet anketi cevaplaması istenecektir. Bilgi testindeki ve anketteki sorular, çocuğunuzun bağımsız yaşamına ilişkin konular ile ilgilidir. Eğitimlerin tamamı görüntü kaydına alınacaktır. Kayıtlar araştırma bitimine kadar saklanacak olup, araştırmacı ve danışman hariç hiç kimse ile paylaşılmayacaktır. Tüm gizlilik koşullarının sağlanması araştırmacının sorumluluğundadır.

Gönüllülük Esası ve Haklar

Çocuğunuzun eğitimlere katılması tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Eğitimlerde ve çocuğunuza sunulacak testlerde bağımsız yaşam konusu dışında bir içerik bulunmamaktadır. Ancak herhangi bir şekilde eğitim ve/veya testler sizi ya da

EK-3C. İBYP Uygulama Ebeveyn Onay Formu (devam)

çocuğunuzu rahatsız ederse hiçbir açıklama yapmaksızın çalışmaya katılmaktan vazgeçebilirsiniz.

Yararlar

Araştırmaya çocuğunuzun katılması çocuğunuzun öğrendiği bilgiler sayesinde bir işe girme ve yetişkin yaşamına hazırlanma sürecinde bağımsız yaşam becerilerini daha iyi bir şekilde geliştirebilmesi, bir işe girme ve işte devamlılığının sağlanmasına destek olacaktır.

Gizlilik Sözleşmesi

Grup eğitimlerinde alınan görüntüler ve çocuğunuzdan elde edilen bilgiler ben ve danışmanım hariç kimse ile paylaşılmayacaktır.

İletişim

Herhangi bir sorunuz olursa, şimdi ya da daha sonra çekinmeden sorabilirsiniz. Araştırmamanın ilerleyen zamanlarında sorularınız olursa aşağıdaki iletişim bilgilerinden bana ulaşabilirsiniz.

Gizem YILDIZ

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü. Tepebaşı, Eskişehir.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1941

e-posta: gizemy@anadolu.edu.tr

Bu öneri, katılımcıları herhangi bir zarardan korumak adına Tez İzleme Komitesi tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır. Ebeveyn bilgilendirme onay formu ile ilgili daha detaylı bilgi almak isterseniz, Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR ile iletişime geçebilirsiniz.

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü. Tepebaşı, Eskişehir.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1951

e-posta: acavkayt@anadolu.edu.tr

EK-3C. İBYP Uygulama Ebeveyn Onay Formu (devam)

İKİNCİ BÖLÜM: Ebeveyn Bilgilendirilme Onay Belgesi

Çocuğum kendisi için geliştirilen İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı'na (İBYP) katılmak üzere çalışmaya davet edildi. Bilgilendirme yazısı bana ve çocuğuma okundu. Sorduğum sorulara tatmin edici yanıtlar verildi. Çocuğumun bu araştırmaya katılmasına gönüllü olduğuma dair onay veriyorum.

Katılımcının ebeveyninin:

Adı-Soyadı:

İmzası:

Tarih:

Bu onay formunun bir kopyası katılımcıya verilmiştir.

Araştırmacının;

Adı-Soyadı:

İmzası:

Tarih:

BİLGİLENDİRME ONAY FORMU⁵

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bu **bilgilendirme onay formu**, “Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma projesinin gereksinim belirleme aşamasına katılan zihin yetersizliği olan gençlerin ebeveynleri/öğretmenleri/işverenleri için hazırlanmıştır.

Danışman : Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Yürütücü : Gizem YILDIZ

Kurum : Anadolu Üniversitesi

Proje : Doktora Tez Araştırması

Bu bilgilendirme onay formu iki bölümden oluşmaktadır:

- **Bilgilendirme Bölümü:** Bu bölümde siz anne-babalarla/öğretmenlerle/işverenlerle araştırma hakkındaki bilgiler paylaşılmaktadır.
- **Onay Belgesi Bölümü:** Bu bölümde eğer katılmayı kabul ederseniz imzalı onayınız istenecektir.

Katılımcılara bilgilendirme onay formunun doldurulmuş ve imzalı bir kopyası verilecektir.

⁵ Bu onay formu, Dünya Sağlık Örgütü Araştırma Etik Değerlendirme Komitesi'nin, gözlem, odak grup görüşmeleri, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve anket için belirlediği şablondan uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme

Giriş

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan Gizem YILDIZ’ın Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürüttüğü doktora tez çalışmasıdır.

Bu formun amacı, sizleri sözü geçen araştırmaya davet etmek ve araştırma hakkında bilgilendirmektir. Onay formunu okuduktan sonra anlamadığınız bir yer olursa ya da çalışmaya ilişkin herhangi bir soru sormak isterseniz aşağıda belirtilen iletişim adreslerinden araştırmacı Gizem YILDIZ’a ya da doktora tez danışmanı Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR’a istediğiniz zaman ulaşabilirsiniz.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin gereksinimlerine dayalı olarak bir bağımsız yaşam eğitimi programı geliştirmek, program aracılığıyla zihin yetersizliği olan yetişkinleri bilgilendirmek ve desteklemek ve programın etkisini incelemektir.

Katılımcı Seçimi

Bu araştırmaya seçilmenizin nedeni, zihin yetersizliği olan bir çocuğa/öğrenciye/çalışana sahip olmanızdır. Bu süreci en yakından bilen ve yaşayan kişiler olarak sizlerin deneyimlerinin çalışmaya büyük yarar sağlayacağını ve çalışmanın yönünü belirleyeceğini düşünmekteyiz.

Gönüllülük Esası ve Haklar

Bu araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Veri toplama sürecinde araştırmacının araştırma amacını aşan bir şekilde size rahatsızlık verebilecek, örneğin özel hayatınıza ya da dünya görüşünüze (kişisel, dini, siyasi vb.) ilişkin herhangi bir sorusu/talebi olmayacaktır. Yine de araştırma süresince herhangi bir nedenle rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zaman çalışmadan ayrılma ya

EK-3D. Ebeveyn/Öğretmen/İşveren Kaba Değerlendirme Onay Formu (devam)
da soruları yanıtlamama hakkına sahiptir. Çalışmadan ayrılmanız durumunda, sizden toplanan veriler araştırma kapsamından çıkarılacak ve imha edilecektir.

Araştırmaya Katılım Süreci

Araştırmanın ilk aşaması, program geliştirilmeden önce zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin bağımsız yaşama ilişkin bilgi gereksinimlerini belirlemektir. Bu doğrultuda sizin çocuğunuz/öğrenciniz/çalışanınız çalıştığı ya da eğitim aldığı ortamda gözlenerek bir kaba değerlendirme formu doldurulacaktır. Gözlem sürecinde çocuğunuzun/öğrencinizin/çalışanınızın bazı davranışlarını doğrudan gözleyemediğimiz için formda yer alan bazı maddeleri sizlerin görüşüne sunarak dolduracağız.

Kaba değerlendirme formunda yer alan maddeler, çocuğunuzun/öğrencinizin/çalışanınızın bağımsız yaşama hazırlanmada gereksinim duyduğu bilgileri belirlemek üzere hazırlanmıştır. Formda kişisel bilgileriniz ve paylaşmak istemediğiniz herhangi bir konuya ilişkin bir madde görürseniz cevaplamayabilirsiniz.

Kaba değerlendirme formunda çocuğunuzun/öğrencinizi/çalışanınızı gözleyerek ölçemeyeceğimiz maddeleri danışmak üzere sizin tercihinize dayalı olarak, istediğiniz tarih, saat ve yerde yüz yüze görüşme ya da telefon aracılığıyla gerçekleştirilecektir.

Yararlar

Araştırmaya katılımınız zihin yetersizliği olan genç yetişkinler için bir “bağımsız yaşam eğitimi programı” hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, çocuğunuzun/öğrencinizin/çalışanınızın bağımsız yaşamına destek olacak bu programa ve eğitime erişimi, araştırmanın en nihai yararını oluşturmaktadır.

Gizlilik Sözleşmesi

Çalışmaya gönüllü olarak katılan tüm katılımcıların isimleri ve kimlik bilgileri gizli tutulacaktır. Çalışmada tüm katılımcılara kod isimleri verilecektir. Sizden toplanan veriler, gizlilik yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde beş yıl süreyle araştırmacı tarafından arşivlenecek, sonrasında ise imha edilecektir. Tüm gizlilik koşullarının sağlanması araştırmacının sorumluluğundadır. Sizden elde edilen bilgilerle zihin yetersizliği olan yetişkinlerin gereksinimleri belirlenecektir. Bu bilgilerin yalnız ve

EK-3D. Ebeveyn/Öğretmen/İşveren Kaba Değerlendirme Onay Formu (devam)
yalnızca araştırma amaçlı kullanılacağından emin olabilirsiniz. İstemeniz halinde
çocuğunuzdan/öğrencinizden/çalışanınızdan toplanan verileri inceleme hakkınız
bulunmaktadır.

Bulgu Paylaşımı

Araştırma sona erdikten sonra araştırmanın temel sonuçları, bilimsel amaçlı olarak
kişisel bilgiler ve detaylar verilmeksizin topluma açık olarak paylaşılacaktır. Her
katılımcı araştırma bulgularının tümüne detaylı olarak erişme hakkına sahiptir.

İletişim

Herhangi bir sorunuz olursa şimdi ya da daha sonra çekinmeden sorabilirsiniz.
Araştırmanın ilerleyen zamanlarında sorularınız olursa aşağıdaki iletişim bilgilerinden
bana ulaşabilirsiniz.

Gizem YILDIZ

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim
Bölümü E Blok 2. Kat Oda No: 242. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1941

E-posta: gizemy@anadolu.edu.tr

Bu öneri, katılımcıları herhangi bir zarardan korumak adına Tez İzleme Komitesi
tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır. Bilgilendirme Onay Formu ile ilgili
daha detaylı bilgi almak isterseniz Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR ile iletişime
geçebilirsiniz.

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim
Bölümü E Blok 1. Kat Oda No: 142. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1951

E-posta: acavkayt@anadolu.edu.tr

İKİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme Onay Belgesi

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırmaya katılmak ve geliştirilecek programın içeriğinin oluşturulması aşamasında zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin bağımsız yaşam gereksinimlerinin belirlenmesi için çocuğumun/öğrencimin/çalışanımın çalıştığı ya da eğitim aldığı ortamda Gizem YILDIZ tarafından gözlenerek bazı beceri ve davranışları kaba değerlendirme formuna işlenecektir. Ancak doğrudan gözlem yoluyla ölçülemeyecek durumlar için benim görüşüme başvurulmuştur.

Yapılan bilgilendirmeyi okudum. Bana soru sorma fırsatı sunuldu ve sorduğum sorulara tatmin edici yanıtlar verildi. Bu çalışmaya kendi isteğimle gönüllü olarak katılmayı, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi ve araştırma kapsamında elde edilen bilgilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılmasını bilerek kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

Bu onay formunun bir kopyası katılımcıya verilmiştir.

Araştırmacının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

EK-3E. Genç Kaba Değerlendirme Onay Formu

Bu çalışmada, senin gelecekte daha bağımsız yaşayabilmen, bir işte çalışabilmen için gerekli olan bilgi ve becerilerini geliştirmek üzere bir program hazırlanmaktadır. Bu programı hazırlayabilmek için öncelikle senin hangi bilgi ve becerileri hangi düzeyde gerçekleştirdiğini belirleyeceğiz. Bu amaçla seni çalıştığın/eğitim aldığın ortamda izleyerek sergilediğin beceri ve davranışları elimdeki forma işaretleyeceğim. Bazı bilgileri almak için ise sana sorular soracağım. Sorduklarımı yapabiliyorsan “evet” diyerek, nasıl yaptığını anlatmalısın. Eğer yapamıyorsan “hayır” demelisin. Anlamadığın soruları çekinmeden söyleyebilirsin. İlerleyen zamanlarda başka soruların olursa aşağıdaki iletişim bilgilerinden bana ulaşabilirsin.

Gizem YILDIZ

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E Blok 2. Kat Oda No: 242. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1941

Gizem YILDIZ öğretmenin, benim bilgi ve becerilerimi geliştirmek üzere hazırladığı program için beni işyerimde/sınıfımda izleyeceğini anladım. Bu çalışmaya tamamen kendi isteğimle, istediğim zaman çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

BİLGİLENDİRME ONAY FORMU⁶

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Bu **bilgilendirme onay formu**, “Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma projesine katılan ebeveynler için hazırlanmıştır.

Danışman : Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Yürütücü : Gizem YILDIZ

Kurum : Anadolu Üniversitesi

Proje : Doktora Tez Araştırması

Bu bilgilendirme onay formu iki bölümden oluşmaktadır:

- **Bilgilendirme Bölümü:** Bu bölümde sizlere araştırma hakkındaki bilgiler paylaşılmaktadır.
- **Onay Belgesi Bölümü:** Bu bölümde eğer katılmayı kabul ederseniz imzalı onayınız istenecektir.

Katılımcılara bilgilendirme onay formunun doldurulmuş ve imzalı bir kopyası verilecektir.

⁶ Bu onay formu, Dünya Sağlık Örgütü Araştırma Etik Değerlendirme Komitesi’nin, gözlem, odak grup görüşmeleri, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve anket için belirlediği şablondan uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme

Giriş

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olan Gizem YILDIZ’ın Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürüttüğü doktora tez çalışmasıdır.

Bu formun amacı, sizleri sözü geçen araştırmaya davet etmek ve araştırma hakkında bilgilendirmektir. Onay formunu okuduktan sonra anlamadığınız bir yer olursa ya da çalışmaya ilişkin herhangi bir soru sormak isterseniz aşağıda belirtilen iletişim adreslerinden araştırmacı Gizem YILDIZ’a ya da doktora tez danışmanı Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR’a istediğiniz zaman ulaşabilirsiniz.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin gereksinimlerine dayalı olarak bir bağımsız yaşam eğitimi programı geliştirmek, program aracılığıyla zihin yetersizliği olan yetişkinleri bilgilendirmek ve desteklemek ve programın etkisini incelemektir.

Katılımcı Seçimi

Bu araştırmaya seçilmenizin nedeni, araştırmanın uygulama sürecinde yer alan katılımcıların ebeveyni ya da patronu olmanızdır. Araştırmanın uygulama sürecine yakından dahil olduğunuz için araştırma süreci ve sonuçlarına ilişkin sizlerin görüşlerinin çalışmaya büyük yarar sağlayacağını düşünmekteyiz.

Gönüllülük Esası ve Haklar

Bu araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Veri toplama sürecinde araştırmacının araştırma amacını aşan bir şekilde size rahatsızlık verebilecek, örneğin özel hayatınıza ya da dünya görüşünüze (kişisel, dini, siyasi vb.) ilişkin herhangi bir sorusu/talebi olmayacaktır. Yine de araştırma süresince herhangi bir nedenle rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zaman çalışmadan ayrılma ya da soruları

EK-3F. Ebeveyn/Personel Sosyal Geçerlik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu
(devam)

yanıtlamama hakkına sahiptir. Çalışmadan ayrılmanız durumunda, sizden toplanan veriler ve ses kayıtları araştırma kapsamından çıkarılacak ve imha edilecektir.

Araştırmaya Katılım Süreci

Araştırmanın uygulama aşaması tamamlanmıştır. Bu doğrultuda sizlerle uygulama sürecine ilişkin yarı-yapılandırılmış görüşme yapılacaktır. Görüşme süresince sizden yedi açık uçlu soruyu yanıtlamanız istenecektir. Sorular, çocuklarınızın/çalışanlarınızın gereksinimine dayalı geliştirilen programa, uygulama sürecine ve programın sonuçlarına ilişkin görüşlerinizi ve önerilerinizi belirlemek üzere hazırlanmıştır. Görüşme sırasında size kişisel bilgileriniz ve paylaşmak istemediğiniz herhangi bir konuya ilişkin soru sorulmayacaktır.

Görüşme başladığında uygulama süreci size özetlenecek, ardından sorular sırayla size yöneltilecektir. Anlamadığınız sorular örneklendirilerek daha açık şekilde tekrar sorulacak, istediğiniz herhangi bir anda siz de araştırmacıya sormak istediğiniz bir konuyu sorabileceksiniz. Görüşme, isteğiniz üzere evlerinizde ya da Eskişehir Gökkuşığı Kafe’de gerçekleştirilecektir.

Görüşmeler sizin istediğiniz tarih, saat ve yerde gerçekleştirilecektir. Sizlerle yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir. Çalışmaya gönüllü olarak katılan tüm katılımcıların isimleri ve kimlik bilgileri gizli tutulacaktır. Çalışmada tüm katılımcılara kod isimleri verilecektir. Sizden toplanan veriler, gizlilik yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde beş yıl süreyle araştırmacı tarafından arşivlenecek, sonrasında ise imha edilecektir. Tüm gizlilik koşullarının sağlanması araştırmacının sorumluluğundadır.

Süre

Araştırma süresi 30 ay olarak planlanmıştır. Bu süre içerisinde sizinle bir kez yarı-yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilecektir. Görüşme süresi ortalama bir saattir.

Yararlar

Araştırmaya katılımınız zihin yetersizliği olan genç yetişkinler için bir “bağımsız yaşam eğitimi programı” hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, çocuğunuzun

EK-3F. Ebeveyn/Personel Sosyal Geçerlik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu
(devam)

bağımsız yaşamına destek olacak bu programa ve eğitime erişimi, araştırmanın en nihai yararını oluşturmaktadır.

Gizlilik Sözleşmesi

Görüşme, yalnızca siz ve araştırmacının olduğu bir odada gerçekleştirilecektir. Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Araştırma verileri ve ses kayıtları, hiçbir biçimde kopyalanarak araştırmacı dışındaki üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Sizden elde edilen bilgilerle geliştirilen programın sosyal geçerliği belirlenecektir. Bu bilgilerin yalnız ve yalnızca araştırma amaçlı kullanılacağından emin olabilirsiniz. İstemeniz halinde toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.

Bulgu Paylaşımı

Araştırma sona erdikten sonra araştırmanın temel sonuçları, bilimsel amaçlı olarak kişisel bilgiler ve detaylar verilmeksizin topluma açık olarak paylaşılacaktır. Her katılımcı araştırma bulgularının tümüne detaylı olarak erişme hakkına sahiptir.

İletişim

Herhangi bir sorunuz olursa şimdi ya da daha sonra çekinmeden sorabilirsiniz. Araştırmanın ilerleyen zamanlarında sorularınız olursa aşağıdaki iletişim bilgilerinden bana ulaşabilirsiniz.

Gizem YILDIZ

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E Blok 2. Kat Oda No: 242. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1941

E-posta: gizemy@anadolu.edu.tr

Bu öneri, katılımcıları herhangi bir zarardan korumak adına Tez İzleme Komitesi tarafından gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır. Ebeveyn Bilgilendirme Onay Formu ile ilgili daha detaylı bilgi almak isterseniz Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR ile iletişime geçebilirsiniz.

EK-3F. Ebeveyn/Personel Sosyal Geçerlik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Onay Formu
(devam)

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Adres: Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eğitim Fakültesi Özel Eğitim
Bölümü E Blok 1. Kat Oda No: 142. 26470 Tepebaşı-ESKİŞEHİR.

Telefon: 0 222 335 05 80 / 1951

E-posta: acavkayt@anadolu.edu.tr

İKİNCİ BÖLÜM: Bilgilendirme Onay Belgesi

“Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı araştırmaya katılmak ve geliştirilen eğitim programına ve sonuçlarına ilişkin görüş ve önerilerimi sunmak üzere çalışmaya davet edildim.

Yapılan bilgilendirmeyi okudum. Bana soru sorma fırsatı sunuldu ve sorduğum sorulara tatmin edici yanıtlar verildi. Bu çalışmaya kendi isteğimle gönüllü olarak katılmayı, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi ve araştırma kapsamında elde edilen bilgilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılmasını bilerek kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

Bu onay formunun bir kopyası katılımcıya verilmiştir.

Araştırmacının;

Adı-Soyadı :

Tarih :

İmzası :

EK-4. Programın Etkililiğini Değerlendirme Araçları

*EK-4A. İBYYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK	Uygulamacı: Öğrenci: Tarih:			
1.El-Tırnak Bakımı ve Temizliği	Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
1.1.El Yıkama	Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
1. Yemekten önce ellerini yıkar.				
2. ...				
3. ...				
4. ...				
5. ...				
6. ...				
7. Ellerini duruladıktan sonra peçete ya da havlu ile kurular.				
1.2.El Bakımı				
8. Sabahları evden çıkarken eline krem sürer.				
9. Gece yatmadan eline krem sürer.				
10. ...				
11. ...				
1.3.Tırnak Bakımı				
12. Tırnakları uzadığında tırnaklarını keser.				
13. ...				
Toplam Puan				

*EK-4A. İBYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi (devam)

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK		Uygulamacı: Öğrenci: Tarih:			
2. Yüz Bakımı ve Temizliği	Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)	
2.1.Yüz Temizleme					
1. Sabahları uyandığında yüzünü yıkar.					
2. ...					
3. ...					
4. Yüzünde tüyler çıktığında tüyleri temizler / Tıraş olur.					
5. ...					
6. ...					
7. Yüzünü yıkadıktan sonra havlu ile kurular.					
2.2.Yüz Bakımı					
8. ...					
9. Yüzünü temizledikten sonra pamuğa tonik dökerek yüzüne uygular.					
10. ...					
11. İşe gelmeden önce yüzüne krem sürer.					
12. ...					
13. Yüzdeki tüy temizliğinden/tıraştan sonra yüzüne losyon sürer.					
2.3.Burun Temizliği					
14. Burnu aktığında burnunu peçete ile siler.					
15. ...					
16. ...					
Toplam Puan					

*EK-4A. İBYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi (devam)

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK		Uygulamacı: Öğrenci: Tarih:			
3. Vücut Bakımı ve Temizliği		Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
3.1.Vücut Temizleme					
1.	Gün aşırı duş alır.				
2.	Duştan sonra kulaklarını pamukla temizler.				
3.	...				
4.	...				
5.	...				
6.	İşten geldiğinde ayaklarını yıkar.				
7.	...				
3.2.Vücut Bakımı					
8.	Duştan sonra tüm vücuduna krem sürer.				
9.	...				
10.	...				
Toplam Puan					

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK	Uygulamacı:			
	Öğrenci:			
	Tarih:			
4. Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği	Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
4.1.Ağız ve Diş Temizleme				
1. Yemeklerden sonra ağzını yıkar.				
2. ...				
3. ...				
4.2.Ağız ve Diş Bakımı				
4. Ağız kokusuna yönelik önlemler alır.				
5. ...				
Toplam Puan				

*EK-4A. İBYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi (devam)

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK	Uygulamacı: Öğrenci: Tarih:			
5. Saç Bakımı ve Temizliği	Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
1. Saçlarını yıkadıktan sonra saç kremi kullanır.				
2. ...				
3. ...				
4. Evden çıkarken saçlarına şekil verir.				
5. ...				
6. İşe gelirken sade ve küçük tokalar kullanır.				
Toplam Puan				

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK	Uygulamacı: Öğrenci: Tarih:			
6. Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları	Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
1. ...				
2. Yemeğe arkadaşlarıyla beraber başlar.				
3. ...				
4. ...				
5. ...				
6. Ağızda yemek varken konuşmadan lokmasını bitirir.				
7. ...				
8. ...				
9. Peçetesini toplayarak tabağının yanına koyar.				
10. ...				
11. Boş tabldotunu kirli bölmesine koyar. (self servis ise)				
Toplam Puan				

*EK-4A. İBYYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi (devam)

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK		Uygulamacı: Öğrenci: Tarih:			
7. Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni		Yetersiz (0)	Kısmen Yeterli (1)	Yeterli (2)	Oranlanamayan (x)
7.1.Kirli ve Temiz Kıyafetler					
1.	Kirlenen kıyafetlerini kirli sepetine atar.				
2.	...				
3.	...				
4.	...				
7.2.Kıyafet Yıkama ve Bakımı					
5.	Yıkanan kıyafetlerini asar.				
6.	...				
7.	Çamaşır askısından topladığı kıyafetleri katlar.				
8.	...				
9.	Ütülü kıyafetleri askıya asar.				
10.	...				
11.	...				
12.	...				
13.	...				
7.3.Duş Öncesi ve Sonrası Kıyafet Kullanımı					
14.	...				
15.	...				
16.	Duşa girerken iç çamaşırlarını banyoda çıkarır.				
17.	Duştan sonra hazırladığı temiz kıyafetleri giyer.				
7.4.Bağlama Uygun Çorap Giyme					
18.	Duştan çıktıktan sonra temiz çorap giyer.				
19.	...				
20.	Dışarıdan eve geldiğinde çoraplarını değiştirir.				
7.5.İş Öncesi Kıyafet Hazırlığı					
21.	Bir gün önceden giyeceği kıyafetleri seçer.				

***EK-4A. İBYYP I. Modül Beceri Kontrol Listesi (devam)**

22. İş için temiz kıyafetler seçer.				
23. ...				
24. ...				
7.6.İş Yerine Uygun Giyinme				
25. ...				
26. ...				
27. ...				
28. Temiz ve ütülü kıyafetler giyer.				
29. Uyumlu kıyafet kombinasyonları giyer.				
30. ...				
Toplam Puan				

**EK-4A'da verilen beceri kontrol listesi kaynak gösterilerek kullanılabilir. Ekin tamamına ulaşmak için araştırmacı ile iletişime geçebilirsiniz.*

KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK

AD SOYAD:

1. İş yerinde yemek yemeye başlamadan önce aşağıdakilerden hangisi yaparız?

- A) Ellerimize krem süreriz.
- B) Yüzümüzü yıkarız.
- C) Saçlarımızı toplarız.
- D) Ellerimizi yıkarız.

2. Yüzümüzde oluşan sivilce ve yaraların temizliğinde aşağıdakilerden hangisini kullanırız?

- A) Yüz kremi
- B) Yüz temizleme jeli
- C) Limon suyu
- D) Kolonya

3. ...

4. ...

5. ...

6. ...

7. Aşağıdakilerden hangisi kadınlar için resmi bir iş kıyafetidir?

A)

B)

C)

D)

****EK-4B. İBYP I. Modül Bilgi Testi (devam)**

Aşağıdaki sorularda doğru olduğunu düşündüğünüz ifadelerin yanındaki kutucukların içine X koyarak işaretleyiniz. Her soruda birden fazla doğru ifade bulunabilir.

8. Ellerimize krem sürmenin faydaları nelerdir? İşaretleyiniz.

- () Ellerimiz bakımlı olur.
() Ellerimiz soğuktan korunur.
() Ellerimiz yumuşacık olur.
() Ellerimiz temizlenir.

9. ...

10. ...

11. Aşağıdaki yiyeceklerden hangileri ağızda kötü koku oluşturur? İşaretleyiniz.

- () Peynir () Sucuk () Soğan () Salatalık

12. ...

Aşağıdaki sorularda verilen ifade doğru ise “DOĞRU” kutucuğunu, yanlış ise “YANLIŞ” kutucuğuna X koyarak işaretleyiniz.

13. ...

14. ...

15. ...

16. ...

17. ...

18. Ev dışında, herkes tarafından kullanılan, tuvaletlerdeki kirler ve mikroplar çok zararlıdır, bizi hasta edebilir.

- () DOĞRU () YANLIŞ

19. Dışarıda kirli ayakkabılarla gezmek temiz ve şık görünmez.

- () DOĞRU () YANLIŞ

20. ...

****EK-4B’de verilen bilgi testi kaynak gösterilerek kullanılabilir. Ekin tamamına ulaşmak için araştırmacı ile iletişime geçebilirsiniz.**

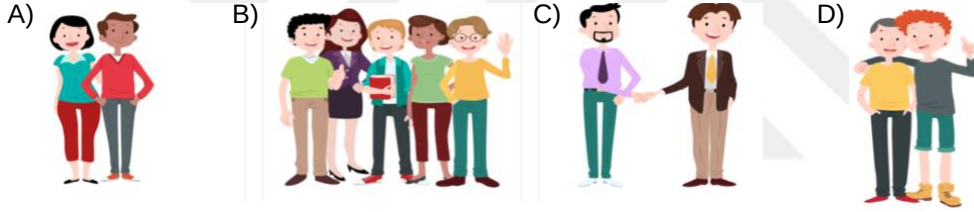
TOPLUMSAL YAŞAMA HAZIRLIK

AD SOYAD:

1. Gün içinde yapacağımız işleri hatırlamak için kendimize yazılı ya da resimli kartlar hazırlama tekniğinin adı nedir?

- A) Kendini kaydetme
- B) Kendini değerlendirme
- C) Kendine hatırlatıcı sunma
- D) Kendini ödüllendirme

2. Aşağıdakilerden hangisi resmi bir ilişkiyi göstermektedir?

3. ...

4. ...

5. ...

6. ...

7. İş yerinde bir çalışma arkadaşımızdan yardım isterken aşağıdakilerden hangisini söylemeliyiz?

- A) Yardım et!
- B) Tek başıma yapamıyorum, gel.
- C) Yardım eder misin?
- D) Şu işe bir el atsana.

8. ...

9. ...

10. ...

***EK-4C. İBYP II. Modül Bilgi Testi (devam)

Aşağıdaki sorularda doğru olduğunu düşündüğünüz ifadelerin yanındaki kutucukların içine X koyarak işaretleyiniz. Her soruda birden fazla doğru ifade bulunabilir.

11. ...

12. Aşağıdaki durumlarda hangilerinde izin alırsınız? İşaretleyiniz.

- ☐ Birinin odasına girerken
- ☐ Başkalarının eşyalarına dokunurken
- ☐ Başkalarına dokunurken
- ☐ Birine iltifat ederken

13. ...

14. ...

15. ...

Aşağıdaki sorularda verilen ifade doğru ise “DOĞRU” kutucuğunu, yanlış ise “YANLIŞ” kutucuğuna X koyarak işaretleyiniz.

16. İş yerindeki malzemeleri, zarar vermeden ve kaybetmeden kullanmalıyız.

☐ DOĞRU

☐ YANLIŞ

17. ...

18. Biri bize kahve içmeyi teklif ederse istemiyorsak bile kırmamak için onunla gidebiliriz.

☐ DOĞRU

☐ YANLIŞ

19. ...

20. ...

***EK-4C’de verilen bilgi testi kaynak gösterilerek kullanılabilir. Ekin tamamına ulaşmak için araştırmacı ile iletişime geçebilirsiniz.

SAĞLIK VE GÜVENLİK

AD SOYAD:

1. Aşağıdakilerden hangisi sindirim sisteminin organlarından biridir?

- A) Kalp
- B) İnce bağırsak
- C) Akciğer
- D) Böbrek

2. ...

3. ...

4. ...

5. Aşağıdaki ortamlardan hangisi özel alandır?

- A) İş yeri
- B) Tuvalet
- C) Evin salonu
- D) Toplantı salonu

6. ...

7. ...

8. ...

9. ...

10. Aşağıdakilerden hangisi “Yaya Geçidi” anlamına gelen trafik uyarı işaretidir?

A)

B)

C)

D)

11. ...

****EK-4D. İBYYP III. Modül Bilgi Testi (devam)

12. Aşağıdakilerden hangisi “Acil Servis ya da Ambulans”ın telefon numarasıdır?

- A) 155 B) 110 C) 154 D) 112

13. ...

Aşağıdaki sorularda doğru olduğunu düşündüğünüz ifadelerin yanındaki kutucukların içine X koyarak işaretleyiniz. Her soruda birden fazla doğru ifade bulunabilir.

14. Tacize uğradığımızda neler yapmalıyız? İşaretleyiniz.

- () Bağırp çevreden yardım istemeliyiz.
() Koşarak ortamdan uzaklaşmalıyız.
() Olayı hemen ailemize anlatmalıyız.
() Hiçbir şey yapmadan polisin gelmesini beklemeliyiz.

15. ...

16. ...

Aşağıdaki sorularda verilen ifade doğru ise “DOĞRU” kutucuğunu, yanlış ise “YANLIŞ” kutucuğuna X koyarak işaretleyiniz.

17. ...

18. Yatak odamız özel bir alanımız olduğundan ailemiz bile izin almadan yatak odamıza giremez.

- () DOĞRU () YANLIŞ

19. ...

20. ...

****EK-4D’de verilen bilgi testi kaynak gösterilerek kullanılabilir. Ekin tamamına ulaşmak için araştırmacı ile iletişime geçebilirsiniz.

EK-5. Sosyal Geçerlik Soru Formları

EK-5A. Genç Sosyal Geçerlik Formu

1. Üç hafta boyunca almış olduğunuz dersler hoşunuza gitti mi?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
2. Derslerin resimlerle, videolarla sunum şeklini beğendiniz mi?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
3. Gizem öğretmenin konuyu anlatış biçimini beğendiniz mi?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
4. Ders içeriğindeki konuları beğendiniz mi?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
5. Dersler esnasında Gizem öğretmen grupta etkileşim-iletişim kurdu mu?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
6. Gizem öğretmen derslerde sorduğun sorulara açık ve anlaşılır cevaplar verdi mi?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
7. Derslerin süresi (uzunluğu) uygun muydu?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
8. Böyle başka bir ders yapılacak olsa yine katılmak ister misiniz?
☐ Evet ☐ Kararsızım ☐ Hayır
9. Anlatılan konulardan en çok hangilerini beğendiniz? Sıralayınız.
☐ Kişisel bakım ve temizlik
☐ Kişiler arası ilişkiler, iletişim
☐ Toplumsal kurallar
☐ Sağlık
☐ Cinsel eğitim
☐ Güvenlik
10. Size yeniden bir ders sunulsa içinde hangi konuların olmasını istersiniz? Yazınız.
11. Derslerin en sevdiğiniz yönleri nelerdi?
12. Derslerin sevmediğiniz yönleri nelerdi?

EK-5B. Ebeveyn/Personel/Eğitmen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Sosyal Geçerlik Formu

1. Uygulanan programa ilişkin genel görüşleriniz nelerdir?
 - 1.1.Program içeriğinin çalışanlarınızın/çocuğunuzun istihdama hazırlanmalarına ilişkin eğitim gereksinimlerini karşılaması konusunda neler düşünüyorsunuz?
 - 1.2.Programın sunum şekli hakkında neler düşünüyorsunuz?
 - 1.3.Programın süresi ve uygulama yeri hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. Program sona erdikten sonra çalışanlarınızın/çocuğunuzun program kapsamındaki konularda bilgi ve beceri düzeylerinde gerçekleşen değişiklikler / gelişmeler hakkında neler söylersiniz? Örnekler verir misiniz?
 - 2.1.Kişisel bakım ve temizlik
 - 2.2.Toplumsal yaşama hazırlık
 - 2.3.Sağlık ve güvenlik
3. Sizce programın çalışanlarınıza/çocuğunuza ne tür katkıları oldu?
 - 3.1.Programın günlük yaşamlarına ne gibi etkileri oldu?
 - 3.2.Çalışma performansına ne gibi etkileri oldu?
 - 3.3.Sosyal ilişkilerine ne gibi etkileri oldu?
4. Program ile ilgili yaşadığınız sorunlar ya da olumsuz durumlar oldu mu? Olduysa bu sorunların sizce nedenleri neydi?
5. Geliştirilen programın niteliğinde ne gibi değişiklikler olmasını isterdiniz?
 - 5.1.İçeriğinde ne gibi değişiklikler olmasını isterdiniz? Hangi konular eklenebilir ya da çıkarılabilir?
 - 5.2.Sunum şeklinde ne gibi değişiklikler olmasını isterdiniz?
 - 5.3.Uygulama süresi ve yerinde ne gibi değişiklikler olmasını isterdiniz?
6. İleride bu çalışma benzeri çalışmaların planlanmasına ilişkin görüş ve önerileriniz nelerdir?
7. Programda verilen eğitimlere ilişkin söylemek istediğiniz başka konular var mı?

EK-6. Program Tasarımı Öğeleri

EK-6A. İBYP Hedefleri Belirtke Tabloları

1.MODÜL KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK		Bilişsel Alan						Devimsel Alan
		Hedef Basamakları						
KONULAR / HEDEFLER		Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma	Beceri haline getirme
1.El-Tırnak Bakımı ve Temizliği	El temizliği ve bakımında yapılacakları ifade eder.		X					
	El temizliği ve bakımını yapar.							X
	Tırnak bakımı ve temizliğinde yapılacakları ifade eder.		X					
	Tırnak bakımı ve temizliğini yapar.							X
2.Yüz Bakımı ve Temizliği	Yüz temizliğinde yapılacakları ifade eder.		X					
	Yüz temizliğini yapar.							X
	Yüz bakımında yapılacakları ifade eder.		X					
	Yüz bakımını yapar.							X
	Burun temizliğinde yapılacakları ifade eder.		X					
	Burun temizliğini yapar.							X
3.Vücut Bakımı ve Temizliği	Vücut temizliğinde yapılacakları ifade eder.		X					
	Vücut temizliğini yapar.							X
	Vücut bakımında yapılacakları ifade eder.		X					
	Vücut bakımını yapar.							X
4.Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği	Ağız ve diş temizliğinde yapılacakları ifade eder.		X					
	Ağız ve diş temizliğini yapar.							X
	Ağız ve diş bakımında yapılacakları ifade eder.		X					
	Ağız ve diş bakımını yapar.							X
5.Saç Bakımı ve Temizliği	Saç temizliği ve bakımında yapılacakları ifade eder.		X					
	Saç temizliği ve bakımını yapar.							X

EK-6A. İBYP Hedefleri Belirtke Tabloları (devam)

1.MODÜL KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK		Bilişsel Alan						Devimsel Alan
		Hedef Basamakları						
KONULAR / HEDEFLER		Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma	Beceri haline getirme
6.Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları	İş yerinde uyulacak yemek yeme kurallarını ifade eder.	X						
	İş yerinde yemek yerken düzene ve kurallara uyar.							X
7.Tuvalet Kullanımı	Umumi tuvaletleri kullanırken nelere dikkat etmesi gerektiğini ifade eder.	X						
	Umumi tuvaletlerde kurallara uymanın neden gerekli olduğunu ifade eder.		X					
8.Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni	Kirli ve temiz kıyafetleri ayırt eder.		X					
	Kılık kıyafet bakımında yapılacakları ifade eder.		X					
	Kılık ve kıyafet bakımını yapar.							X
	Duş öncesi ve sonrası yapılan hazırlıkları ifade eder.		X					
	Duş öncesi ve sonrası kıyafet hazırlığını yapar.							X
	Çoraplarını ne zaman değiştirmesi gerektiğini ifade eder.	X						
	Bağlama uygun temiz çorap giyer.							X
	İşe gitmeden önce yapması gereken kıyafet hazırlıklarını ifade eder.		X					
	İşe gitmeden önce kılık kıyafet hazırlıklarını yapar.							X
	İşe uygun kıyafetleri ifade eder.		X					
	İş yerine uygun giyinir.							X
	Ortama ve duruma uygun kıyafetleri ifade eder.		X					
	Ortama ve duruma uygun giyinir.							X

EK-6A. İBYP Hedefleri Belirtke Tabloları (devam)

2.MODÜL TOPLUMSAL YAŞAMA HAZIRLIK		Bilişsel Alan					
		Hedef Basamakları					
KONULAR / HEDEFLER		Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma
1.Kendini Yönetme	Kendini yönetme stratejilerini açıklar.	X					
	Karar vermesi gereken durumlarda neler yapması gerektiğini ifade eder.		X				
	Kendisi için stres yaratan, olumsuz ve zor durumlarla karşılaştığında neler yapabileceğini ifade eder.		X				
	Gün içinde zamanı yönetmek için nasıl bir planlama yapacağını ifade eder.		X				
	İşe geç kalmamak için yapması gerekenleri ifade eder.	X					
	Aylık basit bütçe yönetimini nasıl yapacağını ifade eder.		X				
2.Kişiler Arası İlişkiler	İletişim	Karşısındaki kişi ile nasıl sohbet edeceğini ifade eder.	X				
		Kişiler arası ilişki türlerinin özelliklerini ifade eder.	X				
	Kendini ifade etme	Kendini ifade eder.	X				
	Nezaket kuralları	Nezaket kurallarının neler olduğunu ifade eder.	X				
3. Toplumsal alada uyulacak kurallar	Toplumsal alanlardaki bilgilendirme tabelalarının anlamlarını ifade eder.	X					
	Halka açık ve kapalı toplumsal alanlarda uyulması gereken kuralları sıralar.		X				
4.İş hayatına hazırlık	Bir işte çalışmanın hayatı nasıl etkilediğini ifade eder.		X				
	Meslekleri tanıır.	X					
	İş yerindeki görev ve sorumlulukları sıralar.		X				
	İş yerinde hiyerarşiye uygun ilişkiyi nasıl kuracağını ifade eder.		X				

EK-6A. İBYP Hedefleri Belirtke Tabloları (devam)

3.MODÜL SAĞLIK VE GÜVENLİK			Bilişsel Alan					
			Hedef Basamakları					
KONULAR / HEDEFLER			Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma
SAĞLIK	1.Vücudunu Tanıma	Vücudun bölümlerini açıklar.	X					
		Duyu organlarının temel görevlerini açıklar.	X					
		Vücut sistemlerini oluşturan temel organları ve görevlerini ifade eder.	X					
	2.İlaç Kullanma	İlaç kullanımında dikkat edilecekleri ifade eder.		X				
	3.Sağlık Sorunları için Önlem Alma	Sağlık sorunları için alınacak önlemleri sıralar.		X				
CİNSEL EĞİTİM	4.Cinsellik ve Cinsel Kimlik	Cinsiyet / cinsel kimlik kavramının ne olduğunu ifade eder.	X					
		Cinsellik kavramının ne olduğunu ifade eder.		X				
	5.İlişkiler	Yetişkinlerin iletişim kurarken koruması gereken sınırları ifade eder.		X				
		Romantik ilişkilerde dikkat edilecekleri sıralar.		X				
		Evlenmek için gerekli olan koşulları ifade eder.		X				
	6.Tacizden ve İstismardan Korunma	İstismar türlerini ifade eder.	X					
		Cinsel istismara uğradığında neler yapması gerektiğini ifade eder.		X				
		Cinsel istismardan korunma yollarını sıralar.		X				
GÜVENLİK	7.Güvenlik	Yaya trafik kurallarını ifade eder.		X				
		Toplumsal alanlardaki uyarı levhalarının anlamlarını ifade eder.	X					
		Toplumsal ortamlarda tehlikeli bir durumlar karşılaştığında neler yapması gerektiğini ifade eder.		X				
		Temel ilk yardım kurallarını ifade eder.		X				

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları

1. MODÜL: KİŞİSEL BAKIM VE TEMİZLİK	
El-Tırnak Bakımı ve Temizliği	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. El temizliği ve bakımında yapılacakları ifade eder.	1.1 Hangi durumlarda ellerini yıkaması gerektiğini ifade eder. 1.2 El bakımını nasıl yapacağını ifade eder. 1.3 Ellerin neden temiz ve bakımlı olması gerektiğini ifade eder.
2. El temizliği ve bakımını yapar.	2.1 Belirtilen durumlarda ellerini yıkar. 2.2 El bakımını yapar.
3. Tırnak bakımı ve temizliğinde yapılacakları ifade eder.	3.1 Tırnaklarını ne zaman kesmesi gerektiğini ifade eder. 3.2 Tırnaklarını kestikten sonra ellerini yıkaması gerektiğini ifade eder.
4. Tırnak bakımı ve temizliğini yapar.	4.1 Tırnaklarını keser. 4.2 Tırnaklarını kestikten sonra ellerini yıkar.
Yüz Bakımı ve Temizliği	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. Yüz temizliğinde yapılacakları ifade eder.	1.1 Hangi durumlarda yüzünü yıkaması gerektiğini ifade eder. 1.2 Yüzünü nasıl temizleyeceğini ifade eder.
2. Yüz temizliğini yapar.	2.1 Yüzünü cildine uygun temizlik malzemesiyle temizler. 2.2 Bağlama uygun yüzünü temizler.
3. Yüz bakımında yapılacakları ifade eder.	3.1 Hangi durumlarda yüz bakımı yapacağını ifade eder. 3.2 Yüz bakımında yapılması gerekenleri sıralar. 3.3 Yüzünün neden temiz ve bakımlı olması gerektiğini ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

4. Yüz bakımını yapar.	4.1 Cilt tipine yüz temizleme jeliyle yüzünü temizler. 4.2 Yüzüne arındırıcı tonik sürer. 4.3 Cilt tipine uygun krem sürer. 4.4 Haftada en az bir kez yüz bakımını yapar.
5. Burun temizliğinde yapılacakları ifade eder.	5.1 Burnunu hangi durumlarda temizlemesi gerektiğini ifade eder. 5.2 Burnunu temizlerken nelere dikkat etmesi gerektiğini ifade eder. 5.3 Burnunu temiz tutmanın neden gerekli olduğunu ifade eder.
6. Burun temizliğini yapar.	6.1 Burnu aktığında peçete ya da mendil kullanarak burnunu siler. 6.2 Burnu dolduğunda tuvalet ya da banyonun lavabosunda burnunu temizler.
Vücut Bakımı ve Temizliği	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. Vücut temizliğinde yapılacakları ifade eder.	1.1 Vücut temizliğinde yapması gerekenleri sıralar. 1.3 Vücudundaki istenmeyen tüyleri nasıl temizleyeceğini ifade eder. 1.4 Vücut temizliğinin neden gerekli olduğunu ifade eder.
2. Vücut temizliğini yapar.	2.1 En az bir gün arayla duş alır. 2.2 İstenmeyen tüyleri uzadığında temizler. 2.3 İşe her gün vücut temizliğine dikkat ederek gelir.
3. Vücut bakımında yapılacakları ifade eder.	3.1 Vücut bakımında yapması gerekenleri sıralar. 3.2 Vücut bakımı yapmanın kendisi için neden gerekli olduğunu ifade eder. 3.3 Vücut bakımı yapmanın çevreyle etkileşimini nasıl etkilediğini ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

4. Vücut bakımını yapar.	4.1 Her banyodan sonra kulaklarını pamukla temizler. 4.2 Özellikle yazın dışarıdan eve geldiğinde ya da ayakları terlediğinde ayaklarını yıkar. 4.3 Banyodan sonra ve dışarı çıkarken koltuk altına rolon sürer. 4.4 Banyodan sonra vücuduna krem sürer. 4.5 Dışarı çıkarken uygun miktarda parfüm sıkar.
Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. Ağız ve diş temizliğinde yapılacakları ifade eder.	1.1 Ağzını hangi durumlarda yıkaması gerektiğini ifade eder. 1.2 Dişlerini hangi durumlarda fırçalaması gerektiğini ifade eder. 1.3 Ağzının ve dişlerinin neden temiz olması gerektiğini ifade eder.
2. Ağız ve diş temizliğini yapar.	2.1 Bağlama uygun ağzını yıkar. 2.2 Günde en az iki kez (akşam yatarken ve sabah evden çıkmadan önce) dişlerini fırçalar.
3. Ağız ve diş bakımında yapılacakları ifade eder.	3.1 Ağız kokusuna yönelik alınacak önlemleri sıralar. 3.2 İşe gelmeden önce ya da iş sırasında ağır kokulu yiyecekler tüketmemesi gerektiğini ifade eder. 3.3 Ağız ve diş bakımının neden önemli olduğunu ifade eder.
4. Ağız ve diş bakımını yapar.	4.1 Kokulu yiyecekler tükettiğinde naneli sakız ya da ağız spreyi kullanır. 4.2 Yemeklerden sonra gerektiğinde kürdan ya da diş ipi yardımıyla dişlerini temizler. 4.3 Ağız kokusu oluşmaması için önlemler alır.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

Saç Bakımı ve Temizliği	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. Saç temizliği ve bakımında yapılacakları ifade eder.	1.1 Saç temizliği ve bakımını nasıl yapacağını ifade eder. 1.2 Ortama ve duruma uygun saç şekillerini ve saç kullanımlarını ifade eder. 1.3 Saç bakımının neden önemli olduğunu ifade eder.
2. Saç temizliği ve bakımını yapar.	2.1 Banyo yaparken saçlarını uygun süre köpükleyerek yıkar. 2.2 Haftada bir gün saç bakımını yapar. 2.3 Saçlarına ortama ve duruma göre şekil verir.
Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. İş yerinde uyulacak yemek yeme kurallarını ifade eder.	1.1 İş yerinde yemek yerken dikkat etmesi gereken kuralları sıralar. 1.2 Besin türlerine göre yemeği hangi araçlarla nasıl yiyeceğini ifade eder. 1.3 Ortama göre kurallara uygun yemek yemenin neden gerekliliği olduğunu ifade eder.
2. İş yerinde yemek yerken düzene ve kurallara uyar.	2.1 İş yerinde yemek yeme kurallarına uygun yemek yer. 2.2 İş yeri yemek düzenine uyar.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

Tuvalet Kullanımı	
Hedef	Hedef Davranışlar
1. Umumi tuvaletleri kullanırken nelere dikkat etmesi gerektiğini ifade eder.	1.1 Umumi tuvaleti açıklar. 1.2 Umumi tuvaletleri kullanma kurallarını sıralar.
2. Umumi tuvaletlerde kurallara uymanın neden gerekli olduğunu ifade eder.	2.1 Umumi tuvaletlerde hijyenin önemini açıklar. 2.2 Umumi tuvaletlerdeki sağlığı tehdit eden risk ve önlemlerini açıklar.
Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Kirli ve temiz kıyafetleri ayırt eder.	1.1 Kirli kıyafetleri ayırt eder. 1.2 Temiz kıyafetleri ayırt eder. 1.3 Kıyafetlerini hangi durumlarda kirli sepetine atması gerektiğini ifade eder. 1.4 Kirli kıyafetlerini ayırarak kirli sepetine atar.
2. Kılık kıyafet bakımında yapılacakları ifade eder.	2.1 Kirli kıyafetlerini rengine göre ayırması gerektiğini ifade eder. 2.2 Kıyafetlerini yıkadıktan sonra yapması gerekenleri sıralar. 2.3 Yıkanan kıyafetler arasından ütülenecekleri ayırması gerektiğini ifade eder. 2.4 Ütülü kıyafetlerini asması ya da katlayarak kaldırması gerektiğini ifade eder. 2.5 Ayakkabı bakımını nasıl yapacağını ifade eder. 2.6 Hangi kıyafetlerini kuru temizlemeye vermesi gerektiğini ifade eder. 2.7 Kılık ve kıyafet bakımını neden yaptığını ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

3. Kılık ve kıyafet bakımını yapar.	3.1 Kıyafet bakımını yapar. 3.2 Ayakkabı bakımını yapar.
4. Duş öncesi ve sonrası yapılan hazırlıkları ifade eder.	4.1 Duşa girmeden önce yapması gerekenleri sıralar. 4.2 Duşa girerken kıyafetlerini nerede ve nasıl çıkaracağını ifade eder. 4.3 Duş sonrası kıyafetlerini nerede ve nasıl giyeceğini ifade eder.
5. Duşa öncesi ve sonrası kıyafet hazırlığını yapar.	5.1 Duşa girmeden önce kıyafetlerini ve giyineceği yeri hazırlar. 5.1 İç çamaşırlarını banyoda çıkarır. 5.3 Duş sonrası uygun (kendi odası ya da banyo) yerde giyinir.
6. Çoraplarını ne zaman değiştirmesi gerektiğini ifade eder.	6.1 Çoraplarını hangi durumlarda değiştirmesi gerektiğini ifade eder. 6.2 Gün içinde neden çorap değiştirmesi gerektiğini ifade eder.
7. Bağlama uygun temiz çorap giyer.	7.1 Duştan sonra temiz çorap giyer. 7.2 Evden çıkarken temiz çorap giyer. 7.3 Dışarıdan eve geldiğinde çorabını değiştirir.
8. İşe gitmeden önce yapması gereken kıyafet hazırlıklarını ifade eder.	8.1 Bir gün önceden giyeceği kıyafetleri seçmesi gerektiğini ifade eder. 8.2 İş için temiz ve ütülü kıyafetler hazırlaması gerektiğini ifade eder.
9. İşe gitmeden önce kılık kıyafet hazırlıklarını yapar.	9.1 İşe yerinde giymek için temiz ve ütülü kıyafetler seçer. 9.2 İşe gitmeden bir gün önce kıyafetlerini hazırlar.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

10. İşe uygun kıyafetleri ifade eder.	10.1 Cinsiyetine göre iş yerine uygun üst kıyafetleri ifade eder. 10.2 Cinsiyetine göre iş yerine uygun alt kıyafetleri ifade eder. 10.3 Cinsiyetine göre iş yerine uygun ayakkabı türlerini ifade eder. 10.4 İş yerinde ne tarz aksesuarlar takılabileceğini ifade eder. 10.5 Uyumlu kıyafet kombinasyonlarında dikkat edilecek hususları sıralar.
11. İş yerine uygun giyinir.	11.1 İş yerinde işe uygun kıyafetler giyer. 11.2 İş yerinde yapılan etkinliklere uygun kıyafet kombinleyerek giyinir. 11.3 İş yerinde temiz kıyafetler giyer.
12. Ortama ve duruma uygun kıyafetleri ifade eder.	12.1 Evde giyilebilecek kıyafetleri ifade eder. 12.2 Dış mekanlarda (çarşı, pazar) giyilebilecek kıyafetleri ifade eder. 12.3 Düğün, nişan, balo vb. ortamlarda giyilebilecek kıyafetleri ifade eder. 12.4 Açık havada pikniğe giderken giyilebilecek kıyafetleri ifade eder. 12.5 Spor yaparken giyilebilecek kıyafetleri ifade eder. 12.6 Kılık kıyafet düzenli ve bakımlı olmasının önemini ifade eder.
13. Ortama ve duruma uygun giyinir.	13.1 Ortama ve duruma uygun kıyafet seçerek giyer. 13.2 Mevsime uygun giyinir.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

2. MODÜL: TOPLUMSAL YAŞAMA HAZIRLIK	
Kendini Yönetme	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Kendini yönetme stratejilerini açıklar.	1.1 Kendine yönetme stratejilerini ifade eder. 1.2 Kendini yönetme stratejilerinin her birine bir örnek uygulama yapar.
2.Karar vermesi gereken durumlarda neler yapması gerektiğini ifade eder.	2.1 Verilen iki durum arasında seçim yaparken nedenini ifade eder. 2.2 Yaptığı seçimlerin sonuçlarını ifade eder. 2.3 Olayları ve durumları ön görerek nasıl planlama yapabileceğini ifade eder.
3.Kendisi için stres yaratan, olumsuz ve zor durumlarla karşılaştığında neler yapabileceğini ifade eder.	3.1 Yardıma ihtiyacı olduğunda çevreden yardım istemesi gerektiğini ifade eder. 3.2 Zor durumlarla karşılaştığında hoşlandığı etkinlikleri yaparak rahatlayabileceğini ifade eder. 3.3 Hoşlanmadığı durum ve ortamlardan uzaklaşması gerektiğini ifade eder. 3.4 Stresli durumlarda doğa yürüyüşü, gevşeme hareketleri gibi sportif etkinliklere katılması gerektiğini ifade eder.
4.Gün içinde zamanı yönetmek için nasıl planlama yapacağını ifade eder.	4.1 Gün içinde rutinlerini planlarken saati nasıl kullanacağını ifade eder. 4.2 Günlük rutinleri için kendini izleyeceği bir çizelgeyi nasıl hazırlayacağını ifade eder. 4.3 İşlerini zamanında bitirmek için nasıl planlama yapacağını ifade eder. 4.4 Gün içinde serbest zamanlarını nasıl değerlendireceğini ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

5.İşe geç kalmamak için yapması gerekenleri sıralar.	5.1 İşe giderken geç kalmamak için uyanma zamanını nasıl planlayacağını ifade eder. 5.2 İşe geç kalmamak için saatinin alarımını ne zamana kurması gerektiğini ifade eder. 5.3 İşe zamanında gitmesi gerektiğini ifade eder.
6.Aylık basit bütçe yönetimini nasıl yapacağını ifade eder.	6.1 Maaşını ayın kaçında aldığını ifade eder. 6.2 Bir aylık maaşını nasıl harcaması gerektiğini ifade eder. 6.3 Para biriktirmek için yapması gerekenleri ifade eder.
Kişiler Arası İlişkiler	
İletişim	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Karşısındaki kişi ile nasıl sohbet edeceğini ifade eder.	1.1 Sohbeti nasıl başlatacağını ifade eder. 1.2 Sohbeti nasıl sürdüreceğini ifade eder. 1.3 Sohbet ederken dikkat edilecek nezaket kurallarını sıralar. 1.4 Bir durumu, gerektiğinde ve/veya istemediğinde reddetmesi gerektiğini ifade eder. 1.5 Sohbeti sonlandırırken “kendine iyi bak, hoşça kal, güle güle, görüşürüz, selam söyle” gibi kapanış ifadeleri kullanması gerektiğini ifade eder.
2. Kişiler arası ilişki türlerinin özelliklerini ifade eder.	2.1 Kişiler arası ilişki türlerini sınıflandırır. 2.2 Kişiler arası ilişki türleri arasındaki farkları ifade eder. 2.3 Arkadaşlık ilişkilerinde dikkat edilecek hususları ifade eder. 2.4 Hiyerarşik ilişkilerde dikkat edilecek hususları ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

<i>Kendini İfade Etme</i>	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Kendini ifade eder.	1.1 Kendine ait kişisel bilgileri ifade eder. 1.2 Duygu ve düşüncelerini bağlama uygun ifade eder. 1.4 Karşısındaki kişinin onu yanlış anladığını ya da anlamadığını fark ettiğinde, kendini daha basit bir şekilde yeniden açıklaması gerektiğini ifade eder. 1.5 Biriyle bir konu hakkında tartışmak istediğinde bunu söyleyerek sohbeti başlatması gerektiğini ifade eder. 1.6 Verdiği tepkilerin nedenlerini ifade eder. 1.7 Yeni tanıştığı insanlara selam vererek kendini tanıtmayı gerektiğini ifade eder.
<i>Nezaket Kuralları</i>	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Nezaket kurallarının neler olduğunu ifade eder.	1.1. Sohbet esnasında uygun olmayan hareketlerin neler olduğunu ifade eder. 1.2. Resmi ilişkilerde dikkat etmesi gereken nezaket kurallarını sıralar. 1.3. Hangi durumlarda hangi nezaket sözcüğünü kullanacağını ifade eder. 1.4. Kendisine ilişkin gerçekleşen olumsuz durumlara karşı fiziksel tepki vermeden sözel olarak öfkesini belirtmesi ya da reddetme davranışını göstermesi gerektiğini ifade eder. 1.5. Ortamlardaki fiziksel hareketlerine nasıl dikkat etmesi gerektiğini ifade eder. 1.6. Aile ve yakın çevresi dışındaki herkese “siz” şeklinde hitap etmesi gerektiğini ifade eder. 1.7. Randevu, telefon görüşmeleri, toplantı gibi durumlar için zaman yönetimine nasıl dikkat edeceğini ifade eder. 1.8. Kişiler arası ilişkilerde gizlilik ve etik konusuna ilişkin dikkat etmesi gerekenleri ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

Toplumsal Alanlarda Uyulacak Kurallar	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Toplumsal alanlardaki bilgilendirme tabelalarını okur.	1.1 Kapalı alanlarda yer alan bilgilendirme tabelalarının anlamlarını ifade eder. 1.2 Açık alanlarda yer alan bilgilendirme tabelalarının anlamlarını ifade eder.
2.Halka açık ve kapalı toplumsal alanlarda uyulması gereken kuralları sıralar.	2.1 İş yeri kurallarını ifade eder. 2.2 Toplu taşıma araçlarında uyulması gereken kuralları ifade eder. 2.3 Sinema, tiyatro, konser gibi sanatsal etkinliklerde uyulması gereken kuralları ifade eder. 2.4 Alışveriş merkezi, postane, hastane, lokanta, kütüphane gibi kapalı alanlarda uyulması gereken kuralları ifade eder. 2.5 Park, bahçe, piknik alanı, spor yeri gibi açık alanlarda uyulması gereken kuralları ifade eder.
İş Hayatına Hazırlık	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Bir işte çalışmanın hayatı nasıl etkilediğini ifade eder.	1.1 Bir işte çalışmanın nedenlerini sıralar. 1.2 Bir işte çalışmanın kişiler arası ilişkileri nasıl etkilediğini ifade eder. 1.3 Bir işe girdiğinde hayatında nelerin değiştiğini/değişeceğini ifade eder.
2.Meslekleri tanır.	2.1 Çalışabileceği yaygın meslek alanlarını sıralar. 2.2 Çalışabileceği meslek alanlarında pozisyona göre yapılan işleri sıralar.
3.İş yerindeki görev ve sorumlulukları sıralar.	3.1 İş yerindeki bölümleri ve görevleri sıralar. 3.2 İşyerindeki sorumlulukları sıralar. 3.3 Kendisinden sorumlu olan tüm yetkili kişilerin direktiflerini sorgusuz zamanında yerine getirmesi gerektiğini ifade eder. 3.4 İşle ilgili sorun yaşadığında yapması gerekenleri ifade eder. 3.5 İş yerinde görev ve sorumluluklarına uyar.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

4.İş yerinde hiyerarşiye uygun ilişkiyi nasıl kuracağını ifade eder.	4.1 İş yerine yönetici, çalışan ve müşteri ile hiyerarşiye uygun nasıl iletişim kuracağını ifade eder. 4.2 İş arkadaşları ile iş dışı etkinliklere neden katılması gerektiğini ifade eder. 4.3 Yardıma ihtiyacı olduğunda kimden nasıl yardım isteyeceğini ifade eder. 4.4 İş yerinde hiyerarşi gözeterek nezaket kurallarına uygun iletişim kurar.
3. MODÜL: SAĞLIK VE GÜVENLİK	
SAĞLIK	
Vücudunu Tanıma	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Vücudun bölümlerini açıklar.	1.1 Vücudun bölümlerini sıralar. 1.2 Vücudun bölümlerinin temel görevlerini ifade eder.
2. Duyu organlarının temel görevlerini açıklar.	2.1 Duyu organlarını tanıır. 2.2 Duygu organlarının temel görevlerini sıralar.
3. Vücut sistemlerini oluşturan temel organları ve görevlerini ifade eder.	1.4 Destek ve hareket sistemini oluşturan temel yapıları ifade eder. 1.5 Destek ve hareket sistemini oluşturan yapıların görevlerini ifade eder. 1.6 Sindirim sisteminin oluşturan temel organları ifade eder. 1.7 Sindirim sisteminin oluşturan temel organların görevlerini ifade eder. 1.8 Dolaşım sisteminin oluşturan temel organları ifade eder. 1.9 Dolaşım sisteminin oluşturan temel organların görevlerini ifade eder. 1.10 Solunum sisteminin oluşturan temel organları ifade eder. 1.11 Solunum sisteminin oluşturan temel organların görevlerini ifade eder. 1.12 Boşaltım sisteminin oluşturan temel organları ifade eder. 1.13 Boşaltım sisteminin oluşturan temel organların görevlerini ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

İlaç Kullanma	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.İlaç kullanımında dikkat edilecekleri ifade eder.	1.1 İlacın ne olduğunu ifade eder. 1.2 İlaç kullanımında dikkat edilmesi gerekenleri sıralar. 1.3 Antibiyotiğin ne olduğunu ve ne zaman kullanılacağını ifade eder.
Sağlık Sorunları İçin Önlemler Alma	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Sağlık sorunları için alınacak önlemleri sıralar.	1.1 Mevsimlerde gerçekleşen hava olaylarını ifade eder. 1.2 Hava durumunu ve derecesini ifade eder. 1.3 Soğuk algınlığına ilişkin alınacak önlemleri ifade eder. 1.4 Bulaşıcı hastalıklara ilişkin alınacak önlemleri sıralar. 1.5 Sağlıklı beslenmek için nelere dikkat edilmesi gerektiğini ifade eder.
CİNSEL EĞİTİM	
Cinsellik ve Cinsel Kimlik	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Cinsiyet / cinsel kimlik kavramının ne olduğunu ifade eder.	1.1 Kadın ve erkek cinsiyetlerinin benzer ve farklı yönlerini ifade eder. 1.2 Toplumdaki cinsiyet rollerini ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

2. Cinsellik kavramının ne olduğunu ifade eder.	2.1 Üreme organlarının isimlerini ifade eder. 2.2 Cinselliğin ne olduğunu ve ne olmadığını ifade eder. 2.3 Bebeğin nasıl olduğunu ifade eder. 2.4 Evlenmeden bebek yapılamayacağını ifade eder.
İlişkiler	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Yetişkinlerin iletişim kurarken koruması gereken sınırları ifade eder.	1.1 Yetişkin kadın ve erkeklerin nezaket kuralları çerçevesinde nasıl iletişim kuracağını ifade eder. 1.2 Bireylerin özel alanlarını (sınırlarını) ifade eder. 1.3 Karşısındaki birey ile yakınlık düzeyine göre nasıl ilişki kuracağını ifade eder.
2.Romantik ilişkilerde dikkat edilecekleri sıralar.	2.1 Bir kadın ve erkeğin romantik ilişkisini hangi sınırlar içerisinde yürütmesi gerektiğini ifade eder. 2.2 Sağlıklı ilişkilerdeki özellikleri ifade eder.
3.Evlenmek için gerekli olan koşulları ifade eder.	3.1 Evliliğin ne olduğunu ifade eder. 3.2 Evlenebilmek için gerekli olan koşulları sıralar. 3.3 Evliliğin getirdiği sorumlulukları sıralar.
İstismardan ve Tacizden Korunma	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.İstismar türlerini ifade eder.	1.1 İstismarın ne olduğunu ifade eder. 1.2 Duygusal istismar, fiziksel istismar ve cinsel istismarın ne olduğunu ifade eder. 1.3 Cinsel istismar türlerini ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

2. Cinsel istismara uğradığında neler yapması gerektiğini ifade eder.	2.1 Kendinin ya da başkasının cinsel istismara uğradığını nasıl anlayacağını ifade eder. 2.2 Kendisi cinsel istismara uğradığında neler yapması gerektiğini sıralar. 2.3 Başkası cinsel istismara uğradığında neler yapması gerektiğini sıralar.
3.Cinsel istismardan korunma yollarını sıralar.	3.1 Vücudun mahrem bölgelerini ifade eder. 3.2 Güven çemberinin ne olduğunu ifade eder. 3.3 Kendisine izinsiz fiziksel teması reddetmesi gerektiğini ifade eder. 3.4 Kendi vücuduna dokunulmadan önce izin vermesi gerektiğini ifade eder. 3.5 Başkasına dokunmadan önce izin alması gerektiğini ifade eder. 3.6 Cinsel istismarla karşılaşması durumunda yapması gerekenleri sıralar. 3.7 Yabancı kişinin uygun olmayan isteklerinden korunma yollarını ifade eder.
GÜVENLİK	
Hedef	Hedef Davranışlar
1.Yaya trafik kurallarını ifade eder.	1.1 Yayaların dikkat etmesi gereken trafik kurallarını ifade eder. 1.2 Temel trafik tanzim işaretlerinin anlamlarını ifade eder. 1.3 Temel tehlike uyarı işaretlerinin anlamlarını ifade eder. 1.4 Temel trafik bilgi işaretlerinin anlamlarını ifade eder.

EK-6B. İBYP Hedef ve Hedef Davranışları (devam)

2.Toplumsal alanlardaki uyarı levhalarını okur.	2.1 Kapalı alanlarda (kütüphane, sinema, alışveriş merkezi, hastane vb.) yer alan uyarı levhalarının anlamlarını ifade eder. 2.2 Açık alanlarda (park, bahçe vb.) yer alan uyarı levhalarının anlamlarını ifade eder.
3.Toplumsal ortamlarda tehlikeli bir durumlar karşılaştığında neler yapması gerektiğini ifade eder.	3.1 Acil telefon numaralarını ifade eder. 3.2 Tehlikeli durumlarda nasıl yardım isteyeceğini ifade eder.
4.Temel ilk yardım kurallarını ifade eder.	4.1 İlk yardımın ne olduğunu ifade eder. 4.2 İlk yardımcının kim olduğunu ifade eder. 4.3 İlk yardımın öncelikli amaçlarını ifade eder. 4.4 Temel ilk yardım uygulamalarının neler olduğunu ifade eder. 4.5 Yaralanma durumunda yapılacak ilk yardım uygulamalarını ifade eder. 4.6 Hafif yanık durumunda yapılacak ilk yardım uygulamalarını ifade eder. 4.7 Kırık, çıkık ya da burkulma durumunda yapılacak ilk yardım uygulamalarını ifade eder.

EK-6C. İBYP Modül Planları

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI	
1.MODÜL 1. VE 2.OTURUM PLANI	
Modül Adı: Kişisel Bakım ve Temizlik Tarih: 03.07.2018 Ünite 1: El-Tırnak Bakımı ve Temizliği Ünite 2: Yüz Bakımı ve Temizliği Ünite 3: Vücut Bakımı ve Temizliği Ünite 4: Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği Süre: 45 dk (1. ve 2. Ünite) 45 dk (3. ve 4. Ünite)	
Hedefler 1.El temizliğinde yapılması gerekenleri ifade eder. 2.El bakımında yapılması gerekenleri ifade eder. 3.Tırnak bakımı ve temizliğinde yapılması gerekenleri ifade eder. 4.Yüz temizliğinde yapılması gerekenleri ifade eder. 5.Yüz bakımında yapılması gerekenleri ifade eder.	6.Burun temizliğinde yapılması gerekenleri ifade eder. 7.Ağız ve diş bakımı ve temizliğinde yapılacakları ifade eder. 8.Vücut temizliğinde yapılacakları ifade eder. 9.Vücut bakımında yapılacakları ifade eder.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim	
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), kişisel bakım ürünleri (el-yüz kremi, jel, tonik, pamuk, tüy dökücü krem, spatula, rolon, parfüm, diş fırçası), naneli sakız, tarak, iri ve küçük tokalar, peçete, tabak, bardak, çatal, kaşık, kürdan	
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 1.OTURUM Giriş Etkinlikleri <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı öncelikle kendini tanıtır. Ardından katılımcılarla iş yaşamı hakkında kısa bir sohbet gerçekleştirir ve katılımcılara işe giderken nasıl hazırlandıklarını, temizliklerinde nelere dikkat ettiklerini sorar. Son olarak el temizliğini nasıl yaptıklarını sorarak konuya dikkat çeker. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı iş yaşamına hazırlanmada hangi bilgilere ihtiyaç olduğunu belirterek, İBYP'nin birinci modülünün neyi içerdiğini ve içindeki üniteleri sıralar. Ardından sunacağı “El-Tırnak Bakımı ve Temizliği” ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün öncelikle el-tırnak temizliği ve bakımında yapılması gerekenlerden bahsedeceğiz” diyerek katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Katılımcılara dersin nasıl işleneceğini anlatır. “Şimdi ben sizlere ekrandaki sunudan konuyu anlatacağım. Bu arada sizlerin de önünde Kişisel Bakım ve Temizlik modülünün el kitabı var. Oradan birinci ünite olan El-Tırnak Bakımı ve Temizliği ünitesini takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz.” diyerek konuya geçiş yapar. Gelişme Etkinlikleri (Modül 1) <i>Etkinlik Ünite 1:</i> Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasının ellerin ne zaman	

yıkanması gerektiğine ilişkin bölümünü açarak konuyu anlatmaya başlar. Bu kısımda ellerin yemekten önce, yemekten sonra, dışarıdan eve gelindiğinde, eller kirlendiğinde, iş yerinde bir işe başlamadan önce yıkanması gerektiğini vurgular. Uygulamada her bir el yıkama zamanı için ayrı görseller bulunmaktadır. Örneğin yemekten önce ellerin yıkanması gerektiğini ifade eden kısımda önce ellerin yıkandığı resim açılmakta ardından yemek yiyen karakter görseli tıklayarak gelmektedir. Buna göre görseller el yıkama zamanını olay sırasına göre vurgulayan bir sırayla açılmaktadır. Ayrıca her görsel üzerine tıkladığında büyümektedir. Uygulamanın bu özelliği sayesinde anlatıcı her bir davranış üzerinde konuşurken ilgili resmi büyütürken hedef davranışın altını çizer. Daha sonra eller yıkanırken dikkat edilmesi gereken kurallara ilişkin yer alan animasyon videoları izletir. Her bir videoyu izledikten sonra katılımcılara videoda ne anlatıldığını sorar. Her video üzerinde soru-cevap tekniği ile konuşur. Anlatıcı kendisi de katılımcılara video hakkında sorular sorar. El temizliği konusu bittiğinde, konuyu özetler, önemli yerleri vurgular ve el bakımı konusuna geçer. El ve tırnak bakımına ilişkin içeriği yine benzer şekilde görselleri ve animasyon videoları kullanım kılavuzuna uygun şekilde kullanarak sunar. El bakımını anlatırken sınıfa getirdiği el kremi tüm katılımcılara ikram ederek, krem sürmelerini ve sonunda ellerini nasıl hissettiklerini sorar. El-tırnak bakımı ve temizliği ile ilgili içerik sunulduktan sonra el-tırnak bakımı ve temizliğinin neden önemli olduğunu görseller üzerinden anlatarak, bu ünitedeki bilgileri edinmenin katılımcılara ne gibi faydaları olacağını ifade eder ve içerik sunumunu tamamlar. Yeni üniteye geçer.

Etkinlik Ünite 2: Birinci ünite tamamlandıktan sonra sorusu olanların soruları cevaplanarak yeni üniteye (Yüz Bakımı ve Temizliği) geçiş yapılır. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütürken, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeleri kullanarak model olduğu ya da canlandırma yaptığı öğretim süreçleri yer almaktadır. Yüz bakımı konusu için getirilen jel, tonik ve kremi üzerinde kullanım sırasına göre numaraları yazılmıştır. Anlatıcı bakım ürünlerini tanıtarak, her birinin hangi sırayla nasıl kullanılacağını video üzerinden gösterir. Ardından katılımcılardan birini kaldırarak, jeli elinde köpürtüp yüzüne sürmesi için model ve fiziksel ipucu sunar. Islak mendille katılımcının yüzünü temizler. Ardından toniği pamuğa dökerek katılımcının yüzüne uygular. Son olarak kremi sürerek bakımı tamamlar. Getirilen ürünlerin her birinin üzerinde cilt tipleri yazmaktadır. Anlatıcı ürünleri gruba dağıtarak üstlerini okumalarını ister. Bu bölümde cilt tiplerini anlatarak vurgular. Anlatıcı oturumun ilk kısmı tamamlanırken ünite 1 ve 2'yi özetleyerek, önemli yerleri vurgular. Mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak ünitelerin isimlerini söyler.

2.OTURUM

Etkinlik Ünite 3: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni üniteye (Vücut Bakımı ve Temizliği) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeleri kullanarak model olduğu ya da canlandırma yaptığı öğretim süreçleri yer almaktadır. Kulak temizliğinde anlatıcı yanında getirmiş olduğu kulak çöpü, pamuk ve peçeteyi kullanarak, kulak çöpünün yanlış kullanımını ve tehlikesini gösterir. Ardından bir parça peçete yardımıyla doğru kulak temizliğine model olur. Burun temizliği içinde burunda bir şey kalmayacak şekilde uygun sesle nasıl silineceğine model olur. Anlatıcı vücuttaki istenmeyen tüylerin temizliği için yanında getirdiği tüy dökücü kremi koltuk altına sürerek 3-5 dk bekler ve spatula ile sıyrarak model olur. Ardından katı ve sıvı rolon kullanımını yine kendi koltuk altı üzerinden gösterir. Parfüm sıkma konusuna gelindiğinde gönüllü birini kaldırarak üzerine uygun miktarda uygun şekilde parfüm sıkarak. Tüm uygulama boyunca herkesi koklayacağını belirterek parfüm sıkmaları için grubu teşvik eder. Vücut bakımı ve temizliği ile ilgili içerik sunulduktan sonra vücut bakımı ve temizliğinin neden önemli olduğunu görseller üzerinden anlatarak, bu ünitedeki bilgileri edinmenin katılımcılara ne gibi faydaları olacağını ifade eder ve içerik sunumunu tamamlar. Yeni üniteye geçer.

Etkinlik Ünite 4: Üçüncü ünite tamamlandıktan sonra sorusu olanların soruları cevaplanarak yeni üniteye (Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği) geçiş yapılır. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütürken, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup

belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeleri kullanarak model olduğu ya da canlandırma yaptığı öğretim süreçleri yer almaktadır. Ağız kokusunun engellenmesi konusunda naneli sakız kullanımını vurgulamak için getirilen tüm sınıfa naneli sakız dağıtır. Çiğnemelerini ve ağızlarının nasıl koktuğu hakkında konuşmalarını ister. Diş fırçalama konusunda diş macununu fırçaya sürerek ne kadar süreyle nasıl fırçalayacaklarına model olur. Buna ilişkin videoyu tekrar izleterek sorular sorar. Üniteyi özetleyip önemli yerleri vurgular, sorunuz var mı diyerek soruları cevaplar.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı dört üniteyi özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Ünite 5-6-7-8) söyler. Anlatıcı ilk modülün ödevlerini verir: “Bir sonraki derse eller, tırnaklar, dişler temiz gelinecek, parfüm sıkılacak, krem sürülecek kontrol edeceğim. Ayrıca kitabınızdan ünite 5-6-7-8i okuyarak gelin” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ve beceri kontrol listesi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI	
1.MODÜL 3. VE 4.OTURUM PLANI	
Modül Adı: Kişisel Bakım ve Temizlik Tarih: 05.07.2018 Ünite 5: Saç Bakımı ve Temizliği Ünite 6: Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları Ünite 7: Tuvalet Kullanımı Ünite 8: Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni Süre: 45 dk (5. ve 6. Ünite) 45 dk (7. ve 8. Ünite)	
Hedefler 1. Saç temizliği ve bakımını nasıl yapacağını ifade eder. 2. İş yerinde yemek yerken dikkat etmesi gereken kuralları sıralar. 3. İş yerinde yemek yerken düzene ve kurallara uyar. 4. Umumi tuvaletleri kullanma kurallarını sıralar. 5. Kirliliği ve temiz kıyafetleri ayırt eder. 6. Kılık ve kıyafet bakımında yapılması gerekenleri ifade eder. 7. Kılık ve kıyafet bakımını yapar. 8. Duş öncesi ve sonrası kıyafet hazırlıkları ifade eder.	9. Çoraplarını ne zaman değiştirmesi gerektiğini ifade eder. 10. İşe gitmeden önce yapması gereken kıyafet hazırlıklarını ifade eder. 11. İşe gitmeden önce kılık kıyafet hazırlıklarını yapar. 12. İşe uygun kıyafetleri ifade eder. 13. İş yerine uygun giyinir. 14. Ortama ve duruma uygun kıyafetleri ifade eder. 15. Ortama ve duruma uygun giyinir.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim	
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), köpük, tarak, irili ufaklı tokalar, lastik toka, çatal, kaşık, bıçak, peçete, bardak, kürdan, tuvalet kağıdı, sade ve abartılı takılar.	
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 3.OTURUM Giriş Etkinlikleri <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda el, yüz, vücut ve ağız bakımı ve temizliğini işlemiştik, başka nelerin temiz ve düzenli olması gerekir sizce?” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Gruptan fikirleri alır, ardından bu oturumun konularını (Ünite 5-6-7-8) ifade eder. Saç temizliğini ve bakımını, kılık kıyafet bakımını nasıl yaptıklarını, yemek yerken ve ortak tuvaletleri kullanırken nelere dikkat ettiklerini sorarak konuya dikkat çeker. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı ilk iki oturumdaki konuları kısaca özetler ve kişisel bakım ve temizliğin iş hayatı için neden bu kadar önemli olduğunu hatırlatır. Ardından yeni konular için kısa açıklamalar yapar ve ilk anlatacağı “Saç Bakımı ve Temizliği” ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. Anlatıcı bu süreci her ünitenin başında tekrarlar. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün öncelikle saç bakımı ve temizliğinde yapılması gerekenlerden bahsedeceğiz” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Bugün sizlere kitabınızdaki 5., 6., 7. ve 8. üniteyi anlatacağım. Bu arada sizler de elinizdeki Kişisel Bakım ve Temizlik kitabından anlattığım üniteleri takip	

edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz. İlk olarak Saç Bakımı ve Temizliği ünitesi ile başlıyoruz” diyerek konuya geçiş yapar.

Gelişme Etkinlikleri (Modül 1)

Etkinlik Ünite 5: Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasından Saç Bakımı ve Temizliği ünitesini açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeleri kullanarak model olduğu ya da canlandırma yaptığı öğretim süreçleri yer almaktadır. Anlatıcı saçların taranıp toplanması konusunda uygulamada yer alan iş yeri için uygun saç modellerinden bazılarını gönüllü bir katılımcı üzerinde köpük, tarak ve toka kullanarak gösterir. Yanında getirdiği iri ve küçük tokaları masaya koyar, hangilerinin iş yeri için uygun hangilerinin uygun olmadığını gruba sorarak üzerinde konuşur. Tüm içerik sunulduktan sonra anlatıcı üniteyi özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve yeni üniteye geçer.

Etkinlik Ünite 6: Beşinci ünite tamamlandıktan sonra sorusu olanların soruları cevaplanarak yeni üniteye (Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları) geçiş yapılır. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeler model olduğu ya da canlandırma yaptığı süreçler yer almaktadır. Anlatıcı kuralların her birini canlandırarak gösterir. Ne zaman ve nasıl dize peçete serileceği, çatal, kaşık ve bıçağın nasıl tutulup, hangi besinlerle kullanılacağı canlandırır. Kürdan kullanımında bir elle kürdanı tutarken diğer elle ağzın kapatılması gerektiği vurgulayarak model olur. Anlatıcı oturumun ilk kısmı tamamlanırken ünite 5 ve 6’yı özetleyerek, önemli yerleri vurgular. Mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak ünitelerin isimlerini söyler.

4.OTURUM

Etkinlik Ünite 7: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni üniteye (Tuvalet Kullanımı) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeler model olduğu ya da canlandırma yaptığı süreçler yer almaktadır. Örneğin ortak tuvaletin oturma kısmına peçete sererek oturma kuralını sandalyeye peçete sererek gösterir. Tuvaletin kapısını çalma, içerden gelen sesi bekleme ve ona göre kapıyı açma kurallarını senaryolaştırarak gönüllü katılımcılar ile canlandırır. Tuvalet Kullanımı ile ilgili içerik sunulduktan sonra konunun neden önemli olduğunu görseller üzerinden anlatarak, bu ünitedeki bilgileri edinmenin katılımcılara ne gibi faydaları olacağını ifade eder ve içerik sunumunu tamamlar. Varsa soruları cevaplar. Yeni üniteye geçer.

Etkinlik Ünite 8: Yedinci ünite tamamlandıktan sonra sorusu olanların soruları cevaplanarak yeni üniteye (Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni) geçiş yapılır. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak planda anlatıcının gerçek malzemeler model olduğu ya da canlandırma yaptığı süreçler yer almaktadır. Örneğin ayakkabı bakımı için anlatıcı tüm katılımcıları ayağa kaldırır, hepsinin ayakkabılarını inceler. Ayakkabısı kirli olan katılımcıyı sahneye çıkarır, ıslak mendil ile silerek ayakkabı temizliğine model olur. İşe uygun

kadın ve erkek kıyafetlerinin görselleri sunulduktan sonra o gün işe uygun giyinmiş ve giyinmemiş kişiler kaldırılarak, kıyafetleri hakkında konuşur. Yanında getirdiği sade ve abartılı takıları masaya koyarak hangilerinin işe uygun hangilerinin uygun olmadığını söyler. Ardından takı takmış katılımcıları kaldırarak, kimlerin işe uygun kimlerin uygun olmayan takılar taktığını nedenleriyle açıklar. Tüm içerik sunulduktan sonra üniteyi özetleyip önemli yerleri vurgular, sorunuz var mı diyerek soruları cevaplar.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı dört üniteyi (Ünite 5-6-7-8) hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Toplumsal Yaşama Hazırlık) söyler. Anlatıcı ilk modülün ödevlerini verir: “Kitabınızdan 1. Modüldeki tüm üniteleri okuyunuz, haftaya geldiğinizde kişisel bakımınızla ilgili kontrol yapılacaktır” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar. Birinci modülün son testini dağıtarak değerlendirmeyi yapar.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ve beceri kontrol listesi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI	
2.MODÜL 5. VE 6.OTURUM PLANI	
Modül Adı: Toplumsal Yaşama Hazırlık Tarih: 09.07.2018 Ünite 1: Kendini Yönetme Konu 1: Kendini Yönetme Teknikleri Konu 2: Karar Verme Konu 3: Olumsuz Durumları Yönetme Konu 4: Zamanı Yönetme Konu 5: Para Yönetimi Süre: 45 dk (1. ve 2. Konu) 45 dk (3., 4. ve 5. Konu)	
Hedefler 1. Kendini yönetme stratejilerini ifade eder. 2. Kendini yönetme stratejilerinin her birine bir örnek uygulama yapar. 3. Karar vermesi gereken durumlarda neler yapması gerektiğini ifade eder.	4. Kendisi için stres yaratan, olumsuz ve zor durumlarla karşılaştığında neler yapabileceğini ifade eder. 5. Gün içinde zamanı yönetmek için nasıl planlama yapacağını ifade eder. 6. İşe geç kalmamak için yapması gerekenleri sıralar. 7. Aylık basit bütçe yönetimini nasıl yapacağını ifade eder.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim	
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), kendini yönetme tekniklerine ilişkin çalışma kağıtları: kendine hatırlatıcı sunma ve kendini kaydetme örnek kontrol listeleri ve boş kontrol listeleri, kendini kaydetme tekniğinin hesaplanmasına ilişkin örnek form, resimli zaman çizelgesi, kalem, kağıt, cep telefonu.	
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 5.OTURUM Giriş Etkinlikleri <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda kişisel bakım ve temizlik konusunu işlemiştik. Bugün de yeni modüle geçiyoruz. Modülümüzün adı Toplumsal Yaşama Hazırlık, kişisel bakımımızı tamamladık artık insan ilişkilerine odaklanacağız” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Gruptan fikirleri alır, ardından bu oturumun içindeki üniteleri sıralar. İkinci modülün ilk ünitesine dikkat çekmek üzere “Günlük işlerinizi yapıp yapmadığınızı nasıl kontrol ediyorsunuz? Atladığınız işler oluyor mu?” diyerek grupta tartışır. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı yeni modülün üniteleri için kısa açıklamalar yapar ve ilk anlatacağı “Kendini Yönetme” ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. Anlatıcı bu süreci her ünitenin başında tekrarlar. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün öncelikle kendini yönetme tekniklerinden bahsedeceğiz” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Bugün sizlere adı Toplumsal Yaşama Hazırlık olan yeni kitabınızı dağıtıyorum. Yeni kitabınızdaki bugün 1. üniteyi (Kendini Yönetme) anlatacağım. Bu arada sizler de elinizdeki kitaptan anlattığım konuları takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman	

zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz. İlk olarak Kendini Yönetme Teknikleri konusu ile başlıyoruz” diyerek konuya geçiş yapar.

Gelişme Etkinlikleri (Modül 2 Ünite 1)

Etkinlik Konu 1 ve Konu 2: Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasından ünitenin ilk konusu olan “Kendini Yönetme Teknikleri”ni açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak anlatıcı bu ünite için çalışma kağıtları hazırlamıştır. Bunlar; kendine hatırlatıcı sunma dolu ve boş form örnekleri, kendini kaydetme formları ve zaman çizelgesi örneğidir. Anlatıcı her bir kendini yönetme tekniğini görselleri ile açıkladıktan sonra hazırladığı çalışma kağıtları üzerinden gruba örnek uygulamalar yaptırır. Örneğin kendini kaydetme formlarını ve birer kurşun kalem tüm katılımcılara dağıtarak, işe gelmeden önce listede yer alan davranışların hangilerini yapıp yapmadıklarını işaretlemelerini ister. Sonra yapılması gereken davranışların kaçta kaçını yaptıklarını nasıl hesaplayacaklarını tahtada göstererek, herkesin kendi kaydettiği form üzerinde hesaplama yapmasını ister. Bu süreçte tüm katılımcıları dolaşarak nasıl yaptıklarını inceler, yapamayanlara ipucu sunar. Bu süreç diğer kendini yönetme teknikleri için de benzer şekilde yürütülür. “Karar Verme” konusuna geçildiğinde ise uygulamada yer alan senaryolar üzerinden hangi durumda nasıl karar verdiklerini gruba sorar. Kararların sonucunda neler olacağını sorar ve soru-cevap tekniği ile grupta tartışır. Ardından her senaryoda hangi kararın verilmesinin daha doğru olduğu vurgulanır. Herkese kendi hayatlarında ne gibi durumlarda nasıl karar verdikleri sorulur ve üzerine tartışılır. Bu konuda olabildiğince bol örnek ile senaryolar üretilerek, karar almanın önemi ve sonuçları vurgulanır. İlk konudaki tüm içerik sunulduktan sonra anlatıcı konuyu özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak konuları söyler.

6.OTURUM

Etkinlik Konu 3, Konu 4 ve Konu 5: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni konulara (3.Olumsuz Durumları Yönetme, 4.Zamanı Yönetme, 5.Para Yönetimi) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. Anlatıcı, Olumsuz Durumları Yönetme konusunda stres yaratan durumlara örnekler verilerek, uygulamada yer alan senaryo ve videolar izletir, videolar üzerinden konuşur, gruba sorular sorar. Böyle durumlarda kendilerini nasıl korumaları gerektiğini örneklerle anlatır. Uygulama ekranının ilk açılan resim olumsuz durumu temsil eder, ikinci açılan resim buna ilişkin çözümü temsil eder. Anlatıcı ilk resmi açarak, üzerinde konuşur, herkese sorar “siz olsanız ne yaparsınız?” diye, tartışma tamamlanınca, ikinci resmi açarak örnek çözüm yolunu paylaşır. Zamanı Yönetme konusunda işe geç kalmamak için yapılacak davranışları sıralar. Anlatıcı bu konuda hazırladığı zaman çizelgesini tahtaya asarak resimleri rutin sırasına göre nasıl sıraladığını ve çizelgeyi nasıl kullanacaklarını anlatır. Ardından herkesin elindeki kitabın “Etkinlikler” bölümünde yer alan boş listeye çizelge oluşturmalarını ister. Ardından işten eve dönerken yapılacaklar için gruptan bir zaman çizelgesi oluşturmalarını ister. Tüm katılımcılarla tek tek ilgilenir, gerektiğinde ipucu sunar. Zamanında uyanmak için telefonda alarm kurmayı anlatıcı önce kendi telefonu üzerinden model olarak basamak basamak gösterir. Aynı anda bu basamaklar uygulama ekranından tek tek açılmaktadır. Ardından gönüllü birini kaldırarak kendi telefonunda alarm kurmasını ister. Alarm kuran katılımcıya ihtiyaç duyduğu basamaklarda ipucu sunar. Tüm sınıfın dikkatle süreci izlediğinden emin olur. Örnek tamamlandığında herkesin telefonda deneme yapmasını ister. Bu süreçte de ihtiyaç duyanlara ipucu sunar. Anlatıcı para yönetiminde herkese ne kadar para aldıklarını, paralarını nasıl harcadıklarını sorarak kısa bir sohbet gerçekleştirir. Paranın nasıl israf etmeden harcanacağını uygulamadaki örneklerle anlatır, para biriktirmeye ilişkin videoyu

izletir. Görev olarak herkese bir kumbara almalarını ya da kavanozdan yapmalarını ve para biriktirmelerini söyler. Tüm uygulama sona erdiği tarihte herkesin ne kadar biriktirdiği ve bu paralarla neler alacakları üzerine konuşur. Ünite tamamlandıktan son anlattığı konuları tekrar özetlenir, önemli yerler vurgulanır, varsa sorular cevaplanır.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı Kendini Yönetme ünitesini hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Modül 2 Ünite 2 ve Ünite 3) söyler. Anlatıcı ikinci modül birinci ünitenin ödevlerini verir: “Hepinize boş kendini kaydetme formu gönderiyorum evlerinize, bir sonraki ders bu formu doldurarak işlerinizi kaydedin, yapmanız gerekenlerin kaçını yaptınız kaçını yapmadınız hesaplayarak geleceksiniz, bir de kitabınızda ünite 2 ve 3ü okuyarak gelin” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI	
2.MODÜL 7. VE 8.OTURUM PLANI	
Modül Adı: Toplumsal Yaşama Hazırlık Tarih: 11.07.2018 Ünite 2: Kişiler Arası İlişkiler Ünite 3: Toplumsal Alanda Uyulacak Kurallar Süre: 45 dk (Ünite 2) 45 dk (Ünite 2 + Ünite 3)	
Hedefler 1. Karşısındaki kişi ile nasıl sohbet edeceğini ifade eder. 2. Kişiler arası ilişki türlerinin özelliklerini ifade eder. 3. Kendini ifade eder.	4. Nezaket kurallarının neler olduğunu ifade eder. 5. Toplumsal alanlardaki bilgilendirme tabelalarını okur. 6. Halka açık ve kapalı toplumsal alanlarda uyulması gereken kuralları sıralar.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim	
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), bilgilendirme levhalarının yer aldığı çalışma sayfası, kişisel bilgilerin yazıldığı çalışma sayfası, kağıt, kalem.	
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 7.OTURUM Giriş Etkinlikleri <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda kendini yönetme ünitesini işlemiştik. Kendi kendimizi kontrol etmeyi öğrendikten sonra bugün de başka kişilerle olan ilişkilerimiz ve toplumsal alanlarda dikkat etmemiz gereken durumlara değineceğiz” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Ardından bu oturumun içindeki üniteleri ve konuları sıralar. İkinci modülün ikinci ve üçüncü ünitesine dikkat çekmek üzere “Dışarıda insanlarla ilişkilerimiz nasıl? Yeterince nazik miyiz? Toplum kurallarına uygun yaşıyor muyuz?” diyerek grupta tartışır. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı ilk olarak ikinci modülün ikinci ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. Anlatıcı bu süreci moladan sonra yeni ünite için de tekrarlar. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün başka kişilerle olan ilişkilerimizden, nasıl iletişim kurup kendimizi nasıl ifade edeceğimizden bahsedeceğiz” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Kitabınızda yer alan ikinci üniteyi açın, ben anlatırken kitabınızdan beni takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz. İletişim kurarken nelere dikkat ediyoruz?” diyerek konuya geçiş yapar. Gelişme Etkinlikleri <i>Etkinlik Ünite 2:</i> Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasından ikinci modülün ikinci ünitesini (Kişiler Arası İlişkiler) açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat	

çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak anlatıcı bu ünite için çalışma kağıtları hazırlamıştır. Bunlar, bilgilendirme levhalarına ilişkin ve kişisel bilgilere ilişkin çalışma kağıtlarıdır. Anlatıcı iletişim kurarken dikkat edilmesi gereken tüm kuralları görsel ya da animasyonlarla sunar, her bir kural için farklı gönüllü katılımcılar kaldırılarak, kuralın canlandırmasını yaptırır. Bu süreçte anlatıcı uygun iletişim kuramayan ya da kendini doğru ifade edemeyen katılımcılara model olur ve tekrar yapmalarını ister. Kişisel bilgilerin ne olduğu ve kimlerle paylaşılabilmesi konusu işlenirken, daha önceden hazırlanan çalışma kağıtları öğrencilere dağıtılarak öğrencilerin kendi kişisel bilgilerini kağıda ilgili kutulara yazmaları istenir. Daha sonra her katılımcıdan bu bilgileri ne zaman, nerede ve kimlerle konuşabileceği açıklaması istenir. Ünite 2'deki İletişim ve Kendini İfade Etme konusu sunulduktan sonra anlatıcı konuları özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak konuları söyler.

8. OTURUM

Etkinlik Ünite 2-devam ve Ünite 3: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni konulara (Ünite 2'den Nezaket Kuralları ve Ünite 3 Toplumsal Alanda Uyulacak Kurallar) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. Anlatıcı ilk derse benzer şekilde her bir nezaket kuralı için görsel ya da animasyonu açıp izletir, ardından gönüllü kişileri kaldırarak her bir kuralın canlandırmasını yaptırır. Bu öğretim sürecinin aynısını Toplumsal Alan Kuralları için de tek tek gerçekleştirir. Doğaçlama senaryolarla canlandırılan kurallar tamamlandıktan sonra ünite başına dönülerek kurallar sözel olarak hızla tekrar edilir. Ardından anlatıcı bir örnek olay anlatarak “Bu durumda hangi kuralı yapmalıyız, siz olsanız ne yapardınız?” gibi sorularla katılımcıların kuralları durumlara uydurmasını sağlar. Ünite 2 ve 3 tamamlandıktan sonra kurallar tekrar özetlenir, önemli yerler vurgulanır, varsa sorular cevaplanır.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı üniteleri hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Modül 2 Ünite 4) söyler. Anlatıcı bir sonraki ders için ödev verir: “Hepiniz bir sonraki derse evdeki aile kurallarını yazarak getirin. Ayrıca son ünite 2 olan İş Hayatına Hazırlık ünitesini okuyarak gelin” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI	
2.MODÜL 9. VE 10.OTURUM PLANI	
Modül Adı: Toplumsal Yaşama Hazırlık Tarih: 13.07.2018 Ünite 4: İş Hayatına Hazırlık Konu 1: Bir İşte Çalışmak Konu 2: Meslekler Konu 3: İş Yerinde Görevler Konu 4: İş Yerinde İlişkiler Süre: 45 dk (Konu 1 ve 2) 45 dk (Konu 3 ve 4)	
Hedefler 1. Bir işte çalışmanın hayatı nasıl etkilediğini ifade eder. 2. Meslekleri tanıır.	3. İş yerindeki görev ve sorumlulukları sıralar. 4. İş yerinde hiyerarşiye uygun ilişkiyi nasıl kuracağını ifade eder.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim	
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), iş yerinde rutinler ve ilişkilere ilişkin görsellerin olduğu çalışma kağıtları	
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 9.OTURUM <u>Giriş Etkinlikleri</u> <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda başka kişilerle olan ilişkilerimizi ve toplumsal alanlarda dikkat etmemiz kuralları işlemiştik. Bugün iş hayatına nasıl hazırlanmamız gerektiğinden bahsedeceğiz” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Ardından bu oturumdaki konuları sıralar. İkinci modülün dördüncü ünitesine dikkat çekmek üzere “Sizce, siz işe girmek için hazır mısınız? Bir işveren olsanız kendinizi işe alır mısınız? Neden?” diyerek grupta tartışır. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı ikinci modülün dördüncü ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün iş hayatına nasıl hazırlanacağımızdan, iş yeri kurallarından ve mesleklerden bahsedeceğiz” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Kitabınızda yer alan dördüncü üniteyi açın, ben anlatırken kitabınızdan beni takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz. İletişim kurarken nelere dikkat ediyoruz?” diyerek konuya geçiş yapar. <u>Gelişme Etkinlikleri (Modül 2 Ünite 4)</u> <i>Etkinlik Konu 1 ve 2:</i> Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasından ikinci modülün dördüncü ünitesini (İş Hayatına Hazırlık) açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat	

çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak anlatıcı bu ünite için çalışma kağıtları hazırlamıştır. Bu çalışma kağıtları iş yerindeki rutinler ve ilişkileri içermektedir. Anlatıcı neden bir işte çalışmamız gerektiğini bir öykü ile anlatarak uygulamadan görsellerini sunar. Ardından en yaygın meslek gruplarının temel görevleri ve ilişkilerine ilişkin her bir görseli açarak görsel üzerinde konuşur, katılımcılara en çok hangi mesleği istediklerini ve nedenlerini sorar, tartışır. İlk iki konunun sunulduktan sonra anlatıcı konuları özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak konuları söyler.

10.OTURUM

Etkinlik Konu 3 ve Konu 4: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni konulara (İş Yerinde Görevler ve İş Yerinde İlişkiler) geçiş yapar. İBYYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. Anlatıcı iş yerindeki görev ev ilişkilere yönelik görsel ve animasyonları izletir, üzerine konuşur, ardından gönüllü kişileri kaldırarak her bir görev ya da iş ilişkisinde uyulacak kuralın canlandırmasını yaptırır. Doğaçlama senaryolarla canlandırılan görevler ve kurallar tamamlandıktan sonra ünite başına dönülerek kurallar sözel olarak hızla tekrar edilir. Ardından anlatıcı bir örnek olay anlatarak “İş yerinde böyle bir olay yaşadık ne yağaçağız? İlk önce kimden yardım isteriz? Neden?” gibi sorularla katılımcıların görevleri ve kuralları durumlara uydurmasını sağlar. Ünite 4 tamamlandıktan sonra tekrar özetlenir, önemli yerler vurgulanır, varsa sorular cevaplanır.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı üniteyi hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Modül 3 Sağlık ve Güvenlik) söyler. Anlatıcı bir sonraki ders için ödev verir: “Evet arkadaşlar ikinci modülü tamamladık, bu hafta işlediğimiz her üniteyi kitabınızdan tekrar ediniz. Ayrıca hafta sonu bir gününüzün planı için kendinize kendine hatırlatıcı sunma tekniği ile kontrol listesi hazırlayın, haftaya bana getirin” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar. Modülü tamamladığı için eğitim sona erdikten sonra son test uygulamasını yaparak değerlendirme alır.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI
3.MODÜL 11. VE 12.OTURUM PLANI
Modül Adı: Sağlık ve Güvenlik Tarih: 16.07.2018 Ünite 1: Sağlık Konu 1: Vücudunu Tanıma Konu 2: İlaç Kullanma Konu 3: Sağlık Sorunları için Önlemler Alma Süre: 45 dk (Konu 1) 45 dk (Konu 2 ve Konu 3)
Hedefler 1. Vücudun bölümlerini açıklar. 2. Duyu organlarının temel görevlerini açıklar. 3. Vücut sistemlerini oluşturan temel organları ve görevlerini ifade eder. 4. İlaç kullanımında dikkat edilecekleri ifade eder. 5. Sağlık sorunları için alınacak önlemleri sıralar.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim.
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), üzeri yazılı ilaç kutuları, 15 adet fincan, iş yeri kişisel eşya ve özel alana ilişkin çalışma kağıtları, çatal, kaşık, peçete, kağıt ve kalem.
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 11.OTURUM Giriş Etkinlikleri <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda toplumsal yaşama hazırlık konusunu işlemiştik. Bugün de yeni modüle geçiyoruz. Modülümüzün adı Sağlık ve Güvenlik, kişisel bakımımızı tamamladık, insan ilişkileri ve toplumsal kuralları öğrendik artık sağlığımızı korumayı ve güvenliğimizi sağlamayı öğreneceğiz” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Ardından anlatıcı bu oturumun içindeki üniteleri sıralar. Üçüncü modülün ilk ünitesine dikkat çekmek üzere “Herkes vücudunu tanıyor mu? Mideniz nerede? Karnınız ağrıyınca ne yapıyorsunuz?” diyerek grupla tartışır. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı yeni modülün üniteleri için kısa açıklamalar yapar ve ilk anlatacağı “Sağlık” ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. Anlatıcı bu süreci her ünitenin başında tekrarlar. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün öncelikle vücudumuzu tanıyacağız” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Bugün sizlere adı Sağlık ve Güvenlik olan yeni kitabınızı dağıtıyorum. Yeni kitabınızdaki bugün 1. üniteyi (Sağlık) anlatacağım. Bu arada sizler de elinizdeki kitaptan anlattığım konuları takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz. İlk olarak Vücudunu Tanıma konusu ile başlıyoruz” diyerek konuya geçiş yapar. Gelişme Etkinlikleri (Modül 3 Ünite 1) <i>Etkinlik Konu 1:</i> Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasından ünitenin ilk konusu olan “Vücudunu Tanıma”yı açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak,

videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bu ünite de vücut sistemleri, duyu organları ve vücudun bölümleri grafik olarak ekrana gelmekte, hangi organın ya da bölümün üzerine tıklanırsa o bölge renklenmekte ve yanına açıklaması çıkmaktadır. Ayrıca solunum ya da kalbin işleyişi gibi konular gif şeklinde tasarlanmış olduğu için anlatıcı katılımcılara solunum esnasında ya da kalbin kan pompalaması anında vücutta olan değişimler açıkça gösterir. Her bir vücut sistemindeki organları sırasıyla tıklayarak anlatır. Sistem üzerinde hangi organa tıklanırsa sadece o organın görseli ekranı kaplar ve anlatıcı bunun üzerinden detaylı açıklamalar yapar. Tüm sistemler bu şekilde sunulur. Kan gruplarının öğretiminde herkese kan grubu sorulur, bilmeyenler için kimliklerinden bakmaları istenir. Ardından anlatıcı birer kağıt ve kalem dağıtarak herkesten kendi kan grubunu ve kimlere kan verip kimlerden kan alabileceklerini yazmalarını ister. Bu yazıyı saklamalarını ve ezberlemelerini tembihler. Acil durumlarda kimlere bu bilgileri vermesi gerektiğini açıklayarak vurgular. Duyu organlarının görevleri için gönüllü katılımcılarla canlandırma çalışmaları yapılır. İlk konudaki tüm içerik sunulduktan sonra anlatıcı konuyu özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak konuları söyler.

12.OTURUM

Etkinlik Konu 2 ve Konu 3: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni konulara (İlaç Kullanımı ve Sağlık Sorunları için Önlem Alma) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. İlaç kullanımı konusunda anlatıcı getirdiği ilaç kutularını katılımcıların etrafında oturduğu masaya koyar, eline aldığı ilaç kutusunu bir katılımcıya vererek son kullanma tarihini okumasını ister, buna göre ilacın kullanıp kullanılmayacağını sorar. Altı ilaç kutusu için bu örneği benzer şekilde tamamlar. Ardından uygulamadaki görsellerden ilaç kutularının üstlerini okumayı öğretir ve katılımcılara kutuları dağıtarak kutuları okumalarını ister. Buna göre ilacın nasıl, ne sıklıkta, ne zaman içileceğini sorar. Son olarak kullanacakları ilacın ne işe yaradığını nereden okuyacaklarını öğretmek üzere kutulardan ilaçların kullanım kılavuzlarını çıkarır. Anlatıcı daha önceden okunması gereken yerleri kırmızı ile yuvarlak içine alır. Katılımcılardan işaretli yerleri okumalarını ister. Bu çalışma için soğuk algınlığı ilaçları ve antibiyotik ilaçlarını kullanır. Antibiyotik kullanımının özel kurallarını uygulama üzerinden ve ilaç kullanım kılavuzundan okutarak vurgular. Sağlık sorunları için önlem alma konusunda yapılacakları da benzer şekilde uygulama üzerinden anlatır ve örnek durumlar vererek nasıl önlem alacaklarını gruba sorar. Kişisel eşya kullanımının hijyen için önemini vurgularken, tüm katılımcılara birer fincan hediye ederek “Bunlar sizin iş yerinde kullanacağınız özel eşyanız. Herkes sadece kendi fincanını kullanmalı” der. Anlatıcı bulaşıcı hastalıklardan korunurken gidilen bir mekanda masayı, çatalı ve kaşığı peçete ile silerek kullanma konusu ilgili araçlarla canlandırma yaptırır. Ünite tamamlandıktan sonra anlattığı konuları tekrar özetlenir, önemli yerler vurgulanır, varsa sorular cevaplanır.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı Sağlık ünitesini hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Cinsel Eğitim) söyler. Anlatıcı üçüncü modül birinci ünitenin ödevlerini verir: “Herkes evde kan grubunu, kimlere kan verip kimlerden kan alacağını ezberleyip bakmadan kağıda yazsın ve bana getirin, beraber kontrol edelim. Ayrıca ikinci üniteyi okuyarak gelin” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI	
3.MODÜL 13. VE 14.OTURUM PLANI	
Modül Adı: Sağlık ve Güvenlik Tarih: 18.07.2018 Ünite 2: Cinsel Eğitim Konu 1: Cinsiyet ve Cinsellik Konu 2: İlişkiler Konu 3: İstismardan ve Tacizden Korunma Süre: 45 dk (Konu 1 ve Konu 2) 45 dk (Konu 3)	
Hedefler 1. Cinsiyet / cinsel kimlik kavramının ne olduğunu ifade eder. 2. Cinsellik kavramının ne olduğunu ifade eder. 3. Yetişkinlerin iletişim kurarken koruması gereken sınırları ifade eder. 4. Romantik ilişkilerde dikkat edilecekleri sıralar.	5. Evlenmek için gerekli olan koşulları ifade eder. 6. İstismar türlerini ifade eder. 7. Cinsel istismara uğradığında neler yapması gerektiğini ifade eder. 8. Cinsel istismardan korunma yollarını sıralar.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim	
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), evlilik koşulları, istismardan korunma, özel alan ev toplumsal alan etkinlik kağıtları, boş kağıt, kalem.	
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 13.OTURUM Giriş Etkinlikleri <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda sağlık ünitesini işlemiştik. Sağlıklı yaşam için cinsel gelişimimizi de öğrenmeliyiz. Bugün de cinselliğin ne olduğu, ilişkilerde sınırları nasıl ayarlayacağımızı ve yabancı kişilerden nasıl korunacağımızı işleyeceğiz” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Ardından bu oturumun içindeki konuları sıralar. Üçüncü modülün ikinci ünitesine dikkat çekmek üzere “Kadınlar ve erkeklerin benzer ve farklı yönleri nelerdir?” diyerek grupta tartışır. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı ilk olarak üçüncü modülün ikinci ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. Anlatıcı bu süreci moladan sonra yeni konu için de tekrarlar. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün ilişki türlerini, insanlara hangi sınırdan yaklaşacağımızı ve kendimizi yabancılardan nasıl koruyacağımızı anlatacağız” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Kitabınızda yer alan ikinci üniteyi açın, ben anlatırken kitabınızdan beni takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz” diyerek konuya geçiş yapar.	

Gelişme Etkinlikleri (Modül 3 Ünite 2)

Etkinlik Konu 1 ve Konu 2: Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP uygulamasından üçüncü modülün ikinci ünitesini (Cinsel Eğitim) açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyütür, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Bunlara ek olarak anlatıcı bu ünite için çalışma kağıtları hazırlamıştır. Bunlar, evlilik koşulları, istismardan korunma, özel alan ev toplumsal alan etkinlik kağıtlarıdır. Anlatıcı cinsiyet öğretiminde kadın ve erkeğin biyolojik, fiziksel, duygusal açıdan benzerlik ve farklılıklarını anlatarak, kadın ve erkek cinsiyeti temsil eden sembollerin öğretimini gerçekleştirir. Ardından tüm gruba boş kağıt ve kalem dağıtarak, sunuda gördükleri sembolleri çizmelerini ister. Ardından toplumsal cinsiyet rolleri üzerine tartışma açar. Evde anne ve babaların yaptıkları işleri sorar, hangi işler kime ait sizce diyerek aldığı cevaplar üzerinden tartışmayı sürdürür. Konuyu toplumsal cinsiyet rollerinde herkesin bütün işleri beraber yapabileceğini vurgular. Erkeklere annelerine ev işlerinde yardım etmelerini, kadınlara ev dışı işlerde babalarına yardım etmelerini tembihler. Anlatıcı ilişki türlerini anlatırken, her bir ilişki türü için gönüllü katılımcılarla senaryolar üzerinden canlandırma yaparak, ilişki türüne uygun iletişim şeklini gösterir. Özel alanların ve mahremiyetin öğretiminde uygulamadaki görselleri kullanırken, eş zamanlı olarak anlatıcı kendi vücudu üzerinde özel bölgeleri gösterir ve bu bölgelere hiç kimsenin asla dokunamayacağını göremeyeceğini ders esnasında yeri geldikçe sık sık vurgular. Ardından üzerinde kadın ve erkek vücudu olan etkinlik kağıtlarını tüm gruba dağıtır ve üzerinde özel bölgeleri işaretlemelerini ister. İşyerinde ve evdeki özel alan (mekânsal) öğretiminde uygulamadaki görselleri gösterirken, üzerinde toplumsal ve özel alanların resimlerinin yer aldığı etkinlik kağıtlarını dağıtır. Anlatıcı buradan özel alan olan resimleri işaretlemelerini ister. Evlilik konusunu işlerken, evlenmek için gerekli koşulları önce gruba sorar, söylenenleri tek tek tahtaya yazar. Ardından uygulamadan evlilik koşullarını açarak, grubun yazdırdıklarıyla kıyaslar, benzeyen maddeleri tartışır. Bu konu üzerine üzerinde evlilik koşullarının görsel bir listesinin yer aldığı etkinlik kağıdı gruba dağıtır. Anlatıcı “Bu listede yer alan becerilerden hangilerini yapabiliyorsunuz?” diye sorarak, evlenmek için daha çok fazla şeyi başarmaları gerektiğine dikkat çeker. Cinsiyet ve ilişkiler konusu sunulduktan sonra anlatıcı konuları özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak konuları söyler.

14.OTURUM

Etkinlik Konu 3: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni konuya (İstismardan ve Tacizden Korunma) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. İlk olarak istismarın ne olduğu ve türleri üzerinde durulur. İstismara uğradıklarını nasıl anlayacaklarını görseller üzerinden anlatarak, istismardan korunma için yapılması gereken adımları hem görsellerle tek tek açıklar hem de tacizden korunmaya ilişkin animasyon izletir. Ardından anlatıcı sahneye gönüllü üç kişi çıkarır ve animasyonda gördüklerini canlandırmalarını ister. Katılımcılardan biri mağdur, biri yabancı kötü niyetli kişi biri de güvenlik rolünü alır. Yabancı kişinin taciz etmesi durumunda yapılacaklar tek tek vurgulanarak canlandırılır. Bu süreçte anlatıcı gerektiğinde araya girerek doğru tepki için model olur. Benzer öğretim sürecini mahremiyet eğitimi içinde gerçekleştirir. İzinsiz dokunmayı reddetme ve izin alarak dokunma için canlandırmalar yaptırır. Anlatıcı yakın arkadaş, tanıdık, resmi ilişki, arkadaş, yabancı vb. her bir ilişki türü için ne mesafede olunacağı, kimlere dokunulamayacağını, kimlere nasıl dokunabileceklerini her bir durum için ayrı senaryo ile canlandırma yaptırarak gösterir. Bu dersi sonlandırırken tacizden korunmak için yapılması gerekenleri bütün sınıfa yüksek sesle tekrarlatır ve ezberletir. Ünite 2 tamamlandıktan sonra tekrar özetlenir, önemli yerler vurgulanır, varsa sorular cevaplanır.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı üniteyi hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve bir sonraki oturumun konusunu (Güvenlik) söyler. Anlatıcı bir sonraki ders için ödev verir: “Hepiniz eve gidince bugün öğrendiklerinizi anne ve babanıza anlatın. Tacize uğradığınızda yapmanız gerekenleri onlara tekrarlayın, boş bir kağıda yapılması gerekenleri yazarak bir sonraki derse getirin. Ayrıca derse Güvenlik ünitesini okuyarak gelin” der ve bu ödevi ailelere de iletir.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ile değerlendirilir.

EK-6C. İBYP Modül Planları (devam)

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI
3.MODÜL 15. VE 16.OTURUM PLANI
Modül Adı: Sağlık ve Güvenlik Tarih: 20.07.2018 Ünite 3: Güvenlik Konu 1: Yaya Trafik Kuralları Konu 2: Trafik İşaretleri Konu 3: Toplumsal Alanlarda Uyarı Levhaları Konu 4: Tehlikeli Durumlarda Yardım İsteme Konu 5: İlk Yardım Kuralları Süre: 45 dk (Konu 1 ve Konu 2) 45 dk (Konu 3, Konu 4 ve Konu 5)
Hedefler 1. Yaya trafik kurallarını ifade eder. 2. Toplumsal alanlardaki uyarı levhalarını okur. 3. Toplumsal ortamlarda tehlikeli bir durumlar karşılaştığında neler yapması gerektiğini ifade eder. 4. Temel ilk yardım kurallarını ifade eder.
Öğretme-Öğrenme Süreci Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Sunuş yoluyla öğrenme, düz anlatım, canlandırma, gösterip yaptırma, soru-cevap, teknoloji destekli öğretim
Araçlar: Geliştirilen çevrimiçi uygulama (İBYP Uygulaması), trafik işaretlerinin yer aldığı çalışma kağıdı, boş kağıt, kalem.
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri 15.OTURUM <u>Giriş Etkinlikleri</u> <i>Dikkat Çekme:</i> Anlatıcı “Bir önceki oturumda cinsel eğitim ünitesini işlemiştik. Kendimizi yabancı kişilerden nasıl koruyacağımızı öğrenmiştik. Bugün de yaya olarak güvenliğimiz için trafik kurallarını, acil durumlarda yardım istemeyi ve ilkyardım kurallarını işleyeceğiz” diyerek yeni konuya ilişkin merak uyandırır. Ardından bu oturumun içindeki konuları sıralar. Üçüncü modülün üçüncü ünitesine dikkat çekmek üzere “Dışarıda güvenliğinizi nasıl sağlıyorsunuz?” diyerek grupla tartışır. <i>Güdüleme:</i> Anlatıcı üçüncü modülün üçüncü ünitesinin hedef davranışlarını açıklar. Bu ünite hakkında bilgi edinmenin neden önemli olduğunu vurgulayarak katılımcıları güdüler. Anlatıcı bu süreci moladan sonra yeni konu için de tekrarlar. <i>Öğrenme Çıktılarından Haberdar Etme:</i> Anlatıcı “Bugün yaya trafik kurallarını, trafik işaretlerini, acil durumlarda neler yapacağımızı anlatacağız” diyerek, katılımcılara bu hedef altındaki her bir hedef davranışı açıklar. Dikkat çekme, güdüleme, öğrenme çıktılarından haberdar etme aşamalarının her biri her ünitenin başında benzer şekilde tekrar edilerek konuya geçiş yapılır. <i>Konuya Geçiş:</i> Anlatıcı “Kitabınızda yer alan üçüncü üniteyi açın, ben anlatırken kitabınızdan beni takip edebilirsiniz. Sunum sırasında zaman zaman sizlere sorular soracağım ve cevaplamanızı isteyeceğim, siz de anlamadığınız bir yer olursa parmak kaldırarak sorabilirsiniz” diyerek konuya geçiş yapar. <u>Gelişme Etkinlikleri (Modül 3 Ünite 3)</u> <i>Etkinlik Konu 1 ve Konu 2:</i> Anlatıcı öncelikle ünite içindeki gündem konularını ekrandan tek tek okuyarak katılımcılara nelerden bahsedeceğini sıralar. Ardından anlatıcı İBYP

uygulamasından üçüncü modülün üçüncü ünitesini (Güvenlik) açarak konuyu anlatmaya başlar. Konu sunumunda anlatıcı uygulamadaki görselleri açıp büyüterek, üzerine konuşarak, videoları izletip sorular sorarak, tekrar izletip durdurup belli yerlerine dikkat çekerek uygulamayı etkin bir şekilde kullanır. İBYP Kullanım Kılavuzunda yer alan tüm basamakları gerçekleştirerek tüm üniteyi uygulama üzerinde etkileşimli anlatır. Her bir kuralı canlandırma tekniği ile gösterir. Bu kurallara uyulmadığında neler olabileceğini açıklar. Trafik işaretleri konusunda uygulama içinde her bir trafik işareti bir sayfada yer alır. Bazı ilişkili işaretler (mecburi yaya yolu ve mecburi yaya yolu sonu gibi) yan yana tek bir sayfada gösterilmektedir. Anlatıcı her sayfada ilgili işaretle ilgili açıklamalar yapar ve en sık karşılaşılabilecekler, en önemli işaretlerin üzerinde durur, vurgular. Bu işaretleri gördüklerinde ne yapmaları gerektiğini ifade eder. Anlatıcı gruba sokakta ve iş yerinde gördükleri işaretlerin neler olduğunu, en çok neyi gördüklerini sorar, üzerine tartışır. Yaya trafik kurallarına uymanın ve işaretleri takip etmenin hayati önemi olduğunu altını çizer. Ardından gruba trafik işaretlerinin yer aldığı çalışma kağıdını dağıtır. “Gördüğünüz işaretlerin altına anlamlarını yazınız” diyerek kalemelerini dağıtır ve tüm grubu izler. Gerektiğinde ipucu sunar. Etkinlik tamamlandıktan sonra herkesin doğru yazdığı işaretleri söyler. Doğru yazılmayanları düzeltir. En çok dikkat etmeleri gereken işaretleri tekrar göstererek ezberlemelerini ister. Yaya trafik kuralları ve trafik işaretleri sunulduktan sonra anlatıcı konuları özetler, önemli yerleri vurgular, varsa soruları cevaplar ve mola vereceğini ifade ederek moladan sonra anlatılacak konuları söyler.

16.OTURUM

Etkinlik Konu 3, Konu 4 ve Konu 5: Moladan dönüşte anlatıcı ilk ders işlenen konuları çok hızlı özetler ve yeni konulara (Uyarı Levhaları, Tehlikeli Durumlarda Yardım İsteme ve İlk Yardım Kuralları) geçiş yapar. İBYP uygulaması üzerinden tüm sayfalar diğer ünitelerle benzer şekilde etkileşimli sunulur. Uyarı levhalarına ilişkin öğretim trafik işaretleri ile benzer şekilde yürütülür. Tehlikeli durumlarda yardım isteme konusunda uygulamada görselleştirilen (yangın, ev kazası, baygın gibi) tehlikeli durumlar üzerinde konuşulur. Bu durumlarda nereleri aramaları gerektiği, aradıklarında paniklemeden sadece ad soyad ve adres söylemelerinin yeterli olduğu vurgulanır. Acil durum telefon numaraları birkaç kez tekrar edilerek ezberletilir, kağıda yazmaları sağlanır. Anlatıcı ilkyardımın ne olduğunu, kimlerin yapabileceğini, ilkyardımcının özelliklerini anlatır. Ardından temel ilkyardım uygulamalarını (koruma-bildirme-kurtarma) hikayeli görselleri üzerinden açıklar, her biri için gönüllü katılımcılarla canlandırma çalışmaları yapar. Yaralanmalarda ilkyardım bölümünde kesik yara, delici yara, ezik yara ve parçalı yaralar için neler yapılması gerektiği basit ve anlaşılır bir şekilde adım adım görselleri ile gösterilir. Ardından anlatıcı bir katılımcı ile senaryo canlandırır. Mutfakta eli kesilen biri için getirdiği gazlı bez ve yara bandını açarak nasıl kullanması gerektiğini gösterir. Katılımcıdan aynısını yapmasını ister. Ezikli yaralarda kullanılan kremler örneklendirilir. Anlatıcı gruptan küçük ev kazalarında kendi başına yapabilecekleri basit ilkyardım uygulamalarına örnekler vermelerini ister. Grubun verdiği örnekleri gönüllü katılımcılarla canlandırır. Yaralanmalarda ilkyardım kurallarının neler olduğu sıralanarak gruba tekrar çalışması yapılır. Ünite 3 tamamlandıktan sonra tekrar özetlenir, önemli yerler vurgulanır, varsa sorular cevaplanır.

Sonuç Etkinlikleri

Özetleme: Anlatıcı bugün anlattığı üniteyi hızlıca özetler, önemli yerleri tekrar vurgular ve eğitimin sona erdiğini belirtir. Genel olarak tüm modüllerin en önemli yerleri kısaca vurgulanır, eğitimle ilgili sorusu olanlar cevaplanır. Üç haftalık eğitimin genel çerçevesi üzerinde konuşularak oturum sonlandırılır.

Gözden Geçirme: Anlatıcı oturumu bitirirken katılımcıları soruları olup olmadığını sorar, varsa soruları cevaplar. Üçüncü modülün bilgi son testini uygulayarak değerlendirme alır.

Ölçme ve Değerlendirme

Modül için hazırlanan bilgi testi ile değerlendirilir.

İSTİHDAM ÖNCESİ BAĞIMSIZ YAŞAM EĞİTİMİ PROGRAMI (İBYP)

İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı

Tanım ve Kapsam

İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (İBYP), ZYOGY'leri yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlamak amacıyla bu bireylerin gereksinimlerine dayalı hazırlanmış, her biri bir saatlik toplam 16 oturumdan oluşan, çoklu ortam uygulamasıyla sunulan, program tasarım ilkeleri doğrultusunda tasarlanmış bir eğitim programıdır.

İBYP, örgün eğitimini tamamlamış 18 yaş üzeri ZYOGY'lere yöneliktir. Program yetişkinlik ve çalışma yaşamına hazırlık döneminde gerekli olan bağımsız yaşam bilgi ve becerilerini geliştirmede verilebilecek destekleri kapsamaktadır.

Amaç ve İçerik

İBYP'nin genel amacı ZYOB'leri yetişkinliğe ve çalışma yaşamına hazırlamak üzere bu bireylerin bağımsız yaşama ilişkin bilgi ve becerilerini geliştirmektir. Bu genel amaç doğrultusunda program içerisindeki her modüle ait hedefler, her hedefle ilişkili hedef davranışlar oluşturulmuştur. Program (1) Kişisel Bakım ve Temizlik, (2) Toplumsal Yaşama Hazırlık ve (3) Sağlık ve Güvenlik olmak üzere üç modülden oluşmaktadır. Her modül kendi içinde ünitelere ayrılmıştır. Modül içerikleri her modüle ait el kitaplarında ve İBYP çoklu ortam uygulamasında sunulmuştur.

EK-6D. İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (devam)

İBYP İÇERİĞİ		
(1) Kişisel Bakım ve Temizlik	(2) Toplumsal Yaşama Hazırlık	(3) Sağlık ve Güvenlik
El-Tırnak Bakımı ve Temizliği Yüz Bakımı ve Temizliği Vücut Bakımı ve Temizliği Ağız ve Diş Bakımı ve Temizliği Saç Bakımı ve Temizliği Yemek Yeme Düzeni ve Kuralları Tuvalet Kullanımı Kılık Kıyafet Bakımı ve Düzeni	Kendini Yönetme Kişiler Arası İlişkiler Toplumsal Alanlarda Uyulacak Kurallar İş Hayatına Hazırlık	Sağlık Vücudunu Tanıma İlaç Kullanımı Sağlık Sorunları İçin Önlemler Alma Cinsel Eğitim Cinsiyet ve Cinsellik İlişkiler İstismar ve Tacizden Korunma Güvenlik Yaya Trafik Kuralları Trafik İşaretleri Toplumsal Alanlarda Uyarı Levhaları Tehlikeli Durumlarda Yardım İsteme Temel İlk Yardım Kuralları

Öğrenme ve Öğretme Süreçleri

İBYP'nin öğretim oturumlarında kullanılmak üzere program yapı uzmanları, özel eğitim uzmanları ve grafik tasarım uzmanlarının yer aldığı uzman ekip tarafından ZYOGY'lerin öğrenme özelliklerine uygun çoklu ortam uygulaması tasarlanmıştır. İBYP çoklu ortam uygulaması programın ana öğretim materyalini oluşturmaktadır. İBYP çoklu ortam uygulamasının kullanımına ilişkin detaylı bilgiler kullanım kılavuzunda verilmiştir (Ek-6E). Bu program ZYOGY'lerin kendilerinin de kullanacağı bir program olarak tasarlandığı için İBYP çoklu ortam uygulaması olabildiğince az metin içermekte olup, yoğun olarak görsel ve işitsel uyarılarla zenginleştirilmiştir.

İBYP çoklu ortam materyali araştırmacı tarafından, sunuş stratejisi, düz anlatım ve soru cevap yöntemi, model olma, canlandırma, gösterip yaptırma, video, resim, şema gibi görsel, işitsel öğelerle desteklenmiş öğretim süreçleri kullanılarak sunulmuştur. Her modüle ilişkin hazırlanan el kitapları ilgili öğretim oturumunun başında tüm katılımcılara dağıtılmış, el kitapları öğretim esnasında etkin şekilde kullanılmıştır. Öğretim oturumlarının detaylı planları Ek-6C'de sunulmuştur.

EK-6D. İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (devam)

İBYP El Kitapları

İBYP'nin öğretim oturumlarında ZYO katılımcılar tarafından kullanılmak üzere her modüle ilişkin üç ayrı el kitabı hazırlanmıştır. İBYP el kitapları, programın çoklu ortam uygulamasında yer alan metin ve görsellerden oluşturulmuştur. Ayrıca çevrimiçi sunulan uygulamaya ek olarak kitapta program konularına ilişkin alıştırmalar, etkinlikler ve ödev sayfaları yer almaktadır. Kitabın sayfaları oluşturulurken yoğun metin kullanımından kaçınılmış, metinler okunaklı olacak büyüklükte ve basit yapıda sunulmuştur. Benzer şekilde her sayfaya metinlerle ilişkili görseller görselin çözünürlüğü düşürülmeden, hedef davranışın net görüneceği büyüklükte yerleştirilmiştir. Dolayısıyla kitapların içeriğini ZYOB'lerin öğrenmelerini destekleyecek biçimde büyük oranda görseller oluşturmuştur. Kişisel Bakım ve Temizlik kitabı 58, Toplumsal Yaşama Hazırlık ve Sağlık ve Güvenlik kitapları ise 82 sayfadır.

Bu kitaplar doğrudan ZYOB'ler için hazırlanmıştır. Bireyin yetersizlik düzeyine göre bağımsız ya da bir eğitmen rehberliğinde kullanımı mümkündür. Kitaplara ulaşmak için yazarla iletişime geçiniz.

Grup Eğitimi Oturumları

İBYP, ZYOGY'lerin bulunduğu grup eğitim oturumlarıyla sunulmaktadır. İBYP ünite içeriklerinin yoğunluğuna göre konuların dengeli dağıtımı yapılmıştır. Bunun sonucunda İBYP 45 dk'lık 16 oturumla tamamlanabilmektedir. Bu oturum sayısı ve oturum süresi İBYP'nin sunulacağı hedef grubun öğrenme özelliklerine göre değişkenlik gösterebilir.

Grup eğitimi oturumlarında anlatıcı tüm katılımcılarla etkileşim halinde olmalıdır. Bu nedenle U düzeni şeklinde oturulması ve anlatıcının tüm katılımcıları görebileceği şekilde ortada konumlanması gerekmektedir. ZYOB'lerin öğrenme özellikleri dikkate alındığında böyle bir grup eğitimi için en fazla 15-20 kişilik gruplar oluşturulması önerilmektedir. Grup eğitimlerinde katılımcılarında sürece katıldığı canlandırma çalışmaları, gösterip yaptırma ve soru-cevap tekniği etkin olmalıdır. Oturum planları Ek-6C'de detaylı olarak verilmiştir.

EK-6D. İstihdam Öncesi Bağımsız Yaşam Eğitimi Programı (devam)

Ebeveynlerle İletişim

İBYP'nin etkili bir şekilde uygulanmasında ebeveynlerin sürece dahil edilmesi önemlidir. İBYP uygulanma sürecinde aksaklık yaşanmaması, derslerde öğrenilen bilgilerin evde de çalışılması, ev ödevlerinin takibi, ailelerin çocuklarının eğitimiyle ilgili bilgilendirilmesi ve sürece katılması ve uygulama esnasında sürekli etkileşimde bulunulması gibi nedenlerle uygulama öncesinde katılımcıların ebeveynlerinin ve araştırmacının yer aldığı bir WhatsApp grubu oluşturulmuştur. Araştırmacı tüm uygulama süreci boyunca ebeveynlere bu gruptan bilgiler vermiş, derste verdiği ödevleri yazarak ebeveynlerden evde takip etmelerini istemiş ve süreçle ilgili bir sıkıntı olduğunda ebeveynlerle iletişim kurmuştur.

Ölçme ve Değerlendirme

İBYP, eğitime katılan ZYOGY'lerin bilgi ve beceri düzeylerinin eğitim öncesi ve sonrası ölçülmesiyle değerlendirilir. Değerlendirme aşamasında İBYP'nin her modüle ait bilgi testleri ve birinci modüle ait beceri kontrol listesi kullanılır (Ek-4). Bu araçlar araştırmacı tarafından programa özel olarak geliştirilmiştir. Araçların kullanımı ve puanlanmasına ilişkin detaylı bilgi araştırmanın “2.4.2. Programın uygulanması ve etkililiğinin sınanması sürecinde kullanılan veri toplama araç ve teknikleri” başlığında verilmiştir. İBYP'yi başarıyla tamamlamak için bilgi testinden en az 50, beceri kontrol listesinden en az 85 puan alınması ölçüt olarak belirlenmiştir.

EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu

İBYP metin, resim, animasyon gibi işitsel ve görsel öğelerin etkileşimli kullanıldığı çoklu ortam uygulaması olarak tasarlanmıştır. Çevrimiçi kullanılabildiği gibi çevrimdışı da izni olan kullanıcılar için açık olan bu uygulamaya www.ibyp.org adresi üzerinden erişilmektedir.

Ekran 1. İBYP Ana Sayfası

Açılan ana sayfada program ismi, logo ve kapak görseli yer almaktadır.

Ekran 2. İBYP Modül Başlık Sayfası

EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu (devam)

Ana sayfada yön tuşlarından sağa tıklanıldığında İBYP'yi oluşturan üç modülün isimlerinin yer aldığı butonlar görülmektedir. Buradan hangi modüle tıklanırsa o modül açılmaktadır.

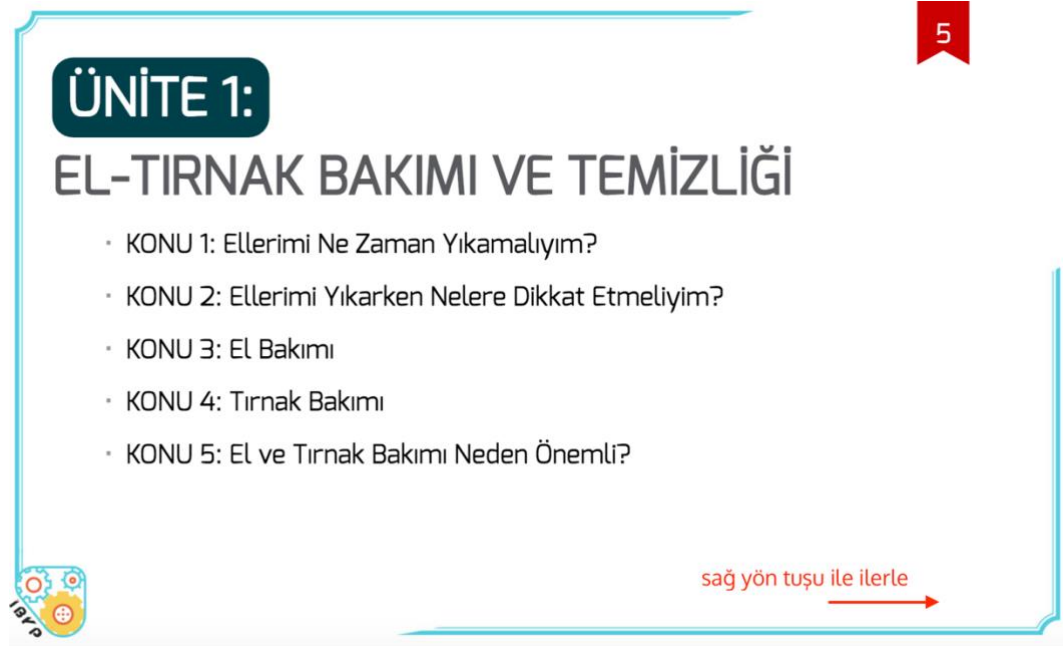

Ekran 3. İBYP 1. Modül Başlık Sayfası

Ekran 4. İBYP 1. Modül Üniteler

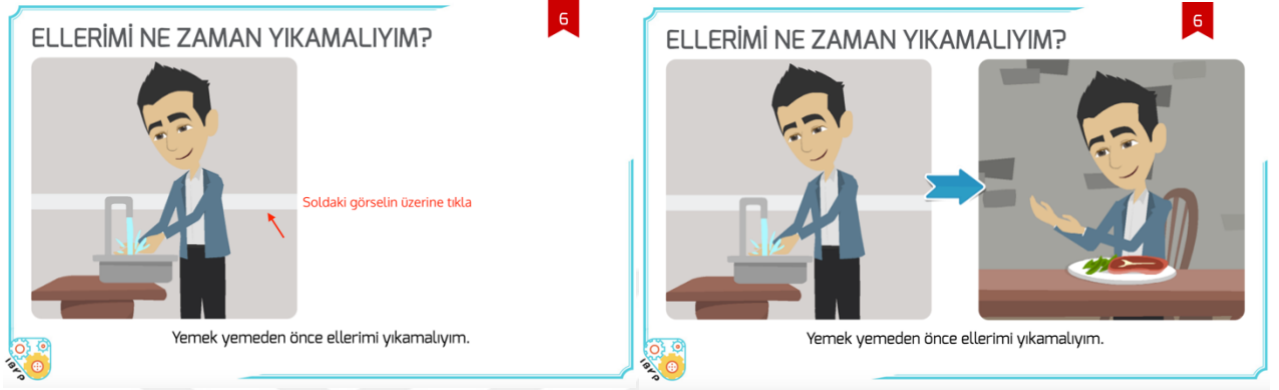
Bir modüle tıklandıktan sonra açılan başlık sayfasında yine sağ yön tuşu ile ilerleyerek o modüle ait ünitelerin isimlerinin yer aldığı sayfaya ulaşılmaktadır. Buradan istenilen üniteye tıklanılarak ünite içeriğine ulaşılmaktadır.

Ekran 5. İBYP 1. Modül 1. Ünite Konu Başlıkları

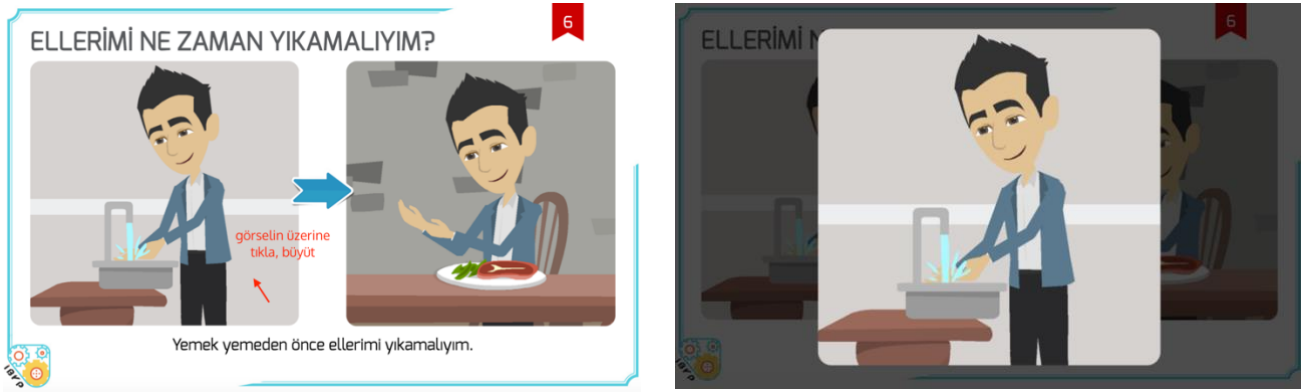
EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu (devam)

Örneğin birinci üniteye tıklandığında açılan sayfa Ekran 5'teki gibi ünite içinde yer alan konu başlıklarını başka bir deyişle ünite bazında "İçindekiler"i göstermektedir. Bu sayfadan sağ yön tuşu ile ilerleyerek içeriğe erişilmektedir.

Ekran 6. İkinci Görseli Açma

Birinci ünitenin konu başlıklarından sağ yön tuşu ile içeriğe erişildiğinde ilk açılan sayfada Ekran 6'nın sol tarafındaki resimde görüldüğü gibi sayfanın yalnızca sol tarafında tek bir görsel yer almaktadır. Bu görselin üzerine tıklandığında ilişkili ikinci görsel açılmaktadır. Burada görseller arasında anlamlı bir dizilim vardır. Ellerin yemekten önce yıkanması, yemekten önce açılan el yıkama görseli ile vurgulanmıştır.

Ekran 7. İstenen Görseli Büyütme

EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu (devam)

Ekran 7’de görüldüğü gibi iki görselin aynı anda açılmasından sonra istenen görselin üzerine tıklanarak görsel büyütülüp, ekranı kaplaması sağlanır. Burada anlatıcı el yıkamaya vurgu yaparken o hedef davranışı gösteren resmi büyüterek üzerine konuşabilir. Görsel dışında bir yere tıklanarak görselin küçülüp eski hakini alması sağlanır.

Ekran 8. Yeni Sayfaya Geçme

Ekran 8’de görüldüğü gibi iki görselin aynı anda açıldığı sayfa (soldaki görüntü) ile ilgili konu sunumu tamamlandıktan sonra sağ yön tuşu ile ilerleyerek yeni sayfa açılır. Bu yeni sayfada da daha önce olduğu gibi görselin üzerine tıklayarak ilişkili ikinci görselin açılması sağlanır. İkinci görsel açıldıktan sonra üzerinde konuşulmak istenen görsel hangisi ise üzerine tıklanıp görsel büyütülür. Konu anlatımı tamamlandıktan sonra dışarıya tıklanarak görsel eski haline getirilir ve sağ yön tuşu ile yeni sayfaya geçilir. İBYP içerisinde sayfalar arası kullanımın tamamı bu şekildedir.

Ekran 9. Olumlu Olumsuz Örnekler

Teşekkürler

Ünite 1 burada sona ermiştir. Lütfen "Esc" tuşuna basarak tam ekran modundan çıkınız.

Ekran 10. Ünite Sonu

EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu (devam)

İBYP ikili görsel tasarımlarının bazıları hiyerarşik ilişkiyi (Ekran 6), bazıları ise Ekran 9’da görüldüğü gibi hedef davranışın gerçekleşmesi durumunda olumlu sonucu, gerçekleşmemesi durumunda ise olumsuz sonucu göstermektedir. Her ünitenin son sayfasından sonra Ekran 10’da görülen Ünite Sonu sayfası yer almaktadır. Burada üç farklı buton yer alır: sonraki üniteye geçmek, ilgili üniteye baştan başlamak ya da ana sayfaya (ilgili modülün tüm ünitelerinin yer aldığı sayfa) dönmek için istenen butona tıklanır.

Teşekkürler

Ünite 1 burada sona ermiştir. Lütfen "Esc" tuşuna basarak tam ekran modundan çıkınız.

ÜNİTE 2:

YÜZ BAKIMI VE TEMİZLİĞİ

- KONU 1: Yüzümü Ne Zaman Temizlemeliyim?
 - Yüz Yıkama
 - Sivilce ve Yaraları Temizleme
 - Yüzde İstenmeyen Tüyleri Temizleme
- KONU 2: Yüzümü Temizlerken Nelere Dikkat Etmeliyim?
- KONU 3: Yüz Bakımı
- KONU 4: Yüz Bakımı Neden Önemli?

Ekran 11. Bir Sonraki Üniteye Geçiş

Aynı modül içinde bir sonraki üniteye devam etmek için ünite sonunda yer alan sayfadan “Sonraki Ünite” butonu tıklanır. Böylece Ekran 11’de görüldüğü gibi çalışılan üniteden sonra gelen üniteye geçiş yapılır. Eğer ki anlatıcı bir modül içinde farklı bir üniteye geçmek istiyorsa “Ana Sayfaya Dön” butonunu tıklayarak tüm ünitelerin yer aldığı (Ekran 4) sayfaya döner ve buradan istediği üniteye tıklar. Eğer çalıştığımız modülün dışında farklı bir modüle geçmek istiyorsanız Ekran 12’de verilen basamakları izleyiniz.

Teşekkürler

Ünite 2 burada sona ermiştir. Lütfen "Esc" tuşuna basarak tam ekran modundan çıkınız.

Ekran 12. Bir Modül İçindeyken Başka Modüle Geçiş

EK-6E. İBYP Kullanım Kılavuzu (devam)

Bir modül içinde çalışırken başka bir modüle geçmek için “esc” tuşuna basılmalıdır. Örneğin Kişisel Bakım ve Temizlik Modülünün 2. Ünitesinden çıkıp Toplumsal Yaşama Hazırlık Modülüne geçmek için “esc” tuşuna basınız. İlgili ünitenin sayfalarının bazılarının görüldüğü bir küme açılacaktır. Buradan Modül Başlık Sayfası tıklayıp, bu sayfa içinden istenen modüle tıklayarak geçiş yapabilirsiniz.

EK-7. Başarı ve Teşekkür Belgeleri

EK-7A. Başarı Belgesi

EK-8. İBYP Uygulama Güvenirliği Formu

Sayın Uzman,

Bu alışma, Arş. Gör. Gizem YILDIZ tarafından Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürütölen “Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinleri İstihdama Hazırlamada Bağımsız Yaşam Eğitimi Programının Etkililiği” başlıklı doktora tez çalışması kapsamındadır. Bu araştırmanın amacı, zihin yetersizliği olan genç yetişkinlerin gereksinimlerine dayalı bilgilendirmeye ve desteklemeye yönelik bir bağımsız yaşam eğitimi programı geliştirerek etkililiğini sınamaktır. Geliştirilen programın uygulama güvenliğinin belirlenmesi aşamasında sizlerin görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Sizden istenen, size verilen oturum planları dahilinde araştırmacının sunumunu içerik ve sunum becerileri açısından değerlendirmenizdir.

şimdiden teşekkür ederiz.

İÇERİK

1.Modöl

1. Programın kişisel bakım ve temizlik modölüne ilişkin hedefler katılımcılara açıklandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

2. Programın kişisel bakım ve temizlik modölünün her ünitesini anlatılırken üniteye ilişkin hedef davranışlar katılımcılara açıklandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

3. Programda kişisel bakım ve temizlik modölünün el-tırnak bakımı ve temizliğine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

4. Programda kişisel bakım ve temizlik modölünün yüz bakımı ve temizliğine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

EK-8. İBYP Uygulama Güvenirliğı Formu (devam)

5. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün vücut bakımı ve temizliğine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

6. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün ağız ve diş bakımı ve temizliğine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

7. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün saç bakımı ve düzenine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

8. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün yemek yeme düzeni ve kurallarına ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

9. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün tuvalet kullanımına ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

10. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün kılık kıyafet bakımı ve düzenine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

2.Modül

11. Programın toplumsal yaşama hazırlık modülüne ilişkin hedefler katılımcılara açıklandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

EK-8. İBYP Uygulama Güvenirliğı Formu (devam)

12. Programın toplumsal yaşama hazırlık modülünün her ünitesini anlatılırken üniteye ilişkin hedef davranışlar katılımcılara açıklandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

13. Programda toplumsal yaşama hazırlık modülünün kendini yönetme sürecine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

14. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün kişiler arası ilişkilere ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

15. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün toplumsal alanda uyulacak kurallara ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

16. Programda kişisel bakım ve temizlik modülünün iş hayatına hazırlanmaya ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

3.Modül

17. Programın sağlık ve güvenlik modülüne ilişkin hedefler katılımcılara açıklandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

18. Programın sağlık ve güvenlik modülünün her ünitesini anlatılırken üniteye ilişkin hedef davranışlar katılımcılara açıklandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

EK-8. İBYP Uygulama Güvenirliğı Formu (devam)

19. Programda sağık ve güvenliğ modülünün sağık ünitesine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

20. Programda sağık ve güvenliğ modülünün cinsel eğıtim ünitesine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

21. Programda sağık ve güvenliğ modülünün güvenliğ ünitesine ilişkin içerik oturum planına uygun biçimde sunuldu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

Anlatıcı ve Sunum

22. Anlatıcı programı açık ve anlaşılır bir dille sundu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

23. Anlatıcı programı sunarken geliştirmiş olduğu İBYP uygulamasını öğretimde teknoloji desteğı olarak kullandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

24. Anlatıcı program içeriğini İBYP uygulama kılavuzuna uygun biçimde sundu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

25. Anlatıcı programı sunarken görsel desteklerden yararlandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

26. Anlatıcı programı sunarken animasyon videolardan yararlandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

EK-8. İBYP Uygulama Güvenirliği Formu (devam)

27. Anlatıcı programı sunmadan önce katılımcılara Kişisel Bakım ve Temizlik modülüne ilişkin el kitabını dağıttı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

28. Anlatıcı programı sunarken zamanı verimli kullandı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

29. Anlatıcı programı sunarken soru-cevap tekniği ile katılımcılarla etkileşimde bulundu.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

30. Anlatıcı katılımcıları soru sormaya ve sunuma katılmaya teşvik etti.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

31. Anlatıcı sorulan soruları açık ve yeterli biçimde yanıtladı.

☐ Evet

☐ Kısmen

☐ Hayır

EK-9. Gereksinim Belirleme Aşamasına İlişkin Bulgular

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı

Tema 1. ZYOGY'lerin Gün İçinde Yaptıkları Eylemler

Alt Temalar ve Kodlar	Frekans
İş Yerinde Yaptıkları Eylemler	10
Dışarıda Yaptıkları Eylemler	4
Evde Yaptıkları Eylemler	
günlük rutinler	8
teknolojik araçlarla vakit geçirme	7
hiçbir etkinlikte bulunmama	6
ev içi işler	3
serbest zaman etkinlikleri	3
Okulda-Eğitimde Yaptıkları Eylemler	
akademik derslere katılma	9
atölye derslerine katılma	9
yemek saatinde yemek yeme	6
sınıf dışı etkinlikler	4

Tema 2. ZYOGY'lerin Yetişkinliğe ve Çalışma Yaşamına Hazırlanmada Güçlük Yaşadığı Konular

Alt Temalar ve Kodlar	Frekans
Günlük Yaşamda Güçlükler	
Özbakımda Güçlükler	
Kişisel bakım ve temizlikte yaşanan güçlükler	
genel kişisel bakım-özbakımda güçlükler	8
saç bakımında güçlük	3
tırış olmada güçlük	3
bağlama uygun el yıkamada güçlük	1
Tuvalet becerilerinde güçlük	4
Giyinmede güçlük	2
Yemek yemede güçlük	1
Sağlık Becerilerinde Güçlükler	
Cinsel yaşamda güçlük	
cinsellik konusunda yaşanan güçlükler	8
evlilik konusunda güçlükler	3
romantik ilişkilerde güçlük	1
Vücudunu tanımada güçlük	2
Tıbbi destek almada güçlük	1
Tüketici Becerilerinde Güçlükler	
Para yönetiminde güçlük	14
Alışverişte güçlük	5
Ev Yönetmede Güçlükler	
Ev yönetiminde güçlük	3
Basit yemekleri yapmada güçlük	2
Ev temizliği ve düzeninde güçlük	1
Güvenlik Becerilerinde Güçlükler	
İstismardan korunmada güçlük	13
Ev içi güvenliği sağlamada güçlük	1
İşlevsel Akademik Becerilerde Güçlükler	
İşlevsel matematikte güçlük	4
İşlevsel okuma-yazmada güçlük	4
Seyahat Becerilerinde Güçlükler	

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı (devam)

<i>Dışarı gidip-gelmede güçlük</i>	
<i>Çevre muhiti tanımama</i>	1
<i>Trafikte güçlük</i>	1
Serbest Zaman Etkinliklerinde Güçlük	2
Öz belirleme ve Kişiler Arası İlişkilerde Güçlükler	
İletişim ve Sosyal Becerilerde Güçlük	
<i>Kişiler arası ilişkilerde güçlük</i>	23
<i>Kendini ifade edeme</i>	12
<i>Nezaket ve görgü kurallarına uymama</i>	3
Kendini Yönetmede Güçlük	
<i>Yapılması gerekeni kendiliğinden düşünememe</i>	11
<i>Davranışı kontrolü edememe</i>	5
<i>Özgüven eksikliği</i>	5
<i>Motivasyon eksikliği</i>	3
<i>Doğru karar vermede güçlük</i>	2
<i>Duygularını yönetememe</i>	2
<i>Hak ve sorumluluklarını bilememe</i>	2
<i>Sorumluluk almada güçlük</i>	2
Mesleğe Hazırlanmada Güçlükler	
İstihdam Edilebilirlik Becerilerinde Güçlükler	
<i>İşe uyum sağlayamama</i>	5
<i>İş disiplini ve iş yeri kurallarına uymama</i>	2
<i>Hiyerarşiye uygun ilişki kurmada güçlük</i>	2
<i>Verilen talimatları yerine getirmeme</i>	2
<i>İşe göre hitabet kalıplarını kullanmama</i>	2
Güçlük Yaşanan İş Becerileri	
<i>El becerilerinde güçlük</i>	2
<i>Garsonluk becerilerinde güçlük</i>	1
İşe Başvuru Sürecinde Güçlük	1

Tema 3. ZYOGY'lerin Yetişkinlikte ve Çalışma Yaşamında Yaşadığı Güçlüklerin Nedenleri

Kodlar	Frekans
Z.Y.O. Bireyin bilgi ve beceri yetersizliği	24
Zihin yetersizliğinin doğasından kaynaklı nedenler	15
Toplumdan kaynaklı nedenler	15
Aileden kaynaklı nedenler	12
Öğretmen yeterliklerinden kaynaklı nedenler	7
İşveren beklentilerinin karşılanamaması	4

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı (devam)

Tema 4. ZYOGY'lerin Ailelerine İlişkin Düşünceler

Kodlar	Frekans
Aile eğitimi gereksinimi	10
Ailelerle iş birliğinin önemi	9
Ailelerin kaygıları	3
Ailelerin kabullenme süreci	1

Tema 5. ZYOGY'lerin Geçmiş Okul Dönemi Eğitimlerinin Gelecek Yaşamına Etkileri

Kodlar	Frekans
Eğitimlerin yetersiz kalması	22
Eğitimlerin topluma katılımı arttırması	6
Eğitimlerin okuma-yazma kazandırması	4
Eğitimlerin ev içi becerilerini kazandırması	2
Eğitimlerin iş becerileri kazandırması	1

Tema 6. ZYOGY'lerin Okul Sonrası Bağımsız Yaşam Eğitimi Deneyimleri

Kodlar	Frekans
Eğitim içeriğinde iş becerisi öğretimi	3
Okul sonrası eğitimlerden memnuniyet	2

Tema 7. ZYOGY'lerin Mesleki Deneyim Süreci

Alt Temalar ve Kodlar	Frekans
Z.Y.O. Bireyin İş Eğitimine-İşe Devam Süreci	
Düzenli devam	15
Devam sıkıntısı	6
Z.Y.O. Bireyin İş Eğitimine-İşe Yerleştirilme Şekli	
Tanıdık vasıtasıyla	9
Proje-program kapsamında	6
Aile vasıtasıyla	2
İŞKUR vasıtasıyla	2
Medya vasıtasıyla	2
Z.Y.O. Bireyin İşle İlgili Memnuniyet Nedenleri	
Olumlu iş yeri iklimi	13
Z.Y.O. Bireyin sosyal becerisi	5
Z.Y.O. Bireyin özgüven kazanması	3

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı (devam)

Tema 8. ZYOGY'lerin İstihdamına İlişkin Düşünceler

Kodlar	Frekans
İşverenin Z.Y.O. çalışanından memnuniyeti	9
Bütünleştirmeyi destekleme	7
Personel eğitimi gereksinimi	7
İstihdama ilişkin olumsuz inanç	5
İstihdama ilişkin olumlu inanç	5

Tema 9. ZYOGY'lerin Yetişkin Yaşamına İlişkin Beklentiler

Kodlar	Frekans
Devletten Beklentiler	
MEB Müfredatı Değişikliği	5
Destek Hizmet Beklentileri	
<i>Eğitim beklentisi</i>	
<i>mesleki eğitim</i>	8
<i>yetişkin eğitimi</i>	3
<i>Yaşam boyu uzman desteği</i>	4
<i>Erişilebilirlik</i>	2
<i>Güvenlik sağlama</i>	2
<i>Yaşam seçenekleri</i>	1
İstihdama İlişkin Beklentiler	
<i>İstihdamı artırma</i>	11
<i>Çalışma koşullarına ilişkin uyarlamalar</i>	7
<i>Güvenli iş ortamı</i>	3
<i>Sigorta</i>	1
Özel Sektörden Beklentiler	
İstihdamı Arttırma	7
Toplumdan Beklentiler	
Toplumsal Kabul	11
STK Desteği	1

Tema 10. İBYP'ye Gereksinim Duyulma Nedenleri

Kodlar	Frekans
Kendi yaşamını organize etmede güçlükler	20
Bağımsız yaşamada güçlükler	17
İBYP'de nitelikli eğitim ve uzman bilgisi gereksinimi	8

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı (devam)

Tema 11. İBYP’de Gereksinim Duyulan Konular

Alt Temalar ve Kodlar	Frekans
Günlük Yaşam	
Özbakım	
<i>Kişisel bakım ve temizlik</i>	
<i>genel kişisel bakım-özbakım</i>	7
<i>banyo</i>	2
<i>kılık kıyafet temizliği ve düzeni</i>	2
<i>saç bakımı ve düzeni</i>	1
<i>tıraş olma</i>	1
<i>bağlama uygun el yıkama</i>	1
<i>ağız ve diş temizliği</i>	1
<i>istenmeyen tüy temizliği</i>	1
<i>koku kullanımı</i>	1
<i>tırnak bakımı</i>	1
<i>Yemek yeme</i>	5
<i>Giyinme</i>	2
<i>Tuvalet</i>	1
Sağlık	
<i>Cinsel yaşam</i>	
<i>cinsellik ve cinsel yaşam</i>	11
<i>evlilik</i>	5
<i>romantik ilişki</i>	3
<i>İlaç kullanımı</i>	1
Tüketici Becerileri	
<i>Para ve bütçe</i>	12
<i>Alışveriş</i>	7
Ev Yönetimi	
<i>Mutfak becerileri</i>	
<i>basit yemekleri yapma</i>	7
<i>sofra kurma kaldırma</i>	2
<i>bulaşık dizme</i>	1
<i>kahvaltı hazırlama</i>	1
<i>Ev temizliği ve düzeni</i>	5
<i>Ev araç-gereçlerini kullanma</i>	4
<i>Ev yönetme</i>	3
<i>Basit tamirat işleri</i>	1
Güvenlik	
<i>İhmal ve istismardan korunma</i>	13
<i>Ev içi güvenlik</i>	4
<i>İş güvenliği</i>	1
İşlevsel Akademik Beceriler	
<i>İşlevsel matematik</i>	5
<i>İşlevsel okuma-yazma</i>	4
Seyahat	
<i>Dışarı gidip-gelme</i>	4
<i>Trafik kuralları</i>	3
Serbest Zaman	2
Öz belirleme ve Kişiler Arası İlişkiler	
İletişim ve Sosyal Beceriler	
<i>Kişiler arası ilişkiler</i>	21
<i>Kendini ifade etme</i>	12
<i>Nezaket kuralları ve değerler</i>	5

EK-9A. Tema ve Kod Anahtarı (devam)

Kendini Yönetme	
Yapılması gerekeni kendiliğinden düşünme	12
Davranışı kontrolü etme	8
Özgüven geliştirme	8
Sorumluluk alma	7
Motivasyon geliştirme	5
Hak ve sorumluluklarını bilme	3
Karar verme	3
Yapabildiklerinin ve yapamadıklarının farkında olma	3
Duygularını yönetme	2
Stres yönetimi	1
Mesleğe Hazırlanma	
İstihdam Edilebilirlik Becerileri	
İş disiplini ve iş yeri kuralları	10
Hiyerarşiye uygun ilişki kurma	7
İşe uyum sağlama	7
Verilen talimatları yerine getirme	4
İşe göre hitabet kalıplarını kullanma	1
İş Becerileri	
El becerileri	6
Garsonluk becerileri	5
Getir-götür işleri	3
Ofis becerileri	2
Bilgisayar becerileri	1
Otel hizmetleri	1
Temizlik işleri	1
İşe Başvuru Süreci	3
Meslekleri Tanıma ve Yönlendirme	3

Tema 12. İBYP'de Gereksinim Duyulan Konuların Öncelik Sırası

Alt Temalar ve Kodlar	Frekans
Günlük Yaşamda Gereksinim Duyulan Öncelikli Konular	
İstismardan korunma ve güvenlik	8
Kişisel bakım ve temizlik	8
Cinsellik ve cinsel gelişim	4
Para kullanımı ve yönetimi	3
Ev içi beceriler	2
Mutfak becerileri	2
Seyahat becerileri	2
Kişiler Arası Becerilerde Gereksinim Duyulan Öncelikli Konular	
Kişiler arası ilişkiler	16
Davranış kontrolü	3
Kendini ifade etme	3
Sorumluluk alma	3
Öz belirleme	3
Nezaket ve görgü kuralları	2
Özgüven geliştirme	2
Hakkını bilme ve savunma	1
Kendini yönetme	1

EK-9B. ZYOGY’lerin Yetişkin ve Çalışma Yaşamında Güçlük Yaşadığı ve Desteğe Gereksinim Duyduğu Konular

TEMA 2 VE TEMA 11’DEN ELDE EDİLEN İBYP İÇERİĞİ	Güçlükler	Gereksinim Duyulan Konular	Toplam Frekans
A. GÜNLÜK YAŞAM			
A.1.Özbakım			48
Kişisel Bakım ve Temizlik			33
• genel kişisel bakım-özbakım	8	7	15
• saç bakımı ve düzeni	3	1	4
• tıraş olma	3	1	4
• bağlama uygun el yıkama	1	1	2
• banyo		2	2
• kılık kıyafet temizliği ve düzeni		2	2
• ağız ve diş temizliği		1	1
• istenmeyen tüy temizliği		1	1
• koku kullanımı		1	1
• el tırnak bakımı		1	1
Yemek Yeme	1	5	6
Tuvalet	4	1	5
Giyinme	2	2	4
A.2.Sağlık			39
Cinsel Yaşam			35
• cinsellik ve cinsel gelişim	8	11	19
• evlilik	3	5	8
• romantik ilişki	1	3	4
Vücudunu Tanıma	2		2
Tıbbi Destek Alma	1		1
İlaç Kullanımı		1	1

EK-9B. ZYOGY’lerin Yetişkin ve Çalışma Yaşamında Güçlük Yaşadığı ve Desteğe Gerekseim Duyduğu Konular (devam)

A.3.Tüketici Becerileri			37
Para ve bütçe yönetimi	14	12	26
Alışveriş	5	7	12
A.4.Ev Yönetimi			31
Mutfak Becerileri			13
• basit yemekleri yapma	2	7	9
• sofa kurma ve kaldırma		2	2
• bulaşık dizme		1	1
• kahvaltı hazırlama		1	1
Ev Temizliği ve Düzeni	1	5	6
Ev Yönetme	3	3	6
Ev Araç-Gereçlerini Kullanma		4	4
Basit Tamir İşleri		1	1
A.5.Güvenlik			32
İhmal ve İstismardan Korunma	13	13	26
Ev İçi Güvenlik	1	4	5
İş Güvenliği		1	1
A.6.İşlevsel Akademik Beceriler			17
İşlevsel Matematik	4	5	9
İşlevsel Okuma-Yazma	4	4	8
A.7.Seyahat			15
Dışarı Gidip Gelme	6	4	10
Trafik Kuralları	1	3	4
Çevre Muhiti Tanıma	1		1
A.8.Serbest Zaman	2	2	4

EK-9B. ZYOGY’lerin Yetişkin ve Çalışma Yaşamında Güçlük Yaşadığı ve Desteğe Gereksinim Duyduğu Konular (devam)

TEMA 2 VE TEMA 11’DEN ELDE EDİLEN İBYP İÇERİĞİ	Güçlükler	Gereksinim Duyulan Konular	Toplam Frekans
B. ÖZ BELİRLEME VE KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER			
B.1.İletişim ve Sosyal Beceriler			76
Kişiler Arası İlişkiler	23	21	44
Kendini İfade Etme	12	12	24
Nezaket Kuralları ve Değerler	3	5	8
B.2.Kendine Yönetme			84
Yapılması Gerektiğini Kendiliğinden Düşünme	11	12	23
Davranışını Kontrol Etme	5	8	13
Özgüven Geliştirme	5	8	13
Sorumluluk Alma	2	7	9
Motivasyon Geliştirme	3	5	8
Doğru Karar Verme	2	3	5
Hak ve Sorumluluklarını Bilme	2	3	5
Duygularını Yönetme	2	2	4
Yapabildiklerinin ve Yapamadıklarının Farkında Olma		3	3
Stres Yönetimi		1	1

EK-9B. ZYOGY’lerin Yetişkin ve Çalışma Yaşamında Güçlük Yaşadığı ve Desteğe Gereksinim Duyduğu Konular (devam)

TEMA 2 VE TEMA 11’DEN ELDE EDİLEN İBYP İÇERİĞİ	Güçlükler	Gereksinim Duyulan Konular	Toplam Frekans
C. MESLEĞE HAZIRLANMA			
C.1.İstihdam Edilebilirlik Becerileri			42
İşe Uyum Sağlama	5	7	12
İş Disiplini ve İş Yeri Kuralları	2	10	12
Hiyerarşiye İlişki Kurma	2	7	9
Verilen Talimatları Yerine Getirme	2	4	6
İşe Göre Hitabet Kalıplarını Kullanma	2	1	3
C.2.İş Becerileri			22
El Becerileri	2	6	8
Garsonluk Becerileri	1	5	6
Getir-Götür İşleri		3	3
Ofis Becerileri		2	2
Bilgisayar Becerileri		1	1
Otel Hizmetleri		1	1
Temizlik İşleri		1	1
C.3.İşe Başvuru Süreci	1	3	4
C.4.Meslekleri Tanıma ve Yönlendirme		3	3

EK-10. Katılımcı Bilgi Formları

EK-10A. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Katılımcı Bilgi Formu

Adı Soyadı:

Doğum Tarihi:

Cinsiyeti: Kadın () Erkek ()

Medeni Durum: Evli () Boşanmış () Eşini Kaybetmiş () Bekar ()

Eğitim Durumu: Eğitim almamış () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu ()

Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisansüstü ()

Mezun olunan lisans programı:

Branş:

Meslek:

Sahip olduğunuz çocuk/çalışan sayısı:

Zihin yetersizliği olan çocuk/çalışan/öğrenci sayısı:

Zihin yetersizliği olan çocuğun/çalışanın yaşı: **Cinsiyeti:** Kadın () Erkek ()

Aylık toplam gelir:

Çocuğunuz en son bitirdiği okulun adı:

Okul türü:

Özel Eğitim Uygulama Merkezi I. Kademe / İlkokul ()

Özel Eğitim Uygulama Merkezi II. Kademe / Ortaokul ()

Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi III. Kademe / Lise ()

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (İş Okulu) ()

Çocuğunuz çalışıyor mu?:

Evet ise: Nerede, ne iş yapıyor?.....

Çocuğunuz/çalışanınız okul bittikten sonra bağımsız yaşama ilişkin bir eğitim aldı mı?:

Evet ise: Nerede, nasıl bir eğitim aldı?.....

***Bağımsız yaşam becerilerinin öğretimine ilişkin yürüttüğünüz dersler var mı?**

Var ise:

Dersin Adı:

Dersin İçeriği:

Telefon:

**Sadece öğretmene sorulmuştur.*

EK-10B. İBYYP Katılımcı Bilgi Formu

Adı Soyadı:

Doğum Tarihi:

Cinsiyet: Kadın () Erkek ()

Medeni Durum: Evli () Boşanmış () Eşini Kaybetmiş () Bekar ()

Eğitim Durumu: Eğitim almamış () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu ()

Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisansüstü ()

En son bitirdiğin okulun adı:

Okul türü:

Özel Eğitim Uygulama Merkezi I. Kademe / İlkokul ()

Özel Eğitim Uygulama Merkezi II. Kademe / Ortaokul ()

Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi III. Kademe / Lise ()

Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (İş Okulu) ()

Çalışıyor musunuz?

Evet ise: Nerede, ne iş yapıyor?.....

Okul bittikten sonra bağımsız yaşama ilişkin bir eğitim aldınız mı?:

Evet ise: Nerede, nasıl bir eğitim aldı?.....

Telefon:

Tanısı:

EK-10C. Sosyal Geçerlik Katılımcı Bilgi Formu

Adı Soyadı:

Doğum Tarihi:

Cinsiyeti: Kadın () Erkek ()

Zihin Yetersizliği Olan Bireye Yakınlık Derecesi:

Medeni Durum: Evli () Boşanmış () Eşini Kaybetmiş () Bekar ()

Eğitim Durumu: Eğitim almamış () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu ()

Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisansüstü ()

Meslek:

Aylık toplam gelir:

EK-11. Etik Kurul Onay Belgesi

Kayıt Tarihi: 10.10.2016

Protokol No: 105775

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	BAP Projesi-Doktora Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Zihin Yetersizliği Olan Yetişkinlerin Bağımsız Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesini Amaçlayan Eğitim Programının Etkililiği
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR
TEZ YAZARI:	Gizem YILDIZ
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	–
KARAR:	Olumlu

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Aydın AYBAR
Rektör Yardımcısı / Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Hayrettin TÜRK
Fen Bil.(Fen Fak.)

Prof. Dr. Yusuf ÖZTÜRK
Sağlık Bil.(Ecz. Fak.)

Prof. Dr. Esra CEYHAN
Eğitim Bil. (Eğitim Bil. Ens.)

Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY
Sos. Bil.(İkt. Fak.)

Prof. Dr. Münevver ÇAKI
Güz. San. (Güz. San. Fak.)

İMZA/ TARİH

02.11.2016

(Handwritten signatures of Prof. Dr. Aydın Aybar, Prof. Dr. Hayrettin Türk, Prof. Dr. Yusuf Öztürk, Prof. Dr. Esra Ceyhan, Prof. Dr. Bülent Günşoy, and Prof. Dr. Münevver Çaki)

(Handwritten signature of Prof. Dr. Bülent Günşoy)

(Handwritten signature of Prof. Dr. Münevver Çaki)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gizem YILDIZ
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı : Bergama/İZMİR, 1988
E-posta : gizemy@anadolu.edu.tr

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2011; Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Matematik Öğretmenliği
- 2012; Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, Zihin Engelliler Öğretmenliği Doğrudan Doktora Programı
- 2013-Devam ediyor, Araştırma Görevlisi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi adına)

Yayınları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

Projeleri:

- *Employment for Independent Life (EFIL) – Bağımsız Yaşam için İstihdam* isimli Erasmus + (1-TR01-KA204-075171) projesinde **araştırmacı**. Avrupa Birliği Komisyonu Erasmus + Projeleri. Proje başlangıç ve bitiş tarihler: 2019-2022. (Destek: 146.000 Euro).
- Sosyal Kooperatifimizle Çalışma Yaşamındayız: Zihin Yetersizliği Olan Gençlerin İstihdamının Desteklenmesi (SODES) isimli sosyal destek programı kapsamında gerçekleştirilen BEBKA projesinde **araştırmacı**. BEBKA Teknik Destek Hibe Programı. Proje başlangıç ve bitiş tarihler: 2019-2022. (Destek: 1.200.000 TL).
- *Zihin Yetersizliği Olan Yetişkinlerin Bağımsız Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesini Amaçlayan Eğitim Programının Etkililiği* isimli araştırma projesinde **araştırmacı**. Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), Lisansüstü Tez Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 01 Ocak 2017- 01 Ağustos 2020, (Destek: 38.501,54 TL).
- *Orhun Anıtlarının Türk Dünyası Kültür ve Sanat Merkezi Dahilinde Uygulanması* isimli araştırma projesinde **araştırmacı**. Anadolu Üniversitesi, Bilimsel

Araştırma Projeleri (BAP), Genel Amaçlı Proje, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 19 Kasım 2018- 19 Şubat 2020, (Destek: 92.474,70 TL).

- *Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Projesi* isimli projede **araştırmacı**. Milli Eğitim Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile TÜBİTAK arasında imzalanan “Eğitimde İş Birliği Protokolü” kapsamında Özel Eğitim Öğretim Programlarının hazırlanması (ULAKBİM). Proje başlama ve bitiş tarihleri: 03 Ocak 2017-24 Kasım 2017.
- *Bağımsızım Çünkü Çalışıyorum-2* isimli araştırma projesinde **araştırmacı**. Down Sendromu Derneği, Sabancı Vakfı Hibe Programları Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 15 Temmuz 2016- 14 Temmuz 2017, (Destek: 158.177,44 TL).
- *Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Ailelerinin Eğitiminde Uluslararası İş Birliği* isimli araştırma projesinde **araştırmacı**. Anadolu Üniversitesi, Yayın ve Araştırma Teşvik Projeleri (BAP), Proje başlama ve bitiş tarihleri: 01 Ağustos 2016- 1 Ağustos 2017, (Destek: 25.000 TL).
- *Bağımsızım Çünkü Çalışıyorum-1* isimli araştırma projesinde **araştırmacı**. Down Sendromu Derneği, Sabancı Vakfı Hibe Programları Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 13 Temmuz 2015- 15 Temmuz 2016, (Destek: 73.793 TL).
- *“Hayatın Tatları” Aşçı Yardımcılığı* konulu araştırma projesinde **araştırmacı**. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi İŞKUR Meslek Kazandırma Kursu Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 9 Şubat 2015-7 Temmuz 2015, (Destek: 63.140 TL).
- *“Üreten Eller” Montaj İşçiliği* konulu araştırma projesinde **araştırmacı**. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi İŞKUR Meslek Kazandırma Kursu Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 1 Eylül 2014-9 Ocak 2015, (Destek: 72.345 TL).
- *E-ABDEP: Aile Bilgi ve Destek Eğitim Programı: Zihinsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Ebeveynlerin Eğitiminde Çevrimiçi Bilgilendirme ve Destek Hizmetlerin Etkililiği* konulu araştırma projesinde **bursiyer ve proje asistanı**. TÜBİTAK Projesi, Proje No: 110K255, Proje başlama ve bitiş tarihleri: Ocak 2012-1 Temmuz 2014, (Destek: 203.573,00 TL).
- *Eskişehir’in Renkleri Gökkuşağında Keşfediliyor: Zihin Yetersizliği Olan Yetişkinlere Garsonluk Mesleği Eğitimi* konulu araştırma projesinde **araştırmacı**. Eskişehir Tepebaşı Belediyesi İŞKUR Meslek Kazandırma Kursu Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: 1 Ağustos 2012 -7 Ocak 2013, (Destek: 11.900 TL).

- *Destek özel eğitim hizmetlerinin verimliliğinin araştırılması* konulu araştırma projesinde **araştırmacı**. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Projesi, Proje başlama ve bitiş tarihleri: Nisan 2013-Kasım 2013, (Destek: 811.000,00 TL).

Makaleleri:

- **Yıldız, G.** & Cavkaytar, A. (2020). Effectiveness of the parent training program for supporting the preparation of individuals with intellectual disability for adulthood on mothers' quality of life perceptions. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 55(2), 201-214.
- **Yıldız, G.** (2020). En az konuşulan en çok merak edilen: Zihin yetersizliği olan yetişkinlerde cinsellik. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), 827-855. DOI: 10.18039/ajesi.682164
- **Yıldız, G.** (2020). Early number development in children with special needs: Correspondence, classification, comparison and seriation. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 12(1), 302-318.
- **Yıldız, G.** (2019). Kitap Tanıtımı: Asperger Sendromu ve cinsellik: Ergenlikten yetişkinliğe (Asperger's Syndrome and sexuality: From adolescence through adulthood. *International Journal of Learning Sciences in Education*, 1.
- **Yıldız, G.** ve Cavkaytar, A. (2017). Effectiveness of a Sexual Education Program for Mothers of Young Adults with Intellectual Disabilities on Mothers' Attitudes Toward Sexual Education and the Perception of Social Support. *Sexuality and Disability*, 35(1), 3-19, DOI: 10.1007/s11195-016-9465-5.
- Cavkaytar, A., Melekoğlu, M. ve **Yıldız, G.** (2014). Geçmişten Günümüze Özel Gereksinimli Olma ve Zihin Yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de Kavramların Evrimi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30. Yıl özel sayı, 111-122.

Bildirileri:

- Cavkaytar, A., Batu, E. S., Ergenekon, Y., Gümüşkaya, Ö. Çolak, A., Artar, T. M., **Yıldız, G.**, Uluyol, M., Thompson, J. and Tasse, M. J. (2019). Initial Data of Supports Intensity Scale for Adults in Turkish Version. Poster Presentation,

Assessment, AAIDD 143rd Annual Meeting, 24-28 June 2019, St. Paul, MN, America.

- **Yıldız, G.,** and Cavkaytar, A. (2019). Effectiveness of Pre-Employment Independent Life Education Program Designed for Young Adults with Intellectual Disability. Poster Presentation, *Employment, AAIDD 143rd Annual Meeting, 24-28 June 2019, St. Paul, MN, America.*
- Cavkaytar, A., Wehmeyer, M. L., Palmer, S., Ergenekon, Y., Uyanık, H., **Yıldız, G.,** Uluyol, M. and Artar, T. M. (2018). Cross-Cultural Equivalence and Primary Evidence of Turkish Translation of The Arc's Self Determination Scale-Adult and The Arc's Self Determination Scale-Adolescence. Oral Presentation, *Reaffirming Diversity and Inclusion, AAIDD 142nd Annual Meeting, 25-28 June 2018, St. Louis, America.*
- Cavkaytar, A., Ergenekon, Y., Sirin, N., **Yıldız, G.,** Uluyol, M. and Gurgor, F. G. (2018). Job Coaching Project: Adult with IDD, Family, and Employers Voices about Employment. Poster Presentation, *Reaffirming Diversity and Inclusion, AAIDD 142nd Annual Meeting, 25-28 June 2018, St. Louis, America.*
- **Yıldız, G.** (2017). Zihin Yetersizliği Olan Genç Yetişkinlerin Okul Sonrası Bağımsız Yaşamlarına İlişkin Paydaşların Görüşleri. 2. *Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde* sunulan sözlü bildiri. 28 Eylül-1 Ekim 2017, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, Türkiye.
- **Yıldız, G.** (2016). Zihin yetersizliği olan gençlerin annelerine sunulan cinsel eğitim programının annelerin cinsel eğitime tutum ve sosyal destek algılarına etkisi. *XVIII. Uluslararası AMCE AMSE WAER Kongresi'nde* sunulan sözlü bildiri. 30 Mayıs- 2 Haziran 2016, Eskişehir, Türkiye.
- **Yıldız, G.** (2015). Effectiveness of Preparation to Adulthood Family Training Program (PAFTP) for Adults with Special Needs on Family Quality of Life. Poster Presentation, *ABAI's Eighth International Conference. 27-29 September, 2015, Kyoto, Japan.*
- **Yıldız, G.** (2015). Montaj İşçiliği Mesleki Eğitim Projesi'nde (MİMEP) Aile Eğitimi, 5. *Ulusal Özel Eğitim Öğrenci Kongresi'nde* sunulan poster bildiri. 16-17 Mayıs 2015, Eskişehir.
- **Yıldız, G.** (2014). Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Matematik Öğretiminde Touchmath (Dokunmatik Matematik). *III. Uluslararası*

Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde (III. Internaitonal Conference on Interdisciplinary Research in Education/ICOINE) sunulan poster bildirir. 31.10.2014, Milano, İtalya.

- **Yıldız, G.** (2014). "Erken Çocuklukta Sayı Öncesi Kavramlar: Eşleme, Sınıflama, Sıralama ve Karşılaştırma", *Uluslararası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi'nde (International Congresson Early Childhood Intervention/ICECI)* sunulan poster bildirir. 2-4 Nisan 2014, Antalya.
- Cavkaytar, A., Tomris, G., **Yıldız, G.**, Tuna, M., Uluyol, M., Kurtça, E. ve Acungil, A. (2014). Yetişkin engelli bireylere mesleki eğitimde bir uygulama örneği: Montaj işçiliği mesleki eğitim programı (MİMEP). *Uluslararası Engellilerin İstihdamı Sosyal Güvenlik Sorunları ve Çözüm Önerileri Kongresi'nde* sunulan poster bildirir. 17-19 Ekim 2014, Ankara.
- Cavkaytar A., Melekoğlu M. ve **Yıldız, G.** (2013). Geçmişten Günümüze Zihin Yetersizliği: Dünya'da ve Türkiye'de Kavramların Evrimi. 23. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde* sunulan poster bildirir. 30 Ekim 2013-1 Kasım 2013, Bolu.
- Cavkaytar A., Tunc A., Cesur G. and **Yıldız G.** (2013). Teaching Cafe Waiter Skills To Adults With Intellectual Disabilities Using Video Modeling. Poster Presentation, *137nd AAIDD Annual Meeting*, 4-6 June 2013, Pittsburgh, America.

Kitap Bölümleri:

- **Yıldız, G.** (2019). Bağımsız Yaşam Becerileri. A. Cavkaytar ve A. Kaya (Ed.) *Zihin Yetersizliği Olan Yetişkinler* içinde (s.58-80). Ankara: Vize Yayıncılık. ISBN: 978-605-7647-90-0.
- **Yıldız, G.** ve Uluyol, M. (2019). Yaşam Alternatifleri A. Cavkaytar ve A. Kaya (Ed.) *Zihin Yetersizliği Olan Yetişkinler* içinde (s.180-195). Ankara: Vize Yayıncılık. ISBN: 978-605-7647-90-0.
- **Erbaş, D. ve Yıldız, G.** (2017). Kavramsal, İşlemsel ve Bildirimsel Bilgi ile İlgili Matematik Yeterliklerinin Kazandırılmasında Bilimsel Temelli Uygulamaları Kullanma. O. Gürsel (Ed.). *Özel Gereksinimli Öğrencilere Matematik Beceri ve Kavramlarının Öğretimini Planlama ve Uygulama* içinde (s. 117-140). Ankara: Vize Yayıncılık. ISBN: 978-605-9278 25-6.
- **Yıldız, G.** (2017). Eşleme, Sınıflama, Karşılaştırma, Sıralama (Sayı Öncesi Kavramlar). O. Gürsel (Ed.). *Özel Gereksinimli Öğrencilere Matematik Beceri ve*

Kavramlarının Öğretimini Planlama ve Uygulama içinde (s. 169-206). Ankara: Vize Yayıncılık. ISBN: 978-605-9278 25-6.

- **Yıldız, G.** (2017). Geometri Kavram ve Becerileri. O. Gürsel (Ed.). *Özel Gereksinimli Öğrencilere Matematik Beceri ve Kavramlarının Öğretimini Planlama ve Uygulama* içinde (s. 405-444). Ankara: Vize Yayıncılık. ISBN: 978-605-9278 25-6.
- **Yıldız, G.** (2014). Çok Özel Bir Durum: Zihinsel Engellilik. A. Cavkaytar (Ed.). *Aile Eğitim Rehberi: Zihinsel Engelli Çocuklar* içinde (s. 17-28). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları. ISBN:978-605-4628-71-1.

Ödüller:

2017 Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü Makale Performans Ödülü